

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. *Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.*

Sokalski Włodzimierz Dr.: O wykonalności zagranicznych wyroków karnych. Warszawa, 1929, str. 22.

W broszurce tej autor wskazuje na przeszkody do uwzględniania i wykonywania wyroków orzeczonych zagranicą. Do przeszkód tych zalicza autor w pierwszym rzędzie poczucie suwerenności państwowej, odchylenia w ujęciu przestępstw przez poszczególne państwa, różnice w rodzajach kar oraz zasadę terytorjalności i osobowości prawa karnego. Suwerenność nie powinna być przeszkodą dlatego, że wzajemne, równoznaczne ustępstwa państw nosiłyby charakter dobrowolny, a więc nie godzący w autorytet państwa. Przeszkodę drugą usunie w przyszłości unifikacja prawa karnego, dwie ostatnie zaś niesłusznie uważa się za przeszkody, ponieważ wymienione zasady są dość rozciągliwe i dają się naginać do różnych sposobów interpretacji. Autor przedstawia dotychczasowe przejawy dokonywanego już urzeczywistnienia omawianego problemu (str. 10—16) podając w końcu swej pracy możliwości i granice skutecznego urzeczywistnienia tak ważnego w walce z przestępczością problemu.

Praca autora posiada wartość o tyle, że przyczynia się do poznania w ogólnych zarysach doniosłości omawianego w niej problemu. Zawarta w ramach broszury nie daje systematycznego ujęcia zagadnień, podany zaś na końcu pracy projekt konwencji o wykonywaniu zagranicznych wyroków karnych, nie zaopatrzone uzasadnieniem, nie wykazuje systematycznego układu treści (brak należytego zgrupowania przepisów o charakterze materialnym i odgraniczenia ich od przepisów proceduralnych).

Tadeusz Edmund Kuczma (Poznań).

R o z e n g a r t Eugène: *Le Crime comme produit social et économique*. Paris, Jouve, 1929, str. 182.

Autor omawiając zasady poszczególnych szkół prawa karnego poddaje je krytyce. Zarzuca szkole klasycznej, że opierając się na metafizycznej koncepcji przestępstwa, nie przyczyniła się do zmniejszenia przestępczości. Zasady szkoły antropologicznej straciły swą wartość z chwilą, gdy nauka wykazała bezwzględną nieprawdziwość jej przesłańek naukowych. Szkoła zaś socjologiczna prawa karnego nie zadawała nikogo, ponieważ pojęcie środowiska społecznego, zbyt ogólnikowo ujęte, uniemożliwia skuteczną walkę z przestępczością przez oddziaływanie na źródło zła. Zwolennikom ostatnio wymienionej szkoły zarzuca autor, że nie podają wzajemnego i genetycznego związku między czynnikami składającymi się na pojęcie środowiska (str. 37).

Autor opowiada się za szkołą socjalistyczną (str. 170), która jedyna wskazuje na źródła przestępczości, a analizując je, może się przyczynić się do wymazania przestępstwa z historii ludzkości.

Kryzysy ekonomiczne, dzisiaj już chroniczne, wytwarzane przez panujący ustrój kapitalistyczny, przyczyniają się do wzrostu przestępczości. Uważając, że szkoła socjalistyczna różni się tem od szkoły socjologicznej prawa karnego, iż jasno wskazuje na czynniki tworzące środowisko społeczne przestępne, autor omawia przyczyny przestępstwa (str. 108—156) w części trzeciej swej pracy. Zalicza on do nich okoliczności towarzyszące narodzinom dziecka, warunki żywienia i mieszkania. Zwyrrodnienie fizyczne i psychiczne rodziców, liche odżywianie, wywołujące brak odporności fizycznej, wreszcie oplakane stosunki mieszkaniowe, przysparzają przyszłe szeregi przestępców. Do dalszych przyczyn należy zaliczyć system wychowania i nauczania, istniejący system pracy, w którym dziecko zarabiać musi na uzupełnienie kosztów utrzymania rodziców, dalej tryb nowoczesnego życia wielkomiejskiego oraz szerzący się alkoholizm i prostytutkę, wreszcie wojnę jako czynnik rozluźniający obyczajność. Autor ilustruje doniosłość każdego poszczególnego czynnika przestępczości licznymi danymi statystycznymi.

Znaczenie wymienionych czynników ujawnia się przedewszystkiem w przestępstwach o podstawie ekonomicznej. Stąd też autor stara się podać klasyfikację czynów przestępnych, dzieląc je na trzy kategorie (str. 58); do pierwszej, najliczniejszej i najdonioślejszej zalicza autor wymienione przestępstwa o podstawie ekonomicznej (str. 169), nazywając je krótko przestępstwami ekonomicznymi. Drugą kategorię stanowią przestępstwa powodowane zemstą, trzecią wreszcie czyny przestępne seksualne. Czynniki społeczne odgrywają również znaczną rolę w produkcji przestępstw

drugiej (alkoholizm itd.) i trzeciej kategorii (wzrost czynów zagrażających obyczajności po wojnie itd.), aczkolwiek na pierwszy, plan wysuwają się one w przestępstwach pierwszej kategorii.

Klasyfikacja autora nasuwa wiele wątpliwości co do swej zasadności. Fałszywe świadectwo nie zawsze przecież musi być przestępstwem ekonomicznym, jak z drugiej strony zabójstwo może być umotywowane zemstą, albo też może wypływać z chęci przysporzenia sobie korzyści majątkowej. Jeżeliby autor klasyfikację przestępstw (str. 59) opierał na znamionach przedmiotowych istoty czynu przestępnego, użycie słowa „crime par vengeance” należałoby raczej zastąpić wyrażeniem „crime par affection”.

Autor omawia poza tem problem osobowości przestępców według płci, wskazując na zastraszający wzrost przestępczości kobiet oraz poświęca specjalny rozdział przestępczości nieletnich. Podając przyczyny przestępczości obu ostatnio wymienionych kategorii, przypisuje wzrost jej przede wszystkim czynnikom społecznym.

Przez całą pracę przebija jedna zasadnicza myśl autora, która streszcza się w dążności do poprawy przede wszystkim położenia warstw niższych. Ich nędza materialna, która wywołuje z kolei nędzę moralną, oto główna przyczyna przestępczości. Czy jednak dziecko wychowane na poddaszu, wśród opłakanych nawet warunków zawsze zachowa przykre wspomnienie bolesnej przeszłości (str. 115), czy zawsze stłumiony głos protestu i zemsty wyzwoli działanie antyspołeczne? Autor sam daje na to odpowiedź, że poza nędzą materialną odgrywa tu rolę i nędza moralna (str. 39), a ostatnia ma również swoje własne niematerialne podłoże. Nie zaprzecza tego sam autor, kładąc nacisk na rolę wychowania (str. 116 i nast.). Szkoda tylko, że autor zbyt mało uwypuklił znaczenie czynników psychicznych, pojętych niezależnie od składników materialnych przestępczości. Zapoznaniem znaczenia momentów psychicznych w oderwaniu od podstaw bytu materialnego tłumacza się niejedne, zdaniem naszym, nieuzasadnione wnioski jak np. co do recydywistów i włóczęgów. Nie nędza, jak twierdzi autor (str. 95) jest pierwszą i zasadniczą przyczyną sprawczą pojawienia się recydywistów, lecz ich specyficzna struktura, na której wytworzenie się niewątpliwie składają się również czynniki socjalne. Bardziej przekonujące jest zapatrywanie Tarde'a¹⁾ co do recydywisty jako typu zawodowego przestępcy. Również nie możemy się zgodzić na wnioski autora co do włóczęgów. Wychodząc z założenia autora pojmującego włóczęgostwo pod kątem widzenia art. 270 i 271 K. K. francuskiego, nie można powiedzieć, że włóczęga pała wyłącznie nienawiścią ku organizacji społecznej. Tysiące włóczęgów, żyjących w większych miastach

¹⁾ Tarde: La criminalité comparée, wyd. VIII, str. 55.

francuskich w szczególności w Paryżu, należących do kategorii t. zw. „clochards” żyją całkiem poza marginesem społeczeństwa; węzły ich z ostatniem tak dalece się rozwiązały, że brak nawet podstaw do afektu nienawiści. Ta też kategoria włóczęgów dostarcza minimalny procent przestępczości. Ponadto przyczyną ich stanu nie są wyłącznie tak, jak należałoby wnosić z tezy autora, uprzednie trudności materialne, lecz w wysokim stopniu czynniki psychiczne takie, jak zawód związany z sferą uczuciową osobowości i inne.

W ostatniej części swej pracy przechodzi autor do omówienia terapii kryminalnej. Winna się ona zasadzać na prewencji, a nie na represji. Domagając się usunięcia kary, autor nie precyzuje bliżej środków reakcji przeciwko przestępczości. Nie wystarcza, zdaniem naszym, uzasadniać bezcelowość kary wzrostem przestępczości. Należy się zastanowić na tem, jak przedstawiałyby się ilościowo przestępczość, gdyby karę usunięto, a miejsce jej zajęły środki tak ogólnikowe, jak je podaje autor. Wymienione środki, których celowości i zasadniczego znaczenia nie śmie nikt zaprzeczyć, stanowią dzisiaj postulat, którego realizacja może przyczynić się do zmniejszenia przestępczości, nigdy jednak do wymazania przestępstwa z historii ludzkości.

Praca autora przedstawia naświetlenie problemu przestępczości z punktu widzenia doktryn socjalistycznych. Odznacza się lekkością stylu, przyczem autor schodzi nieraz z tonu spokojnego, cechującego pracę naukową. Zestawienia statystyczne zwłaszcza z okresu wojny dowodzą, że autor starał się ująć zagadnienia w fazie zjawisk współczesnych, czem podniósł wybitnie wartość pracy.

Natomiast znacznie traci praca z powodu licznych błędów w cytatach z prac zagranicznych. Na str. 128 przytoczył autor z pracy H. Berga²⁾ wyjątek, który przez wypuszczenie dwóch spójników „Da aber” jest zupełnie niezrozumiały.

Poza tem nie dopatrujemy się powodu, dla którego autor cytuje w wykazie literatury prace polskie w języku francuskim, skoro podaje literaturę niemiecką w języku rodzinnym. Wzgląd, że francuscy uczeni po największej części nie znają języka polskiego, nie mógł być motywem dostatecznym, skoro autor podaje strony, na które się powołuje, zaczem sponuje znajomość języka u tych, którzy chcą sprawdzić wierność cytatów. Podanie prac polskich w tymże języku z dodatkowem tłumaczeniem z pewnością nie umniejszłoby wartości pracy.

Tadeusz Edmund Kuczma, magister prawa, Poznań.

²⁾ Abhandlungen des kriminalistischen Seminars an der Universität Berlin, rok 1902, str. 280.

Wulfen Erich: *Irrwege des Eros*. Avalun-Verlag, Hellerau bei Dresden. Str. 312.

W ostatnio opublikowanej pracy znany kryminalista niemiecki przedstawia w 17 rozdziałach tryb życia kobiet przestępnych, starając się ich postępowanie przestępne sprowadzić do czynnika seksualnego względnie erotycznego jako głównej przyczyny przestępstwa. W pierwszym rozdziale, stanowiącym niejako przedmowę, a zarazem motto tematu swej pracy, autor podkreśla brak zaufania między matką a córką jako jedną z głównych przyczyn wykołajenia się kobiety już w okresie wczesnej młodości. Zdaniem autora powszechny to objaw w historii ludzkości, że w okresie dojrzewania kobiety zrywa się nić łączności między córką a matką, a więc w czasie, kiedy dziecko potrzebuje najwięcej wskazówek ze strony doświadczonej matki, która mogłaby w niejednym wypadku szczerą radą uchronić swą dorastającą córkę od niejednego hańbiącego ją czynu.

Autor, jak sam tytuł wskazuje, stara się dać obraz zбочenia czynnika erotycznego, przyczem ogranicza się do prostego podania bardziej znanych wypadków kryminalnych, zaopatrując każdy życiorys uwagami swemi pod kątem widzenia psycho-seksualnego. Nim przystąpimy do krótkiej analizy poglądów wypowiedzianych przez autora, należy zwrócić uwagę na sam układ pracy i jej formę. Cytowanie przykładów jest rzeczą niezmiernie podnoszącą wartość pracy naukowej, z czego jednak nie wynika, ażeby praca, która polega w lwiej części swej na streszczeniu sensacyjnych spraw kryminalnych, miała pretendować do miana dzieła naukowego. Pozatem kolejność cytowanych życiorysów pozostawia wiele do życzenia. Nie możemy się dopatrzeć motywów, dlaczego autor między wypadki kryminalne rzeczywiście wsuwa treści bajek, po których ponownie następują zasze w praktyce sądowej wypadki. Tak po zacytowaniu i zanalizowaniu głośnej sprawy Coelestine Wurm (str. 181) następują postacie z bajek o Kopciuszku, Królowej Śnieżce, Grieseldis etc., poczem wraca autor do omówienia autentycznej sprawy Henriette Wilke. Braku następstwa chronologicznego w przykładach wziętych z rzeczywistości nie kompensuje kryterjum oparte na kierunku działania przestępnego.

W końcu należy podkreślić niewłaściwość cytowania nazwisk przestępców, którzy dzisiaj jeszcze bądź odbywają swe kary w więzieniach, bądź też znajdują się na wolności. Nauka na tego rodzaju imiennem oznaczeniu osób niczego nie zyskuje, gdyż wystarczyłoby podanie znaku akt sądowych, które umożliwiłoby każdemu uczonemu, zamierzającemu poważnie poświęcić się zbadaniem danego wypadku, uzyskać zezwolenie na wgląd w akta sprawy. Podawanie

nazwisk żyjących osób przestępnych wzgl. niedawno zmarłych szkodzi zarówno jednostce samej jak i członkom jej rodziny, a uwiecznienie ich w pracy rozchodzącej się w tysiącach egzemplarzy jest wręcz przeciwne zasadom polityki kryminalnej, przyczem zapominać nie należy, że wpływ książki jest o wiele trwalszy, niż wpływ przemijającej sensacji prasowej. Wreszcie inwokacja taka, którą stosuje autor do hrabiny Sturza (str. 131) poniża wprost autorytet uczonego.

Pod względem merytorycznym autor sprowadza każdy czyn do podstawowego, zdaniem jego, czynnika w życiu: popędu płciowego. Pod tym względem w niniejszej pracy głosi zapatrywania wielokrotnie wypowiedziane w dziełach poprzednich. Wspomnijmy krótko, choćby o możliwości doprowadzenia prostej kradzieży do podstawy erotycznej, czy seksualnej (*Der Sexualverbrecher*, str. 1). To samo tło erotyczne znajduje również autor u jednostek o typie awanturniczym (*Psychologie des Hochstaplers*, str. 64). Wogóle popęd płciowy jak i popęd do odżywiania się zalicza on do najbardziej pierwotnych. Nie zamierzamy w tem miejscu dyskutować z autorem nad słusznością, czy bezzasadnością tego rodzaju hipotezy, głoszonej jako pewnego rodzaju niewzruszalne prawo. Wątpimy tylko, czy sprowadzanie najróżnorodniejszych pod względem charakteru czynów przestępnych do wspólnego mianownika posiada znaczenie naukowe, skoro autor nie precyzuje bliżej skutków tego zasadniczego instynktu na przyszły tryb życia jednostki.

Rzucając okiem na podane przez autora przykłady kobiet przestępnych, dopatrujemy się tak różnych na pierwszy nawet rzut oka motywów działania przestępnego, że trudno dojść do przekonania, iż w wszystkich wypadkach popęd seksualny, czy erotyczny, decydował o sposobie życia.

W głównej mierze zboczeniem seksualnem można, zdaniem naszym, wytłumaczyć tylko wypadek Arkell-Smith i Edith Cadivec, podczas gdy w innych wypadkach kompleks psychiczny prowadzący do wyzwolenia sfery motorycznej jest o wiele bardziej skomplikowany, a wrażenia i wyobrażenia erotyczne stanowią drobny przyczynek do wyznaczenia danego działania. Widzimy to jasno na przykładzie Greta Beyer, u której fakt uśmiercenia Preslera na pierwszy rzut oka tylko można sprowadzić do czynnika erotycznego, a mianowicie stosunku jej do kochanka Merkera; przekonanie nasze uprzednie doznaje bowiem osłabienia dzięki podrobieniu przez Beyera testamentu Preslera, ażeby zawładnąć jego majątkiem. Również drobną tylko przyczynę należy widzieć w czynniku erotycznym u księżniczki Kingston, która dopuściła się bigamji głównie dla zdobycia tytułu książęcego. Célestine Wurm, która jako młode, schorzałe dziecko służyła za pośredniczkę między zmarłą

Urszulą, a rodzicami jej Korn'ami, mniej odznaczała się fantazją erotyczną, jak twierdzi autor (str. 179), ile raczej była powolnym narzędziem swych rodziców, korzystających z ograniczoności umysłowej Kornów.

Iradiacja w dziedzinie kojarzenia myśli [vide: Ziehen. Leitfaden der physiologischen Psychologie, str. 357 i nast. oraz rozdz. II, rok 1924] umożliwia powstawanie tak różnorodnych splotów wyobrażeń, że sprowadzanie działania do nieskomplikowanej podstawy erotycznej czy seksualnej, wątpliwe jest nawet u jednostek intelektualnie bardzo ograniczonych. Uproszczenie takie uzasadnione jest tylko wówczas, gdy wyobrażenie erotyczne, czy seksualne stanowi w kompleksie asocjacyjnym ośrodek, do którego wyobrażenia o innej treści stoją w stosunku podrzędnym, lub je uzupełniają. Dominującego wyobrażenia erotycznego, czy seksualnego dopatrzeć się, zdaniem naszym, można wyłącznie w dwóch wymienionych już przez nas wypadkach. Lecz również twierdzenie takie mało posiada znaczenia z punktu widzenia naukowego, skoro na podstawie materiału przedstawionego przez autora nie możemy ustalić, czy przewaga czynnika erotycznego tłumaczy się anormalnością organizmu, czy też przyczyny należy szukać w sferze psychicznej. Próba wytłumaczenia zmiany trybu życia mrs. Barker postanowieniem powziętem przez nią pod wpływem przekonania, że jako mężczyzna przebiję się łatwiej przez życie (str. 97), wydaje się co najmniej wątpliwa. Stosunkowo bez trudności zrozumieć można tryb życia Edith Cadivec i zboczenie jej seksualne, które doprowadziło ją do murów więziennych.

Nie można zaprzeczyć, że poczucie niższości i wyższości odgrywa w życiu jednostki, w szczególności zaś w stosunkach erotycznych, poważną rolę. Z drugiej jednak strony nie należy przejawiać znaczenia wiążącego się z tem poczuciem sadyzmu i masochizmu. Nie na tych czynnikach opiera się zdaniem naszym istota miłości między dwoma osobami; nie często istnienie tych nawet czynników prowadzi do okrucieństw, które przedstawia nam autor jako typowe dla stosunku erotycznego. Podkreślenie roli sadyzmu i masochizmu w bajce Griseldis nie stanowi jedynej i wyłącznej przyczyny tego, że osnowa jej przeszła do literatury światowej. Idea poświęcenia niekoniecznie zawsze musi zasadać się na masochizmie. Wchodzą tu najczęściej w grę skomplikowane przebiegi psycho-fizjologiczne, nie dające się sprowadzić pod wspólny mianownik erotyzmu, czy seksualizmu.

Czy fakt wstąpienia kobiety do wojska należy tłumaczyć koniecznie seksualnem jej zboczeniem, wątpimy w to bardzo. Chociaż nie można zapoznawać roli i znaczenia czynnika seksualnego i erotycznego w życiu jednostki, nie należy znaczenia jego przejawiać

wiać, gdyż życie rodzinne daje nam niezliczone przykłady na to, że w postępowaniu jednostki nie zawsze czynniki organiczne odgrywają decydującą rolę, że regulują jej zachowanie się zasady moralności i etyki, pozbawione pierwiastka zmysłowego. Błąd tych, którzy skarżą się na brak ideału w czasach współczesnych, polega właśnie na tem, że dopatrują się pobudek czysto organicznych tam, gdzie ich wogóle niema. Uznając słuszność poglądu autora, że do przezwyciężenia kryzysu czasów współczesnych ujawnia się konieczność duchowych ideałów (str. 19), pragniemy podkreślić, że do ich rozwoju nie przyczynia się błędna interpretacja zła, ubrana w szaty naukowe, w sposób przeznaczony do jak najszerzej popularyzacji.

Dzieło autora, uczonego niemieckiego stanowi znak ducha czasów dzisiejszych, wkradających się w dziedzinę niemieckiej literatury kryminologicznej (patrz ostatnio opublikowaną pracę Hellwiga: *Okkultismus und Verbrechen*), duch, nacechowany brakiem obiektywizmu uczonych, niezbędnego dla wartościowej pracy naukowej. *Tadeusz Edmund Kuczma*, magister prawa (Poznań).

2. *Prawo cywilne, handlowe i procesowe.*

Biskupski Stefan Ks.: *Reforma Prawa Małżeńskiego w Polsce*, Włocławek 1930, str. 43.

Rozprawa w krótki i przejrzysty sposób orjentuje popularnie ze stanowiska Kościoła Katolickiego o obecnym stanie sprawy reformy prawa małżeńskiego w Polsce.

W części I pt. „Reforma prawa małżeńskiego w ujęciu Komisji Kodyfikacyjnej Rz. Polskiej” daje autor krótki przegląd różnorodnych praw małżeńskich, obowiązujących w poszczególnych częściach Polski, w których „odnaleźć możemy typy wszelakiego rodzaju małżeństw, od religijnego począwszy poprzez śluby cywilne z konieczności, dowolne, aż do przymusowych włącznie”. Następnie omawia ukazujące się ze stanowiska państwowego trzy drogi rozwiązania problemu, a mianowicie pierwszą, skrajnie radykalną, widzącą w małżeństwie wyłącznie instytucję prawa cywilnego, drugą, skrajnie liberalną, uznającą całkowitą swobodę w wyborze formy religijnej lub świeckiej małżeństwa, wreszcie trzecią, pośrednią, o przeróżnych możliwościach rozwiązania, obracających się w granicach między reformą radykalną i liberalną, na którą to drogę ostatnią wkroczyły prace Komisji Kodyfikacyjnej. Zajmując się w dalszym ciągu pracami tejże komisji na podstawie jej sprawozdań dochodzi autor do wyniku, że projekty jej zmierzają do reformy jak najwięcej zbliżonej do typu reformy skrajnie radykalnej

W części II pt. „Stanowisko Kościoła względem ślubów cywilnych” przedstawia autor pokrótce poglądy Kościoła, ujawnione w prawie kanonicznym, dalej stanowisko, jakie co do ślubów cywilnych zajął Kościół w osobach papieży, kończąc na Benedykcie XV, oraz przytacza wyjątki z konkordatów, litewskiego i włoskiego, w których wyraźnie mowa o małżeństwie.

W części III pt. „Katolicki Obóz Polski wobec reformy prawa małżeńskiego” cytuje autor ustępy z listu pasterskiego Biskupów, omawia pracę uświadamiającą duchowieństwo, uważając ją za niedostateczną, zajmuje się dalej obszerniej artykułem ks. Jana Urbana, pomieszczonym w „Przeglądzie Powszechnym” p. t. „Małżeństwo między państwem a Kościołem”, wypowiadając swoje zastrzeżenia co do ewentualnego przyzwolenia na śluby fakultatywne cywilne dla katolików, przytacza różne dalsze głosy opinii katolickiej i w rezultacie formułuje stanowisko katolickiego obozu polskiego względem reformy prawa małżeńskiego w 6 tezach, które następnie rozbiera. *Dr. R. Paczkowski* (Poznań).

D b a ł o w s k i Włodzimierz **Dr i P r z e w o r s k i** Jan **Dr.:** Przepisy o przerachowaniu wraz z przepisami monetarnymi i przepisami o odsetkach, objaśnione orzecznictwem Sądu Najwyższego. Wydanie drugie powiększone i uzupełnione. Warszawa 1929. Nakładem Księgarni Hoesicka str. XI + 171.

Już przez pierwsze wydanie tej książki z roku 1927 autorzy dobrze się zasłużyli praktyce prawniczej. Każdy praktykujący prawnik wie dobrze jak należy cenić książkę, w której znajdzie tekst ustawy wraz ze starannie zebraniem i systematycznie według paragrafów rozłożonym orzecznictwem sądowym najwyższej instancji. Wie bowiem dobrze, ile dzięki takiej książce zaoszczędzi czasu i mozolnych poszukiwań, nie zawsze w swym wyniku owocnych. Wydanie drugie „Przepisów o przerachowaniu” jest tytułem do najwyższej wdzięczności praktyków prawa dla autorów. Zawiera ono bowiem kompletny zbiór wszystkich przepisów prawnych o waloryzacji w Polsce oraz przepisów pośrednio choćby wiążących się z zagadnieniem waloryzacji. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych wraz z późniejszymi nowelami zostało opatrzone tezami orzecznictwa wszystkich izb Sądu Najwyższego, zebranymi z benedyktyńską sumiennością ze wszystkich polskich czasopism prawniczych. Ponadto autorzy uwzględnili szereg orzeczeń, których tezy nie były wogóle dotąd ogłoszone. Bez przesady, zdaje się, powiedzieć można, że drugie wydanie „Przepisów o waloryzacji” zawiera kompletny

zbiór orzecznictwa o waloryzacji obok kompletnego zbioru przepisów prawnych o waloryzacji.

Prócz zebranych norm prawnych i orzecznictwa książka zawiera także cały szereg treściwych informacji o waloryzacji zagranicą, bardzo cennych z uwagi na zasadę materialnej wzajemności, przyjętą w polskim prawie o waloryzacji w stosunku do wierzycieli, obywateli państw zagranicznych.

Dwie ostatnie części swej cennej książki poświęcili autorzy na zebranie przepisów monetarnych oraz przepisów o odsetkach. Z przepisów monetarnych podają autorzy treść, zarówno aktualnie obowiązujących jak i dawniejszych, posiadających dla zagadnienia waloryzacji jeszcze znaczenie.

Treść przepisów prawnych o odsetkach uzupełnili autorzy przejrzystą tabelą skali odsetek ustawowych oraz umownych dla instytucyj kredytowych oraz osób prywatnych.

Wydanie drugie „Przepisów o przerachowaniu” posiada treść o tyle bogatszą w stosunku do pierwszego wydania, że należy ją uznać raczej za książkę zupełnie samodzielnią, która z pewnością zasili podręczną bibliotekę każdego prawnika.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań)

Stawski Józef, Dr. adwokat: Waloryzacja zobowiązań prywatnoprawnych. Wydanie drugie zmienione i uzupełnione. Warszawa 1930. Nakładem Księgarni F. Hoessicka str. 205.

Drugie wydanie „Waloryzacji” nie jest tylko przedrukiem pierwszego, lecz wnosi pewne zmiany. Autor pominął zamieszczone w pierwszym wydaniu motywy ustawodawcze. Uzupełnił natomiast orzecznictwo Sądu Najwyższego, uwzględniając wyroki z lat 1928 i 1929 oraz wyroki z lat wcześniejszych, pominięte w pierwszym wydaniu, dodał do § 28 aneks o zasadzie „*clausula rebus sic stantibus*” i rozszerzył dodatek o waloryzacji zagranicą.

W stosunku do „Przepisów o przerachowaniu” dr. Dbałowski i dra Przeworskiego książkę autora ma węższy zakres. Obejmuje tylko zasadnicze rozporządzenie z dnia 14 maja 1924 o waloryzacji zobowiązań prywatno-prawnych, związane z nim rozporządzenie o opłatach stemplowych oraz dwa rozporządzenia o stabilizacji złotego i zmianie ustroju pieniężnego z r. 1927.

W zakresie uwzględnionego przez się ustawodawstwa waloryzacyjnego podaje autor orzecznictwo Sądu Najwyższego, przytaczając nie tylko tezy, lecz także motywy ważniejszych wyroków. Żałować należy, że autor przedewszystkiem i głównie uwzględnia orzecznictwo Izby pierwszej Sądu Najwyższego. Usprawiedliwia to w znacz-

nej mierze przeznaczenie przez autora swej pracy w pierwszym rzędzie dla prawników z b. dzielnicy rosyjskiej.

Podkreślić należy, że autor zebrał w swej książce literaturę polską o zagadnieniach waloryzacji, odsyłając do poszczególnych prac przy odpowiednich normach rozporządzenia waloryzacyjnego.

Orjentację w zebranym przez autora orzecznictwie ułatwia zamieszczony na końcu przedmiotowy skorowidz orzecznictwa.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań)

Vilbois Jean: Du domaine public payant en matière de Droit d'auteur. Théorie, pratique et législation comparée. Préface de P. Grunebaum-Ballin. Paris, 1923. Sirey, str. XXXVI + 544.

We Francji i w innych krajach coraz więcej zwolenników zyskuje myśl zastąpienia obecnego systemu ochrony prawa autorskiego przez system inny. Obecnie ochrona prawa autorskiego trwa do końca życia autora oraz czas jakiś po jego śmierci. Polega ona na monopolu rozporządzania dziełem i monopolu ciągnięcia korzyści z jego rozpowszechniania płynących. Po upływie czasu ochrony dzieło staje się dobrem publicznem (domaine public) i każdy może w zasadzie z niego korzystać.

Jeżeli prawo autorskie uważać będziemy za *p r a w o n a d a n e* przez ustawodawcę, kierującego się względami słuszności, to oczywiście wytlumaczenie ochrony ograniczonej czasowo jest bardzo łatwe. Powiemy poprostu, że ustawodawca uważał za dostateczne wynagrodzenie dla autora, gdy zapewnił mu krótszy lub dłuższy monopol, z którego korzystać mogą również jego spadkobiercy.

Inaczej sprawa się przedstawia, jeżeli uważamy prawo autorskie za *p r a w o n a t u r a l n e*, przysługujące twórcy bez względu na ustawę. Ustawodawca mógł jedynie to prawo *u z n a ć* i poddać je pewnej reglementacji.

Podobnie jak własność, prawo autorskie winno być w tym wypadku w zasadzie wieczne i przechodzić w drodze spadkobrania na dziedziców autora. A jednak — poza kilku krajami Ameryki Południowej (Guatemala, Nicaragua, Meksyk, Venezuela) oraz Portugalji — wszędzie ochrona prawa autorskiego jest pod względem czasu ograniczona. Najczęstszem wytlumaczeniem tego stanu rzeczy jest twierdzenie, że autor w twórczości swej posługuje się w głównej mierze już tem, co społeczeństwo w ciągu wiekowej kultury najlepszego wytworzyło. To też społeczeństwo — będące niejako współautorem każdego dzieła — ma w myśl tej teorii prawo wymagać, aby dzieło to po pewnym czasie stało się dobrem ogółu.

Obserwacja życiowa wykazuje jednak, że po ustaniu ochrony praw autorskich, ani cena biletów teatralnych, ani książek nie

doznaje obniżenia przez fakt, że autorowi nie przysługuje już prawo domagania się należnego mu poprzednio udziału w zyskach. Korzyść z przypadnięcia dzieła dobru publicznemu (domaine public) osiągają więc jedynie ci, którzy dzieło to eksploatują. Jeżeli z jednej strony uznamy za słuszną tezę, że w pewien czas po śmierci autora każdemu winno przysługiwać dowolne korzystanie z utworu i jego rozpowszechnianie nie powinno doznawać żadnych utrudnień, wynikających z monopolu, to z drugiej strony niema racji, aby dozwalać na bezpłatne bogacenie się jednostek, mających do tego najmniej prawa. Na tych przesłankach opiera się propagowany obecnie system „odpłatnego korzystania” (domaine public payant). System „odpłatnego korzystania” polegać ma na tem, że poustawieniu ochrony prawa autorskiego następuje okres czasowo nieograniczony, w którym każdemu wolno dzieło rozpowszechniać, byleby uiścił ustawowo przewidzianą opłatę. Wprawdzie są już w tym względzie pewne precedensy ustawodawcze w postaci licencyj przymusowych i taks ustawowych, jednak różnią się one od pojęcia „domaine public payant” przede wszystkim tem, że istnieją tylko w granicach czasowych prawa autorskiego. System zaś „odpłatnego korzystania” przewidziany jest na okres poza te granice wychodzący.

Praca przez nas omawiana jest gruntownem zglębieniem całego zagadnienia i oświetleniem go z różnych stron. Jest ona dokładnem przedstawieniem problemu z punktu widzenia historycznego i teoretycznego. Autor operuje bogatym materiałem porównawczym, bo praca jego dotyczy nie tylko wprowadzenia „domaine public payant” we Francji samej, ale i w innych krajach, przede wszystkim we Włoszech i w Polsce. We Włoszech kwestję rozwiązała ustawa z 1925 r. w ten sposób, że po upływie okresu ochrony, korzyści z dzieła płynące pobierać ma Państwo (system tzw. domaine d'Etat). Autor, opierając się na projektach francuskich, przeciwny jest takiej całkowitej etatyzacji.

Wadą dzieła jest zbyt wielka drobiazgowość i przeladowanie cytatai, któreby można znacznie skondensować. Drugą wadą to zbyt wielkie dygresje w kierunkach wprawdzie b. interesujących, ale mało stosunkowo z głównym tematem mających wspólnego. Mamy tu na myśli przedstawienie organizacji autorów zarówno we Francji, jak i gdzie indziej oraz sposobu ich funkcjonowania.

Pozatem praca sama napisana jest interesująco i stanowi bardzo poważny przyczynek w dziedzinie prawa autorskiego. Jako załączniki podane są projekty odnośnej ustawy francuskiej i belgijskiej oraz Konwencja Berneńska w brzmieniu, nadanem jej 2 czerwca 1928 w Rzymie. *Dr Józef Górski* (Poznań)

De Gorguette d'Argoeuves Stanislas: Le droit moral de l'auteur sur son oeuvre artistique ou littéraire. Préface de René Cassin. Paris. Dalloz. 8°, 203 str.

Cabrillac Henry: La protection de la personnalité de l'écrivain et de l'artiste. Essai sur le droit moral. Montpellier 8°, str. 163.

Prace wyżej wskazane mają za przedmiot wykazanie, że poza prawem majątkowym przysługuje twórcy prawo moralne, które z natury swej nie zna ograniczenia w czasie ani nie jest pozbywalne. Nowsze ustawy, dotyczące prawa autorskiego (włoska, rumuńska i polska), jakoteż Konwencja Berneńska, w brzmieniu ustalonym dnia 2 czerwca 1928 w Rzymie, uznają *expressis verbis* prawo moralne (osobiste) autora. We Francji zawsze przeważał moment majątkowy. Nie mniej jednak jurysprudencja tamtejsza wielokrotnie dała wyraz, że interesy osobiste autora nie są jej obce i interesom tym zapewniała ochronę obok interesów majątkowych.

Pierwszy z wyżej wymienionych autorów w swej z literackim połotem napisanej rozprawie wykazuje konieczność ochrony praw moralnych, drugi zaś wskazuje na praktykę sądów francuskich w tej materji. Uzupełniając się wzajemnie, przedstawiają one może większy interes dla czytelnika francuskiego, albowiem naogół niczego nowego nie przynoszą. *Dr. Józef Górski (Poznań)*

Vaunois Albert: La propriété littéraire et artistique. Paris 1929. Librairie des Juris-Classeurs, 4°, str. 420.

Jest to dzieło niezwykle oryginalne i wartościowe. Stanowi ono wyciąg z wydawnictwa tzw. „Juris-Classeur Civil” i składa się z części, będących odrębnymi dla siebie całościami, omawiającymi poszczególne zagadnienia z prawa autorskiego. Lapidarne sformułowanie pojęć zasadniczych, utrzymane na wysokim poziomie teoretycznym (p. Vaunois jest znakomitym znawcą przedmiotu), niezwykła przejrzystość układu, dobrana dokumentacja, uwzględnienie orzecznictwa francuskiego do ostatniej doby, czynią z dzieła tego pierwszorzędną podręcznik prawa autorskiego i wydawniczego francuskiego, podręcznik przydatny zarówno teoretykowi jak i praktykowi. Zwłaszcza dla cudzoziemca pragnącego zapoznać się z ostatnim wyrazem jurysprudencji francuskiej, dzieło to uważać można za nieodzowne.

Dr. Józef Górski (Poznań)

Heymann Ernst: Die zeitliche Begrenzung des Urheberrechts. Preuss. Akademie der Wissenschaften. 1927, 4°, str. 72 (49-121).

Świetny prawnik i znawca prawa autorskiego, prof. Heymann poświęcił swą pracę ochronie obowiązującego dotąd w Niemczech i w innych krajach 30-letniego okresu ochrony prawa autorskiego. Autor wysuwa wszelkie argumenty, które zdaniem jego przemawiają przeciwko propagowaniu przez autorów niemieckich, przedłużeniu okresu ochrony do 50 lat po śmierci autora. Na przedłużenie godzi się jedynie w odniesieniu do utworów muzycznych i to w tej formie, że po upływie 30 lat, każdy korzystający z utworu w celach eksploatacyjnych obowiązany byłby opłacać przez dalszych 20 lat ustanowioną takse, jak to przewiduje ustawa angielska z 1911.

Prof. Heymann stara się przedewszystkiem tezę swą uzasadnić teoretycznie, zwalczając pogląd, jakoby własność wzgl. podobne doń prawa absolutne miały być z natury swej wiecznymi. Posługuje się przytem wielce problematycznymi przesłankami, mieszając naturę prawa z jego ustawowem uregulowaniem.

Większość jednak argumentów czerpie autor z życia praktycznego. I te argumenty, jak wykazuje dosadnie praca p. Vilbois „Du domaine public payant”, są w największej części nieuzasadnione.

Prof. Heymann podnosi, że indywidualistyczne poglądy autorów francuskich nie mogą znaleźć uzasadnienia w Niemczech, gdzie panuje światopogląd społeczny. Ten światopogląd wyraża się w dziedzinie prawa autorskiego w tem, że społeczeństwo ma prawo domagania się, aby utwory jego duchowych przewodników stały się jak najwcześniej jego udziałem

Dłaczego autor przewiduje wyjątek dla dzieł muzycznych! Statystyka wykazuje bowiem w tym dziale twórczości niemieckiej przewagę wywozu nad przywozem!

Jakkolwiek autor zebrał skrzętnie wszelkie dotychczasowe i wysunął wiele oryginalnych argumentów za utrzymaniem systemu dotąd w Niemczech panującego, to jednak wywody jego nie mają mocy przekonywającej. Dr. Józef Górski (Poznań)

Chełmoński Adam: Rejestr handlowy na tle dekretu z dnia 7 lutego 1919 r. Odbitka z tomu III Rocznika Prawniczego Wileńskiego za r. 1929. Wilno, str. 218.

W przeciwieństwie do obfitej — może nazbyt obfitej i z tego względu nieraz zbyt pospiesznej — działalności ustawodawczej Polski odrodzonej dziwnie uboga jest literatura naukowa mająca za przedmiot opracowanie i przetrwanie tego bogatego materiału ustawowego. Pomijając już i ten moment, że polska literatura

prawnicza wogóle nie jest nadmiernie bogata, podkreślić należy, że właśnie zagadnienia, powstające na tle nowego ustawodawstwa, w dziwnie słabym stopniu nęcą naukowo pracujących prawników. Polski świat prawniczy z jednej strony pochłonięty jest zadaniem stworzenia nowego ponaddzielnicowego ustawodawstwa — pracą kodyfikacyjną, z drugiej z lubością zwraca się do tematów, znajdujących oparcie w pozytywnym prawie dzielnicowym, wreszcie produkuje wydawnictwa — niewątpliwie cenne i pożyteczne, ale mające charakter kompilacyjny, a polegające na zestawieniu obowiązujących w danej dziedzinie przepisów prawnych i odpowiedniej judykatury. Dzięki temu to nowe prawo polskie dziwnie mało jest przez nas znane. Nie jest ono znane mianowicie w tym sensie, że z jednej strony brak przeważnie w literaturze — jeśli nie liczyć drobnych przyczynków i artykułów — systematycznego opracowania tych wszystkich zagadnień, które nie są wyraźnie przesądzone przez same ustawy, a które na tle ich stosowania w praktyce muszą się nasuwać, z drugiej zaś brak porównania naszego ustawodawstwa z ustawodawstwami obcymi, nie została przepracowana kwestja stanowiska i roli, jaką odgrywa ono w systemie prawa światowego, nie zostały dostatecznie oświetlone te punkty, w których idziemy naprzód, torując drogę innym, i te — liczniejsze zapewne — gdzie odwrotnie ograniczamy się do recepcji zasad, wypracowanych przez innych.

To też z prawdziwą radością powitać należy książkę, która postawiła sobie za cel przedstawić jedną z instytucyj prawa handlowego — instytucję rejestru handlowego — na tle naszego prawa rodzimego — dekretu z dnia 7 lutego 1919 r. Temat ten nadawał się w wysokim stopniu do monograficznego opracowania, bo instytucja ta została w naszym dekrete mimo oparcia się o wzory obce, a w pierwszym rządzie niemieckie, ujęta samodzielnie i to nie tylko w szczegółach, ale i w kapitalnej kwestji — w zakresie wiarogodności rejestru handlowego.

Książka dzieli się na cztery rozdziały. Pierwszy wstępny przedstawia instytucję rejestru handlowego w państwach obcych oraz powstanie dekretu z 7 lutego 1919 r. Ta właśnie część wydaje mi się nasuwać najwięcej pola do krytyki — nie z punktu widzenia ścisłości naukowej, ale pod względem metody przedstawienia. Wydaje mi się mianowicie, że część porównawcza została przeładowana szczegółami, które wobec równoczesnej potrzeby streszczenia się nie występują dość plastycznie i nie są w stanie utrwalić się w umyśle czytelnika. Wydaje mi się, że czytelnik lepiej przyswoiłby sobie ten sam materiał, gdyby w rozdziale pierwszym znalazł tylko ogólną charakterystykę danego obcego ustawodawstwa, gdyby natomiast

szczegóły unormowania przez te ustawodawstwa instytucji rejestru handlowego zostały przedstawione w części szczegółowej przy analizie odpowiednich postanowień polskiego dekretu, tak jak to autor zresztą uczynił, jeśli chodzi o prawo niemieckie. — Natomiast bardzo wartościową częścią pracy jest przedstawienie historii powstania dekretu z 7 lutego 1919 r., a zwłaszcza dziejów projektu z 1886 r. zupełnie prawie nieznanego w innych dzielnicach Polski, a będącego tak interesującym pomnikiem polskiej myśli prawniczej z okresu niewoli.

Drugi rozdział omawia ustrój rejestru handlowego oraz działalność rejestrową sędziego rejestrowego i sekretarza, przyczem rozpatrzone są wątpliwości, jakie się nasuwają przy stosowaniu niezupełnie z natury rzeczy wyczerpujących przepisów dekretu. Autor słusznie — wbrew dotychczasowej judykaturze — podnosi, że do rejestru mogą być wpisane tylko te dane, które ustawa wyraźnie zarejestrować nakazuje, i że niedopuszczalne są wpisy fakultatywne, słusznie ogranicza działalność sekretarza rejestrowego do czynności czysto wykonawczych bez prawa wydawania jakichkolwiek decyzji, które winny należeć wyłącznie do sędziego. Wątpliwość budzi obarczenie przez autora sędziego rejestrowego obowiązkiem ścigania karami porządkowymi używania firmy niezgodnego z ustawą o nieuczciwej konkurencji. Argumentacja jego, że dekret mówi ogólnie o używaniu firmy „niezgodnem z ustawą”, a więc z każdą ustawą, jest o tyle nieprzekonywający, że oczywiście w 1919 roku o niezgodności z tą ustawą nie myślano, niema więc konieczności stosowania interpretacji rozszerzającej, za interpretacją ścieśniającą zaś przemawia — podniesiony zresztą przez autora — wzgląd, że rola sędziego rejestrowego, któryby miał stosować ochronę firmy w tym kierunku, nie byłaby bynajmniej łatwa, że — mówiąc szczerze — nie ma on z reguły potrzebnych do tego wiadomości, że wreszcie decydowanie o karze bez dokładnej znajomości stanu faktycznego, którego bez rozprawy kontradyktoryjnej niepodobna wprost należycie oświetlić, prowadziłoby przeważnie jedynie do pomyłek sądowych. Sądzić więc należy, że ochronę przed nieuczciwą konkurencją realizować można i należy jedynie przy pomocy środków, przewidzianych w ustawie z 1926 r. Obszernie omawia autor działalność nadzorczą i uzupełniająco-pomocniczą sędziego rejestrowego w stosunku do spółek na tle postanowień prawa o spółkach akcyjnych, dekretu o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i opracowywanego przez Komisję Kodyfikacyjną jednolitego projektu ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, rozstrzygając cały szereg wątpliwości, które się nasuwają ze względu na niedość ścisłą lub wyczerpującą redakcję odnośnych

postanowień. Zarazem stwierdza, że powierzenie całego szeregu czynności tego rodzaju sądowi rejestrowemu ma charakter do pewnego stopnia przypadkowy i że trudno — poza względami celowości — dopatrzyć się kryterjum, rozgraniczającego kompetencję sądu rejestrowego od sądu cywilnego i karnego. Dodajmy, że do tych względów celowości zaliczyć należy w pierwszym rzędzie potrzebę możliwie szybkiego załatwienia danej sprawy spornej między spółnikami lub szybkiej repesji.

W rozdziale trzecim omawia autor postępowanie rejestrowe; stwierdza, że nie jest ono prawie zupełnie przez dekret i rozporządzenie wykonawcze uregulowane, i wnosi, że należy w drodze analogii stosować do niego ogólne przepisy ustawy postępowania cywilnego, a zwłaszcza przepisy, dotyczące postępowania zachowawczego (postępowań szczególnych) oraz postępowania incydentalnego, zaznacza jednak, że wskazana jest przytem daleko idąca ostrożność; w szczególności postępowanie rejestrowe wbrew ogólnej zasadzie u. p. c. nie jest publiczne i nie wymaga bezwzględnego wzywania osób interesowanych dla udzielania wyjaśnień. Jako osobliwość polskiego rejestru handlowego podkreśla autor, że wpisy następują w zasadzie na podstawie dokumentów i tylko w tych wypadkach, gdy dane, mające być wpisane, zależą wyłącznie od woli zgłaszającego, wystarcza samo jego oświadczenie, które zresztą wtedy nabiera cech dokumentu. Ten przepis dekretu, zaczerpnięty z projektu z 1886 r., zbliża nasz rejestr handlowy do ksiąg hipotecznych. Wywody autora w kwestji, kto z pośród członków organów zarządzających spółek jest obowiązany i uprawniony do dokonania zgłoszeń do rejestru, nie rozsiewają w całej pełni nasuwających się wątpliwości. Nie mógłbym się zgodzić z jego twierdzeniem, że zarząd spółki akcyjnej obowiązany jest zgłosić do rejestru także członków rady nadzorczej. Zdaniem mojem prawo o spółkach akcyjnych unormowało w sposób wyczerpujący, jakie dane należy zgłaszać do rejestru, a przepis art. 177 tego prawa, pozostawiający w mocy dotychczasowe przepisy „o skutecznianiu i ogłaszaniu wpisów”, dotyczy jedynie przepisów o charakterze proceduralnym oraz przepisów o skutkach prawnych zarejestrowania (o ile w tej kwestji nowe prawo nie zawiera odmiennych postanowień). Za interpretacją tą przemawia także okoliczność, że wedle praktyki akcyjnej w b. dzielnicy rosyjskiej w okresie przed wydaniem nowego prawa rada nadzorcza mogła mieć charakter organu, reprezentującego spółkę nazewnątrż, w świetle tej praktyki zatem przepis art. 2 pkt. 7 dekretu jest zrozumiały, obecnie zaś rada nadzorcza — poza przypadkami patologicznymi — takim organem być nie może. Jeśli chodzi o możliwość dokonywania wpisów z urzędu,

twierdzi autor, że dekret przyznaje to prawo sędziemu rejestrowemu bez żadnych ograniczeń, jeżeli tylko dojdzie do jego wiadomości fakt, podlegający obowiązkowi wpisania. Jedyne wyjątek czyni on co do wykreślenia oraz prostowania wpisów o charakterze konstytucyjnym. Natomiast dopuszcza on dokonywanie z urzędu nowych wpisów o charakterze konstytucyjnym. M. zd. należy tu uczynić rozróżnienie: wpisy, nadające pewnym zrzeszeniom osobowość prawną, nie mogą być dokonywane z urzędu, co wynika tak z zasady, że tworzenie nowych podmiotów prawa nie może zależeć wyłącznie od decyzji sądu rejestrowego, jak i z brzmienia dekretu, który zezwala na dokonywanie wpisów z urzędu, jeżeli „przedsiębiorstwo uchyla się” od dokonania nakazanych ustawą wpisów, ma więc na oku wyłącznie przedsiębiorstwa już istniejące. Natomiast wobec ogólnikowego brzmienia dekretu należy uważać za dopuszczalne dokonywanie z urzędu innych wpisów konstytucyjnych (np. co do zmiany statutu), a nawet wykreślanie i prostowanie wpisów konstytucyjnych, chyba że dany wpis konstytucyjny ma i skutki uzdrawiające, co zresztą przeważnie będzie zachodzić. Bardzo obszernie omawia autor kwestję badania zgłoszeń przez sędziego rejestrowego, stwierdzając, że jego uprawnienia idą bardzo daleko, że jednak winien on korzystać z nich nader oględnie, przyczem podkreśla, że ściśle sprecyzowanie zakresu tego badania, jeśli chodzi o ocenę prawdziwości zgłoszonych danych, jest niemożliwe. Słusznie określa autor wpływ orzeczeń sądu procesowego na decyzje sędziego rejestrowego, zaznaczając, że orzeczenia te w zasadzie nie wiążą go w tych przesłankach jego decyzji, które dotyczą interesu publicznego, a to z uwagi na zależny w znacznej mierze od woli stron wynik procesu cywilnego. Jednakowoż wylicza autor wiele wyjątków od tej zasady, przyczem wydaje mi się, że granica, oddzielająca te wyjątki od zasady, nie została dość jasno pociągnięta. W kwestji odwołań od decyzji sądu rejestrowego stwierdza książka, że zaskarżeniu ulegają wszelkie decyzje, że legitymowanymi do wniesienia odwołania są wszyscy ci, których prawa pomimo istnienia chroniących te prawa przepisów bezwzględnie obowiązujących zostały naruszone, że wniesienie odwołania nie wstrzymuje wykonania decyzji, wreszcie zaś rozstrzyga wątpliwą kwestję, od jakiej chwili liczy się termin do wniesienia odwołania.

Czwarta i najbardziej interesująca część pracy zajmuje się kwestją prawnego znaczenia rejestru handlowego. Stwierdziwszy, że rejestr handlowy był pomyślany pierwotnie jako instytucja, stanowiąca dla kupca obowiązujący sposób publikacji, że zatem on mógł się powoływać wobec osób trzecich na dane przez siebie zgłoszone do rejestru, natomiast osoby trzecie mogły się po-

woływać na rejestr wobec kupca tylko w tych wypadkach, gdy dane, podlegające obowiązkowej publikacji, nie zostały zarejestrowane i ogłoszone, a więc w bardzo ograniczonym zakresie, zaznacza autor, że z biegiem czasu judykatura germańska przekształciła istotę rejestru handlowego, uważając, że z reguły dane zarejestrowane mogą być wyzyskane także przeciw kupcowi i to w pełnej mierze. Wniosek ten wyprowadziła judykatura z zasady odpowiedzialności za ujawnione publiczne oświadczenia i rozszerzyła tę odpowiedzialność także na wypadki, gdy kupiec nie uczynił wszystkiego, co było w jego mocy, dla sprostowania błędnych z tych czy innych powodów wpisów. Te wydedukowane przez judykaturę w interesach obrotu normy zbliżyły instytucję rejestru handlowego do instytucji ksiąg hipotecznych; dekret polski stanowi na tej drodze dalszy i prawdopodobnie końcowy etap, sankcjonując zasadę wiarogodności, a raczej domniemanie wiarogodności rejestru w sposób ustawy. To jego postanowienie, zaczerpnięte z projektu z 1886 r. i stanowiące oryginalny twór polskiej myśli prawniczej, podkreśla autor jako największy walor dekretu z 7 lutego 1919 r.

Reasumując, należy stwierdzić wybitną wartość naukową omawianej pracy, dążność do syntetycznego ujęcia całokształtu zagadnień, łączących się z rejestrem handlowym, i wybitną umiejętność w przedstawieniu dość ciężkiego i częściowo suchego materiału w sposób żywy i interesujący.

Dr. Bronisław Helczyński (Warszawa)

G r z y b o w s k i Stefan M.: Ze studjów nad osobowością prawną.

Powstanie, rozwiązanie i likwidacja spółdzielni. Kraków 1930 nakładem Leona Frommera. Odbitka z Przeglądu Notarialnego Nr. 1. Rok IX, str. 24.

Autor powraca do zagadnienia, poruszonego obszerniej w pracy p. t. „Charakter prawny jawnej spółki handlowej” (por. też moją recenzję w „Ruchu” 1928 r., str. 986), do zagadnienia podzielności pojęcia osobowości prawnej. Powstanie, rozwiązanie i likwidacja spółdzielni interesują go głównie jako zjawiska, mające zilustrować jego tezę zasadniczą, że są pewne „twory”, które posiadają osobowość prawną w ograniczonym stopniu i w różnych kierunkach. Nie chcąc powtarzać wątpliwości, jakie się nasuwają co do tego ujęcia osobowości prawnej, muszę podkreślić, że zdaniem moim materiał, przedstawiony przez autora w niniejszej rozprawie, nie przynosi dowodów na poparcie jego tezy.

Twierdzenie, że spółdzielnia przed zarejestrowaniem posiada osobowość prawną — wprawdzie nie w rozumieniu ustawy o spół-

dzielniach, ale wedle konstrukcji teoretycznej, nie jest poparte żadnymi argumentami — poza temi, które zostały przedstawione w poprzedniej pracy, a których autor w stosunku do tego „tworu” nawet bliżej nie rozwija.

Najpoważniejszym argumentem autora jest t. zw. spółdzielnia przymusowa, tj. spółdzielnia, której statut zgłoszono do zarejestrowania, a co do której sąd w ciągu 2 miesięcy nie powziął żadnej decyzji. Taką spółdzielnię uważa się w myśl ostatniego zdania art. 5 ust. 2 za prawnie istniejącą, a sąd zobowiązany jest dokonać jej zarejestrowania. Autor przyznaje, że to zdanie, dodane przez komisję sejmową, stworzyło sytuację trudną i nielogiczną, wprost niemożliwą do harmonijnego pogodzenia z innymi przepisami ustawy. Sądzi on, że spółdzielnia taka — wobec niezarejestrowania jej — nie jest jeszcze osobą prawną w rozumieniu art. 3 ustawy o spółdzielniach, że więc za jej czynności w tym okresie działający odpowiadają solidarnie. Z faktu jednak, że ona „prawnie istnieje”, wyprowadza wniosek, że posiada pewnego rodzaju osobowość prawną, ale odmienną od normalnej osobowości, uzyskiwanej przez zarejestrowanie.

Wydaje mi się, że zagadnienie to należy rozwiązać inaczej. A mianowicie „istnienie prawne” jest m. zd. identyczne z posiadaniem osobowości prawnej i to „normalnej” osobowości prawnej — identycznej, jak ta, którą zazwyczaj uzyskuje się przez zarejestrowanie. Przepis zdania ostatn. ust. 2 art. 5 jest przepisem wyjątkowym, łamiącym ogólną zasadę art. 3. Normalnie spółdzielnia staje się osobą prawną dopiero przez zarejestrowanie i normalnie aż do tej chwili działający w jej imieniu odpowiadają solidarnie. Ale wedle wyjątkowego przepisu art. 5 ust. 2 zd. ost. bezskuteczny wpływ dwumiesięcznego terminu powoduje zupełnie identyczne skutki, od tej chwili spółdzielnię uważa się za prawnie istniejącą, a prawne jej istnienie nie może mieć innego znaczenia, jak posiadanie pełnej przewidzianej przez ustawę osobowości prawnej. A więc — by wymienić skutki, podane w ustawie, może ona od tej chwili nabywać i zbywać wszelki majątek, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywaną. Gdybyśmy wraz z autorem zachowali wiarę w świętość zdania, że przed zarejestrowaniem „przymusowa spółdzielnia” nie posiada pełnej osobowości prawnej w rozumieniu ustawy, gdyż art. 3 się do niej nie stosuje, musielibyśmy również przyjąć, że nie może ona nabywać i zbywać majątku, zaciągać zobowiązań, pozywać i być pozywaną. Trudno mi ocenić, na czym „osobowość prawna” tego „tworu” miałaby w takim razie polegać. Nie nasuwa również wątpliwości okoliczność, że upływ dwumiesięcznego terminu powoduje ustanie osobistej odpowiedzialności działających w imieniu spół-

dzielni. Jeśli chodzi o interesy osób trzecich, to wszak przeważnie wpisy o charakterze konstytutywnym uzyskują moc prawną przez sam fakt wciągnięcia do rejestru, a nie ogłoszenia, bezskuteczny zaś wpływ dwumiesięcznego terminu można w rejestrze stwierdzić. Nie można powiedzieć, by te wnioski były pod każdym względem zadawalniające, ale antynomji, zawartych w samej ustawie, żadna interpretacja nie jest w stanie usunąć bez reszty.

Jeśli idzie o końcowe wywoady autora o tem, że osobowość prawna spółdzielni nie kończy się ani przez rozwiązanie, ani nawet przez przedwczesne wykreślenie z rejestru, to godząc się z nimi zupełnie, podkreślam, że tego samego poglądu są również zwolennicy „panującej teorii”, wobec czego trudno mi w nich widzieć poparcie dla teorii autora, tembardziej, że i ustawa, łącząc powstanie osobowości prawnej z zarejestrowaniem, bynajmniej nie wiąże bezwzględnie jej ustania z wykreśleniem firmy.

Jeśli idzie o szczegóły, należy podkreślić interesujące wywoady co do składu zarządu spółdzielni, do której należą osoby prawne (str. 8—9) oraz o niedopuszczalności wykreślenia firmy bez likwidacji (str. 20). *Dr. Bronisław Helczyński* (Warszawa)

S z e r Seweryn: Rozwiązanie spółki akcyjnej z powodu braków w jej założeniu, ujawnionych po zarejestrowaniu. Warszawa, odbitka z „Przeglądu Prawa Handlowego” Nr. 1—2 1930, s. 24.

Nowe prawo akcyjne odbiegając w całym szeregu postanowień od innych ustawodawstw, wywołało tem samem sporo wątpliwości. Nawet tam, gdzie różnice w stosunku do prawa niemieckiego, z którego najobficiej czerpano wzory, lub też szwajcarskiego czy innych wreszcie mają charakter napozór tylko redakcyjny, te różnice redakcyjne mogą powodować konieczność innej wykładni od przyjętej w systemie danego prawa obcego. Cóż dopiero mówić o postanowieniach, wykazujących różnice natury zupełnie zasadniczej, jak np. w zakresie zagadnienia rozwiązania spółki akcyjnej z powodu braków w jej założeniu. To też pracę autora, zajmującą się tym problemem, czyta się z dużem zainteresowaniem.

Najwięcej wątpliwości budzi kwestja przyczyn rozwiązania wobec braku wyraźnej dyspozycji w tej mierze; ogólnikowe wyrażenie „braki, mające istotne znaczenie dla dalszego istnienia spółki” daje przy interpretacji bardzo wiele swobody. Nawiasem mówiąc, autor niezbyt ściśle segreguje braki na takie, które wynikają z niedopełnienia przepisów prawa w spółkach akcyjnych i które jako-by nie mogą spowodować rozwiązania, i na takie, które mają istotne znaczenie dla dalszego istnienia spółki i mogą spowodować roz-

wiązanie. Podział ustawy jest nieco odmienny: mówi ona wyłącznie o brakach, wynikających z niedopełnienia przepisów prawa o spółkach akcyjnych, przyczem braki te mogą być nieistotne co do nich rejestracja wywiera skutek sanujący, bądź istotne — i te mogą być przyczyną rozwiązania. Słusznie podnosi autor wielką płynność pojęcia braków istotnych i stara się je w drodze interpretacji możliwie zwęzić, przedstawiając kolejno te różne braki w założeniu, które mogą się zdarzyć w praktyce akcyjnej. Z wywodami jego należy się naogół zgodzić, żałować tylko wypadka, że — jak sam zaznacza — nie starał się wyczerpująco omówić możliwych przypadków, lecz poprzestał na przykładowem przedstawieniu tych, które mogą się zdarzać najczęściej. Niejasnym jest twierdzenie (str. 11), że uchybienia w pisemnym sprawozdaniu założycieli oraz przy badaniu tego sprawozdania przez biegłych rewidentów nie stanowią istotnego braku, jeżeli to sprawozdanie i badanie było znane przyszłym akcjonariuszom i jeżeli wyrazili na nie swą zgodę. Tak generalnie nie można sprawy stawiać: jeżeli uchybienia w sprawozdaniu były tak istotne, że tylko dzięki nim akcjonariusze wyrazili swą zgodę na zawiązanie spółki, trudno ich nie uważać za braki istotne.

W sprawie koła osób, uprawnionych do wniesienia skargi o rozwiązanie, autor krytykuje postanowienia ustawy polskiej, dopuszczające do skargi wszystkich zainteresowanych, a więc i wierzycieli, i twierdzi, że trudno sobie wyobrazić, by rozwiązanie spółki było dla wierzycieli korzystniejsze, niż jej istnienie. Mimo to uważa, że interes wierzyciela do wniesienia skargi będzie uzasadniony koniecznością przeprowadzenia likwidacji, ustalenia aktywów i pasywów itp. Wydaje mi się, że zachodzi tu pewna sprzeczność: jeżeli istnienie spółki jest dla wierzyciela korzystniejsze od jej rozwiązania, to nie jest on w tem rozwiązaniu Zainteresowany. Sądzę zatem, że należałoby omawiany przepis interpretować w tym kierunku, że wierzyciel winien wykazać, jaki konkretny interes ma w rozwiązaniu spółki, i że sądy nie powinny być zbyt liberalne w uznawaniu tego interesu. Słuszne i interesujące są wywody autora w kwestji skutków wyroku w sprawie o rozwiązanie oraz co do procedury w razie rozwiązania spółki z urzędu.

Co do skutków rozwiązania przyjmuje autor ustaloną przez doktrynę niemiecką teorię nieważności spółki w stosunkach wewnętrznych przy równoczesnem jej ważnem istnieniu nazewnątrz — w stosunku do osób trzecich ze względu na bezpieczeństwo obrotu i uzasadnia tę teorię przepisami art. 128 i 136 naszego prawa.

Mniej jasne wydają mi się wywody autora w kwestji usuwalności lub nieusuwalności braków. Wydaje mi się, że teoretycznie wszystkie braki są usuwalne — wskazuje na to nałożony na sąd

obowiązek wyznaczenia terminu do ich usunięcia, a w danych konkretnych warunkach każdy brak istotny może być nieusuwalny. Jako brak nieusuwalny wymienia np. autor niesporządzenie statutu i aktu objęcia akcji w formie notarialnej. Pomijam już kwestję małego prawdopodobieństwa tego rodzaju wypadku, bo brak aktu notarialnego jest rzeczą oczywistą, która tylko chyba zupełnie wyjątkowo mogłaby ująć uwagi sędziego rejestrowego. Czy jednak jeżeliby wypadek tak się zdarzył, a wszyscy akcjonariusze zechcą *ex post* zeznać notarialnie odpowiednie akty, spółka musiałaby być mimo to rozwiązana? Czy też może należy uważać pierwotną rejestrację za niebyłą, powtórnie przeprowadzić cały proces założycielstwa i dopiero od chwili powtórnej rejestracji uważać spółkę za prawnie powstałą?

Wreszcie na zakończenie porównuje autor ustawę polską z projektem szwajcarskim, uważając ujęcie omawianego zagadnienia w tym projekcie za trafniejsze ze względu na znaczne utrudnienia, jakie wprowadza on dla rozwiązania zarejestrowanej mimo braków w założeniu spółki. Istotnie wydaje się, że hołdując zbytnio zasadom bezpieczeństwa prawa, poświęciła im ustawa polska w zbyt dalekiej mierze interesy bezpieczeństwa obrotu.

Zarówno w uzasadnieniu naczelnej tezy, jak i w poszczególnych etapach swych rozważań wykazuje autor duże zrozumienie dla potrzeb życia, a jeśli chodzi o interpretację *de lege lata* — umiejętność dobierania argumentów dla pożądaných praktycznie wyników z pośród niezupełnie jasnych i ogólnikowych przepisów ustawy. *Dr. Bronisław Helczyński (Warszawa)*

- Abraham Wł.: Zagadnienia kodyfikacji prawa małżeńskiego, wyd. II. Lublin, Tow. wiedzy chrześcijańskiej, 1929, 48 str.
- Ankieta w sprawie projektu ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością. Warszawa, Min. Przemysłu i Handlu, 1929, 89 str.
- Bekerman J.: Luźne uwagi o spadkobranii włościańskim i jego reformie. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1929, 61 str.
- Bergman L.: Przegląd orzecznictwa Izby I Sądu Najwyższego. Wilno, Rocznik prawniczy wileński, 1929, 17 str.
- Biejat, Goldsztejn i Waśkowski: Wzory podań i skarg do władz sądowych. Warszawa, Hoesick, 1929, 288 str.
- Bossowski Fr.: Ze studjów nad *rei vindicatio*. Wilno, Rocznik prawniczy wileński, 1929, 47 str.
- Chłamtacz M.: Kontrakty realne. Lwów, Gubrynowicz, 1930, 111 str.
- Chyliński Wł. i Dzierżanowski J.: Eksmisja w świetle orzeczeń Sądu Najwyższego, cz. II. Warszawa, 1928, 81 str. 3,50 zł.

- Dbiałowski i Wawrzkowicz: Prawo wekslowe i czekowe objaśnione orzecznictwem Sądu Najwyższego. Warszawa, Hoesick, 1929, 160 str. 4,50 ri.
- Dbiałowski i Przeworski: Przepisy o przerachowaniu wraz z przepisami monetarnymi i przepisami o odsetkach objaśnione orzecznictwem Sądu Najwyższego. Wyd. II. Warszawa, Hoesick, 1929, 171 str. 6 zł.
- Dębicki Ig.: Prawo amerykańskie. Cz. III i IV. Kraków, Przegląd Notarialny, 1930, 288 str.
- Do Wysokiego Rządu, Sejmu i Senatu. Była dzielnica pruska domaga się nowelizacji Rozp. z 14. V. 1924. Lex Zoll — Grabski. Bydgoszcz, Zw. obrony pokrzywdzonych waloryzacją, 1929, 10 str.
- Drzewiecki H.: Studja i materiały do dziejów notariatu w Polsce. Cz. III. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, 23 str. 2 zł.
- Eckstein J.: O umowach sprzedaży nieruchomości ziemskich na obszarze Sądów Apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie. Warszawa, Hoesick, 1930, 40 str.
- Glass J.: Ustawa hipoteczna dla drobnej własności ziemskiej (projekt z uzasadnieniem). Warszawa, Hoesick, 1929, 86 str.
- Goldstein H.: Polskie ustawodawstwo sądowe o pracy najemnej i o sądach pracy. Kraków, Frommer, 1929, 288 str.
- Hahn Z.: Ustawa o wykonaniu reformy rolnej z 28. XII. 1929. Dodatek V. Ustawa z 23. III. 1929 o uregulowaniu stanu hipotecznego parcelowanych nieruchomości ziemskich w woj. południowych wraz z rozp. wykon. z 16. VIII. 1929. Warszawa, Min. Reform Rolnych, 1929, 50 str.
- Hełczyński Br.: Komercjalizacja przedsiębiorstw państwowych na tle polskich przepisów prawnych. Warszawa, 1929, 104 str. 4 zł.
- Jak wystawiać weksle? Kraków, Drukarnia Mieszczańska, 1929, 19 str.
- Janczewski St.: Rozwody w obliczu prawa. Warszawa, 1929, 14 str.
- Jaworski Wł. L.: Reforma notariatu. Kraków, Frommer, 1929, 258 str. 13 zł.
- Kaczkowski J.: Rewizja przedsiębiorstw akcyjnych w obliczu prawa. Warszawa, Hoesick, 1929, 30 str.
- Konfiskaty popowstaniowe w Sądzie Najwyższym. Cz. II. Warszawa, Hoesick, 1930, 184 str.
- Konic H.: Prawo o zobowiązaniach. Cz. I. Warszawa, Hoesick, 1930. 637 str.
- Koschembahr-Łyskowski Ig.: Ratio naturalis w prawie rzymskiem klasycznym. Warszawa, Tow. Naukowe, 1930, 50 str.
- Kozłowski i Szawłowski: Kodeks Handlowy obow. na ziemiach wschodnich (Torgowj Ustaw). Warszawa, Hoesick, 1929, 624 str. 25 zł.
- Kurman M.: Otwarcie spadku za życia spadkodawcy. Kraków, Przegląd Notarialny, 1929, 7 str.
- Lisowski Z. prof.: Kodeks cywilny obow. na Ziemiach Zachodnich R. P. Wyd. II., zes. I i II. Poznań, Woj. Inst. Wydawniczy, 1929.

- Litauer J. J.: Polska procedura cywilna. Projekty uchwalone przez Kom. Kodyf. przepisami, uwagami i skorowidzem opatrzył... Warszawa, 1930, 230 str.
- Litauer J. J.: Prawo cywilne obow. na obszarze b. Królestwa Kongresowego z dodaniem tekstu francuskiego, ustaw uzupełniających i związkowych oraz orzecznictwa kasacyjnego. Warszawa, Hoesick, 1929, 971 str.
- Longchamps de Berier R.: Projekt francusko-włoski o zobowiązaniach z 1927. Warszawa, 1929, 54 str.
- Lutwak A.: Sprawa Boy-Beaupré w oświetleniu życiowo-prawnem. Studium do zagadnień ochrony cywilistycznej do karnej w prawie autorskiem. Warszawa, 1929, 22 str.
- Łucki A.: Jak należy sporządzać rozporządzenie ostatniej woli? (b. zab. austriacki). Kraków, Druk. Głosu Narodu, 1929, 30 str. 1,80 zł.
- Margulies E.: Rozwód i unieważnienie małżeństwa w/g obowiązujących obecnie ustaw w Polsce, wyd. II. Lwów, Ateneum, 1929, 112 str. 2,50 zł.
- Miszewski W.: Dodatek do ustawy postępowania sądowego cywilnego wydanej w 1926 r. Warszawa, Hoesick, 1929, 29 str.
- Muzykant Sz.: Włościańskie prawo spadkowe w woj. poleskiem i 5 wschodnich powiatach woj. białostockiego. Warszawa Księgarnia Rolnicza, 1929, 130 str.
- Namitkiewicz J.: Dekret o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością wraz z postanowieniami dopełniającymi. Warszawa, Hoesick, 1930, 120 str., 4 zł.
- Projekt nowelizacji rozp. p. Prezydenta R. p. z dnia 14. V. 1924 r. o przerechowaniu zobowiązań prywatno-prawnych Stow. obrony wierzycelności hipotecznych i innych w Warszawie. Warszawa, 1929, 32 str.
- Rafał J. Dr.: Włościańskie prawo spadkowe w Polsce nowożytnej. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1929, 36 str.
- Regulamin sądowy rozp. Min. Sprawiedliwości z 24 XII. 1928. Kraków, Przegląd Sądowy, 1929, 46 str.
- Reinhold J.: Polskie orzecznictwo cywilne dla b. zaboru austriackiego za lata 1928—1929. Lwów, Bodek, 1930, 352 str.
- Reinhold J.: Najnowsze orzecznictwo do ustawy o ochronie lokatorów. Lwów, Bodek, 1929, 30 str.
- Reinhold J.: Polskie orzecznictwo wekslowe i czekowe na czas od 1. I. 1925 do 1. I. 1929. Lwów, Bodek, 1929, 32 str.
- Reinhold J.: Polskie orzecznictwo do ordynacji egzekucyjnej, konkursowej, ugodowej i zaczepnej, za lata 1918—1930. Lwów, Bodek, 1930, 79 str.
- Reinhold J.: Polskie orzecznictwo niesporne i hipoteczne dla b. zaboru austriackiego za 1918—1930 r. Lwów, Bodek, 1930, 58 str.
- Reinhold J.: Najnowsze orzecznictwo wekslowe i czekowe za lata 1929—1930. Lwów, Bodek, 1930, 60 str. 2 zł.

- Rotwand B.: Zarys prawa o umowie ubezpieczenia. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1930, 29 str. 3 zł.
- Rozporządzenie wykonawcze do prawa o ustroju sądów powszechnych. Złoczów, Zuckerkandl, 1929, 164 str.
- Rundstein J.: Powództwo cywilne na podstawie kodeksu postępowania karnego. Warszawa, Hoesick, 1929, 69 str., 3 zł.
- Sądownictwo pracy w Polsce. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1929, 157 str.
- Schlager B.: Żydowskie prawo małżeńskie. Kraków, Frommer, 1930, 271 str.
- Sekułowicz B.: Chaos w stosunkach prawnych na kresach wschodnich jako skutek stosowania prawa zwyczajnego przy spadkobraniu włościan. Kraków, Przegląd Notarjalny, 1929, 12 str.
- Sikorski T.: Skorowidz do zbioru orzeczeń S. N. Izby pierwszej (cywilnej) za 1927—1928. Wilno, 1930, 93 str.
- Słomiński A.: Prawo cywilne (obow. w b. Królestwie Kongresowem) w jurisprudenencji Senatu (1842—1914) cz. III. Łódź, „Praca”, 1929, 432 str. 20 zł.
- Szafran Fr.: Działalność władz ziemskich a hipoteka i kataster. Warszawa, Min. Reform Rolnych, 1930, 373 str.
- Szmyd W.: Praktyczny podręcznik prawa małżeńskiego. Kraków, Przegląd Powszechny, 1929, 252 str. 5,50 zł.
- Tylbor St.: Kodeks cywilny R. S. F. S. R. Warszawa, Hoesick, 1930.
- Urban J. X.: O zdrowe ustawodawstwo małżeńskie. Kraków, Przegląd Powszechny, 1929, 48 str.
- Wasilkowski J.: Przejęcie gospodarstw małopolskich na zstępnym i zagadnienia reformy spadkobrania włościańskiego. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1929, 82 str.
- Wróblewski St.: Polskie prawo wekslowe i czekowe, wyd. II. Kraków, Frommer, 1930, 348 str., 15 zł.
- Wz. J.: Z nowego ustroju o sądach powszechnych. Kraków, „Jedność”, 1929, 68 str.
- Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia I Izby Cywilnej r. 1928 II półrocze. Warszawa, Min. Sprawiedl. 1929, 165 str.
- Zylber W.: Odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone przez działalność władz publicznych w prawie francuskim. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1930, 29 str.

Czasopisma: Biskupski St. X.: Reforma prawa małżeńskiego w ujęciu komisji kodyfikacyjnej R. P. (Ateneum, styczeń, 1930). — Biskupski St. X.: Stanowisko Kościoła względem ślubów cywilnych (Ateneum, luty, 1930). — Biskupski St. X.: Katolicki obóz wobec reformy prawa małżeńskiego (Ateneum, marzec, 1930). — Biskupski St. X.: O sposobach współdziałania czynników katolickich przy reformie prawa małżeńskiego w Polsce (Ateneum, sier-

pień—wrzesień, 1930). — Projekt nowych opłat sądowych (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 4—5—6, 1930). — Koszewski M.: Rozporządzenie o zapobieganiu upadłości i jego praktyka (Czasopisma Adwokatów Polskich. Dział woj. zachodnich, Nr. 4, 5, 6, 1929). — Hejmowski St.: Kilka uwag w sprawie orzekania sędziów grodzkich w jednoosobowych wydziałach sądów okręgowych (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 4—5, 6, 1929). — Jeszke W.: Zwoływanie i prowadzenie walnych zgromadzeń w/g nowego polskiego prawa akcyjnego (Czasop. Adw. Polsk., Dział woj. zach. N. 4, 3, 6, 1929). — Koszewski M.: Nowela o postępowaniu odwoławczem (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 4, 5, 6, 1929). — Sławski J.: Przyjęcie aktów notarialnych i sądowych osób władających tylko niemieckim językiem (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. Zachodnich, Nr. 7, 8, 9, 1929). — Koszewski M.: Orzeczenie cywilne, dotyczące adwokatury (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 7, 8, 9, 1929). Jaglarz T.: Dobrowolne umowy o komorne i ich odnowienie (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 7, 8, 9, 1929). — Dobrzański Br.: Kilka uwag o błędnem stosowaniu przepisów dotyczących tymczasowej wykonalności (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 10, 11, 12, 1929). — Koszewski M.: Reforma postępowania w sprawach wekslowych (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 8, 10, 11, 12, 1929). — Chmielewski M.: Zarzuty przeciw ugodzie zawartej przez kuratora w myśl § 50 rozp. Prez. R. P. z 14/V 1929 (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 10, 11, 12, 1929). — Koszewski M.: Niemiecka nowela do procedury cywilnej z dnia 13/V. 1924 (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 10, 11, 12, 1929). — Zięciak M.: Środki obronne proc. cyw. niem. przeciwko klauzulom egzekucyjnym, wydanym w/g proc. cyw. rosyjskiego (Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział woj. zachodnich, Nr. 1, 2, 3, 1930). — Fierich X.: Środki skupienia materiału procesowego według projektu kodeksu polskiej procedury cywilnej (Czasopismo prawnicze i ekonomiczne, rocznik 25, 1929). — Dziurzyński T.: Prawo zwyczajowe w przyszłej ustawie handlowej (Czasopismo prawnicze i ekonomiczne, rocznik 25, 1929). — Taubenschlag K.: Moratorium sędziowskie w prawie grecko-egipskim (Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne, r. 25, 1929). — T. Z.: „Droit moral” w dziedzinie prawa autorskiego (Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne, r. 25, 1929). — Hahn Z.: O rozporządzenie hipoteką przez właściciela i o hipotece właściciela (Czasopismo sędziowskie, Nr. 9, 11, 1929). — Allerhand Prof.: Uwagi do regulaminu S. N. (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 1—2, 1930). — Hahn Z.: Ustąpienie pierwszeństwa hipotecznego (Czasopismo sędziowskie, Nr. 1—2, 1930). — Hahn Z.: Ustawowe prawo zastawu na *invecta et illata* (Czasopismo sędziowskie, Nr. 3—4, 1930). — Czerwiński A.: O postępowaniu przed Sądami okręgowymi i grodzkimi wedle proj. K. P. C. (Czasopismo Sędziowskie Nr. 5—6, 1930). — B. N.: Reforma prawa małżeńskiego (Droga, Nr. 4, 1930).

— Stabrowski O.: W sprawie własności po b. rosyjskich instytucjach samorządowych na terenie woj. wschodnich (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 12, 1930). — Zaubermann A.: Krytyka 16 1¹⁰ p. 2. Ustawy post. cyw. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 36, 1929). — Ekstein N.: Art. 841. K. C. Mąż wdowy po spadkodawcy (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 37, 1929). — Drożdżewski A.: Jeszcze w sprawie nazwiska rozwódek (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 37, 1930). — Ekstein H.: Na marginesie nowej «stawy o sprzedaży nieruchomości ziemskich (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 41, 42, 43, 44, 45). — Fabiani C.: Skup praw spadkowych z art. 841 K. C. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 47, 1929). — Muzykant Sz.: Czy można stosować zwyczaj włościański na Ziemiach Wschodnich po uchyleniu art. 13 Og. ust. wość. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 1—12, 1930). — Pogoda B.: Przyczynek do wykładni art. 52 prawa o ustroju sądów powszechnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 1, 1930). — Zysman J.: Skład sądu okręgowego w sprawach cywilnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 3, 1930). — Kaczkowski J.: Sprzedaż na raty wobec prawa (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 4, 1930). — Jamontt J.: Zmiana w ustroju sądów (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 8, 1930). — Steuermark J. T.: Wniosek w sprawie Marji Uszyckiej ze skarbem państwa o skonfiskowane dobra (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 9, 1930). — Łada J.: Protesty weksli po terminie ich płatności oraz przed terminem płatności (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 9, 10, 1930). — Szer St.: Rubryka główna i zlewkowa w wykazie hipotecznym (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 11, 1930). — Bekerman W.: Art. 264 K. C. P. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 12, 1930). — Ettinger St.: Art. 389 ustawy o urządzeniu instytucyj sądowych z 1864 r. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 13, 1930). — Gołąb St.: Klauzula wykonalności wyroku sądu polubownego, (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 15, 1930. — Rundstein J.: Pozwany cywilny w świetle kodeksu post. karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 18, 1930). — Szabłowski E.: Przerachowanie sum hipotecznych na walutę obcą (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 29, 1930). — Tomkiewicz B.: O dowodzie z próby krwi (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 25, 26, 1930). — Dbałowski Wł.: Zasada projektu polskiej procedury sądowej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 27, 28, 1930). — Szytkgold M.: Legitimatío per rescriptum principis na marginesie art. 296 i 297 K. C. K. P. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 29, 1930). — Kościelski W.: Rygor de non aliendo a przerachowanie (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 30, 31, 1930). — Miedzianowski W.: Próba interpretacji art. 4 i 5 Rozporządzenie Prezydenta Rp. z 22. III. 1928 o sądach pracy (Gazeta Sądowa Warszawska, Ćr. 30 1930). — Koan T.: Fiskus a prawda materjalna w sprawach cywilnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 35, 1930). — Zauberman Alf.: Czy przedawnienie regresu indosantów jest „przedawnieniem oczywiście" (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 36, 1930). — Mahler I.: O zbiegu egzekucyj sądowych i administracyjnych (Głos Adwokatów, Nr. 5, 1920). — Goldblatt: Prolegomena

do ewolucji pojęć w judykaturze (Głos Adwokatów, Nr. 9, 10, 1929). — Sperr. Niezyciowa wykładnia (Głos Adwokatów, Nr. 9, 10, 1929). — Fenichel Z.: O projekcie ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością (Głos Adwokatów, Nr. 10, 1929). — Fenichel Z.: Reforma notarialna a adwokatura (Głos Adwokatów, Nr. 1, 2, 1929). — Geldwerth L.: Kordony dzielnicowe w adwokaturze (Głos Adwokatów, Nr. 1, 2, 1930). — Rappaport Wł.: Sądy pracy a godziny nadliczbowe (Głos Adwokatów, Nr. 1, 2, 1930). — Mahler Ig.: O pierwszeństwie zaspokojenia kar za zwłokę w postępowaniu egzekucyjnym i konkursowym (Głos Adwokatów, Nr. 1, 2, 1930). — Droelich G.: Czy przysięga manifestacyjna z § 47 o. e. jest dopuszczalną w toku egzekucji zabezpieczenia (Głos Adwokatów, Nr. 3, 4, 1930). — Fenichel S.: Otwarcie postępowania konkursowego wzgl. ugodowego do maj. spółki jawnej i spółnika (Głos Adwokatów, Nr. 3, 4, 1930). — Dobrowolski St.: Niedomagania w administracji sądowej (Głos Adwokatów, Nr. 3, 4, 1930). — Feuerstein: O nową taryfę adwokacką (Głos Adwokatów, Nr. 3, 4, 1930). — Geldwerth L.: Adwokackie prawa potrącenia i zastawu (Głos Adwokatów, Nr. 3, 4, 1930). — Goldblatt W.: Unifikacja adwokatury i wolnoprzesiedlczość adwokatów w Polsce (Głos Adwokatów, Nr. 3, 4, 1930). — Kurzer F.: Wymogi podania o otwarcie postępowania układowego (Głos Adwokatów, Nr. 5—6, 1930). — Fenichel Z.: Projekt k. p. c. 1929 (Głos Adwokatów, Nr. 5—6, 1930). — Lutwak A.: Do kwestji wymogów odpowiedzialności za wypadki samochodowe tudzież do kwestji osobowości prawnej komitetu (Głos Prawa, Nr. 7—9, 1929). — Hełczyński Br.: Stosowanie przepisów odwetowych § 43 rozp. waloryzacyjnego w wypadkach cesji wierzytelności (Głos Prawa, Nr. 10—11, 1929). — Axer M.: Z aktualnych zagadnień proceduralnych (Głos Prawa, Nr. 10—11, 1929). — Halpern E.: Fr. Klein o swej procedurze (Głos Prawa, Nr. 10—11, 1929). — Behrman H.: Przestępstwa na szkodę wierzycieli w/g proj. K. K. kom. kodyf. Analiza z pogranicza prawa karnego i cywilnego (Głos Prawa, Nr. 12, 1929). — Jaglarz Fr.: W kwestji sposobu odnowienia umowy z art. 3 ustawy o ochronie lokatorów (Głos Prawa, Nr. 1—2, 1930). — Fenichel Z.: Rozwój prawa najmu od obligatoryjnego do rzeczowego (Głos Prawa, Nr. 3—4, 1930). — Korzonek J.: O t. zw. większości rzeczowej w postępowaniu układowem (Głos Prawa, Nr. 3—4, 1930). — Steinberg W.: Przedawnienie skargi wywłaszczonego właściciela o „odszkodowanie” z § 365 austr. kod. cyw. (Głos Prawa, Nr. 3—4, 1930). — Mieser J.: Nielegalny spór kompetencyjny (Głos Prawa, Nr. 5, 1930). — Rosenblüth Ig.: Uwagi o projekcie kodeksu postępowania cywilnego (Głos Prawa, Nr. 6, 1930). — Korzonek, Seher i Kurzer: Polemika w kwestji t. zw. większości rzeczowej w postępowaniu układowem (Głos Prawa, Nr. 6, 1930). — Kössler M.: Powojenny rozwój austriackiego prawa handlowego (Głos Prawa, Nr. 7, 1930). — Korzonek J.: Jeszcze o egzekwowalności układu w postępowaniu układowem (Głos Prawa, Nr. 7, 1930). — Fenichel Z.: Umowa o pracy w projekcie polskiego ko-

deksu cywilnego (Głos Prawa, Nr. 7, 1930). — H. E.: Kilka uwag o odsetkach zwłoki (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1929). — Wal. Kar.: Powództwo cywilne w wypadkach jednoinstancyjności postępowania w ramach art. 41 k. p. k. (Głos Sądownictwa, Nr. 9, 1929). — Wolff E.: Instytucje państwowe a sądy pracy (Głos Sądownictwa, Nr. 10, 1929). — Muzykant K.: Spadkobranie u włościan na ziemiach wschodnich (Głos Sądownictwa, Nr. 11, 1929). — Wordeczki A.: Opłaty hipoteczne (Głos Sądownictwa, Nr. 12, 1929). — Muraszko Cz.: Przerachowanie reszty szacunku nieruchomości a klauzula „de non alienando” (Głos Sądownictwa, Nr. 12, 1929). — Natanson A.: Odpowiedzialność zarządów spółek z ogr. odp. (Głos Sądownictwa, Nr. 12, 1929). — Sekułowicz B.: Przerachowanie wierzytelności a ustawowe obniżenie kursu złotego (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1930). — Grzybowski A.: Powództwo cywilne w/g k. p. k. (Głos Sądownictwa, Nr. 1, 1930). — Bobkowski A.: Stan obecny spadkobrania włościańskiego na Wołyniu i konieczność reform (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1930). — Dbałowski Wł.: Podstawowe rezultaty proj. k. p. c. (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1930). — Jamontt J.: Zmiany w ustroju sądów (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1930). — Domański L.: Akcja posesoryjna czy petytoryjna (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1930). — Szymel J.: Przedawnienie roszczeń o wynagrodzenie za pracę (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 4, 1930). — Wardecki A.: Jeszcze w sprawie opłat hipotecznych (Głos Sądownictwa, Nr. 4, 1930). — Muraszko Cz.: Prawo własności w spółdzielniach mieszkaniowych i budowlanych (Głos Sądownictwa, Nr. 5, 1930). — Muzykant Sz.: Wykładnia art. 375 og. ust. włośc. (Głos Sądownictwa, Nr. 5, 1930). — Wisznicki Br.: O usprawnienie działalności sądów (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1930). — Zalewski A.: Spaczony duch ustawy (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1930). — Hrobóni J.: Dowód z próby krwi w procesie cywilnym (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1930). — Jaskłowski W.: O potrzebie reformy spadkobrania gospodarstw małorolnych (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8, 1930). — Zoll Fr.: Polski kodeks cywilny (Palestra, Nr. 8—9, 1929). — Kuratowski K.: Uwagi w przedmiocie formy układów o sąd polubowny (Palestra, Nr. 8—9, 1929). — Goldstein St.: Uwagi do proj. k. p. c. (Palestra, Nr. 10—11, 1929). — Hórski H.: Kilka uwag o oświadczeniu woli z powodu orzeczenia S. N. (Palestra, Nr. 10—11, 1929). — Bardzki A.: Spór Sądowy z samym sobą (Palestra, Nr. 10—11, 1929). — Rotwand B.: Zarys prawa o umowie ubezpieczenia (Palestra, Nr. 12, 1929). — Glass J.: Niektóre zagadnienie przyszłej polskiej ustawy notarialnej (Palestra, Nr. 1, 1930). — Goldsztein St.: Uwagi do proj. k. p. c. (Palestra, Nr. 1, 2, 3, 1930). — Janczewski St.: Ochrona praw mniejszości w spółkach akcyjnych (Palestra, Nr. 2—3, 1930). — Zylber W.: Odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone przez działalność władz publicznych w prawie francuskim (Palestra, Nr. 2—3, 1930). — Kornhauser M.: Z powodu art. p. t. „Uwagi do proj. k. p. c.” słów kilka (Palestra, Nr. 2—3, 1930). — Kielski A.: Zagadnienie polskiego prawa górniczego (Palestra, Nr. 5, 1930). — Goldsztein St.: Uwagi do proj. k. p. c.

(Palestra, Nr. 6—7, 1930). — Bekerman 7.: Kilka uwag o proj. ust. hipotecznej dla drobnej własności ziemskiej (Palestra, Nr. 6—7, 1930). — Iserzon E.: Przedawnienie wekslowe a klauzula egzekucyjna (Palestra, Nr. 6—7, 1930). — Poznański J.: Rozwód a separacja (Prawo, Nr. 1, 2, 1930). — Howorka M.: Wierzytelności z reszty ceny kupna w przetargu przymusowym (Prawo, Nr. 1, 1930). — Brem Z.: Sankcje wypełnienia zlecenia w interesie publicznym (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1929). — Sekułowicz B.: Chaos w stosunkach prawnych na kresach wschodnich jako skutek stosowania prawa zwyczajowego przy spadkobranii włościan (Przegląd Sądowy, Ne. 3, 1929). — Kurman M.: Otwarcie spadku za życia spadkodawcy (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1929). — Dębicki Ig.: Zasady prawa handlowego i morskiego amerykańskiego (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 4, 1929). — Grz. K.: Przed polską ustawą notarialną (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1929). — Rzepecki M.: Notariat jako instytucja społeczna (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1929). — Rzepecki M.: Uгода notarialna (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1929). — Diakow B.: Z praktyki notarialnej (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1929). — Breyer St.: Kilka uwag o organizacji notariatu wedle projektów prof. Wł. L. Jaworskiego (Przegląd Notarjalny, Nr. 1, 1930). — Łada J.: Umowy kupna—sprzedaży między małżonkami (Przegląd Notarjalny, Nr. 1, 1930). — Grzybowski St.: Ze studiów nad osobowością prawną (Przegląd Notarjalny, Nr. 1, 1930). — Jaworski Wł.: Reforma rolna a hipoteka i kataster (Przegląd Notarjalny, Nr. 2, 1930). — Dębicki Ig.: Uwagi nad reformą notariatu (Przegląd Notarjalny, Nr. 2, 1930). — Przybyłowski K.: Podstawowe zagadnienie z zakresu ochrony posiadania (Przegląd Prawa i administracji, I, II, III, 1929). — Sękowski K.: Hipoteka na rzeczach ruchomych (Przegląd Prawa i Administracji I, II, III, 1929). — Litauer J.: Przyznanie strony w przyszłym procesie cywilnym (Przegląd Prawa i Administracji, III, 1929). — Namitkiewicz J.: O obowiązku świadczenia akcjonariusza w/g prawa polskiego (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 7, 8, 1930). — Rozenthal B.: Należności hipoteczne w rozporządzeniu o zapobieganiu upadłości (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 9, 1929). — Szer S.: Rozwiązanie spółki akc. z powodu braków w jej założeniu ujawnionych po zarejestrowaniu (Przegląd prawa Handlowego, Nr. 1, 2, 1930). — Allerhand M.: Miejsce badania ksiąg handlowych (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 1, 1930). — Cypin S.: Ustawodawstwo handlowe Rosji Sowieckiej (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 1, 2, 3, 4—5, 6, 1930). — Kaczkowski J.: Nowe angielskie prawo akcyjne (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 2, 3, 1930). — Szytkgold M.: Zadanie sędziego komisarza w postępowaniu zapobiegawczym (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 3, 1930). — Fenichel Z.: Agent handlowy a pracownik handlowy (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 4, 5, 1930). — Szyłkret J.: Umowne skracanie okresów przedawnienia (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 4—5, 1930). — Allerhand M.: Sądownictwo handlowe podług proj. k. p. c. z 1930 r. (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 6, 1930). — Behrman H.: Kilka kwestyj na tle

odroczenia wypłat (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 6, 1930). — Liebeskind A.: Umowa winkulacyjna (Przegląd Sądowy, Nr. 10, 1929). — Allershand M.: Sądownictwo górnicze (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1929). — Bartz A.: Zarzut sprawy wiszącej w sporach o zniesienie współwłasności nieruchomości (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1929). — Kozubski A.: Na marginesie § 45 poaustr. p. c. (Przegląd Sądowy, Nr. 11, 1929). — Bartz A.: Do wykładni art. 11 liczba 20 ust. o ochronie lokatorów (Przegląd Sądowy, Nr. 12, 1929). — Fenichel Z.: Wykonalność wyroków sądu pracy (Przegląd Sądowy, Nr. 12, 1929). — Langrod J.: Zabezpieczenie niewykonalnych wierzytelności pieniężnych na nieruchomościach niewpisanych do ksiąg gruntowych (Przegląd Sądowy, Nr. 6, 1930). — Rosenblüth Ig.: Tryb egzekucji w Małopolsce na podstawie wekslowej klauzuli wykonawczej w b. Król. Kong. (Przegląd Sądowy, Nr. 6, 1930). — Korzonek J.: O dopuszczalność postępowania ugodowego do majątku spółdzielni (Przegląd Sądowy, Nr. 7, 1930). — Kozubski A.: O kupnie na raty (Przegląd Sądowy, Nr. 7, 1930). — Klasa Fr.: Prawo spółnika w spółce z ogr. odp. wskutek podstępного porczywdzenia przy zawarciu kontraktu spółki (Przegląd Sądowy, Nr. 7, 1930). — Bartz A.: Skutki jednostronnego rozwiązania umowy służbowej przed powstaniem stosunku służbowego (Przegląd Sądowy, Nr. 8, 1930). — Fenichel Z.: Ochrona prowizjonalna w przyszłym prawie polsk. (Przegląd Sądowy, Nr. 8, 1929). — Korzonek J.: Jurysdykcja krajowa w proj. k. p. c. (Przegląd Sądowy, Nr. 9, 1930). — Kozubski A.: O ochronie prowizorjalnej w przyszłym prawie polskim (Przegląd Sądowy, Nr. 9, 1930). — Austern A.: „Podpisywanie drugiego” na wekslu (Przegląd Sądowy, Nr. 1, 1930). — Howorka M.: Nieważne wyroki w okręgu Sądu Apelacyjnego w Poznaniu (Przegląd Sądowy, Nr. 2, 1930). — Sygierycz W.: O t. zw. rozwodach wileńskich (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1930). — Zarzycki L.: Kilka uwag o t. zw. donatio propter nuptias (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1930). — Fenichel Z.: Czy prawa i obowiązki natury procesowej przechodzą na prawa nabywców (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1930). — Korzonek J.: Najniższa oferta w postępowaniu ugodowym (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1930). — Bartz A.: Zakazy pozbywania lub obciążania wobec wierzyciela popierającego egzekucję (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1930). — Kostołowski M.: § 104 87 i 88 nor. jur. a obecna praktyka sądowa (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1930). — Kolbuszewski M.: Jeszcze słów kilka o najniższej ofercie w postępowaniu układowym (Przegląd Sądowy, Nr. 5, 1930). — Matakiewicz A.: Przymus używania mierniczych przysięgłych (Przegląd Sądowy, Nr. 5, 1930). — Bossowski F.: Ze studjów nad rei vindicatio (Rocznik Prawniczy wileński, III, 1929). — Waśkowski E.: Zasady ustroju sądów (Rocznik Prawniczy Wileński, III, 1929). — Chełmoński A.: Rejestr handlowy na tle dekretu z 7/II 1919 r. (Rocznik Prawniczy Wileński, III, 1929). — Hełczyński Br.: O prawach mniejszości w spółkach akcyjnych (Themis Polska, serja III, T. IV, 1928/29). — Buczkowski T.: Prawa mniejszości w spółkach akcyjnych (Themis Polska,

serja III, T. V. 1930). — *Vetulani*: Włoska ustawa o ślubach kościelnych (Themis Polska, serja III, T. V., 1930). — *Schilling-Szelągalewicz*. Znaczenie badania t. zw. grup krwi w medycynie sądowej (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 2, 1930). — *Petrusewicz K.*: Zmiany wprowadzone do rosyjskiej ustawy postępowania cywilnego przez polskie ustawodawstwo (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 3, 4, 1930). — *Kapłan I.*: Eksmisja przez właściciela (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 3, 1930). c k

Ackermann Ch.: Répertoire de jurisprudence en matière de transports. T. II. Manquants, Pertes, Déchets. Paris, Sirey, 1929, 607 str., 100 fr.

Agnus A.: Actions à vote privilégié. Paris, Rousseau, 1929, 145 str. 21,50 fr.

Al Juca N. A.: La violence comme vice du contrat et du consentement en droit comparé. Paris, Chauny et Quinsac, 1930, 200 str. 25 fr.

Armilhon: Ce qu' il faut savoir sur les formalités du mariage et les contrats. Paris, Stock, 1929. 7,50 fr.

Averroes: Du mariage et de sa dissolution. Paris, 1929, 60 fr.

Avril M.: Les obligations hypothécaires à ordre et au porteur dans la pratique moderne. Paris, 1929. 25 fr.

Athanosovici C.: Les pouvoirs des gérants dans les sociétés à responsabilité limitée. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1930, 25 fr.

Baroncea D.: Essai sur la faute et le fait du créancier. Paris Chauny et Quinsac, 1929, 266 str. 35 fr.

Barrier E.: Ce qu' il faut savoir sur le divorce et la séparation de corps. Paris, Stock, 1930. 7,50 fr.

Barthélemy-Raynaud: Contrat collectif à l'étranger. Paris, Rousseau, 1929. 25 fr.

Batardon L.: Traité pratique des sociétés commerciales aux points de vue comptable, juridique et fiscal. Paris, Dunod, 1929, 912 str. 75 fr.

Baudouin L.: De l'évaluation des apports en nature dans les sociétés par actions et à responsabilité limitée. Paris, Rousseau, 1929, 20 str. 7 fr.

Baudry-Lacantinerie: Traité théorique et pratique de droit civil, supp. au T. V. par Bonnecase. Paris, 1930, 30 fr.

Bestawros G.: Code civil égyptien. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 600 str. 175 fr.

Bizière P.: L'assureur. Directeur du procès en responsabilité civile. Paris, 1930. 30 fr.

Blum E.: La loi Loucher. Paris, 1929. 15 fr.

Bongue et Barrière: Nouvelle loi sur les loyers à la portée de tous. Paris, Valat, 1929, 151 str. 6 fr.

Bonnecase J.: Supplément au traité théorique et pratique de droit civil. T. I, Sirey, 1929, 893 str. 60 fr.

Bouteron J.: La clause de retour sans frais dans les effets de commerce. Paris, 1929, 6 fr.

- Braas A.: Précis de procédure civile belge. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1930. 100 fr.
- Bunnag Duen: L'exécuteur testamentaire dans le droit anglais. Paris, Rousseau, 1930, 196 str. 28,50 fr.
- Bradeanu S.: La succession ab intestat et la réserve dans le droit hongrois et dans le droit autrichien de la Transylvanie. Paris, Rousseau, 1929. 255 str., 39 fr.
- Bureau R.: Les actions à droit de vote privilégié. Paris, Sirey, 1929, 230 stron. 30 fr.
- Cabirol M.: Les lois sur les loyers et la propriété commerciale. Paris, Hachette, 1929, 7,50 fr.
- Caillez M.: La loi du 29 juin 1929 sur les loyers. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929. 8 fr.
- Caleb M.: Communauté conjugale et contrat de mariage. Paris, Sirey, 1930, 47 str. 13 fr.
- Cardahi C.: Les suretés réelles et la vente forcée dans le droit des pays sous mandat du Levant. Paris, sirey, 1930, 35 str. 6 fr.
- Carciente Benacerraf J.: De la condition juridique de l'enfant naturel simple en droit comparé. Paris, Rousseau, 1929, 380 str. 40 fr.
- Cassvan: Les clauses de non-responsabilité, leurs applications et leur valeur. Paris, 1929. 40 fr.
- Cendrier G.: Le fonds de commerce, 5 éd. Paris, Dalloz, 1930, 60 fr.
- Chaplet P.: La famille en Russie soviétique. Paris, Giard, 1929, 388 str. 50 fr.
- Chéron et Muhleisen: Précis de procédure locale applicable en matière civile et commerciale dans les départements du Haut Rhin, du Bas-Rhin, et de la Moselle. Paris, Sirey, 1930, 716 str. 20 fr.
- Cottez A.: Traité de la compétence et de la procédure civile des tribunaux de paix du Maroc. Paris, 1930, 310 str. 35 fr.
- Courtois P.: Des apports dans les sociétés à responsabilité limitée. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 35 fr.
- Dabin: Les récentes destinées de la théorie de la cause des obligations. Paris, 1929, 6 fr.
- Dabin: La philosophie de l'ordre juridique positif, spécialement dans les rapports de droit privé. Paris, 1929. 65 fr.
- Dalloz: Droit civil. T. III. 2 éd. Paris, Dalloz, 1929, 25 fr.
- Dalloz: Droit commercial, 3 ed. Paris, Dalloz, 1929. 25 fr.
- Danjon: Traité de droit maritime, 2 ed. Paris. 1929. 60 fr.
- Dernis: Le droit de vote dans les sociétés anonymes en droit allemand. Paris, 1929. 30 fr.
- Dernis G.: Exercice du droit de vote des actions en dépôt par les banques allemandes. Paris, Rousseau, 1929, 10 str. 6 fr.

- Dhuet L.: La nouvelle législation des loyers de locaux d'habitation. Paris, Chaury et Quinsac, 1929. 10 fr.
- Du Pasquier C.: Modernisme judiciaire et jurisprudence suisse. Paris, Sirey, 1930, 46 str. 10 fr.
- Duen-Bunnac: L'exécution testamentaire dans le droit anglais. Paris, 1930. 25 fr.
- Duplant: Elements de droit civil à la portée de tous. Paris, 1929. 12,50 fr.
- Elekes: De quelques différences dans l'application du droit de rétention. Paris, 1929, 25 fr.
- El Gamravi M. K.: La protection légale des mineurs en droit comparé. Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence, 1930, 40 fr.
- Esmain: Le mariage en droit canonique, 2 ed. Paris, 1929, 60 fr.
- Ezzaoni R.: Les sociétés à responsabilité limitée. Paris, 1929 str.
- Foignet R.: Manuel élémentaire de droit commercial terrestre, 10 éd. Paris, Rousseau, 1929, 535 str. 25 fr.
- Foignet R.: Manuel élémentaire de droit civil. Paris, Rousseau, 1930, 800 stron. 25 fr.
- Frédéricq L.: Principes de droit commercial belge, T. II. Les sociétés. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1930. 125 fr.
- Gabreau L.: Ce qu'il faut savoir pour faire son testament et des donations. Paris, Stock, 1929, 7,50 fr.
- Gibert R.: Des causes de nullité de mariage qui sont en même temps des causes de divorce. Paris, Sirey, 1930, 164 str. 25 fr.
- Glasson, Morél, Tissier: Traité théorique et pratique d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure civile, T. III. 3 édité. Paris, Sirey, 1929. 67,50 fr.
- Goedlin de Tiefenau A.: L'introduction de la société à responsabilité limitée en Suisse. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1930, 30 fr.
- Guilhot J.: Le transfert en garantie. Paris, Godde, 1929, 41 str. 5 fr.
- Haas L.: Ce qu'il faut savoir sur l'achat et la vente des fonds de commerce. Paris, Stock, 1930. 7,50 fr.
- Hassan Aboul Seoud Seif: La transmission de la propriété immobilière en Egypte. Paris, 422 str. 60 fr.
- Hémarid J.: Précis élémentaire de droit civil. T. III. 2 f. Paris, Sirey, 1930, 300 str. 25 fr.
- Homburg R.: Le droit d'interprétation des acteurs et des artistes exécutants. Paris, Sirey, 1930, 160 str. 20 fr.
- Houpin et Bosvieux: Traité général théorique et pratique des Sociétés civiles et commerciales et des Associations, 6 éd. Paris, 1929. 200 fr.
- Huvelin P.: Etudes d'histoire du droit commercial romain. Paris, Sirey, 1929, 300 str. 40 fr.
- Isay R.: Le droit minier des principaux Etats civils. Paris, Giard, 1930, 197 str. 25 fr.

- Josserand L.: Cours de droit civil positif français, T. II. III. Paris, Sirey, 1930, 991 str. 60 fr.
- Kaftal A.: La réparation des dommages causés aux voyageurs dans les transports aériens. Paris, Sirey, 1930, 48 str. 15 fr.
- Lafon: La société à responsabilité limitée. Paris, 1929. 20 fr.
- Larré J.: Les „negotiable instruments" en droit anglais et anglo-américain. Paris, Rousseau, 1929, 255 str. 38,50 fr.
- Lemaire A.: Les origines de la communauté de biens entre époux dans le droit coutumier français. Paris, Sirey, 1930, 64 str. 8 fr.
- Lepaulle P.: Les fonctions du „Trust" et les institutions équivalentes en droit français. Paris, Rousseau, 1929, 47 str. 8 fr.
- Lepaulle P.: De la nature du „Trust". Paris, Rousseau, 17 str. 4,50 fr.
- Le Picard R.: La communauté de la vie conjugale, obligation des époux. Paris, Sirey, 1930, 467 str. 60 fr.
- Levy R.: Le divorce juif et les conflits des lois qu'il peut engendrer. Paris, 1929, 30 fr.
- Lochet J.: Des effets de la pluralité d'établissements en matière de sociétés par actions en droit français. Paris, Rousseau, 1929, 215 str. 33 fr.
- Lyon-Caen et Renault: Traité de droit commercial, 5 éd. T. II. 2-e partie Des sociétés. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1930, 120 fr.
- Macaigne A.: Code des loyers d'habitation. Paris, Rivière, 1929, 200 str. 12 fr.
- Magnin P.: La responsabilité des accidents causés par les ascenseurs et l'article 1384 du code civil. Paris, Sirey, 1930, 51 str. 5 fr.
- Maitre H.: Guide pratique des formalités obligatoires à remplir par les vendeurs et les acheteurs d'un fonds de commerce. Paris, Genet, 1929. 15 fr.
- Manceau B.: La vulgarisation de la propriété immobilière par le crédit. Paris, Dalloz, 1930. 25 fr.
- Mariani A.: Du certificat de propriété. Paris, Godde, 1929, 740 str. 60 fr.
- Matheron L.: La responsabilité civile des instituteurs. Paris, Fabre, 1929. 12 fr.
- Minvielle G.: Traité pratique de la loi Loucher contenant le commentaire des lois et décrets sur les habitations à bon marché et logements à loyers moyens. Paris, Chauny et Quinsac, 1930, 136 str. 20 fr.
- Mohanna M.: Le rôle du juge dans le droit anglais et dans le droit de l'Islam comparés. Paris, Rousseau, 1929, 405 str. 47,50 fr.
- N...: Le maintien et la défense de la famille par le droit. Paris, Sirey, 1930, 295 str. 20 fr.
- Niboyet J.: Répertoire pratique de droit et de jurisprudence d'Alsace et Lorraine. Lois civiles, Lois commerciales etc. Paris, Sirey, 1930, 114 str. 50 fr.
- Perrin T.: Considérations sur le régime légal des dessins et modèles industriels en Suisse. Paris, Sirey, 1930, 14 str. 5 fr.

- Perrot E.: Précis élémentaire de droit français public et privé. Paris, 1930, 25 fr.
- Philippon J.: La réforme de la loi du 7. III. 1925 sur les sociétés à responsabilité limitée. Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence, 1929, 20 fr.
- Piquetry J.: Le juge des référés et la convocation de l'Assemblée générale à la demande d'un actionnaire. Paris, Godde, 1929, 11 str. 5 fr.
- Planiol et Ripert: Traité pratique de droit civil français, T. VI. Paris. Libr. gén. de droit et de jurisprudence 1930, 82 fr.
- Popesco G.: Le droit de rétention en droit anglais I v. Paris, Rousseau, 1930, 166 str., 83,50 fr.
- Préau G.: Guide pratique des sociétés à responsabilité limitée. Paris, Edit. et publ. contemporaines, 1929, 132 str., 15 fr.
- Raviart E.: Traité théorique et pratique des actions possessoires et du bornage. Paris, Golde, 1929, 500 str., 15 fr.
- Rault J.: Traité théorique et pratique des parts de fondateur et des groupements de porteurs de fondateurs. Paris, Libr. Gén. de droit et de jurisprudence, 1930, 65 fr.
- Richardot H.: Les pactes de séparation amiable entre époux. Paris, Dalloz. 1930, 60 fr.
- Rigaud L.: L'évolution du droit de la femme de Rome à nos jours. Paris, Spes, 56 str., 3,50 fr.
- Ripert G.: Droit maritime. Paris, Rousseau, 1930, 960 str., 324 fr.
- Rosset P. R.: Les actions à vote plural et privilégié en droit suisse. Paris, Lib. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 20 fr.
- Roure: De la gérance des fonds de commerce. Paris, 1929, 15 fr.
- Rutsaert J.: Le fondement de la responsabilité civile extracontractuelle. Etude de doctrine et de jurisprudence contemporaines. Paris, Sirey, 1930, 322 str., 40 fr.
- Schiks A.: Traité formulaire de la pratique notariale. Droit civil. Paris, R. Fonteyn, 1929, 846 str., 110 fr.
- Scordel J.: Les apports en nature dans les sociétés par actions. Paris, Sirey, 1930, 482 str., 40 fr.
- Taillefer J.: Ce qu'il faut savoir de la législation sur les loyers. Paris, Stock, 1929, 150 str., 7,50 fr.
- Tschang Ting Tschang: Le mariage et la situation de la femme mariée en Chine. Paris, Rousseau, 1930, 130 str., 25 fr.
- Ubrix L.: L'action alimentaire des enfants naturels, commentaires de la loi du 6/IV 1908. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1930, 35 fr.
- Voirin P.: Etude juridique du pourboire. Paris, Sirey, 1929, 41 str., 7 fr.
- Volansky Al.: Essai d'une définition expressive du droit basé sur l'idée de bonne foi. Paris, Chauny et Quiusac, 1929, 412 str., 50 fr.
- Wasilkowski: Contribution à l'étude du problème de la valorisation dans le domaine du droit prive. Paris, 1929, 20 fr.

- Welschinger J.: Le fonds de commerce. Strassburg, Heitz & Cie, 1930, 56 str., (także w niem. jęz.), 2 M.
- Witenberg J.: La loi polonaise sur les sociétés par actions. Paris, Rousseau, 1929, 7 fr.
- Adam I.: Die Ehwohnung. Berlin Struppe & Winkler, 1930, 40 str., 1,20 M.
- Alexander - Katz G.: Moderner unlauter Wettbewerb. Berlin, Sack, 1929, 48 str. 1,50 M.
- Allfeld Ph.: Das Verlagsrecht. 2 Aufl. München. Beck, 1929, 226 str. 11 M.
- Anders G.: Die Rechtsnatur d. obligatorischen Teils d. Betriebsvereinbarung. Breslau, Schlettersche Buchh. 1929, 68 str., 3 M.
- Arbenz E.: Die gemischtwirtschaftliche Unternehmung im schweizerischen Recht unter bes. Berücks. d. Entwürfe u. d. Beschlüsse d. Expertenkommission f. d. Revision v. Titel 24 bis 33 d. Schweiz. Obligationenrechts. Aarau, Sauerländer 1929, 386 str. 8 fr. sz.
- Aschoff A.: Die Rechtsnatur des Lieferungsvertrages im Verkaufssyndikat. Berlin, Heymann, 1930, 48 str. 4 M.
- Bányász E.: Markenschutz u. Wettbewerb in Ungarn. Budapest, Verein f. Gewerbl. Rechtsschutz, 1929, 16 str. 3 M.
- Bauer-Mengelberg K.: Bürgschaft, Schuldübernahme u. Garantievertrag. Leipzig, Volckmar, 1930, 51 str., 1,50 M.
- Beling E.: Die Lehre vom Tatbestand. Tübingen, Mohr, 1930, 23 str., 1,80 M.
- Binder J.: Bürgerliches Recht, Erbrecht. 2 Aufl. Berlin, Springer, 1930, 129 str. 696 M.
- Boetlicher E.: Kritische Beiträge zur Lehre v. d. materiellen Rechtskraft im Zivilprocess. Berlin, 1930, 242 str., 9 M.
- Bogusz E.: Die neue Entwicklung der Lehre v. der Culpa in contrahendo. Königsberg, Gräfe & Under, 1929, 75 str., 3 M.
- Bohn A.: Grundstücksvollstreckung u. Hypothekenrecht. 4 Aufl. Karlsruhe, Weber, 1930, 999 str., 18 M.
- Brand A.: Die Zwangsversteigerungs- u. Zwangsverwaltungssachen in der gerichtlichen Praxis. Berlin, Springer, 1930, 548 str., 29 M.
- Bredow M.: Verminderung der Schadensersatzpflicht als Folge v. Rechtsverhältnissen des Geschädigten zu Dritten. Breslau, Marcus, 1930, 64 str., 3 M.
- Breyhan Ch.: Abstrakte Übereignung u. Parteiwille in der Rechtsprechung. Leipzig, Deichert, 1929, 137 str., 8 M.
- Brodmann E.: Gesetz betreffend die Gesellschaft m. b. Haftung. 2 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1930, 304 str., 18 M.
- Buhl H.: Das Rechtsverhältnis des Notars z. Auftraggeber in Deutschland zugleich in Vergleichung mit ausserdeutschen Rechten. Lübeck, Westphal, 1930, 313 str., 8 M.
- Bürckner H.: Der privatrechtsgestaltende Staatsakt. Leipzig, Weicher, 1930, 118 str., 6,50 M.

- Burchard K.: Bürgerliches Recht. Berlin, Spaeth u. Linde, 1930, 390 str., 13,50 M.
- Curti A.: Aktiengesellschaft n. Holdinggesellschaft in der Schweiz. Geltendes Recht u. Revision, Berlin, Springer, 1930, 312 str., 18,40 M.
- Curti A.: Die englische Aktiengesellschaft nach neuem Recht. Berlin, Springer, 1929, 308 str., 18,40 M.
- Daniels H.: Firmenveräußerung u. Unternehmensrecht. Mannheim, Bensheimer, 1929, 46 str., 2,50 M.
- Ebel M.: Mieterschutz u. Mieteinigungsämter. Berlin, Heymann, 1930, 530 str., 18 M.
- Eberle K.: Die Behandlung d. Stiftungen im schweizerischen Recht. Bern, Stämpfli, 1929, 180 str., 6 M.
- Egger J.: Das Dividendenbezugsrecht des Aktionärs, 2 Aufl. Berlin, Springer, 1930, 291 str., 16,80 M.
- Emmerich H.: Die Sanierung T. I. Mannheim, Bensheimer, 1930, 205 str., 15 M.
- Engi A.: Die Fahrnisverschreibung im schweizerischen Recht unter bes. Berücks. d. franz. u. deutschen Gesetzgeb. Bern, Stämpfli, 1929, 139 str., 5 M.
- Enneccerus L., Kipp Th., Wolff M.: Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, Bd. 2. Marburg, Elwert, 1930, 336 str., 25 M.
- Esderts A.: Die systematische Prüfung v. Wechseln auf ihre formelle Ordnungsmässigkeit, 2 Aufl. Berlin, 16 str., 1 M.
- Finkelstein H.: Das Recht d. Bühnen- u. Filmschauspielers auf Beschäftigung nach deutschem u. österr. Recht. Berlin, Hobbing, 1930, 123 str., 4,80 M.
- Franke H.: Die rechtspolitischen Grundlagen der Reform des Wettbewerbsrecht. Berlin, Heymann, 1930, 23 str., 2,50 M.
- Franke H.: Die Reform d. Wettbewerbsrecht. Berlin, Heymann, 1930, 23 str., 2 M.
- Friedenthal F.: Das Kaufmännische Bestätigungsschreiben. Berlin, Sack, 1929, 50 str., 7,50 M.
- Freund H.: Das Seeschiffahrtsrecht d. Sowjetunion. Stuttgart, Enke, 1930, 153 str., 9 M.
- Friedmann W.: Die Bereicherungshaftung im angloamerikanischen Rechtskreis in Vergleichung mit dem deutschen bürgerlichen Recht. Berlin, de Gruyter, 1930, 148 str., 7 M.
- Fuchs K.: Familien- Ehe- u. Erbrecht u. Testament. 18 Aufl. Berlin, Schultz, 1930, 144 str., 1,80 M.
- Fülster H.: Kompendium des gesamten Rechts. Bd. 2. Bürgerliches Recht. Bd. 2. Tl. 2. Giessen, Roth, 1930, 207 str., 4,50 M.
- Fülster H.: Handelsrecht. Giessen, Roth, 1930.
- Fülster H.: Bürgerliches Recht, Bd. 1, 2. Giessen, Roth, 1930.

- Fülster H.: Zivilprozessrecht, 3 Bde. Giessen, Roth, 1929.
- Gabain K.: Das Erbrecht in Sovjetrussland. Bern, Haupt, 1929, 78 str.
- Gerland H.: Englische Rechtsprobleme u. die deutsche Zivilprozessreform. Berlin, Springer, 1930, 32 str., 3,60 M.
- Gierke J.: Handelsrecht u. Schiffahrtsrecht. 3 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1929, 744 Str., 22,50 M.
- Görcke H.: Das Reichsforstzivilrecht. Neudamm, Neumann, 1930, 362 Str., 15 M.
- Grässli M.: Die ausserordentliche Kündigung d. Dienstvertrages nach schweizerischem Recht. Bern, Stämpfli & Cie, 1929, 119 str., 4 M.
- Gramse B.: Mietrecht. 2 Bde. Berlin, 1930, 6,50 M.
- Grosse A.: Konkurs u. Vergleich. München, W. Kathan, 1929, 127 str., 3,80 M.
- Grosse A.: Konkurs u. Grundbesitzes. 2 Aufl. München, Kathan, 1930, 52 str., 2 M.
- Grosse A.: Die Hypothek. München, Kathan, 1930, 95 str., 3,50 M.
- Grossmann-Doerth H.: Das Recht des Überseekaufs. Bd. 1. Mannheim, Bensheimer, 1930, 468 str., 25 M.
- Gsell C.: Der Schutz der Titel v. Geisteswerken. Eine rechtsvergleich. Darstellung unter bes. Berücks. d. deutschen, französischen u. schweizerischen Rechts. Zürich, Leemann, 1930, 123 str., 4 fr.
- Gudehus H.: Was muss jeder v. Grundbuch wissen, 2 Aufl. Celle, Selbstverlag, 1930, 208 str., 4,25 M.
- Haff K.: Preussisches Privatrecht. München, Beck, 1930, 736 str., 8,50 M.
- Hangartner W.: Die Gläubigeranfechtung im schweizerischen Recht unter bes. Berücks. ihrer Entwicklung in den letzten zwei Dezennien. Aarau. Sauerländer, 1929, 108 str., 2,60 M.
- Hauk K.: Das Recht des Ersatzpflichtigen auf Abtretung der dem Ersatzberechtigten gegen Dritte zustehenden Ansprüche nach § 255 d. B. G. B. Leipzig, Weicher, 1929, 74 str., 4 M.
- Heck Ph.: Grundriss des Schuldrechts. Tübingen, Mohr, 1929, 17 M.
- Hefelmann Fr.: Die gerichtliche Geltendmachung d. Anspruchs als Grund d. Verjährungsunterbrechung. Leipzig, Weicher, 1930, 70 str., 4 M.
- Heilbrunn L.: Zur Reform d. Aktienrechts. Berlin, Heymann, 1930, 36 str., 2 M.
- Heinsheimer K.: Handelsrecht mit Wechsel- u. Scheckrecht, 3 Aufl. Berlin, Springer, 1930, 175 str., 9,60 M.
- Herlach Fr.: Aufwertungskommentar, Das Aufwertungsrecht im Saargebiet, Saarbrücken, 1929, 216 str., 6,70 M.
- Hertel Fr.: Mieterschutz u. Wohnungszwangswirtschaft, Bd. 2, Leipzig, Gracklauer, 1930, 532 str., 16 M.
- Heuss A.: Rechtstaschenbuch für Gläubiger, 2 Aufl. Stuttgart, 1929, 8,50 M.
- Hexner E.: Grundlagen d. tschechoslovakischen Kartellrechts. Berlin, Heymann, 1929, 133 str., 9 M.

- Heyck E.: Die Rechtsstellung d. Empfängers beim Seefrachtvertrag nach deutschem Recht. Leipzig, Weicher, 1930, 116 str., 6,50 M.
- Hildesheimer E.: Das jüdische Gesellschaftslehre. Leipzig, Harrassowitz, 1930, 172, str., 10 M.
- Hirsch E.: Das Recht a. d. Erfindung. Leipzig, Haessel, 1930, 124 str., 7 M.
- Hirschfeld E.: Gründung, Leitung u. Auflösung einer G. m. b. H. Berlin, Heymann, 1930, 84 str., 4 M.
- Hübner K.: Grundzüge des deutschen Privatrechts, 5 Aufl., Leipzig, Deichert, 1930, 819 str., 38 M.
- Josef E.: Einstweilige Verfügungen d. Prozessengerichts an das Grundbuchamt, an Registergerichte u. an Notare. Berlin, Sack, 1930, 28 str., 1,50 M.
- Jegher S.: Über das Verfügungsrecht des Ehemanns am eingebrachten Gute der Ehefrau. Zürich, Leeman, 1929, 130 str., 4 M.
- Kaden E.: Bibliographie d. rechtsvergleichenden Literatur des Zivil- u. Handelsrechtes in Zentral u. Westeuropa u. in d. Vereinigten Staaten v. Amerika 1870 bis 1928, Berlin, Vahlen, 1930, 276, str., 12 M.
- Kapp E.: Kurzer Grundriss des Rechts des Bürgerlichen Gesetzbuchs, In 5 Tln. Tl. 4 (Familienrecht). Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 88 str., 2,80 M.
- Ketterer H.: Das Hauptpflichtrecht. Karlsruhe, Boltze, 1930, 375 str., 12 M.
- Kernert K.: Stellung des Sicherungseigners gegenüber Zwangsvollstreckungen der Gläubiger d. Übereigners u. in dessen Konkurs. Leipzig, Weicher, 1930, 58 str., 3 M.
- Kiefersauer Fr.: Mieterschutz u. Wohnungsmangel, 3 Aufl. München, Schweitzer, 1930.
- Kirchberger H.: Das Wettbewerbsrecht der Gleichnamigen unter Berücksichtigung ausländischen Recht. Leipzig, Haessel, 1929, 144 str., 6 M.
- Kisch W.: Deutsches Zivilprozessrecht. Bd. 1—3, 4 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1929, 148 str., 1,50 M.
- Klang H.: Rechtsfälle aus d. Sachenrecht. Wien, Perles, 1929, 123 str., 3,20 M.
- Klang H.: Die Reform des Mietrechts. Wien, Springer, 1929, 1,65 M.
- Kleiss Fr.: Der Arbeits- u. Dienstvertrag. Leipzig, Fr. Wordel, 1929, 48 str., 0,70 M.
- Krause H.: Die geschichtliche Entwicklung d. Schiedsgerichtswesens in Deutschland. Berlin, Heymann, 1930, 122 str., 8 M.
- Kriener W.: Übertragung, Verpfändung, u. Pfändung v. Sachen u. Rechten. München, Schweitzer, 1930, 35 str., 1 M.
- Kröckmann P.: Enteignung, Einziehung, Kontrahierungszwang, Änderung d. Rechtseinrichtung, Rückwirkung u. die Rechtsprechung d. Reichsgerichts. Berlin, Stilke, 1930, 78 str., 3 M.
- Lange H.: Die Typen der stillen Gesellschaft u. die Anwendung gesellschaftlicher Normen auf sie. Mannheim, Bensheimer, 1930, 73 str., 4 M.
- Lange H.: Das kausale Element im Tatbestand der klassischen Eigentums-tradition. Leipzig, Weicher, 1930, 101 str., 5 M.

- Leonhard O.: Die Jugendjahre d. österr. Zivilprozess. Charlottenburg, Bernard & Graefe, 1930, 78 str., 1,80 M.
- Leonhard Fr.: Allgemeines Schuldrecht d. B. G. B. München, Duncker & Humblot, 1929, 772 str. 30 M.
- Lilienthal A.: Werkwohnungen. Tod des Mieters. Konkurs. Berlin, Struppe u. Winkler, 1930, 40 str. 1,20 M.
- Loeber L.: Die Zwangsvollstreckung in Grundbesitz. Berlin, 1929, 154 str. 3,— M.
- Löning G.: Die Grundstücksmieta als dingliches Recht. Jena, Fischer, 1930, 378 str. 20 M.
- Loewe E.: Die Fälligkeit d. Aufwertungshypotheken. Berlin, Schwabachersche Verlagsh., 1930, 48 str. 1 M.
- Loewenthal E.: Der Gerichtseid, 2 Aufl. Frankfurt a. M., Cohn, 1930, 100 str. 2,50 M.
- Loewenwarter V.: Lehrkommentar z. Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd. 6. Berlin, Heymann, 1930, 302 str. 11 M.
- Lorentz H. A.: Der Verzicht auf die Sicherheit. Ein Beitr. zur Pfandrechtsnatur d. Sicherungsübereignung. Rostock, Hinstorffs, 1929, 69 sr., 3,50 M.
- Maader H.: Die Einwirkung d. Vergleichsverfahren zur Abwendung des Konkurses auf schwebende Verträge. Berlin, Springer, 1929, 96 str. 7,80 M.
- Mass K.: Das Bürgerliche Gesetzbuch kurz gefasst durch zahlreiche Beispiele, 6 Aufl. Berlin, Kameradschaft, 1930, 171 str. 2,50 M.
- Mühsam P.: Hauswirt u. Mieter, 2 Aufl. Görlitz, 79 str. 2,40 M.
- Müller H.: Wie erhält sich der § 950 B. G. B. zu dem Satz, dass jeder Arbeiter Eigentümer des Arbeitsproduktes werden soll? Jena, Fischer, 1930, 108 str. 6 M.
- Munk M.: Recht u. Rechtsverfolgung im Familienrecht. Berlin, Liebmann, 1929, 193 str. 6 M.
- Nagata K.: Das Grundbuch u. die Rollen des gewerblichen Rechtsschutzes im deutschen u. japanischen Recht. München, Schweitzer, 1929, 127 str. 4— M.
- Nagel K.: Beiderseits unerfüllte gegenseitige Verträge im Vergleichsverfahren. Heidelberg, Winter, 1929, 143 str. 9 M.
- Neumann G.: Kommentar zur Exekutionsordnung, 3 Aufl. Wien, Manz, 1929, 9,80 öst. Sch.
- Nipperdey H.: Wettbewerb u. Existenzvernichtung, eine Grundfrage d. Wettbewerbsrecht. Berlin, Heymann, 1930, 31 str. 2 M.
- Nord W.: Grundlinien der Machtverteilung zwischen Verwaltung u. Aktionär. Berlin, Vahlen, 1930, 114 str. 6 M.
- Oertmann P.: Grundriss d. deutschen Zivilprozessrechts, 4—5 Aufl. Leipzig, Deichert, 1930, 313 str. 8 M.
- Pagenstecher M.: Prozess-Probleme. Mannheim, Bensheimer, 1930, 98 str., 8 M.

- Pannier K.: Die Urheberrechtsgesetze an Werken der Literatur u. d. Tonkunst, an Werken d. bildenden Künste etc. Leipzig, Reclam, 1929, 144 str. 1,20 M.
- Pfeiffer M.: Wie sind die Gefahren des Arrestprozesses zu vermeiden. Berlin, Sack, 1929, 83 str. 3 M.
- Picot A.: Einige Betrachtungen über die Ehescheidung. Basel, Helbing u. Lichtenbahn, 1930, 47 str. 1,30 M.
- Plugge W.: Das musikalische Tantiemrecht in Deutschland. Berlin, Hobbing, 1930, 164 str. 7 M.
- Quassowski L.: Die neuen Aufwertungsgesetze. Mannheim, Bensheimer, 1930, 196 str. 10,80 M.
- Resch J.: Das Wohnrecht im Österreich. Wien, 1929, 240 str. 2,40 M.
- Richards u. Geier: Das amerikanische Patent-Muster u. Warenzeichenrecht. Berlin, Heymann, 1930, 67 str. 8 M.
- Rümelin M.: Die bindende Kraft d. Gewohnheitsrechts u. ihre Begründung. Tübingen, Mohr, 1929, 68 str. 3 M.
- Rühl H.: Eigentumsvorbehalt u. Abzahlungsgeschäft einschliesslich des Rechts der Teilzahlungsfinanzierung. Berlin, — Springer, 333 str. 26,80 M.
- Russ G.: Das Liebesverhältnis im bürgerlichen Recht. Berlin, Sach, 1930, 56 str. 1,50 M.
- Ruth R.: Das Depotgesetz u. seine Reform. Marburg, Elwert, 1930, 59 str. 4,— M.
- Salomon R.: Der Anspruch auf Auskunftserteilung im Privatrecht. Berlin, Sack, 1929, 45 str. 1,50 M.
- Schaechtel: Zwangsversteigerung u. Zwangsverwaltung im Reich u. Preussen. Berlin, Sieben Stäbe Verlages, 1929, 99 str. 3 M.
- Schäfer A.: Die Aktiengesellschaft als Mitglied u. als Organ v. Handelsgesellschaften. Zürich, Lehmann, 1930, 174 str. 6 fr. szw.
- Schaeffer Ci Grundriss d. privaten u. öffentlichen Rechts sowie der Volkswirtschaftslehre. Leipzig, Hirschfeld, 1930.
- Schenkel K.: Die Rechte d. Rundfunkhörers gegen Rundfunkstörungen. Leipzig, Arnst, 21 str. 1930. 1 M.
- Schmiedel M.: Die gesetzliche Neuordnung d. Fideikommissauflösung in Preussen, 1930, 37 str. 3 M.
- Schmidt M.: Die wertbeständige Schiffshypothek. Berlin, Ebering, 1929, 95 str. 4 M.
- Schmidt A.: Privatrechtliche Reichsgesetze u. Verordnungen ausserhalb d. B. G. B. München, Beck, 1930, 749 str. 8 M.
- Schubert G.: Die rechtliche Stellung des aus einer offenen Handelsgesellschaft ausscheidenden Gesellschafters. Bonn, Körnscheid, 1930, 103 str. 5,80 M.
- Schulte H.: Eine Untersuchung über das Erkenntnisverfahren bei Arrest u. einstweiliger Verfügung. Mannheim, Bensheimer, 1930, 113 str. 5,50 M.

- Schulz K.: Danziger Gerichtskostengesetze u. Gebührenordnungen, 2 Aufl. Berlin, Stilke, 1930. 3,50 Gld.
- Schuster: Das Mietrecht. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 30 str. 0,50 M.
- Schuster: Das Recht d. unehelichen Kindes. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 31 str. 0,50 M.
- Schuster: Testament u. Erbvertrag. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 32 str. 0,50 M.
- Schuster: Verlöbniß, Ehe, Eheauflösung. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 32 strony. 0,50 M.
- Schvan H.: Grenzfälle des Miet- u. Pachtrechts. Berlin, Sack, 1930, 46 str. 1,50 M.
- Schwarz O.: Zivilprozessrecht, 17 Aufl. Berlin, Heymann, 1930.
- Schwarz O.: Handelsrecht, 11 Aufl. Berlin, Heymann, 1930.
- Schwarz O.: Grundriss des B. G. B. 5 Bde. 17 Aufl. Berlin, Heymann, 1930.
- Schwarzkopf B.: Treuhand als Gesetzgebungsproblem. Linz, Winkler, 1930, 66 str. 2,80 M.
- Schweingruber E.: Die wirtschaftlich schwächere Vertragspartei insbesondere nach den allgemeinen Bestimmungen des Schweiz. Obligationenrechts. Bern, Stämpfli & Cie, 1930, 223 str. 7 M.
- Schwinge E.: Der fehlerhafte Staatsakt im Mobiliarvollstreckungsrecht, Beiträge z. Zivilprozess. Mannheim, Bensheimer, 1930, 115 str.
- Schwyzler A.: Der gerichtliche bestätigte Nachlassvertrag mit Vermögensabtretung ausser Konkurs, insbesondere n. Schweiz. Recht. Bonn, Röhrscheid, 1930, 207 str. 12 M.
- Senf W.: Sicherung des Gläubigers durch Eigentum. Hirschberg in Riesengeb., Vogelburg-Verlag, 1930, 163 str. 4,40 M.
- Senftner G.: Wie gründet man eine Aktiengesellschaft. 9 Aufl. Stuttgart, Muthschke. Verlagsh., 1930, 48 str. 1,80 M.
- Siehr K.: Freiwillige Gerichtsbarkeit. Berlin, Vahlen, 1930. 9 M.
- Sigloch G.: Die Unternehmung der öffentlichen Hand. Mannheim, Bensheimer, 1929, 268 str. 10 M.
- Soltikow-Bennecke W.: Das Problem der objektiven Ehezerüttung in Deutschland, Frankreich u. England. Berlin, Ebering, 1930, 111 str. 4,40 M.
- Sperl H.: Lehrbuch der Bürgerlichen Rechtspflege, Bd. 1. Wien, Hölder-Pichler-Tempsky, 1930. 59 Sch. austr.
- Spieker H.: Die bergrechtliche Grundabtretung nach dem Allgemeinen Berggesetz f. die preussischen Staaten v. 24. VI. 1865. Dortmund, Thomas, 1929, 78 str. 3 M.
- Stegmann W.: Handbuch z. Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd. 2. Hamburg, Meissner, 1929, 2,60 M.
- Steinberg W.: Die Haftung f. Culpa in contrahendo. Bonn, Röhrscheid, 1930, 131 str. 10 M.

- Sternberg L.: Das Registerrecht Handels- u. Genossenschaftsregister etc. Berlin, Heymann, 1930, 527 str. 20 M.
- Stillschweig K.: Der Schutz des redlichen Erwerbers bei d. Übereignung beweglicher Sachen nach deutschem, französ., österreich. u. schweizer. Recht. Berlin, Ehering, 1929, 137 str. 5,40 M.
- Stölzel A.: Schulung f. die zivilistische Praxis, T. 1. Berlin, Vahlen, 1930, 399 str. 17 M.
- Stulz G.: Der Eigentumsvorbehalt im in- u. ausländ. Recht, Berlin, 1930, 56 str. 6 M.
- Tomförde H.: Das Recht des unehelichen Kindes u. seiner Mutter im Inn- u. Ausland, 3 Aufl. Berlin, Heymann, 1930, 246 str. 9 M.
- Tosetti H.: Grundzüge des Gerichtsverfassungs-Strafprozess.- u. Zivilprozessrechts. Bonn, Röhrscheid, 1930, 257 str. 5,50 M.
- Vocatus Ad.: Gesprengte Ehefesseln. Aus interessanten Ehescheidungsprozessen. Berlin, Fichtner, 1930, 141 str. 3,50 M.
- Wagner W.: Eigentumsvorbehalt. 2 Aufl. Berlin, Sack, 1930, 50 str. 1,50 M.
- Tandrey E.: Die Zwangsvollstreckung in Forderungen u. Rechte. Berlin, Sack, 1930, 78 str. 1,50 M.
- Warneyer O.: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch f. das Deutsche Reich, 2 Bde, 2 Aufl. Tübingen, Mohr, 12 M.
- Wassermann M.: Warenzeichen, Ausstattung-Warenname. Leipzig, Haessel, 1929, 18 str. 2 M.
- Weinberg F.: Mieter u. Vermieter im heutigen Recht. Berlin, Spaeth & Linde, 1930, 119 str. 4,20 M.
- Weinmann A.: Kurzes Lehrbuch d. bürgerlichen Rechts (Erbrecht) Bd. 6. Mannheim, Bensheimer, 1930, 4,50 M.
- Weinmann A.: Gutachten u. Urteilsentwurf. Die Anfertigung v. Urteilen u. Beweisbeschlüssen in Zivilsachen, 6 Aufl. Berlin, Heymann, 1930, 342 str. 15 M.
- Weiss E.: Die Zivilprozessgesetzgebung d. tschechoslovakischen Republik. 2 Aufl. Brünn, Rohrer, 1930, 125 Kr.
- Weitpert K.: Die Rechtsverfolgung d. Unterhaltsansprüche unehelicher Kinder im Ausland. München, Schweizer, 1929, 160 str. 11 M.
- Welter E.: Erneuerung d. Aktienrechts. Frankfurt a. M., Frankfurt. Societäts-Druckerei, 1929, 70 str. 2 M.
- Weyss H.: Der Eigentumsvorbehalt. Wien, Manz, 1929, 65 str. 1,40 öst. Sch.
- Wieland K.: Das Wechselrecht im Schweiz. Entwürfe eines revidierten Obligationenrechts u. die Wechselrechtsvereinheitlichung. Zürich, Orrell Füssli, 1930, 20 str. 0,80 fr. sz.
- Wildhagen G.: Der Sachverhalt, ein Stiefkind d. Zivilprozesses. Berlin, Liebmann, 1929, 128 str. 5,50 M.
- Winkler H.: Die Gewinnversicherung, Hamburg, de Gruyter, 1930, 31 str. 2 M.

- Wolff J.: Die Haftung des Verkäufers einer fremden beweglichen Sache in den Vereinigten Staaten v. Amerika in Vergleichung mit dem deutschen bürgerlichen Recht. Berlin, de Gruyter, 1930, 84 str. 4 M.
- Wühlich M.: Die Bierlieferungsverträge nach schweizerischem Recht. Aarau, Sauerländer, 1930, 169 str. 3,60 M.
- Zimmermann H.: Die sachenrechtlichen Beziehungen in der rechtsgeschäftlich begründeten Treuhand nach englisch-amerikanischem Rechte. Leipzig, Weicher, 1930, 09 str. 4 M.
- Zeiler A.: Auswertungsfälle vom Reichsgericht. Leipzig, Hirschfeld, 1930, 274 str. 11 M.

3. *Prawo międzynarodowe prywatne.*

Cavaglieri Arrigo: Lezioni di diritto internazionale privato. Neapol 1929, str. 307.

Drugie, przejrzone wydanie podręcznika prof. Cavaglieri daje nam jasny i zwięzły wykład zasad prawa międzynarodowego. We wstępie wyprowadza autor przede wszystkim definicję przedmiotu, który przedstawia się dla niego (str. 4), jako kompleks norm prawnych, które określają właściwość ustaw i władz sądowych różnych Państw w odniesieniu do różnych aktów i zdarzeń prawnych. — Z definicji tej płynie szereg konsekwencji dla układu dzieła — a więc ograniczenie nauki prawa międzynarodowego prywatnego do nauki o kolizji ustaw, rozumiejąc przytem, że kolizje dotyczyć mogą zarówno prawa materialnego, jak i prawa formalnego (zasadniczy podział w podręczniku). — Jako warunek niezbędny i konieczny do istnienia w danem państwie prawa międzynarodowego prywatnego, uważa autor przesłankę, że cudzoziemiec korzysta z pełni praw narówni z krajowcem. Rozpatrując w związku z tem systemy traktowania cudzoziemców, niesłusznie zdaniem naszym, kwalifikuje Cavaglieri system polski, jako należący do rzędu ustawodawstw hołdujących zasadzie wzajemności dyplomatycznej. Według nas, powołany przez autora art. 95 Konstytucji Polskiej, do podobnego wniosku nie uprawnia. — W przedstawieniu historii prawa międzynarodowego prywatnego spotykamy u Cavaglieri'ego najwięcej sympatii dla doktryny Savigny'ego, szkoła włoska Mancini'ego ściąga na siebie krytykę autora, aczkolwiek przyznaje, że w prawie prywatnem konsekwencje jej nie są tak groźne (zd. Cavaglieri'ego) jak prawie publicznem (teoria narodowości). Zastanawiając się nad strukturą prawną norm prawa międzynarodowego prywatnego rozróżnia słusznie autor przepisy o skutkach międzynarodowych (np. traktaty), oraz o skutkach wyłącznie wewnętrznych (ustawy). Kwestji, czy prawo międzynarodowe prywatne na-

leży do gałęzi prawa publicznego, czy prywatnego, nie rozstrzyga, oświadczając, (str. 48), że są to normy „sui generis”. W zawiłych kwestjach odesłania i kwalifikacji zajmuje stanowisko zdecydowanie negatywne.

Następny rozdział zajmuje się teorią t. z. łączników, omawiając szczegółowo wszystkie, jakie występują przy rozstrzygnięciu kolizyj prawa międzynarodowego prywatnego, a więc: obywatelstwo (krótki wykład prawa porównawczego z tego zakresu), domicyl oraz pobyt i zamieszkanie, miejsce położenia rzeczy, miejsce wybrane zgodną wolą stron (autor omawia teorię autonomji woli i deklaruje się jako jej zwolennik, odrzucając koncepcję opartą na t. zw. prawie imperatywnem jako nierealne), miejsce powstania faktu wywołującego skutki prawne (np. zobowiązania ex lege), miejsce wykonania aktu, locus regit actum.

Zobrazowawszy obiektywnie zasady „łączników”, przechodzi autor do rozdziałów, które moglibyśmy nazwać częścią szczegółową dzieła, traktując o prawie familijnem, spadkowem, handlowem, (osoby prawne, umowy, upadłości, weksle), morskiem, oraz, (w ostatniej części) o prawie międzynarodowem prywatnem procesowem (formalnem).

Dzieło prof. Cavaglieri'ego jest przedewszystkiem podręcznikiem, systematycznym i jasnym, opartym na ustawie włoskiej (Kodeks cywilny) i jursprudencji włoskiej ze szczegółowem uwzględnieniem zasad Konwencji Haskich. Polemiki doktrynalnej unika (wyjąwszy niektóre części Wstępu), również prawa porównawczego jest w niem stosunkowo mało, aczkolwiek zna oczywiście i cytuje, nietylko Konstytucję Polską (jak zaznaczyliśmy wyżej) ale także polską ustawę o prawie międzynarodowem prywatnem (2. 8. 1926). Literatury i bibliografji naogół nie podaje.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Bartin E.: *Principes de droit international privé selon la loi et la jurisprudence française.* Paryż 1930, str. 634.

Wprawdzie z datą 1930 roku, dzieło prof. Martin, będące pierwszym tomem zakrojonej na dwie części pracy, ukazało się faktycznie przy końcu r. 1929, a nawet przedmowa datuje z r. 1928. — Zasłużony profesor, wydawca wiekopomnego traktatu o prawie cywilnem Aubry et Rau, daje nam w swej książce syntezę swych 30-letnich studjów nad prawem międzynarodowem prywatnem. Z nieporównaną prostotą i przejrzystością, nieomal poglądowo rozwija od pierwszej stroniczki rozumowanie składające się na dokładny obraz tego, czem jest prawo międzynarodowe prywatne. Stwier-

dza, na przykładach, że prawo to jest gałęzią prawa prywatnego, — ma ono rozstrzygać kolizje ustawodawstw i kolizje jurysdykcji nawet pomiędzy Francuzami, którzy nie opuszczali terytorjum francuskiego. A cóż dopiero, gdy kwestja powstanie na tle stosunków Francuzów zagranicą lub cudzoziemców we Francji? W ten sposób mamy już niejako naszkicowany plan wykładu. — Kolizje zarówno w zakresie prawa materjalnego, jak i prawa formalnego (procesowego), ścisły związek z prawem prywatnem, pomimo to, że prawo nasze zajmuje się rozgraniczeniem kompetencji, wyłączenie z wykładu kwestji obywatelstwa, zaliczonej przez autora do prawa międzynarodowego publicznego; wyłączenie wyraźne dalej t. zw. kolizyj międzydzielnicowych, kolizyj z prawem kolonialnem, oraz kolizyj między prawem ogólnopństwowem a prawem lokalnem. Wyłączenie również prawa karnego międzynarodowego.

Dzieło prof. Bartin, stosownie do zapowiedzi w przedmowie i treści samego tytułu, zajmuje się prawem międzynarodowem francuskim, co, zgodnie z doktryną autora, jest również wyrazem poglądu o zasadniczem miejscu tej gałęzi prawa w pośród innych gałęzi praw wewnętrzno-państwowych. Istnieje odrębne prawo międzynarodowe prywatne francuskie, odrębne polskie, odrębne włoskie i t. d., niema wspólnego „międzynarodowego” prawa prywatnego. Wprawdzie niektórzy autorowie (Pillet, Lerebours Pigeonnière, Niboyet i in.) skłonni są upatrywać pewne zwiastuny nadejścia takiego prawa „międzynarodowego”, ale Bartin nie należy do nich. Mówiąc o źródłach prawa międzynarodowego prywatnego, podkreśla wyraźnie ich charakter wewnętrzno-państwowy, a zajmowanie się łączne systemem prawa międzynarodowego prywatnego w państwach różnych, nazywałby systemem prawa porównawczego, czyli czemś zupełnie innem, aniżeli to, o czem traktuje w swej książce.

Po przedstawieniu historii doktryn prawa międzynarodowego prywatnego Bartin, nie formułując właściwie żadnej własnej doktryny, opowiada się za metodą indywidualizacji rozstrzygnięć (str. 183) i widzi zastosowanie tejsze w systemie zbudowanym przez jurysprudence francuską, którą szczegółowo pod tym właśnie kątem widzenia rozpatruje. W związku z powyższem zajmuje się szczegółowo zagadnieniami odesłania (renvoi), kwalifikacji oraz porządku publicznego. Zdecydowany przeciwnik zasady odesłania i uznawania kwalifikacji prawa cudzoziemskiego, nie może Bartin usprawiedliwić stanowiska jurysprudence francuskiej, która uznaje odesłanie, a nie uznaje kwalifikacji prawa cudzoziemskiego. Stanowisko takie wydaje się autorowi nielogiczne i sprzeczne w sobie, to też wyraża on nadzieję, że sądy francuskie zmieniają z czasem swe przychylnie dla odesłania stanowisko:

Odpowiednikiem do wyłożonej najpierw teorii ogólnej kolizji ustawodawstw jest część następną, traktująca o kolizjach jurysdykcyjnych.

Dzieło prof. Bartin'a, którego tomu drugiego, poświęconego, oczywiście, części szczegółowej wykładu, świat prawniczy oczekiwać będzie ze zrozumiałą niecierpliwością, nie jest oczywiście podręcznikiem uniwersyteckim; — jest, jak to już zaznaczyliśmy przedstawieniem systemu prawa międzynarodowego prywatnego w ujęciu jurysprudencki francuskiej, która z bardziej niż skąpych tekstów kodeksowych zdołała wznieść w ciągu w. XIX i XX gmach harmonijny, będący chlubą myśli prawniczej francuskiej. Dzieło prof. Bartin, ograniczone umyślnie do powyższego zadania, opiera się przede wszystkim na wyrokach sądów francuskich, które cytuje z wielką drobiazgowością, natomiast mniej znacznie zajmuje się pracami doktryny, ze źródeł zaś zagranicznych korzysta tylko gdzie niedzicie. Kodeks Bustamante'go (Havanna 1928), nowe ustawy zagraniczne i projekty (Polska, Lichtenstein, Czechosłowacja) najwidoczniej go nie interesują i nie są mu potrzebne do wykładu, gdyż pomija je zupełnie, — może zresztą w drugim tomie, przy wykładzie części szczegółowej, zechce się do nich jeszcze odwołać.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Makarow: Das internationale Privatrecht der europäischen und aussereuropäischen Staaten. Berlin 1929, str. XVIII plus 458.

W tomie VIII znanego zbioru Leske-Loewenfelda „Rechtsverfolgung im internationalem Verkehr” ukazała się praca powyższa, będąca nieodzownym już dziś compendium dla każdego badacza prawa międzynarodowego prywatnego. — Tom I, który się właśnie w r. 1929 ukazał, dotyczy źródeł prawa międzynarodowego prywatnego (Die Quellen des internationalen Privatrechts). Dzieli się on na dwie części, — pierwsza zawiera teksty ustaw poszczególnych państw z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego — druga — umów międzynarodowych. Każdy tekst poprzedzony jest krótką notatką oraz danymi co do literatury przedmiotu. — W ten sposób Makarow zgromadził w części I teksty dotyczące 60 państw, czasem bardzo mało znane, jak świeża kodyfikacja ks. Liechtenstein (1911, 1922, 1926), ustawy poszczególnych Stanów Zjednoczonych Ameryki, przepisy dotyczące kolonij holenderskich etc. W części II znajdujemy w układzie systematycznym (a. układy ogólne, b. pomoc prawna, c. zagadnienia poszczególne, tj. zdolność, forma aktów, prawo rzeczowe, prawo familijne, prawo spadkowe, d. prawo handlowe tj. układy ogólne, umowy, prawo wekslowe i czekowe), zgorą 200 tekstów konwencyjnych z zakresu prawa

międzynarodowego prywatnego. — Wśród tekstów figuruje również in extenso konwencja panamerykańska r. 1928 (tz. Kodeks Bustamanteo). Zbiór Makarowa podaje zasadniczo tylko teksty obowiązujące, w drodze wyjątku pomieszczono w nim jednak, jako nader ważny i interesujący projekt czechosłowacki prawa międzynarodowego prywatnego, niemniej projekt konwencji spadkowej opracowany na VI Konferencji Haskiej Prawa Międzynarodowego Prywatnego. Dokładne skorowidze — systematyczny i chronologiczny, — ułatwiają posługiwanie się zbiorem.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Réportoire de droit international. Fondé par Daras, publié par A. de Lapradelle et J. P. Niboyet. Paryż. 1929 T. I—V.

Pod powyższym tytułem zaczęła wychodzić w Paryżu w r. 1929 encyklopedia, mająca w założeniu jej autorów, stanowić niejako uzupełnienie zasłużonego czasopisma *Revue de droit international privé*. Zakreśliła ona sobie zadanie znacznie szersze, aniżeli studjum kolizji ustawodawstw, albowiem, zgodnie z zapowiedzią i tytułem, dotyczy spraw następujących: położenia cudzoziemców, kolizyj ustawodawstw, poszanowania praw nabytych, ustaw karnych, obywatelstwa, wyroków etc. Wydawnictwo obliczone jest na kilkanaście tomów, z których każdy liczy zgorą 40 arkuszy druku dużego formatu.

Zagadnienia specjalne prawa międzynarodowego prywatnego stricto sensu (kolizje ustawodawstw) znaleźć mają miejsce w tomach VI i VII, to też na tem miejscu możemy nie zajmować się szczegółowo analizą artykułów zawartych w 5 pierwszych tomach, wydanych drukiem w 1929 r., jako wybiegających poza ścisłe ramy nauki o kolizjach ustawodawstw, jednak już sam fakt podjęcia tak zasadniczej publikacji, stanowiącej cenną pomoc dla studjów i praktycznych rozstrzygnięć z zakresu prawa międzynarodowego, zasługuje na adnotację i zwrócenie nań baczej uwagi.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Mélanges Antoine Pillet: Paryż 1929, T. I. str. X plus 515, T. II. str. 752.

Grono uczniów i przyjaciół, zmarłego w r. 1926, znakomitego uczonego przystąpiło do wydania księgi poświęconej jego pamięci i dziełom. Redakcja, którą objął prof. Niboyet, wywiązała się z zadania nader szczęśliwie, albowiem dwa grube tomy *Mélanges Pillet* stanowią obok wyrazu hołdu dla pamięci mistrza, jednocześnie

nieprzebraną kopalnię idei i materiałów dla nauki prawa międzynarodowego prywatnego, przez co wydawcy przyczyniają się do tego, co najbardziej prof. Pillet leżeć musiało na sercu — mianowicie do rozwoju prawa międzynarodowego prywatnego. Na wstępie Tomu I spotykamy szczegółową bibliografię dzieł i prac prof. Pillet'a, poczem w dłuższej notatce biograficznej prof. Niboyet odzwierciedla życie i dzieła prof. Pillet'a. Przypomina jego działalność naukową, zarówno z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, jak prywatnego. Jak wiadomo, Pillet, w tym ostatnim dziale zdobył sobie wielką sławę, tworząc t. zw. teorię celu społecznego ustawy. Przypomnijmy w dwóch słowach, na czem ona polega. Każda ustawa, zdaniem Pillet'a ma w sobie elementy powszechności (*généralité*) i stałości (*permanence*). Jeżeli przeważają elementy pierwsze, będzie terytorjalną, jeżeli przeważają drugie, będzie ekstraterytorjalną. O przewadze decyduje cel społeczny ustawy. Doktryną powyższą uzupełnia t. zw. teorię poszanowania praw nabytych, odgrywająca niemniej ważną rolę w nauce Pillet'a. — Znaczenie Pillet'a w nauce prawa międzynarodowego prywatnego polega na tem, że wskazał on na nowe, właściwe zdaniem jego kryterja do rozstrzygania kolizyj ustawodawstw, i że, uważając kolizje te za kolizje suwerenności, czyni z naszej nauki dyscyplinę istotnie międzynarodową, szanującą właściwy zakres działania suwerenności obcej. Teoria Pillet'a przedstawia się jako reakcja przeciwko apriorystycznym zasadom szkół — statutowej i narodowościowej, i nawiązuje do pewnego stopnia do doktryny Savigny'ego. Tylko do pewnego stopnia jednak, — bo, o ile zbliża się do Savigny'ego przez wybór metody indywidualizacji, oddala się od nieokreślonego pojęcia tego ostatniego co do *Sitz der Rechtsverhältnisse*, wysuwając wskazane wyżej kryterjum własne. — Teorię swą Pillet wyłożył w wieku dojrzałym, gdyż jego *Principes de droit international privé* ukazują się w r. 1903, tj. gdy autor liczył lat 50 (pierwsze idee systemu znajdują się już i wcześniej, mianowicie w artykułach z lat 1894—1896), i był jej rzecznikiem do śmierci.

Artykuły, które znawcy prawa międzynarodowego, pomieścili w *Mélanges*, i które następują po notatce biograficznej Niboyet'a, są dwóch rodzajów. Jedne wiążą się ściśle z doktryną Pillet'a będąc jej komentarzem, inne poruszają aktualne zagadnienia prawa międzynarodowego prywatnego, bez związku z ideami mistrza, tem niemniej, jako hołd jego pamięci.

Do pierwszych zaliczymy:

Eugene Gaudemet: — „*La théorie des conflits de lois dans l'oeuvre d'Antoine Pillet et la doctrine de Savigny*”. — Treść

rozprawy odpowiada uwagom, które pomieściliśmy już wyżej z racji notatki biograficznej. Gaudemet podkreśla z całym naciskiem oryginalność Pillet'a i niezależność jego od Savigny'ego.

A. de Lapradelle: — „Antoine Pillet et le droit des gens.” — Artykuł przypomina zasługi Pillet'a dla prawa międzynarodowego publicznego, które zmuszony był wykładać przez cały prawie czas swej kariery naukowej, oczekując na wakans na katedrze prawa międzynarodowego prywatnego, które było jego ulubionym tematem. Lapradelle, mówiąc o stanowisku Pillet'a w nauce prawa międzynarodowego publicznego, nie może przemilczeć zbytniego krytycyzmu, jaki Pillet ujawniał w stosunku do ostatnich faktów życia i prawa międzynarodowego — naprzykład o ile chodzi o Konferencje pokojowe Haskie 1899 i 1907, o Traktat Wersalski (nieodstateczne wyzyskanie zwycięstwa), o instytucję Ligi Narodów. — Według Lapradelle'a w krytycyzmie tym, zbyt daleko posuniętym, ujawniał się raczej człowiek aniżeli prawnik.

Pozostałe rozprawy, abstrahując już raczej od dzieł Pillet'a, poruszają następujące zagadnienia:

P. Arminjon: — „L'usucapion et la prescription extinctive en droit international privé”.

Eugène Audinet: — „Domaine et limites du principe de l'autonomie de volonté dans les contrats à titre onereux”.

Louis Le Fur: — „L'arbitrage obligatoire en droit international”.

J. P. Niboyet: — „Quelques considérations sur la justice internationale et le droit international privé”.

N. Politis: — „La théorie de la reconnaissance”.

André Rauast: — „Les conflit de lois relatifs aux contrat de travail”.

Już sam wykaz artykułów powyższych wskazuje na zasługę wydawców *Mélanges*, każda bowiem z poruszonych kwestyj zasługuje na dyskusję doktrynalną. Zaznaczymy w szczególności, (nie mogąc zająć się w tym sprawozdaniu każdym poszczególnym artykułem), że Niboyet np. daje niezwykle ciekawą analizę orzeczeń trybunałów mieszanych rozjemczych z punktu widzenia też międzynarodowego prawa prywatnego. Analiza doprowadza go raczej do spostrzeżeń krytycznych — Trybunały nie zdołały stworzyć zasad prawa międzynarodowego prywatnego dla potrzeb jurysdykcji międzynarodowej (np., w dziedzinie określenia prawa właściwego, błędnie uznają wolę stron, nie mogą dać sobie rady z zagadnieniem kwalifikacyj, bez żadnej podstawy przyjmują odesłanie itp.). Natomiast chwali Niboyet poglądy Trybunału Haskiego, o ile ten ostatni miał sposobność wypowiedzenia się w materjach międzynarodo-

wego prawa prywatnego (teoria praw nabytych, teoria kwalifikacyj¹⁾). — Również artykuł Rouast'a jest szczególnie ciekawy, albowiem porusza mało uwzględniane zazwyczaj przy wykładzie prawa międzynarodowego prywatnego, zagadnienie umowy o pracę. Rouast odróżnia zakres prawa supletywnego od imperatywnego. W pierwszym skłonny jest uzupełnić domniemaną wolę stron przez prawo miejsca wykonania umowy o pracę, w drugim podaje rozstrzygnięcia zindywidualizowane, zależnie od powstającej kwestji.

Na stronie 227 Tomu I. rozpoczyna się przedruk prac Pillet'a. Redaktorzy kierowali się najwidoczniej przy wyborze względem na to, aby przedrukować te prace, które najtrudniej dziś po dawnych rocznikach czasopism i zbiorów odszukać. W ten sposób niema w *Mélanges* największych prac Pillet'a. Jest to zrozumiałe z punktu widzenia technicznego, a może też i punktu rynku księgarskiego i stanu bibliotek. Jednakowoż dla zagranicy wyciągi (trudno przedrukowywać tomy) np. z innych (większych) prac Pillet'a byłyby także niesłychanie cenne. — Materiał podzielono na trzy części: I. Studja poświęcone prawu międzynarodowemu publicznemu²⁾, II. Studja (artykuły czasopism) poświęcone prawu międzynarodowemu prywatnemu, III. Glossy do orzeczeń sądowych.

Z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego mamy tedy:

- a) De l'ordre public en droit international privé.
- b) Examen comparé des jurisprudences française et anglo-américaine en matière de compétence dans les litiges entre étrangers.
- c) La marque des Chartreux et les prétentions du liquidateur devant les tribunaux étrangers.
- d) Indépendance ou solidarité des brevets pris pour la même invention en France et à l'étranger sous l'empire de la convention de 1883.
- e) La loi de conclusion du contrat dans les marchés à terme.
- f) L'oeuvre de M. Laine.
- g) Régime legal des étrangers mariés en France et des Français mariés à l'étranger.
- h) Projet de loi conventionnel uniforme en matière de lettre de change et de billet à ordre.

¹⁾ P. również analizę Niboyet'a odnośnie poglądów Trybunału Haskiego na prawo międzynarodowe prywatne w glossie do orzeczeń Trybunału w sprawie pożyczek brazylijskiej i serbskiej (*Revue de droit privé*, r. 1929, str. 447—489).

²⁾ W sprawozdaniu niniejszem ograniczymy dla braku miejsca i ze względu na metodę do minimum to wszystko co dotyczy prawa międzynarodowego publicznego.

- i) Contre la doctrine du renvoi.
- j) Règles générales sur l'autorité et l'exécution des jugements étrangers.
- k) Du droit de revision dans l'instance en exequatur des jugements étrangers.
  - 1) Affaires agraires des ressortissants hongrois.

Dwanaście powyższych rozpraw stanowi ilustrację doktryny Pillet'a i jej zastosowanie. Zauważymy, że w sławnej sprawie obrony prawnej marki Charteux chroniącej likier „emigracyjny”, wyrabiany w Tarragone, Pillet jest rzecznikiem, uznanej przez sądy zagraniczne (tj. poza Francją) tezy o prawie klasztoru posługiwania się swą dawną marką. W sprawie rządu majątkowego małżonków cudzoziemców we Francji, Pillet przechyła się na stronę, wysuniętego jeszcze w w. XVI tezy (femosissima quaestio) Demoulin'a o przewadze statutu personalnego. W zakresie wykonalności wyroków obcych, występuje jako zwolennik dość daleko posuniętej konieczności sprawdzenia w drodze procedury exequatur wyroku zagranicznego. Dalej, zwalcza wymownie i nader gorąco z gruntu błędną, zdaniem jego, teorię odesłania. W znanej sprawie optantów węgierskich, poszkodowanych wskutek reformy rolnej w Rumunji, broni energicznie w imię zasady poszanowania praw nabytych tezy węgierskiej, tj. kompetencji mieszanego trybunału rozjemczego.

Glossy do orzeczeń sądowych są, według uwagi wydawców, podane prawie wszystkie, jakie kiedykolwiek wyszły z pod pióra Pillet'a i ukazały się w zbiorze Sirey'a³). Mamy ich w ten sposób około 30 na przestrzeni zgorą lat trzydziestu. Wydawcy rozdzielili je systematycznie, według materji (23 rubryki), przedrukując również odnośne orzeczenia sądów przed każdą glossą, i podając gdzie niegdzie noty redakcyjne dla powiązania dawniejszych orzeczeń z praktyką obecną. Glossy dotyczą przeważnie spraw znanych i głośnych, t. zw. causes célèbres, — że powołamy przykładowo sprawę marki Chartreux (p. wyżej uwaga do artykułu sub. c), sprawę Levinsonów (rozwód byłych obywateli rosyjskich we Francji), sprawy sekwestru zamku Chambord, sprawę ks. Arenberg (dwie ostatnie na tle postanowień traktatów pokoju) etc.

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Kursy Akademji Haskiej Prawa Międzynarodowego. Tomy 18—25 zawierają następujące wykłady (wygłoszone w r. 1928) z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego:

³) Również w *Revue de droit international privé*.

Georges Streit: — „La conception du droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Grèce" (T. 20).

Arthur K. Kuhn: — „La conception du droit international privé aux Etats Unis" (T. 21).

Pierre Arminjon: „L'objet et la méthode du droit international privé" (T. 23).

Barbarosa de Magalhaes: — „La doctrine du domicile en droit international privé" (T. 23).

Algot Bagge: — „Conflict de lois en matière de ventes de biens meubles corporels" (T. 25).

Prof. Leon Babiński (Warszawa).

Goitein H.: Umowy C. I. F. w tłumaczeniu Tadeusza Sławińskiego. Warszawa, Państwowy Instytut Eksportowy, 1929.

Jest to tłumaczenie książki angielskiego autora, Goiteina, pod tytułem *The Law as to C. I. F. contracts*, która miała dwa wydania: pierwsze — 1924, drugie — 1926. Tłumacz opuścił z oryginału przedmowy autora, zastępując je własnym „słowem wstępnem", oraz ustawy angielskie, które autor zamieścił w obszernych wyjątkach w dodatku (appendix) ze względu na zastosowanie przy interpretacji omawianych kontraktów. W ten sposób nie zostały podane angielskie ustawy: o sprzedaży towarów (*Sale of Goods Act, 1893*), o konosamentach (*Bills of Lading Act, 1855*), o ubezpieczeniach morskich (*Marine Insurance Act, 1906*) i inne, czego nie powinno być, ponieważ każdą ustawę należy czytać dwa razy: raz *in extenso*, aby zrozumieć jej sens wogóle, drugi raz w interpretacji przepisów przez komentatora. Zostały natomiast dodane rzeczowe przypisy oraz przepisy dotyczące kontraktów c. i. f., uchwalone na ostatniej sesji (1928, warszawskiej) stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego czyli t. zw. *Warsaw Rules*. Obok tłumaczenia należało dodać tekst oryginalny ze względu na autentyczność języka i komentowanie poszczególnych przepisów. Gdy zachodzą wątpliwości, samo tłumaczenie nie starczy, jak to wykazali prof. Cybichowski, prof. Ehrlich. Drugie wydanie tłumaczenia winno zawierać pożyteczny i zwięzły skorowidz z oryginału.

Zasługa tłumacza jest niewątpliwa, ponieważ w prawniczej literaturze polskiej niema prac o umowach c. i. f., a wspomniane tłumaczenie p. Sławińskiego jest najpierwsze. Przekład jest zgodny z oryginałem; trudne terminy prawne angielskie albo całe zdania zostały poprawnie oddane.

Dla czytelników polskich wogóle książka jest wartościowa przez to, że zapoznaje z nową kategorią umów, których niema w ko-

deksach. Umowy c. i. f. są, jak wiadomo, pochodzenia angielskiego, nieoparte na jakiegokolwiek ustawie szczególnej; są wytworem handlu międzynarodowego, i tylko częściowo znajdują interpretację we wspomnianych ustawach angielskich (przejście prawa własności, ryzyko, zapłata), a przeważnie opierają się na zwyczajach handlowych w danej gałęzi (rodzaje klauzul, termin przewozu, stan towarów).

W obecnych czasach ekspansji naszego państwa do morza i dążeń społeczeństwa do wytworzenia wielkiego handlu międzynarodowego wspomniana książka winna się znaleźć nie tylko w rękach adwokata, który ma punkt widzenia ściśle określony, ale również w rękach tych bankierów i wielkich kupców importerów, którzy mają stosunki z zagranicą, z krajami zamorskimi w szczególności. Jak to wynika ze sprawozdań Deveya, jesteśmy na początku stosunków handlowych z całym światem, co sprawiło, że Gdańsk z małego portu (small port) został jednym z największych portów (most important) na Bałtyku, zaczem pójdzie rozwój polskiego handlu zamorskiego przez Gdynię, która jest naturalną drogą zbytu dla polskiego handlu wogóle. W tych warunkach kontrakty c. i. f. będą często się zjawiały; ponieważ wiadomo: to err is human, to z pomyłek ludzkich wyjdą spory sądowe na tle interpretacji wspomnianych umów. Jeden taki spór z umowy na warunkach c. i. f. wraz z inną klauzulą („na rachunek i ryzyko”) był rozpatrywany przez Sąd Najwyższy w sprawie Akc. Tow. Zjednoczona Korporacja Bałtycka w Londynie z Jakóbem Salzsteinem (wyrok z d. 9. lutego 1925 r. — Zbiór orzeczeń S. N. nr. 24 — 1925).

Wspomniana przeto książka zasługuje całkowicie na poparcie. Należy sobie tylko życzyć, aby Państwowy Instytut Eksportowy wydał powoli inne dzieła o kontraktach c. i. f., mające znaczenie pełnych komentarzy np. Kennedy.

Adw. B. Boliński (Warszawa).

Fenichel Z.: Prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1928, 100 str.

Czasopisma: Rostworowski M.: Prawo spadkowe na warsztacie ostatnich konferencyj haskich (Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne, 25 rocznik, 1929). — Capitant H.: Le caractère du projet de code international des obligations et des contrats (Themis Polska, serja III, T. V., 1930). — Otawsky H.: Le problème de l'unification internationale du droit commercial (Themis Polska, serja III, T. V., 1930). — Sumorok L.: Kolizja ustaw dzielnicych co do dziedziczenia (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 3, 1929).

- Arminjon P.: La preuve en droit international privé. Paris, Sirey, 1929, 43 str. 6 fr.
- Bartin E.: Principes du droit international privé selon la loi et la jurisprudence française. Paris, Domat-Montchrestien, 1929, 640 8tr. 65 fr.
- Basdevant S.: La clause de la nation la plus favorisée. Effets en droit international privé. Paris, Sirey, 1929, 53 str.
- Batiffol H.: La capacité civile des étrangers en France. Influence de la loi française. Paris, Sirey, 1929, 322 str. 30 fr.
- Bustamante y Sirven: Le code de droit international privé et la 6e conférence panaméricaine. Paris, 1929, 30 fr.
- Caldairac G.: Traité de la nationalité de la femme mariée. Paris, Sirey, 1929, 428 str. 40 fr.
- Champcommunal: Le ménage à nationalités différentes. Paris, 1929, 4,— fr.
- Chéron A.: Vers l'unification du droit de change. Paris, Rousseau, 1920, 60 str. 9 fr.
- Dinh Thao T.: De l'influence du mariage sur la nationalité de la femme. Paris, Sirey, 1929, 244 str. 35 fr.
- Franssen M.: Les perspectives de l'unification du droit de change depuis 1910. Paris, Chauny et Quinsac, 1929, 476 str. 60 fr.
- Grinberg-Vinaver: Du domicile en droit international privé. Paris, Sirey, 1930, 80 str. 25 fr.
- Hasselt: Le droit international privé des Pays-Bas. Paris, Sirey 1930, 35 stron. 15 fr.
- Krauss G.: De l'effet international en Allemagne des actes judiciaires et extrajudiciaires étrangers. Paris, Rousseau, 1930, 180 str. 34 fr.
- Larnaude F.: Rapport à M. le Garde des Sceaux, ministre de la justice sur l'unification législative entre la France et l'Italie. Paris, Imp. Nationale, 1929, 139 str.
- Leresche A.: L'exécution des jugements civils étrangers en Suisse et des jugements civils suisses dans quelques Etats étrangers. Lausanne, 1929, 217 str.
- Lapradelle et Niboyet: Répertoire de droit international. T. VI. Droit international privé comparé. Paris, Sirey, 1930, 697 str. 142 str.
- Monnet P.: Protection internationale des oeuvres littéraires. Paris, 1929, 10,— fr.
- Niboyet J. P.: La législation des loyers en France. Le droit constitutionnel et le droit international. Paris, Sirey, 1929, 18 str. 5 fr.
- Niboyet J. P.: Quelques considérations sur la justice internationale et le droit international privé. Paris, Sirey, 1929, 177 str. 5 fr.
- Oederlin H.: Les tentatives d'unification du droit de change. Zürich Orell Füssli, 1930, 25 str. 0,80 fr. szw.

- Petitpierre M.: Le droit applicable à la succession des étrangers domiciliés en Suisse. Paris, Sirey, 1930, 34 str. 10 fr.
- Perroud J.: Les jugements étrangers. Etude théorique et pratique sur leur autorité et leur exécution. Paris, Sirey, 1929, 14 str. 12 fr.
- Popp St.: De la condition juridique des sociétés étrangères en Roumanie. Paris, Chauny et Quinsae 1929, 354 str. 40 fr.
- Rigaume F.: La double qualification nationale des sociétés. Paris, Edit. et publications contemporaines, 1929, 132 str. 25 fr.
- Ronsseray C.: Les étrangers et la propriété commerciale. Paris, Chauny et Quinsae, 1930, 320 str. 30 fr.
- Serin M.: Les conflits de lois dans les rappaports franco-espagnol en matière de mariage, de divorce et de séparation de corps. Paris, Chauny et Quinsac, 1930, 330 str. 32 fr.
- Shatzky B. E.: La défense des intérêts privés russes devant les tribunaux américains. Paris, Colin, 1930, 10 str. 12 fr.
- Surville F.: Cours élémentaire de droit international privé. Paris, Rousseau, 1929, 950 str. 54 fr.
- Trias de Bes J. M.: Le droit international privé de l'Espagne. Paris, Sirey, 1930, 41 str. 10 fr.
- Dumont, Mangold, Schweinburg, Weinberger, Rabino-witsch: Das europäische Speditonsrecht. Wien, Zoll-Speditons u. Schiffahrts-Zeitung. 11 fr. szw.
- Frankenstein E.: Internationales Privatrecht, Bd. 2. Berlin, Rothschild, 1929, 576 str. 24 M.
- Hupka J.: Zur Revision des Haager Wechselrechtes. Wien, Perles, 1930, 26 str. 2 M.
- Keleman S.: Kartellrechtliche Probleme im Lichte d. internationalen Rechtes. Pécs, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai, 1929, 103 str. 5 pengő.
- Kössler M.: Problem d. internationalen Rechts in der neueren Ziviljudicatur des Wiener Obersten Gerichtshofes. Berlin, Prager, 1930, 20 str. 1,20 M.
- Kröger E.: Die rechtliche Stellung d. Ausländers in Lettland. Berlin, Rothschild, 1930, 76 str. 4 M.
- Lewald H.: Das deutsche internationale Privatrecht auf Grundlage der Rechtsprechung. Leipzig, Tauchnitz, 1930, 168 str. 10 M.
- Weiss A.: Sammlung eidgenössischer u. kantonaler Entscheidungen zum schweizerischen Zivilgesetzbuch u. Obligationenrecht sowie den zugehörigen Nebengesetzen, Verordngn. u. internationalen Übereinkünften umfassend d. Zeitraum 1912—1921, Bd. 3. Zürich, Schulthess, 1930. 4 M.
- Wolff R.: Die Rechtsgrundlagen der internationalen Kartelle. Berlin, Neymann, 1929, 12 M.
- Zepf K.: Die Staatsangehörigkeit d. verheirateten Frau. Tübingen, Tübinger Chronik, 1929, 125 str. 4,50 M.

B. Dział ekonomiczny

I.

Teorja ekonomji politycznej, historja nauki ekonomji, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedje, podręczniki ogólne, ogólna polityka ekonomiczna.

C z u m a Ignacy: Prymitywizm gospodarczy rewolucji sowieckiej. Lublin 1929. Nakł. Tow. Ekonomicznego w Lublinie, str. 25.

Celem wszelakiej działalności gospodarczej jest zaspakajanie potrzeb materialnych. Jeżeli chodzi o nadawanie kierunku produkcji i wogóle całemu gospodarstwu, to rozróżnić można dwa zasadnicze typy: 1. taki, gdzie kierunek nadawany jest z góry, gdzie on zależy od woli jednostki lub grupy i wychodzi niejako od podaży; 2. taki, gdzie masa konsumentów, a więc popyt, wolna konkurencja, w pierwszym rzędzie decyduje o produkcji.

Pierwszemu typowi, który niewątpliwie historycznie poprzedził drugi, odpowiadałoby gospodarstwo zamknięte, samowystarczalne, prymitywne, z natury rzeczy ograniczone co do rozmiarów; gospodarstwo rodzinne, patriarchalne.

W miarę rozwoju i rozszerzania się takiego gospodarstwa nastąpić musiała ewolucja. Z zamkniętego gospodarstwa rozwinęło się stopniowo gospodarstwo wymienne, w którym coraz bardziej o kierunku produkcji decydował popyt, wolna konkurencja. Ustrój cechowy i merkantylizm, możemy uważać za przejściowe fazy tu, łączące cechy gospodarstwa zamkniętego i wolnokonkurencyjnego.

Po dojściu do gospodarstwa wolnokonkurencyjnego wykazała się jednak konieczność dalszej ewolucji, gdyż gospodarstwo to wykazało poważne braki. Następuje więc III. faza ewolucji, faza najbardziej udoskonalonego rozwoju, która jest poniekąd powrotem do pierwszej, do prymitywnego gospodarstwa, w którym z góry decydowano o produkcji, gdzie się więc ponownie odbiera mniej lub więcej jawnie konsumentowi przynajmniej jego władzę co do decydowania o kierunku produkcji. Jest to jednak tylko quasi-powrót, oparty na doświadczeniach wolnokonkurencyjnych, dostosowany do ogromnego gospodarstwa. Mamy na myśli nowoczesne umowy producentów, powstawanie syndykatów, trustów, regulację cen, rynku i t. d. Następuje to oczywiście nie skokami, lecz stopniowo, w miarę dojrzewania jakiejś gałęzi produkcji do tej III fazy, a główną sprężyną jest chęć osiągnięcia jak największej rentowności gospodarczej. Tak bywa normalnie.

Inaczej w rewolucji Rosji Sowieckiej, która wprawdzie chce być gospodarczo zwrotem od wolnej konkurencji ku racjonalnej gospodarce planowej. Zamiast jednak osiągnąć wyższą formę, oznaczającą dalszy stopień gospodarki wolnokonkurencyjnej, popadła ona bardzo wybitnie w pierwotny prymitywizm gospodarczy, mimo pozorów postępu! Les extrêmes se touchent! Najbardziej jaskrawym przykładem prymitywizmu, to zniweczenie pieniądza, jako środka wymiany; bez pieniądza obyć może się tymczasem małe gospodarstwo zamknięte (albo może niesłychanie udoskonalone gospodarstwo w dalekiej przyszłości!).

Autor przytacza szereg dalszych przykładów, z których szczególnie podkreślić nam wypada nieprzestrzeganie zasady kosztów, zasady rentowności, np. nadmierne podwyższanie płac dla rozszerzenia wewnętrznego rynku zbytu, nie zważając, że także nadmierna wysokość płac wskutek zwyczajki kosztów produkcji i cen prowadzi również do kurczenia się wewnętrznego rynku zbytu; że trzeba zachować pewne optimum, przy którym robotnicy mają jak najwyższe płace bez zwyczajki cen produktów.

Czy na miejsce obecnego prymitywizmu sowieckiego stanie faktyczny postęp, okaże przyszłość; najnowsze zarządzenia sowieckie w dziedzinie przemysłowej wskazują na wielkie wysiłki w tym kierunku. *Dr. L. Rosiński* (Poznań).

- Battaglia Roger: Aktywizacja bilansu handlowego. Praca nagrodzona pierwszą nagrodą na konkursie Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu. Poznań, 1930. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej, str. nlb. 3 + 235.
- Brzeski Tadeusz: Zagadnienie rozwoju gospodarczego. Mowa wygłoszona podczas uroczystej inauguracji r. akad. 1929/30 w dn. 27 października 1929. Warszawa, 1930. Nakł. Uniwersytetu, str. 16 (Uniwersytet Warszawski. Mowy rektorskie 8).
- Gliwiec Hipolit: Nieco optymizmu. Warszawa, 1930. Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, str. 270 + nlb. 2.
- Grabiański Henryk: Środki aktywizacji polskiego bilansu handlowego. Praca nagrodzona drugą nagrodą na konkursie Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu. Poznań, 1930. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej, str. nlb. 3 + 109 + nlb. 1.
- Hennes Jan: Działalność gospodarcza konsulów. Bydgoszcz. Nakł. autora, 1930, str. 58 + nlb. 1.
- Orthwein Kazimierz: Fluktuacje europejskiej polityki gospodarczej. Warszawa, 1930, str. 20.
- Postulaty gospodarcze Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, uchwalone przez plenarne zebranie Izby w dniu 24 kwietnia 1930. Warszawa, 1930, str. 28 + nlb. 2 (Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w **Warszawie**).

- Rychliński Stanisław: Liberalizm gospodarczy w Królestwie Polskiem po 1863 r. Warszawa 1930, str. 30. (Odb. z „Ekonomisty“.)
- Taylor Edward: *Ekonomika w Szkole Głównej Warszawskiej*. Warszawa 1930, str. 73. (Odbitka z „Ekonomisty“).
- Zawadzki Władysław: Siły wytwórcze ziem wschodnich. Referat na uroczystym posiedzeniu Izby Przemysłowo-Handlowej w dniu 17 VI 1930 r. w obecności Pana Prezydenta Rzeczypospolitej. Wilno. Nakł. i drukiem Ludwika Chomińskiego, str. 16.
- Argila (d') Raymond: *L'étatisme industriel*. Paris, Editions et publications contemporaines. 1929, str. 212. Fr. 35.
- Prevet François: *Le régionalisme économique. Conception et réalisation*. Préface de Etienne Clémentel. Paris, Librairie du „Recueil Siery“, 1929. str. 302.
- Batson Harold E.: *Select bibliography of modern economic theory 1870—1829*. London, Routledge 1930, str. 224, 7s. 6 d.
- Scheifley William H.: *Aspects of European economics and reconstruction*. Los Angeles. Wetzel 1929, str. 210, \$ 4.
- Beckerath Herbert (von) *Der moderne Industrialismus*. Jena, G. Fischer 1930, str. VI + 454 (Gewerbepolitik 1 = Grundrisse zum Studium der Nationalökon. 11,1) M. 18.
- Conrad Johannes: *Grundriss zum Studium der politischen Ökonomie*. T. 2 Volkswirtschaftspolitik 11 völlig neugest. Auflage von Alfred Hesse. Jena, G. Fischer 1930, str. XV+ 495, M. 17.
- Heller Wolfgang: *Nationalökonomie (Theorie und Geschichte)*. Ein Nachschlagbuch. 3 stark verm. Auflage. Halberstadt, H. Meyer 1930, str. XV + 319 (Meyers Wörterbücher für Recht und Wirtschaft 1) M. 4,50.
- Mori Paul: *Das Wesen der Konjunktur*. Bern, Francke 1929, str. 97, fr. szw. 2.
- Peter Hans: *Grenzen der Statistik in der Konjunkturforschung*. Bonn, Schroeder 1930, str. 73 (Veröff. d. Frankf. Ges. f. Konjunkturforschung 5).
- Pflüger Paul: *Einführung in die Volkswirtschaftslehre*. Zürich und Leipzig 1930, str. 229, M. 4,80.
- Prätzel Oswald: *Die Wirtschaft als Macht und Leistung*. Braunschweig, Westermann 1930, str. 192, M. 5,40.
- Salz Arthur: *Macht und Wirtschaftsgesetz. Ein Beitrag zur Erkenntnis des Wesens der kapitalistischen Wirtschaftsverfassung*. Leipzig, B. G. Teubner, 1930, str. VI + 246, M. 10.
- Sombart Werner: *Die drei Nationalökonomien. Geschichte und System der Lehre von der Wirtschaft*. München. Duncker & Humblot, 1930, str. XII + 352, M. 12.
- Stahndorf Wolf-Dietrich: *Die Mittel einer Konjunkturpolitik*. Greifswald, Bamberg 1930, str. 116. (Greifswalder staatswiss. Abh. 37). M. 3,50.

Voelcker Heinrich: *Wirtschaft und Industrie der Gegenwart*. Hamburg, Hanseatische Verlagsanstalt 1930, str. 201 (Samml. Wirtschaft und Unternehmung 3) M. 6,80.

Weber Adolf: *Allgemeine Volkswirtschaftslehre*. 3 durchgesehene Auflage. München, Duncker & Humblot 1930, str. XIX + 526, M. 13,50.

II.

Historja gospodarstwa społecznego.

Sée Henri: *Esquisse d'une histoire économique et sociale de la France depuis les origines jusqu'à la Guerre Mondiale*. Paris. 1929. 8° str. 560.

Jest to już drugi ogólny zarys gospodarczych dziejów Francji, na jaki nauka francuska zdobyła siłę w ostatnich paru latach. O pierwszym z nich pióra Germain Martin'a, była mowa w jednym z poprzednich zeszytów „Ruchu” (Tom VIII s. 82). Powyżej przytoczone nowe dzieło Sée'a góruje nad książką Germain Martin'a znacznie gruntowniejsem opanowaniem ogromnej literatury przedmiotu, wszechstronniejszą i rozleglejszą znajomością źródeł, oraz większą systematycznością układu.

Część pierwsza poświęcona Galji niepodległej, panowaniu rzymskiemu, oraz epoce Merowingów i Karolingów ujęta jest stosunkowo dość pobieżnie. Są to bowiem czasy, któremi autor sam głębiej nigdy się nie zajmował. Natomiast w części drugiej i następnych obraca się autor wśród tematów, z którym sam wiele gruntownie opracował w tak licznych i cennych dawniejszych swoich dziełach. W epoce feudalnej (wiek X do XIII-go) punkt ciężkości spoczywa na stosunkach rolnych, tak świetnie opracowanych przez autora jeszcze w 1909 r. (*Les classes rurales et le régime domanial en France au Moyen Age*). Dzieło to odnosi się również do następnej epoki, obejmującej wieki XIV i XV-ty, a nazwanej przez autora końcem średniowiecza. Stosunki miejskie tej epoki opracował Sée w pierwszej swojej pracy drukowanej jeszcze w 1892 r. (*Louis XI et les villes*). Czasy nowożytne dzieli autor na dwie epoki: wiek XVI-y, oraz Ancien régime t. j. wieki XVII—XVIII-ty. Stosunki rolne tych czasów opracował on swojego czasu (w 1906 r.) w gruntownej monografji odnoszącej się do Bretanji (*Les classes rurales en Bretagne du XVI-e siècle à la Révolution*). Wielkie to dzieło było wzorem dla szeregu autorów opracowujących regionalne monografje z zakresu agrarnej przeszłości Francji przedrewolucyjnej. Stosunki handlowe i przemysłowe dwu ostatnich wieków dawnej monarchji opracował Sée w 1925 r. w osobnej mono-

grafji (*L' évolution commerciale et industrielle en France sous l'ancien régime*). Czasy Wielkiej Rewolucji łącznie z pierwszym cesarstwem, tworzą w omawianym dziele osobną epokę, tak samo jak czasy restaurowanej monarchji Burbonów. Tej ostatniej epoce i jej dziejom gospodarczym poświęcił autor znów jedną ze swoich prac (*La vie économique de la France sous la monarchie censitaire*). Książkę kończy część ósma poświęcona „erze kapitalistycznej” i obejmuje czasokres od r. 1848 do początków wielkiej wojny światowej.

Wymieniliśmy wyżej tylko najważniejsze z prac Sée'a. Mniejszych prac, a zwłaszcza drobniejszych przyczynków napisał on bardzo dużo. Pod tym względem nie może się z nim równać żaden z historyków francuskich, zajmujących się dziejami gospodarstwa. Niema też wśród nich człowieka bardziej powołanego do napisania tak trudnej książki, jak dzieje gospodarce wielkiego narodu.

Pomijając czasy aż do wieku X-go, we wszystkich innych epokach podział treści przeprowadzony jest według analogicznych zasad. Stosunki rolne, handlowe i przemysłowe opracowywane są w oddzielnych rozdziałach. Szkoda że tej samej zasady nie zastosował autor do ustroju pieniężnego, kredytu i skarbowości.

Korzystanie z książki ułatwia indeks rzeczowy umieszczony na końcu dzieła. W bibliografji, umieszczonej również na końcu książki, uwzględniono tylko najważniejsze pozycje w liczbie 193.

Nowe dzieło Sée'a należy niewątpliwie do rzędu tych, których wydanie w języku polskim byłoby bardzo pożądanem.

Prof. Jan Rutkowski (Poznań).

Sée Henri: *Französische Wirtschaftsgeschichte. Erster Band.* (Handbuch der Wirtschaftsgeschichte, herausgegeben von G. Brodnitz). Jena 1930. 8° str. 434.

W rok po ukazaniu się omówionej wyżej książki poświęconej dziejom gospodarczym Francji, wydał Sée analogiczne dzieło w języku niemieckim. Dzieło to wchodzi w skład wielkiego wydawnictwa poświęconego ogólnej historii gospodarczej, a wychodzącego od 1918 r. pod redakcją prof. Brodnitza nakładem G. Fischera w Jenie. Wydanie niemieckie nie jest tłumaczeniem edycji francuskiej. Jest to dzieło samodzielne, choć posiada wiele wspólnego z francuskim pierwowzorem. Wydanie niemieckie zostało przystosowane do ogólnego planu wydawnictwa. Ze względu na to, że w wydawnictwie tem wydano już poprzednio znane dzieło Rudolfa Kötzschke'go: *Allgemeine Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters*,

średniowiecze w dziele Sée'a a opracowaniem zostało w skróconej formie, jako wstęp do czasów nowożytnych. Zupełnie pominięto czasy do Karolingów włącznie, bardzo pobieżnie naszkicowano dzieje gospodarcze w epoce feudalnej. Nieco dokładniej omówiony został rozkład gospodarki feudalnej w dwu ostatnich wiekach średniowiecza.

Tom pierwszy poświęcony został tedy głównie czasom nowożytnym. Zarówno podział chronologiczny jak i rzeczowy w wydaniu niemieckim, odpowiada ujęciu podanemu przez autora w wydaniu francuskim. Bibliografia w wydaniu niemieckim jest pełniejsza. Z dużym zaciekawieniem należy oczekiwać ukazania się drugiego tomu tego dzieła. Ma on być poświęcony czasom od wybuchu Rewolucji do początków bieżącego wieku. Jeżeli tom ten rozmiarami swymi będzie dorównywał pierwszemu tomowi, w takim razie w stosunku do tekstu francuskiego będzie on znacznie pełniejszy.

Prof. Jan Rutkowski (Poznań).

Staszic Stanisław MDCCLV—MDCCCXXVI. Księga zbiorowa pod redakcją Dr. Zygmunta Kulerskiego. Wydawnictwo Lubelskiego Komitetu obchodu rocznicy zgonu Stanisława Staszica. Lublin. 1928. 8°, str. 827.

W roku 1926 obchodzono, jak wiadomo, w sposób mniej lub więcej uroczysty w całej Polsce setną rocznicę zgonu Stanisława Staszica, jednego z najwybitniejszych mężów zarówno dawnej Rzeczypospolitej, jak i Polski porozbiorowej. Lubelski Komitet zarządzający taki obchód, pozostawił po sobie trwałą pamiątkę we formie wielkiej księgi, dzieła zbiorowego, obejmującego obok bibliografii pism Staszica i o Staszicu, szereg dokumentów odnoszących się do jego spraw majątkowych, osobistych i publicznych, trzydzieści cztery artykuły, pióra uczonych lubelskich, oraz wszystkich ważniejszych środowisk życia umysłowego w Polsce, a poświęconych wszechstronnemu oświetleniu działalności tego wielkiego męża stanu, pisarza oraz działacza społecznego.

Działalność Staszica była tak wielostronna, iż w celu wszechstronnego wyjaśnienia jego roli dziejowej potrzeba było współpracy znacznej bardzo liczby specjalistów różnych działów nauk historycznych. Staszic należy bowiem zarówno do historii filozofii, jak i historii nauk przyrodniczych, zwłaszcza geologii, do historii literatury, oświecenia publicznego, a wreszcie do historii gospodarczej.

Działalność na niwie gospodarczej zajmowała bardzo wybitne miejsce w życiu Staszica. To też wymienione wyżej dzieło zawiera

cały szereg artykułów wchodzących w zakres historii gospodarczej. Towarzystwu Rolniczemu Hrubieszowskiemu poświęcili swe artykuły: Tymanówna, K. Chodynicki, Riabinin i Rachwald. O pierwotnej fundacji domów zarobkowych pisała Czapska, a o odnowieniu tej fundacji Tołwiński. Do dziejów zawodowego szkolnictwa gospodarczego odnoszą się artykuły Brzozowskiej o niedzielnych szkołach rzemieślniczych i Hubickiej o kieleckiej szkole górniczej.

Historji myśli ekonomicznej dotyczą przedewszystkiem artykuły Daszyńskiej-Golińskiej (Poglądy ekonomiczne Staszica) i Czумы (Skarbowa sylwetka Staszica). Na tem miejscu należy wymienić również artykuł Piekalkiewicza (Staszic jako statystyk) poświęcony omówieniu metody statystycznej u Staszica.

Prof. Jan Rutkowski (Poznań).

Grabski Władysław: Historia wsi w Polsce. Warszawa 1929. 8°, str. 450 — IV.

Nie jest to nowe dzieło autora, któremu literatura historyczno-gospodarcza i ekonomiczno-polityczna zawdzięcza poważną liczbę prac, lecz jest to książka, która powstała w następujący sposób: z nierozprzedanych egzemplarzy dawniejszej książki tegoż autora, która w r. 1923 wyszła p. t. „Społeczne gospodarstwo agrarne w Polsce”, usunięto dwa pierwsze arkusze, poświęcone omówieniu przedmiotu nauki społecznego gospodarstwa agrarnego i polityki agrarnej. Na miejsce z tych usuniętych arkuszy wydrukowano nowe poświęcone rozbirowi pojęcia wsi; pozatem wydrukowano na nowo str. 449 i 450, opuszczając ostatni ustęp na tej ostatniej stronie. Opuszczono str. 451—458 wyd. z r. 1923, oraz dodano nowy odpowiednio zmieniony spis rzeczy, no i oczywiście wydrukowano nową kartę tytułową o odmiennym tytule i dacie wydania.

Wprawdzie pojęcia: historia społecznego gospodarstwa agrarnego i historia wsi posiadają w dużej mierze wspólny zakres, nie są to jednak pojęcia identyczne. Z tego też powodu z naukowego punktu widzenia zdziwienie wywołuje fakt, że ta sama w gruncie rzeczy książka w r. 1923 występuje pod pierwszym, a w 1929 r. pod drugim z przytoczonych wyżej tytułów. Nie potrzebujemy chyba dodawać, że w tym drugim wydaniu autor nie mógł uwzględnić najnowszych prac z zakresu historii wsi polskiej. Jeszcze większe zdziwienie wywołuje okoliczność, że tego rodzaju przedsięwzięciu patronuje Kasa im. Mianowskiego, która w swem sprawozdaniu za 1929 r. (str. 10) omawianą książkę wymienia wśród wydawnictw ogłoszonych z zasiłkiem Kasy.

Prof. Jan Rutkowski (Poznań).

K r a u s h a r Aleksander: Kupiectwo warszawskie, zarys pięciowiekowych jego dziejów. Warszawa 1929. 8°, str. 245.

Książka daje o wiele mniej aniżeli zapowiada jej tytuł. Czasem przedrozbiorowym poświęcono zaledwie stron dwanaście. Trudno tę skromną wiązanekę dość przygodnie wybranych faktów nazwać historją kupiectwa warszawskiego. Poza tem książka ta zawiera streszczenia księgi protokółów Urzędu Starszych Zgromadzenia kupców warszawskich, oraz innych aktów znajdujących się w archiwum tej instytucji. Instytucja ta, jak wiadomo, powstała w r. 1817, zajmując miejsce przez kilka poprzednich wieków istniejącej Konfraternji kupieckiej.

Wiadomości zawarte w aktach wspomnianego archiwum, przedstawiają niewątpliwie dużą wartość dla historii handlu warszawskiego w w. XIX i XX-tym. Wydobycie ich na światło dzienne i uprzystępnienie jest niewątpliwą zasługą autora. Szkoda tylko, że w konstrukcji swej książki autor trzymał się zanadto niewolniczo zasady chronologicznej, dzięki czemu na każdym kroku wiadomości z najrozmaitszych dziedzin znajdują się obok siebie, natomiast wiadomości o rzeczach zblizonych, są porozrzucane po różnych miejscach. *Prof. Jan Rutkowski (Poznań).*

L e i t g e b e r Jarosław: Z dziejów handlu poznańskiego za dawnej Rzeczypospolitej Polskiej. Poznań, 1929. 8°, str. 327.

Książka poświęcona jest przedewszystkiem dziejom poznańskiego bractwa kupieckiego. Początki i rozwój handlu poznańskiego, ogólne przywileje dla handlu i kupiectwa, bractwo budnicze, kupców sukienników oraz aptekarskie omówione zostały bardzo pobieżnie w rozdziałach I—V i XII-tym. Powstałe rozdziały (t. j. VI—XI-go) poświęcił autor bractwu kupieckiemu w Poznaniu. Rzecz swoją oparł autor na rozległych i starannych poszukiwaniach źródłowych przeprowadzonych w Archiwum korporacji kupieckiej w Poznaniu, Archiwum państwowem w Poznaniu, oraz w bibliotekach: Poznańskiego Tow. Przyj. Nauk i Ordynacji Krasieńskich w Warszawie. Konstrukcja pracy jest raczej amatorska niż ściśle naukowa, jednakże dzięki bardzo obfitym wiadomościom zarówno z dziejów samej konfraternji, jak i kupiectwa i handlu poznańskiego, omawiana książka posiada rzetelną wartość. Nowe z archiwajłów wydobyte dane, posuwają naprzód naszą znajomość dziejów handlu polskiego w czasach nawożonych i ułatwiają syntetyczne badania nad temi dziejami, a pośrednio nad gospodarczą historją Polski.

Prof. Jan Rutkowski (Poznań)

- Koczy Leon: Handel Poznania do połowy wieku XVI. Poznań, 1930. Nakł. Pozn. Tow. Przyjaciół Nauk, str. 384. (Odb. z VI t. Prac Komisji Hist. Pozn. Tow. Przyjaciół Nauk).
- Wazężak Jan: Polska polityka handlowo-celna względem Śląska i Wrocławia za Zygmunta Starego. Warszawa, 1930, str. 20. (Odb. z „Ekonomisty”).
- Bérindoague Henri: Le mercantilisme en Espagne. Thèse. Paris 1929, str. 267.
- Bratianu G. I.: Recherches sur le commerce génois dans la Mer Noire en XIII siècle. Paris, Geuthner, 1929, str. 359.
- Lipson Ephraim: The economic history of England. I. The Middle Ages. 5 ed. New-York, Macmillan, 1929, str. 560.
- Takekoshi Yosoburo: The economic aspects of the history of the civilization of Japan. London, Allen & Unwin, 1930, 3 tomy, 63 s.
- Amelung F. and Baron Georges Wrangell: Geschichte der Revaler Schwarzenhäupter. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Kaufmanns im Osten. Reval. Wassermann, 1930, str. 446, M. 24.

III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybolówstwo, myśliwstwo.

- Antoniewski Stanisław: Organizacja rolnictwa w Belgji i metody popierania jego rozwoju. Warszawa, 1930. Nakł. Państw. Instytut Nauk. Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, str. XII + 492 z mapą. (Biblioteka Puławska, Serja prac społeczno-gospodarczych, Nr. 27).
- Ciemnołoński Józef: Produkcja bekonów w Szwecji. Wygłoszono na Zjeździe Zootechników Polskich we Lwowie dnia 28. V. 1928 r. z okazji pierwszego próbnego uboju świń bekonowych. Warszawa, 1930, Polskie Tow. Zootechniczne, str. 84.
- Górski Ludwik: Problem przeludnienia na tle struktury agrarnej. Lublin, 1930, str. 73. (Tow. Ekonomiczne w Lublinie, t. IV. — Odbitka z „Ekonomisty”).
- Kędzior Andrzej: Roboty wodne i meljoracyjne w południowej Małopolsce wykonane z inicjatywy Sejmu i Wydziału Kresowego. Cz. II. Meljoracje publiczne w nizinie nadwiślańskiej, tudzież w dorzeczu Bugu, Styru i Dniestru. Lwów, 1929, str. VIII + 703 z tabl.
- Lipowski Jerzy: Przykład reorganizacji gospodarstwa rolnego (pow. Międzychód). Warszawa, 1930. Nakł. Państw. Instytutu Nauk. Gosp. Wiejskiego w Puławach, str. 67. (Bibl. Puławska. Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 24).

- Ł a g o d a Jan: Zasiwy i zbiory w r. 1928/29. Warszawa 1930. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego, str. nlb. 2 + 130 z 19 mapami. (Odb. z „Kwartalnika Statystycznego”).
- M i k l a s z e w s k i Sławomir: Gleby Polski... Wyd. III. znacznie rozszerzone i uzupełnione... Warszawa, 1930. Komisja Wyd. Tow. Bratniej Pomocy Studentów Politechniki Warszawskiej, str. 638 + nlb. 2 + 90 tablic.
- P r z y r e m b e l Zygmunt: Polska biblijografia cukrownicza. 1799—1929. Warszawa, 1930, str. 8 nlb. + 91.
- R o m a n o w s k i Henryk: Próba organizacji gospodarstwa włościańskiego w powiecie żółkiewskim. Warszawa, 1930. Nakł. Państw. Instytutu Nauk. Gosp. Wiejskiego w Puławach, str. 82 + nlb. 1. (Bibl. Puławska. Serja prac społeczno gospodarczych Nr. 22).
- S c h m i d t Stefan: Kryzys rolny. Kraków, 1930. Nakł. Tow. Ekonomicznego, str. 32. (Odb. z „Przeglądu Współczesnego” — Wyd. Tow. Ekonom. w Krakowie, t. XLII).
- W o y n o w s k i Tadeusz: Kształtowanie się cen chleba w Polsce. Warszawa 1930. Nakł. tyg. Polska Gospodarcza, str. 35 + 4 tabl. (Biblioteka Ekonomiczna tyg. Polska Gospodarcza).

Czasopisma: A. P.: Rynek angielski jako konsument produkcji rolniczej (Rolnik Ekonomista, Nr. 15. 1930). — A. G.: Pomoc kredytowa dla rolnictwa wobec kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — B i e g e l e i s e n L. W.: Działalność samorządu miejskiego w zakresie obrotu bydłem i mięsem ze stanowiska interesów rolnictwa (Rolnictwo, Tom III. zeszyt 3. 1930). — B u c z y Ń s k i Z. Inż.: Czynniki ludowych szkół rolniczych w rozwijaniu programu rolniczego (Gazeta Rolnicza, Nr. 24. 1930). — C i e c h o m s k i J.: Jak walczyć z kryzysem w naszych gospodarstwach (Gazeta Rolnicza, Nr. 25. 1930). — C h r z ą s z c z T. Dr. Prof.: Surowce i przetwory przemysłu rolnego w cyfrach (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych XXIII, zeszyt 3, 1930). — D e r e z i ń s k i I.: Gospodarstwo hodowlane we Włoszech (Gazeta Rolnicza, Nr. 25, 1930). — D o r u c h o w s k i F.: O prawdziwym znaczeniu nawożenia pomocniczego wobec kryzysu rolnictwa i innych środkach zwalczania kryzysu (Gazeta Rolnicza, Nr. 25, 1930). — G a ł c z y ń s k i B.: Dwa typy rejonów sadowniczych (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 24. 1930). — G l i n k a W.: Kryzys rolniczy a nawozy sztuczne (Gazeta Rolnicza, Nr. 31—32, 1930). — G l i n k a S. Inż.: Jak zastosować system gospodarstwa do konjunktury rolniczej (Gazeta Rolnicza, Nr. 33—34, 1930). — G o ś c i c k i I.: Program polityki zbożowej na rok gospodarczy 1930—31 (Rolnik Ekonomista, Nr. 12, 1930). — G ó r n i s i e w i c z Z.: Ustawa wodna wobec interesów rolnictwa (Inżynierja Rolna, Nr. 6, 1930). — G r a b o w s k i S.: Hodowla owiec na tle kryzysu rolnego (Gazeta Rolnicza, Nr. 22, 1930). — G r a b o w s k i W.: Projekt standaryzacji płodów rolnych w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — I w a ń s k i T.: Środki obrony przed dumpingowanym eksportem niemieckiej trzody chlewnej (Rolnik Ekonomista, 12, 1930). — J. G.: Program popierania eksportu pro-

dukcji zwierzęcej (Rolnik Ekonomista, Nr. 15, 1930). — J. R.: Akcja kredytowa Ministerstwa Reform Rolnych przy scalaniu gruntów oraz parcelacji nieruchomości ziemskich w okresie 1929—30 roku budżetowego (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 3, 1930). — J. W.: Podział zasiłków dla popierania rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — J. B.: Motoryzacja rolnictwa niemieckiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1930). — Janicki S. Dr. Prof.: Francuskie ustawy pszeniczne (Rolnik Ekonomista, Nr. 9, 1930). — K. R.: Problem kolektywizacji rolnictwa w Z. S. S. R. (Rolnik Ekonomista, Nr. 11, 1930). — Kłoczowski E. Inż.: W obronie postulatów unifikacji (Gazeta Rolnicza, Nr. 21, 1930). — Kiszkiel J.: Administracja weterynaryjna a interesy gospodarze (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 3, 1930). — Kornella A. Inż.: O ekstensywnej i intensywnej uprawie łąk torfowych (Inżynierja Rolna, Nr. 7, 1930). — Konopiński T. Dr. Doc.: Wystawa bydła w Królewcu (Gazeta Rolnicza, Nr. 18, 1930). — Kossakowski T.: Instytut welnoznawczy w Warszawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Tenże: Wydatki Ministerstwa Rolnictwa na podniesienie hodowli oraz drobnego rolnictwa w okresie 1929—30 (Polska Gospodarcza, zeszyt 29, 1930). — Kosicki K.: Czy produkcja mleka się opłaca? (Gazeta Rolnicza, Nr. 19, 1930). — Krzyżanowski A. Dr. Prof.: Kłęska urodzaju (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1930). — Kulmatycki W.: Czy sprawa zanieczyszczenia wód rybnych naprawdę nie interesuje gospodarstw stawowych (Gazeta Rolnicza, Nr. 20, 1930). — Leśniowski S.: Rolnictwo francuskie a kryzys zbożowy (Gazeta Rolnicza, Nr. 25, 1930). — Ludkiewicz Z. Dr. Prof.: Rolnictwo belgijskie: I. Warunki naturalne i ekonomiczne, II. Struktura rolna, III. Produkcja gospodarstw wiejskich, IV. Kierunki rozwoju rolnictwa belgijskiego (Rolnictwo, Tom III, zeszyt II i III, 1930). — Łychowski T. Dr.: Międzynarodowa konferencja rolnicza w Warszawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 34, 1930). — M. M.: Stosunek związków hodowlanych do zunifikowanej organizacji rolnej (Rolnictwo, Tom III, zeszyt II, 1930). — Makomaski F.: O hodowli świń w naszych warunkach (Gazeta Rolnicza, Nr. 26, 1930). — Matecki T. Inż.: Jeszcze w sprawie zwalczania kryzysów w rolnictwie (Gazeta Rolnicza, Nr. 35, 1930). — Mincer T. Dr.: O metody polityki zbożowej (Rolnik Ekonomista, Nr. 14, 1930). — Mikłaszewski S. Dr. Prof.: Z powodu otwarcia Warszawskiej Izby Rolniczej (Polska Gospodarcza, zeszyt 25, 1930). — Müller S. A.: Walka rolnictwa austriackiego z kryzysem (Rolnik Ekonomista, Nr. 12, 1930). — Nadratowski Z.: Po wyborach do władz Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego (Gazeta Rolnicza, Nr. 29, 1930). — Nieciengiewicz S.: Historia kryzysów rolniczych (Gazeta Rolnicza, Nr. 21, 1930). — Niegolewski A.: Intensywność i produktywność gospodarstw rolnych państw europejskich (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXIII, zeszyt 2, 1930). — Nowicki M.: O zmianę kierunku produkcji rolniczej w Polsce (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 5, 1930). — Pogorzelski M.: Sprawa tłuszczowa w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 34, 1930). — Poniatowski J.: W sprawie programu rolni-

czego (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1930). — Połczyński-Janta L. Minister Rolnictwa: Wytyczne państwowej polityki rolnej (Gazeta Rolnicza, Nr. 22, 1930). — Porowski: O ochronę przemysłu ziemniaczanego (Rolnik Ekonomista, Nr. 13, 1930). — Powiera B.: Sytuacja akcji meljoracyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Prażmowski L.: Konieczność mechanicznej przeróbki lnu i scentralizowania jego sprzedaży (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 29—30, 1930). — Tenże: Obecny stan lniarstwa i jego potrzeby (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 18, 1930). — Rose A. Dr.: Program polityki rolnej w roku gospodarczym 1930/31 (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — Tenże: W przededniu nowego roku gospodarczego (Rolnik Ekonomista, Nr. 10, 1930). — Tenże: Konferencja ministrów rolnictwa państw rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — Tenże: Z aktualnych zagadnień rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 28, 1930). — Rykowski B. Inż.: Konjunktury rolnicze a kierunek gospodarczy (Gazeta Rolnicza, Nr. 23, 1930). — Sakowicz S. i Kozłowski A.: Materiały do charakterystyki stosunków rybackich w Polsce. Rozmiar, rozmieszczenie jezior i sztucznych gospodarstw rybnych na obszarach Rzeczypospolitej oraz ich charakterystyka (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2, 1930). — Sejdel A.: Próba rozszerzenia uprawy lnu we Francji (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 18, 1930). — Ślaski J.: Niemożność gospodarowania ekstensywnie w warunkach środkowej i zachodniej Polski (Gazeta Rolnicza, Nr. 33—34, 1930). — Siedlecki F.: W sprawie rozszerzenia uprawy pszenicy (Gazeta Rolnicza, Nr. 31—32, 1930). — Tempiski-Esden K. Dr.: Ekspansja morska a obrona rolnictwa polskiego na Pomorzu (Gazeta Rolnicza, Nr. 24, 1930). — Turczynowicz S.: Ze spraw meljoracyjnych w Niemczech (Inżynierja Rolna, Nr. 4, 1930). — Wakar W.: Zbożowe rynki północne (Rolnik Ekonomista, Nr. 9 i 10, 1930). — Tenże: W sprawie elewatorów zbożowych (Gazeta Rolnicza, Nr. 18, 1930). — Tenże: Metody i wyniki walki z kryzysem (Rolnik Ekonomista, Nr. 13, 1930). — Z. K.: Przystosowanie rolnicze młodzieży wiejskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1930). — Z. R.: Lasy państwowe w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 24, 1930). — Tenże: Prace nad budową programu rolnego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1930). — Zacharski A.: Pozornie drobna, lecz dochodowa gałąź produkcji i jej zbyt (Gazeta Rolnicza, Nr. 20, 1930). — Zaleski L. Prof.: O dobrą sławę polskiej nauki rolnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 19, 1930). — Zakrzewski R.: W palącej sprawie podniesienia krajowego owczarstwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 22, 1930). — Załęski J. Dr.: O hodowlę roślin drobnej uprawy i jej organizację (Gazeta Rolnicza, Nr. 19, 1930). — Memorjał Związku Organizacyj Rolniczych Rzeczypospolitej Polskiej (Rolnik Ekonomista, Nr. 11, 1930). — Obliczenie wartości lasów w Polsce (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt I, 1930). — Światowy kryzys chmielarski (Gazeta Rolnicza, Nr. 33—34, 1930). — Konferencja w sprawie wytycznych polityki rolnej w roku gospodarczym 1930—1931 (Polska Gospodarcza, zeszyt 22, 1930).

Wyrobisz, Okoniewski Witold, Litwinowicz Jarosław.: Le commerce des produits agricoles et des produits d'origine animale de Pologne avec l'étranger. Varsovie. Editeurs „Rolnictwo”, str. 45 + nłb. 2.

Laur Ernst: Einführung in die Wirtschaftslehre des Landbaus. Unter besonderer Berücksichtigung der Landarbeitslehre. 2 neubearbeitete Auflage. Berlin, Parey 1930, str. XV + 346, M. 20.

IV.

Górnictwo, przemysł, budownictwo, rzemiosło.

Klarn er Czesław: Polityka mieszkaniowa w Polsce i zagranicą. Warszawa 1930 r., str. 250.

Autor już od szeregu lat zajmuje się sprawą mieszkaniową, formułując swe postulaty w dwóch broszurach oraz licznych artykułach i przemówieniach. Jego „Polityka”, wydana w r. b., jest — zdaje się — koroną i syntezą dotychczasowych studjów i zainteresowań tą dziedziną.

Praca rozpada się na 3 części. W pierwszej autor omawia politykę mieszkaniową prawie wszystkich państw Europejskich. Ta część dzieła Klarnera jest najmniej udana. Roi się, co prawda, od faktów i szczegółów, lecz układ i opracowanie tych danych są niesystematyczne, a nawet wręcz chaotyczne; objawy ważne pomieszane z podrzędnymi, nieistotnymi; dużo błędów i niedokładności, a czasami nie brak też tendencyjności w oświetlaniu faktów. Autor nie dostrzegł, że systemy polityki budowlanej, stosowane w Europie co do swej istoty można podzielić na dwie wielkie grupy: na system niemiecki, polegający na dostarczeniu kapitału budowlanego oraz system pozostałych państw, polegający na przywróceniu rentowności budownictwa mieszkaniowego.

Druga część jest bardziej wartościowa. Z zasadniczych poglądów autora zasługuje na podkreślenie jego teza, że nie brak kapitałów, lecz brak rentowności i brak pewności prawnej wywołały zastój w budownictwie, a więc i dzisiejszy kryzys mieszkaniowy. Klarn er wymownie broni konieczności podwyższenia ustawowego komornego celem ożywienia ruchu budowlanego. Jednak stanowisko autora wobec kryzysu mieszkaniowego nie jest konsekwentne. Obok też, wyżej wymienionych, które — mojem zdaniem — są zupełnie trafne, Klarn er wysuwa postulaty sprzeczne z niemi, nprz. żąda utrzymania instytucji ochrony lokatorów, co prawda w zmienionej formie. (str. 173). Albo twierdząc, że „istota trudności, w obliczu

których stoi przemysł budowlany, polega na tem, iż ceny na mieszkania w starych domach podlegają reglamentacji i są znacznie niższe od cen przedwojennych... a czynsze w domach nowych są niepomernie wyższe, niż w starych domach" autor jednym tchem wysnuwa wniosek: „Błędem byłoby twierdzenie, iż wystarczy usunąć to zjawisko, aby spowodować niezwłoczne ożywienie ruchu budowlanego" (str. 185 i 185). Czytelnik, rozumujący logicznie, oczekiwiałby wniosku, że skoro usunie się „istotną" zaporę, wstrzymującą budownictwo, to ostatnie ruszy z miejsca.

Takich sprzeczności jest więcej. Autor stoi jedną nogą na gruncie zasad prywatnego kapitalizmu i prywatnej inicjatywy, a drugą nogą mocno tkwi w hasłach socjalistycznych, prawdopodobnie nie zdając sobie z tego nawet sprawy. Może być, że czasami w życiu praktycznym taka „elastyczność" poglądów daje dobre wyniki. Zastosowana jednak do zagadnień polityki gospodarczej, a zwłaszcza do teoretycznego ich traktowania da tylko połowiczne rezultaty.

Trzecią część dzieła stanowią dwa załączniki: memoriał śląskich właścicieli domów oraz „obliczenie kosztu budowy domów... w Warszawie", opracowane przez inż. W. Froelicha.

Spis literatury nie zawiera wszystkich dzieł, z których autor korzystał. *Jerzy Schimmel* (Poznań)

Fryc Jan: Przedsiębiorstwa i kapitał w polskim przemyśle naftowym. Warszawa, 1930. Nakł. tyg. Polska Gospodarka, str. 119 + nlb. 1 + 6 tabl.

Gospodarka elektryczna w Polsce. Pod redakcją Mieczysława Kuźmickiego dyrektora Związku Elektrowni Polskich. Warszawa, 1930. Wyd. Związku Elektr. Polsk., str. nlb. 14 + 1176 + XXXVIII + tablic 11.

Horszowski Seweryn Stefan: Zagadnienie węgla na terenie Międzynarodowej Organizacji Pracy. (Konferencja Międzynarodowego Biura Pracy). Warszawa, 1930, str. 64. (Uzupełniona odbitka z „Pracy i Opieki Społecznej").

Pomianowski [Karol]: Elektryfikacja Polski. Kraków, 1930. (Odbitka z nr. 119 „Czasu"), str. 13.

Statystyka górnośląskich kopalń węgla kamiennego za r. 1929. Kraków 1930, str. 35.

Statystyka zakładów górniczych i hutniczych na Polskim Górnym Śląsku za 1929 rok (dane tymczasowe). Wydał Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych, Z. Z. w Katowicach. Katowice, str. 31.

Czasopisma: Bartoszewicz S. Dr.: Polski przemysł naftowy w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1930). — Dey Z.: Zagadnienie energetyczne w technice ciepłej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1930). — Dzik A.: Hutnictwo żelazne w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13,

1930). — Dobis N.: Polski przemysł węglowy w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9, 1930). — E. W.: W sprawie przemysłu serowarskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1930). — Glass S.: Wykonanie planu pięcioletniego w przemyśle sowieckim (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1930). — Kalecki M.: Zbyt wapna jako wskaźnik ruchu budowlanego (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 8, 1930). — Kłos J.: Budownictwo ogniotrwałe na wsi (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 3, 1930). — Kowalski-Wierusz C. Inż.: Polski przemysł metalowy w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — Kuglerówna H.: Z przemysłu wełnianego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1930). — Landau L.: Przemysł przędzy czesankowej w Polsce (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 5, 1930). — Meyer S.: Przemysł cementowy w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 24, 1930). — Neuman A.: Prace nad reorganizacją przemysłu brytyjskiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1930). — Orthwein K.: Inicjatywa prywatna a ruch budowlany (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Oryńczyna J.: Organizacja zbytu w przemyśle ludowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 28, 1930). — Pięć lat ustawy o popieraniu przemysłu ludowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1930). — Russak A.: Zbyt rur kuto-lanych i stalowych w 1927—1929 roku (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 5, 1930). — Tenże: Zwrot cel i wywóz wyrobów hutnictwa żelaznego z Polski (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 7, 1930). — Sokołowski K.: Kwestja mieszkaniowa w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1930). — Starnowski B. Inż.: W sprawie wykorzystania zdolności wytwórczej salin (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — T. M.: Zagadnienie krajowej produkcji nawozów potasowych (Rolnik Ekonomista, Nr. 15, 1930). — Tupalski A.: W sprawie wykonywania papierów wartościowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — Wrangiel P. Inż.: Przemysł rafinerijny w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1930). — Kopalnictwo rud cynkowo-olowianych i hutnictwo cynkowo-olowiane w 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 19, 1930). — Kopalnictwo rud żelaznych w lutym 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1930). — Konferencja w sprawie przemysłu rolnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 31, 1930). — Sprawozdanie Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów z działalności w roku 1929 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1930). — Westfalsko-reński syndykat węglowy (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 14—15, 1930).

Morcau Georges: L'industrie minière. Les principes fondamentaux. Les bases économiques. Paris, Gauthier-Villars, 1929, str. 172.

Lint Fejga: Die Textil-Industrie in Sovjet-Russland. Inaug. Diss. der philolog.-hist. Abteilung der philosoph. Fakultät der Univ. Basel zur Erlangung der Doktorwürde. Wilno 1930, str. 3 nlb. + 83 + 2 nlb.

Wiggert Fritz: Das Brauwesen der Stadt Breslau... Berlin, 1930, str. 303 (Veröff. d. Ges. f. d. Geschichte u. Bibliographie des Brauwesens). M. 8,50.

V.

Handel, polityka handlowa i komunikacja.

- Bomas P.: Notatka informacyjna o porcie w Gdyni. Warszawa, 1930, Wyd. Tow. Propagandy Budowy Dróg i Budowli Wodnych w Polsce, str. 23 (Drogi wodne w Polsce, t. X).
- Ćwikiel Józef Bogumił: Komunikacja autobusowa na drogach w Polsce w r. 1929. Warszawa, 1930, str. nlb. 1 + 11 + nlb. 1 z mapą.
- Mapa samochodowa Polski. Podziałka 1:100 000. Warszawa [1930]. Trzaska, Evert i Michalski.
- Protokół III Plenarnego Zebrania Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie z dnia 17 czerwca 1930 r. Lwów, 1930. Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej, str. 30.
- Rocznik Handlu Zagranicznego Rzeczypospolitej Polskiej i Wolnego miasta Gdańska. Warszawa, 1930. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego, str. IX + 90 + nlb. 1.
- Rostkowski Feliks: Dziesięć lat Polski na morzu (Przemówienie wygłoszone w Gdańsku na uroczystej Akademii urządzonej staraniem miejscowego oddziału L. M. i R. 10. II. 30). [Gdańsk, 1930], str. 19. (Odb. z miesięcznika „Żegluga”).
- Srokowski Stanisław: Rozwój i znaczenie sieci drożnej Prus Wschodnich. Warszawa, 1930. Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, str. 37 + nlb. 1.
- Sprawozdanie Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy o położeniu i rozwoju życia gospodarczego w okręgu Izby w r. 1929. Bydgoszcz, 1930, str. 90 + nlb. 3.
- Sztolcman S[tefan]: Koszty własne przewozów na liniach normalnotorowych Polskich Kolei Państwowych za rok 1927/28 i 1928/29. (Uzupełnienie obliczeń pomieszczonych w zes. I „Materiałów do reformy taryf kolejowych”. (Opracował... Warszawa, Min. Komunikacji, 1930, str. 71.
- Twardowski Juljusz: O traktacie handlowym polsko-niemieckim. Odczyt wygłoszony na Walnem Zgromadzeniu Tow. Ekonomicznego w Krakowie, dnia 1 kwietnia 1930 r. Warszawa, 1930. Nakł. Księgarni F. Hoesicka (Wyd. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, t. XLIV).
- Wystawa (Powszechna) Krajowa w Poznaniu w r. 1929. Dzieło zbiorowe pod kierownictwem Stanisława Wachowiaka... Tom I. Poznań, 1930. Nakł. P. W. K., str. XII + 587 + nlb. 3 + 18 tablic.
- Zbiór przepisów celnych oraz przepisów związanych z postępowaniem celnym. Wyd. oficjalne. T. I. Warszawa. Min. Skarbu, 1930, str. V + nlb. 1 + 428.

Czasopisma: A.: Stanowisko Polski wobec podwyżki cel w Niemczech (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1930). — Atlas A. Dr.: Targi Wschodnie na tle problemu targowego w Polsce (Tygodnik Handlowy, Nr. 35, 1930). —

B. S.: Kierunki handlu zagranicznego Polski w roku 1929 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9, 1930). — Babiński W. Dr.: Możliwość polskiego eksportu drzewnego do Francji (Gazeta Rolnicza, Nr. 10, 1930). — Brun H.: Nasza procedura celna (Tygodnik Handlowy, Nr. 23, 1930). — Butler J.: Traktat handlowy polsko-grecki (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1930). — C. P.: Upośledzony Gdańsk (Polska Gospodarcza, zeszyt 22, 1930). — Czapski W. Inż.: Konkurencja samochodów z kolejami w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1930). — Doskosz M.: Kultura naszego handlu (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — Deike S.: Projekt wprowadzenia zakazu handlu owocami robaczywymi we Francji (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 29—30, 1930). — Tenże: Kryzys handlu owocami w Belgii (Przegląd Rolniczo-Ogrodniczy, Nr. 24, 1930). — Drybiński I.: Import Niemiec z Polski w latach 1926—1929 (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 6, 1930). — E. S.: Wywóz masła z Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 29, 1930). — E. W.: Jakościowa reglamentacja wywozu jaj (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1930). — E. W.: Organizacji zbytu gęsi na Kaszubach (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1930). — G. J.: Obrady międzynarodowego Związku Kolei Żelaznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1930). — Tenże: Pierwsza międzynarodowa konwencja transportu powietrznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1930). — Tenże: Międzynarodowe organizacje kolejowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 34, 1930). — Tenże: Współpraca kolei z żeglugą rzeczną (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — G. J.: Eksport a spożycie wewnętrzne w związku z polityką taryfową (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — Tenże: Ulgi taryfowe dla ziem wschodnich i zachodnich (Polska Gospodarcza, zeszyt 32, 1930). — Tenże: Koleje na wystawie komunikacyjnej w Poznaniu (Polska Gospodarcza, zeszyt 31, 1930). — Tenże: Perspektywa współzycia kolei z samochodami (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — Gawroński-Rawita Z. Dr.: Nowe plany brytyjskiej unji celnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Gieysztor W.: Rozwój ruchu towarowego przez Gdynię (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — Gessner R.: Racjonalizacja w handlu detalicznym (Tygodnik Handlowy, Nr. 35, 1930). — Girdwoyń A.: Traktat handlowy polsko-niemiecki i jego znaczenie dla ogrodnictwa (Ogrodnik, Nr. 10, 1930). — H. T.: Polskie linie regularne z Gdyni (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1930). — Hilchen F. Dr.: Reorganizacja administracji portów niemieckich po wojnie (Polska Gospodarcza, zeszyt 31, 1930). — I.: Związek przedsiębiorstw komunikacyjnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 29, 1930). — J. B.: Nowy system organizacji handlu detalicznego w Szwajcarii (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — J. G.: O program rozbudowy sieci kolejowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1930). — Jakubowski I.: O właściwą organizację handlu zbożem — kupiec, czy spółdzielca? (Tygodnik Handlowy, Nr. 26, 1930). — Jastrzębowski W.: W sprawie kontaktu placówek zagranicznych z krajem (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1930). — K. S.: Nowa umowa żytnia Polski z Niemcami (Polska Gospodarcza, zeszyt 28, 1930). — Kaczmarkiewicz B.: Tranzyt pomiędzy Z. S. S. R.

a państwami zachodnimi przez Polskę (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — **Konopski S.**: Eksport włókienniczy a zwrot cel (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1930). — **Tenże**: Zwrot cła przy wywozie towarów (Polska Gospodarcza, zeszyt 29, 1930). — **Konopiński T. Dr.**: Perspektywy eksportu polskich produktów rolnych do Belgii (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — **Tenże**: Stanowisko Wielkopolski w eksporcie produktów zwierzęcych (Gazeta Rolnicza, Nr. 29—30, 1930). — **Kotiużyński A.**: Nowe zarządzenia celne Rzeszy Niemieckiej (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 2, 1930). — **Korolko C.**: Zagadnienie wywozu do Z. S. S. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16, 1930).

— **Królikowski S. Fr.**: Wobec nowej fali protekcjonizmu agrarnego w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1930). — **Tenże**: Po roku doświadczenia ze standaryzacją wywozu jaj (Polska Gospodarcza, zeszyt 19, 1930). **Tenże**: Polityka premjowania wywozu (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1930). — **Kwiatkowski E.**: Minister Przemysłu i Handlu: O zdrowy eksport (Polska Gospodarcza, zeszyt 32, 1930). — **Krzywicki W.**: Dumping sowiecki (Tygodnik Handlowy, Nr. 25, 1930). — **Tenże**: Polsko-rumuńskie stosunki handlowe (Tygodnik Handlowy, Nr. 29, 1930). — **Krzyżanowski A. Dr. Prof.**: Przyczyny międzynarodowego spadku cen (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1930). — **L. K.**: Chłodnia eksportowa w Gdyni (Polska Gospodarcza, zeszyt 24, 1930). — **L. T.**: Porozumienie gospodarcze rumuńsko-jugosłowiańskie (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — **Tenże**: Podwyżka taryfy celnej Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1930). — **Polska a projekt międzynarodowego obniżenia cel** (Polska Gospodarcza, zeszyt 22, 1930). — **Łychowski T. Dr.**: Polityka handlowa Niemiec a traktat polskoniemiecki (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — **Tenże**: Podwyżki celne Niemiec w świetle ich polityki traktatowej a sytuacja eksportu polskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — **Tenże**: Nowe drogi polityki gospodarczej Niemiec a Polska (Polska Gospodarcza, zeszyt 25, 1930). — **Tenże**: Porozumienie państw rolniczych (Przegląd Gospodarczy, Nr. 16, 1930). — **M. I.**: Bilans płatniczy Japonji (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — **Marchlewski T.**: Organizacja kupiectwa pomorskiego (Tygodnik Handlowy, Nr. 34, 1930). — **Miduch Z.**: Umowa handlowa polsko-rumuńska (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1930). — **N. T. Dr.**: Rola pośrednicząca Hamburga, a polski handel zagraniczny (Polska Gospodarcza, zeszyt 19, 1930). — **Nieduszyński T. Dr.**: Ekonomiczna działalność konsulatów Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — **Tenże**: Belgijska organizacja eksportowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — **Tenże**: Rola konsulatów honorowych w eksporcie polskim (Polska Gospodarcza, zeszyt 24, 1930). — **Tenże**: Działalność ekonomiczna polskich placówek zagranicznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 19, 1930). — **Nowacki T.**: Fundusz eksportowy (Gazeta Bankowa, Nr. 11, 1930). — **Okoniewski W. Inż.**: Zasadnicze warunki premjowanie zboża i jego przetworów (Gazeta Rolnicza, Nr. 27—28, 1930). — **Ortwin O.**: Jubileuszowa kampanja Targów Wschodnich (Polska Gospodarcza,

zeszyt 35, 1930). — Otwinowski W.: Podstawy organizacji obrotu rolnego w Polsce (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt I, 1930). — P. S.: Konkurencja przemysłu niemieckiego i francuskiego na światowych rynkach zbytu (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — Peche C: Targi Wschodnie we Lwowie (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Pogorzelski M.: Zasada pochodzenia i przychodzenia towarów a umowa polsko-niemiecka (Polska Gospodarcza, zeszyt 16, 1930). — Tenże: Akcja premjowania eksportu zboża w świetle liczb (Polska Gospodarcza, zeszyt 25, 1930). — Prochaska F.: Polskie przepisy celne (Polska Gospodarcza, zeszyt 23, 1930). — R. A.: Wpływ przewozów samochodowych na przewozy Polskich Kolei Państwowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 22, 1930). — R. A.: Amerykańska nowela celna a obniżka cen światowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 32, 1930). — Ropp S.: Idea międzynarodowej wystawy komunikacji i turystyki (Polska Gospodarcza, zeszyt 31, 1930). — Repeczko A.: O rozwój turystyki w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 31, 1930). — Rościszewski S.: Sytuacja na rynkach zbożowych (Rolnictwo, Tom III, zeszyt 3, 1930). — Sand H. Dr.: Handel hurtowy w Polsce wobec ostatecznego upadku (Tygodnik Handlowy, Nr. 27, 1930). — Sk.: Port w Gdyni a miasto portowe Gdynia (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 10, 1930). — S. M.: Ostatnie posunięcia w polityce celnej Niemiec (Rolnik Ekonomista, Nr. 11, 1930). — St. Dr.: Nowa umowa handlowa polsko-rumuńska (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — S. W.: Handel zagraniczny wytworami rolnymi w maju 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — Siebeneicher A.: Gdańsk a konkurencja portów niemieckich (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1930). — Sokołowski K.: W sprawie zwrotu cel (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — Tenże: O rewizję zasad polityki popierania eksportu (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — Suchodolski P. Inż.: Organizacja handlu zbożem w Ameryce Północnej (Rolnik Ekonomista, Nr. 13, 1930). — Szturm de Sztrem E.: Konjunktury cen (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1930). — Szyszkowski M.: Ankieta w sprawie ustawy o sprzedaży na raty (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1930). — Szyszkowski E.: W sprawie organizacji giełdy mięsnej w Warszawie (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — Tenże: Znakowanie towarów importowanych (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Tillinger T. Inż.: Rozbudowa polskiej sieci komunikacyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1930). — Tenże: W sprawie konkurencji kolei i dróg wodnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 17, 1930). — W. D.: W sprawie wywozu obuwia polskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — W. G. D.: Handel Polski z Bułgarią (Polska Gospodarcza, zeszyt 22, 1930). — W. H.: W sprawie wywozu pierza, puchu, szczeciny, włosia i sierści (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1930). — W. H.: Popieranie wywozu lnu (Polska Gospodarcza, zeszyt 24, 1930). — Tenże: W sprawie standaryzacji wywozu jaj (Polska Gospodarcza, zeszyt 26, 1930). — W. S.: Bilans handlowy w marcu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 18, 1930). — Tenże: Bilans handlowy w czerwcu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 33, 1930). — W. St.:

Bilans handlowy w maju 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — W. R.: Klauzula bałtycka i rosyjska w traktatach handlowych Polski z państwami bałtyckimi (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 10, 1930). — W a k a r W. Dr.: Kompromis w sprawie taryf kolejowych na zboże i mąkę (Rolnik Ekonomista, Nr. 16, 1930). — W a l c z e w s k a H.: Obrót towarami włóknistymi w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — W e l l i s z L.: Zwrot cel jako sposób popierania wywozu towarów przemysłowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1930). — W o j t y n a J.: Rola giełd i handlu terminowego w organizacji zbytu zboża (Polska Gospodarcza, zeszyt 28, 1930). — Z.: Tendencje protekcyjnistyczne w Wielkiej Brytanii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1930). — Z a l e s k i W.: Dziesięciolecie Targów Wschodnich (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — Bilans płatniczy Anglii w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 25, 1930). — Koleje a samochody (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — Handel Polski z Ameryką (Polska Gospodarcza, zeszyt 29, 1930). — Handel zagraniczny Brazylii (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 16, 1930). — Motywy nieratyfikowania przez Polskę konwencji antyreglamentacyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 25, 1930). — Poglądy na przyszłość handlu zagranicznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27, 1930). — Pierwsze doświadczenia linii Bałtyckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 28, 1930). — Polska Gdynia, czy porty niemieckie konkurencją dla Gdańska (Tygodnik Handlowy, Nr. 27, 1930). — Obroty handlowe z Kanadą (Polska Gospodarcza, zeszyt 20, 1930). — Nowe urządzenia przeładunkowe w porcie gdyńskim (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — Nowy prąd w niemieckiej polityce handlu zagranicznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 25, 1930).

M o r i z e t Pierre: Marseille et son trafic colonial. Thèse. Paris, 1929. Les Presses Modernes, str. 195.

A r n o l d Werner: Untersuchungen zur Frage des inneren Marktes. Berlin, 1930, str. 146 (Volkswirtschaftliche Studien 27), M. 6.

S c h u l t z e Joachim Heinrich: Die Häfen Englands. Leipzig, Deutsche Wissenschaftliche Buchhandlung 1930, str. 178 (Schriften des Weltwirtschaftsinstitutes der Handels-Hochschule Leipzig 6), M. 14.

VI.

Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe i ubezpieczeniowe.

B r a k o u s Miloch Dr.: Les impôts directs en Yougoslavie d'après la loi du 8 février 1928. Paris, 1930. Str. 153.

Przedmiotem pracy jest omówienie systemu podatków bezpośrednich, wprowadzonego w r. 1928 wzamian dotychczasowych czterech istniejących w Serbji i Czarnogórze, w Kroacji, Sławonji,

i Wojwodinie, w Bośni i Hercegowinie oraz w Słowenji i Dalmacji. Część pierwsza pracy, poprzedzona krótkim zobrazowaniem polityczno-gospodarczych stosunków w Jugosławji, omawia podatki w powyższych krajach, dzieląc je na realne (podatek gruntowy i od nieruchomości) i osobiste (wszelkie inne, nie wyłączając spożywczych). Część druga, obejmująca dwie trzecie pracy, zawiera przedstawienie obowiązującego w tym kraju systemu podatkowego, który się składa z szeregu podatków t. zw. cedularnych: 1) od własności nieruchomości niezabudowanej, 2) od własności nieruchomości zabudowanej, 3) od dochodu z przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych oraz wolnych zawodów, 4) od kapitałów, 5) od zysków z przedsiębiorstw, obowiązanych do publicznego składania rachunków i 6) od dochodu z płac zarobkowych. Każdy z tych podatków, z wyjątkiem wymienionych pod 4 i 6, opłaca się według dwóch stawek: jednej — zasadniczej, która jest proporcjonalną (przeważnie 12%), drugiej dodatkowej progresywnej (dochodzącej do 12%), zależnie od wysokości dochodu. Od dochodu z kapitałów opłaca się tylko podatek zasadniczy w wysokości, zależnie od rodzaju kapitału, 8% lub 15%, od dochodu zaś z płac — według skali, rozbitej na 104 stopnie, od 2% do 12%. W zakończeniu podane są przepisy proceduralne, wspólne dla wszystkich podatków.

Omawianą pracę autor napisał w seminarjum prof. G. Jèze'a.

J. L.

M é m o r a n d u m sur les finances publiques 1926/1928.
Genève, 1929. Wydawnictwo Ligi Narodów. Str. 285 .

Wr. 1927 ukazało się pierwsze wydawnictwo Ligi Narodów (sekcja zagadnień ekonomicznych i finansowych) omawiające finanse publiczne 26 różnych części świata, z przewagą europejskich, w okresie 1922—1926. Niniejsze wydawnictwo jest dalszym ciągiem poprzedniego, obejmuje bowiem lata 1926—1928, dotyczy jednak już tylko 15 państw (Niemcy, Hiszpanja, Francja, Wielka Brytanja, Gwatemala, Haiti, Węgry, Indje Brytyjskie, Italja, Japonja, Portugalia, Rumunja, Szwajcarja, Czechosłowacja i Jugosławja). Zawiera ono opisanie systemu budżetowego każdego kraju w następującym układzie: 1) rok budżetowy (okres czasu, układanie preliminarza, uchwalanie budżetu), 2) konstrukcja budżetu (jedność i powszechność budżetu), 3) wykonanie budżetu, 4) dochody i wydatki (dane statystyczne, 5) finanse lokalne. Dla najważniejszych dochodów i wydatków podano krótkie objaśnienia. Największą wartością tego wydawnictwa są dane statystyczne, zwłaszcza zaś statystyka dochodów, która jest bardzo szczegółowa. Zwraca uwagę, że w wydawnictwie tem Polska jest pominięta. *J. L.*

Stolper Gustaw: Ein Finanzplan. Vorschläge zur deutschen Finanzreform. Berlin, 1929, str. 157.

Most Otto Dr.: Zur Finanz- und Steuerreform. Jena, 1930, str. 85.

Zagadnienie reformy podatkowej jest podobnie jak u nas aktualne i w Niemczech, gdzie powstało na ten temat wiele projektów. Autorem jednego z tych projektów jest G. Stolper, wydawca czasopisma „Der Deutsche Volkswirt”. Myślą przewodnią jego pracy jest budowa takiego systemu podatkowego, któryby zapewniając państwu odpowiednie dochody, jak najwydatniej przyczyniał się do tworzenia nowych kapitałów, gdyż od rozwoju tego procesu zależy według autora, przyszłość Niemiec. Budując projekt takiej reformy autor nie zajmuje się zagadnieniem czy dany podatek jest sprawiedliwy lub niesprawiedliwy, lecz stawia sobie jedynie pytanie, czy poszczególne podatki odpowiadają temu celowi, który sobie wyznaczył, czy też nie, t. j. czy sprzyja tworzeniu się nowych kapitałów, czy proces ten hamuje. System podatkowy w dużym stopniu stanowi o tym, jaka część dochodu społecznego będzie użyta na cele publiczne, jaka zaś pozostanie do dyspozycji prywatnej i będzie mogła być użyta na cele zaspokojenia potrzeb ludności oraz na tworzenie się drogą oszczędności nowych kapitałów. Tak więc oszczędność wydatków publicznych z jednej strony rozszerza zdolność konsumcyjną ludności, z drugiej zaś przyczynia się do szybszej kapitalizacji przez ułatwienie oszczędności prywatnej. Oszczędna zatem gospodarka państwowa, staje się jednym z głównych postulatów polityki skarbowej, każdy zaś system skarbowy powinien jak najbardziej uwydatnić szerokim warstwom ludności, decydującej drogą wyborów o kierunkach polityki podatkowej, ścisły związek, jaki zachodzi między wydatkami publicznymi i prywatnymi, między gospodarką publiczną i prywatną.

Realizację wysuwanego przez siebie programu autor widzi w takiej reformie podatków, która przyciągałaby kapitały do Niemiec, a jednocześnie pozwoliła na jak najwydatniejszą kapitalizację. W tym celu autor proponuje: a) podniesienie minimum dochodu niepodlegającego podatkowi dochodowemu z 1.200 marek do 2.600 marek, co zmniejszy ilość płatników z 15,2 do 2 milionów, a potem dalsze podniesienie do 3.000 marek, co zredukuje ilość płatników do niespełna jednego miliona, wpływy jednak z tego podatku zmniejszy niewiele: z $4\frac{1}{2}$ do $3\frac{3}{4}$ miljarda marek; z drugiej strony podniesie płace robotnicze od 4% do 8%; b) zmniejszenie podatku dochodowego przy dochodach najwyższych tak, by maksymalna stawka podatkowa wynosiła 25% przy dochodach powyżej 100.000 marek ewentualnie 33% przy dochodach powyżej 0,5 lub 1 milj. mk, gdy obecnie w Niemczech najwyższa stawka wynosi 40% przy

dochodzie powyżej 80.000 marek; autor sądzi, że zmniejszenie wpływów z tego tytułu zostanie pokryte podniesieniem się uczciwości płatników; c) uchylenie podatków przemysłowych z wyjątkiem podatku od sum płac robotniczych (Lohnsummensteuer), który jednak również powinien być zdaniem autora obniżony i przekazany gminom; d) uchylenie podatku od przychodu od kapitału; e) zwolnienie towarzystw „holdingowych” od podatku od spółek; f) uchylenie wprowadzonej na podstawie planu Dawes'a specjalnej daniny, pobieranej w formie dodatku do podatku majątkowego od przedsiębiorstw, których wartość majątku przekracza 20 tys. mk., z wyjątkiem rolniczych; g) uchylenie daniny obciążającej rolnictwo a przeznaczanej na umorzenie listów niemieckiego Banku Rentownego.

Zmniejszenie dochodów Państwa, które nastąpi na skutek powyższych ulg autor pragnie powetować przez podwyższenie stawek podatku majątkowego i spadkowego z 0,5% na 0,65%, przez wprowadzenie podatku od niektórych, dotychczas nieopodatkowanych, napojów alkoholowych oraz zwiększenie dochodu monopolu spirytusowego, przez wprowadzenie austriackiej konstrukcji do podatku obrotowego (t. zw. pauszalizacja) i t. p.

W zakończeniu autor proponuje ustawowe przeznaczenie nadwyżek budżetowych na spłacenie długów nieskonsolidowanych, dalsze obniżenie podatków dochodowego i obrotowego oraz na pomoc dla poszkodowanych przez inflację i likwidację mienia niemieckiego zagranicą.

Znacznie gorzej opracowanym jest projekt Dr. Mosta, który jest właściwie zbiorem luźnych uwag, przeważnie innych autorów. Największy nacisk kładzie autor na potrzebę oszczędności, do czego prowadzi ograniczenie praw budżetowych parlamentu, powołanie komisarza oszczędnościowego o szerokich uprawnieniach, wzbronienie samorządom na zaciąganie pożyczek na wydatki zwyczajne i t. p. W dziedzinie podatków, referując przeważnie poglądy wypowiedziane przez innych, autor wypowiada się za znizowaniem stawek podatku dochodowego dla większych dochodów, a utrzymaniem dotychczasowego opodatkowania mniejszych dochodów, nadto wysuwa koncepcję by dochód zaoszczędzony został całkowicie lub częściowo zwolniony od podatku. Dalej szeroko omawia zagadnienie dodatku komunalnego do podatku dochodowego, oświadczając się za jego wprowadzeniem, nawet dla płatników, którzy są zwolnieni od podatku państwowego. Wreszcie zaleca wprowadzenie podatku pogłównego, który nazywa podatkiem na koszty administracji: „Die Verwaltungskostenabgabe (Bürgersteuer)”. W zakończeniu omawia podatek przemysłowy (Die Gewerbesteuer), zalecając jego skasowanie lub przynajmniej obniżenie.

O ile projekt Stolpera stanowi pewną skończoną całość i jest wynikiem niezależnych poglądów autora, o tyle zalecenia Mosta, syndyka izby przemysłowo-handlowej, powtarzają poglądy sfer przemysłowo-handlowych, nie wnosząc nic nowego.

Dr. J. Lubowicki (Warszawa).

- Czerwiński Czesław: Powstanie i rozwój podatku przemysłowo-obrotowego w Polsce. Warszawa 1930. Nakł. Wyższej Szkoły Handlowej, str. nlb. 3 + 74 + nlb. 1. (Prace Seminarjum prawa skarbowego prof. Markowskiego w W. S. H. w Warszawie).
- Dawidsohn Józef: Polskie monopole państwowe. (Z referatu wygłoszonego w Komisji Skarbowo-Budżetowej i na plenum Senatu Rz. P. dn. 13. marca 1930 r.). Warszawa 1930. Nakł. Klubu Posłów i Senatorów Żydowskiej Rady Narodowej, str. 47 z 9 tablicami.
- Konderski Waław: Zagadnienia polityki kredytowej ze stanowiska melioracji bilansu handlowego. Referat opracowany dla Komisji Badania Obrotu Towarowego z zagranicą. Warszawa 1930, str. 46. (Wyd. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, t. XLIII. Odb. z „Przeglądu Współczesnego”).
- Kubicki Tadeusz: Rozwój podatku dochodowego w Polsce. Warszawa. Nakł. W. S. H. 1930, str. nlb. 4 + 69 + nlb. 2. (Prace z Seminarjum prawa skarbowego prof. B. Markowskiego w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie 1928/29).
- Labanowski Czesław: Budżety miesięczne jako środek utrzymania równowagi budżetowej w Polsce. Warszawa 1930. Nakł. W. S. H., str. nlb. 5 + 51). Prace z Seminarjum prawa skarbowego prof. B. Markowskiego w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie).
- Michalski Paweł: Podatki bezpośrednie w Polsce z uwzględnieniem ustawodawstwa zagranicznego. Warszawa 1930. Nakł. Sekcji Wyd. Tow. „Bractwa Pomoc” Studentów Wolnej Wszechnicy Polskiej, str. 319.
- Obciążenie państwem podatkami bezpośrednimi w roku 1928. Warszawa, Ministerstwo Skarbu, Departament Podatków i Opłat, str. VIII + 437 + 4 nlb.
- Romanowski Henryk: Obrót bezgotówkowy. Wyd. II znacznie powiększone. Warszawa 1930. Z zasiłku Funduszu Naukowego Zrzeszenia Pracowników Banku Polskiego.
- Rzepczko Antoni: Podział dochodów z ceł między Polską a W. M. Gdańskiem z Przedmową Stefana Starzyńskiego. Warszawa. Nakł. tyg. „Polska Gospodarcza” 1930, str. nlb. 6 + 82 + nlb. 4.
- Smerek Mieczysław: Banki komunalne w Polsce w latach 1926—1928. Warszawa. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego, str. nlb. 2 + 100. (Odb. z „Kwartalnika Statystycznego”).
- Ubezpieczenia w Polsce: Praca wydana z okazji IX Międzynarodowego Kongresu Aktuarjuszy w czerwcu 1930 r. Warszawa 1930, Polski Instytut Aktuarjuszy, str. 68.

Czasopisma: Bernhardt W.: Obciążenie podatkowe poszczególnych grup gospodarstwa społecznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — B. R.: Stabilizacja waluty i wolny obrót złota w Belgji (Polska Gospodarcza, zeszyt 35, 1930). — B. R.: Reforma monetarna w Szwajcarii (Polska Gospodarcza, zeszyt 21, 1930). — Bronikowski H.: Wykonanie budżetu w 1929—1930 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1930). — Tenże: Budżet na rok 1930—31 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9, 1930). — Buczkowski S. Dr.: Długoterminowy kredyt emisyjny (Gazeta Bankowa, Nr. 12, 1930). — Tenże: Rynek pieniężny i kredytowy (Rolnictwo, Tom III. zeszyt 2. 1930). — Cas-sel G. Dr. Prof.: Waluta złota w roku 1929 (Gazeta Bankowa, Nr. 12. 1930). — Tenże: Wewnętrzna polityka dyskontowa (Gazeta Bankowa Nr. 13—14. 1930). — Czadankiewicz J.: Samofinansowanie przedsiębiorstw (Prze-gład Gospodarczy, zeszyt 16. 1930). — Tenże: Obroty bezgotówkowe w Pol-sce (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1930). — Tenże: Uwagi o spadku obro-tów na giełdzie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1930). — Czapła W.: Państwowy Bank Rolny i jego działalność (Gazeta Bankowa, Nr. 11. 1930). — Dziekoński T.: Rozwój działalności Pocztovej Kasy Oszczędności w I pół-roczu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 35. 1930). — Tenże: Tempo rozwojowe kapitałów oszczędnościowych Pocztovej Kasy Oszczędności (Polska Gospodarcza, zeszyt 25. 1930). — E. R.: Przegląd sytuacji (Przegląd Gospodar-czy, zeszyt 9. 1930). — Englicht W.: Obciążenie podatkowe rolnictwa w 1929—30 r. (Rolnik Ekonomista, Nr. 16. 1930). — Fajans W. Dr. Prof.: Dlaczego nie możemy pozyskać kapitału zagranicznego (Tygodnik Handlowy, Nr. 24. 1930). — Fink E.: Sprawozdanie Giełdy Pieniężnej we Lwowie za rok 1929 (Gazeta Bankowa, Nr. 9. 1930). — G. R. Z.: Złoto a poziom cen (Polska Gospodarcza, zeszyt 30, 1930). — Gawroński-Rawita Z. Dr.: Sposoby ożywienia konjunktury (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1930). — Grabski Z.: Kapitalizacja oszczędności polskiej emigracji we Francji (Pol-ska Gospodarcza, zeszyt 32. 1930). — Grabowski W.: Nowelizacja rozpo-rządzenia wykonawczego do ustawy o monopolu spirytusowym (Polska Gospo-darcza, zeszyt 22. 1930). — Hagström K. G.: Ubezpieczenia z udziałem w zyskach w przeciwstawieniu do ubezpieczeń bez udziału w zyskach (Prze-gład Ubezpieczeniowy, zeszyt 3. 1930). — Horia G.: Stabilizacja waluty ru-muńskiej (Gazeta Bankowa, Nr. 13. 1930). — Kessler Dr.: Bilanse wielkich banków austriackich w 1929 roku (Gazeta Bankowa Nr. 12. 1930). — Klucz M.: Emisje kapitałów w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1930). — Krzemicki S. Dr.: O wybujałościach naszego ustawodawstwa skarbowego (Gazeta Bankowa, Nr. 10. 1930). — Krzetuski K. Dr.: Dziesięć lat poli-tyki gospodarczej (Gazeta Bankowa, Nr. 13—14. 1930). — Kwiatkowski Z.: Postępowanie wymiarowe i odwoławcze w podatku dochodowym (Gazeta Rolnicza, Nr. 26. 1930). — Kujański B.: Długoterminowy kredyt dla mniejszej własności rolnej w Polsce porozbiorowej (Rolnictwo, Tom III., ze-szyt 2. 1930). — Laczysław A.: Owen D. Young o planie Younga (Gazeta

Bankowa, Nr. 12. 1930). — Lipiński W.: Nadzór rządowy w instytucjach kredytu długoterminowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1930). — Ł.: Międzynarodowa Konferencja w sprawie ujednostajnienia prawa o wekslu i czeku (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1930). — Łączki Dr.: Przepisy przechodnie prawa o spółkach akcyjnych, a podwyższenie kapitału akcyjnego (Gazeta Bankowa, Nr. 10. 1930). — M. Ł.: Tendencje rozwojowe naszych banków prywatnych i państwowych (Gazeta Bankowa, Nr. 9. 1930). — M. R.: Londyński rynek pieniężny w I półroczu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1930). — Młynarski F. Dr.: W sprawie Banku Międzynarodowego (Gazeta Bankowa, Nr. 9. 1930). — Moszczyński S.: Wydatki i dochody budżetowe państw (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1930). — Niziński K. Dr.: Co wykonano w Polsce z zaleceń komisji doradców finansowych pod przewodnictwem E. W. Kemmerera (Gazeta Bankowa, Nr. 10. 1930). — Nowacki T.: Wpływ ubezpieczeń społecznych na ogólny poziom cen we Francji (Gazeta Bankowa, Nr. 13—14. 1930). — Nowak H. Dr.: W sprawie organizacji rynku pieniężnego w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1930). — Pedersen J.: Ubezpieczenia pośmiertne w przeciwstawieniu do ubezpieczeń mieszanych (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 3. 1930). — Peretz A.: Z zagadnień ustawodawstwa akcyjnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1930). — Poznański T.: Zastosowanie ubezpieczenia na życie do zagadnienia oddłużenia rolnictwa (Rolnictwo, Tom III., zeszyt 2. 1930). — Pomianowski J. Dr.: Zniżka cen i złoto (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, zeszyt 14—15. 1930). — Rutkowski J.: Podstawy akcji kredytowej Urzędów Ziemskich (Rolnictwo, Rok II, Tom III, zeszyt II. 1930). — Rutkowski B.: Związki samorządu gospodarczego (Tygodnik Handlowy, Nr. 34. 1920). — S. S.: Umowa polsko-gdańska o monopolu zapalczonym na obszarze Wolnego Miasta Gdańska (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1930). — Sand H. Dr.: Gospodarcze następstwa tak zw. nadzorów sądowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14. 1930). — Schmidt E. Dr.: Banknot, jego powstanie i rozwój (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 5. 1930). — Skarga P.: Ubezpieczenie w Polsce w latach 1918-1930 (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 3. 1930). — Sławski T. Dr.: Stan prawny w kwestji lichwy pieniężnej (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 6. 1930). — Sławiński T.: Londyński rynek akceptowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9. 1930). — Tenże: Banki akcyjne w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1930). — Tenże: Wejście w życie planu Younga (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12. 1930). — Spät E. Dr.: Inflacja weksłowa (Gazeta Bankowa Nr. 11. 1930). — Supiński W. Dr.: Potrzeby ustawodawstwa gospodarczego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 25. 1930). — Targowski Z.: Aktualne zagadnienia monopolu solnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1930). — Ugniewski E.: Kredyty akceptacyjne, jako problem kredytów eksportowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1930). — Urban R.: Sprawozdanie giełdy pieniężnej w Poznaniu z 1929 roku (Gazeta Bankowa, Nr. 11. 1930). — W. J.: Francuska ustawa o obniżeniu podatków (Polska Gospodarcza, zeszyt 23.

1930). — W. S.: Polski rynek pieniężny i kapitałowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1930). — Wencław A.: Działalność finansowa izb przemysłowo-handlowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 22. 1930). — Wiliński F.: Kryzys gospodarczy w Polsce (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, zeszyt 12. 1930). — Wojdaliński R.: W sprawie wykorzystania urzędów czekowo-pocztowych w międzynarodowych stosunkach finansowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 34. 1930). — Z. M.: Fluktuacja w bankowości niemieckiej (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 3. 1930). — Załęcki G. Dr.: Polski bilans płatniczy i nasze procesy migracyjne w świetle najbliższych możliwości (Ekonomista, Tom I. 1930). — Zbijewski W. Dr.: Zniżka ceny kredytu na rynkach międzynarodowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1930). — Tenże: Zagadnienie taniego pieniądza we Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1930). — Załuski P.: Wyniki akcji kredytowej Centralnej Kasy Spółek Rolniczych w związku z walką z lichwą (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Dziesiąte sprawozdanie doradcy finansowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1930). — Działalność emisyjna rynku londyńskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 32. 1930). — Sprawozdanie z działalności Biura Zjazdów Instytucyj Oszczędnościowych w Polsce za rok 1929 (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 7. 1930).

Czarnozyl Léon: La politique monétaire de la Pologne reconstituée. Thèse. Lausanne 1930, str. 143.

Ivanof Alexandre Ionesco: La réforme monétaire roumaine. Paris, Librairie du „Recueil Sirey”, 1929, str. 142.

Lemaire Gustave: Le système bancaire de la Russie soviétique. Paris, Rousseau, 1929, str. 159. 30 fr.

Pépy André: Le plan Young. Paris, Ed. internationales, 1929, str. 189.

Pose Alfred: De la théorie monétaire à la théorie économique. Paris, Librairie du „Recueil Sirey”, 1929, str. 184.

Predesco Georges: La réglementation du commerce de banque et la protection de l'épargne. Paris, Les Presses Modernes, 1929, str. 136.

Brooks W. Collin: The theory and practice of finance. New York, Pitman, 1929, str. 425. \$ 3.

Business, speculation and money Ed. by Parker Thomas Moon New York. Academy of Political Science. Columbia, Univ., 1930, str. XII + 123. (Proceedings of the Acad. of Polit. Science 13,4). f 2,50.

Fisher Irving: The theory of interest. As determined by impatience to spend income and opportunity to invest it. New York, Macmillan, 1930, str. 593, \$ 6.

Haig R. M.: The public finances of post-war France. London. Oxford University Press, 1930, str. 491. 27 s. 6 d.

Insurances in Poland: This work has been preparad on the occasion of the IX International Congress of Actuaries in June 1930. Varsov, Polish Institute of Actuaries, 1930, str. 75.

- Winkler Max: Investments of United States capital in Latin America. Boston, World Peace Found, 1929, str. 320. (World Peace Found pamphlets 11,6). \$ 2.
- Griziotti Benvenuto: Principii di politica, diritto e scienza della finanze. Pavia. Cedam 1929, str. 324. (Istituto di finanza della r. Univ. di Pavia. Studi di polit. diritto e finanza). L. 35.
- Papi Giuseppe Ugo: Lezioni di scienza bancaria. Raccolte a cura di Salvatore Galeani, 2 ed. Messina. Coletta 1929, str. IX + 409. L. 60.
- Argentarius [= Alfred Lansburgh]. Das Kapital. Berlin, Bank-Verlag, 1930, str. 117. (Briefe eines Bankdirektors an seinen Sohn). M. 2.
- Heyer F.: Das britische Finanzsystem. Jena, G. Fischer, 1930, str. 114. M. 4.
- Käppeli Robert B.: Der Notenbankausweis in Theorie und Wirklichkeit. Jena, G. Fischer, 1930, str. XV + 258. (Problem der Weltwirtschaft 48). M. 12.
- Moll Bruno: Lehrbuch der Finanzwirtschaft. Berlin, Hobbing, 1930, str. 708. M. 17,50.
- Most Otto: Zur Finanz- und Steuerreform. Kritisches und Programmatisches. Jena, G. Fischer, 1930, str. III + 85. M. 4.

VII.

*Statystyka, polityka ludnościowa, pochodztwo, geografia
gospodarcza, gospodarka światowa.*

Mały Rocznik Statystyczny. Warszawa, Gł. Urząd Statystyczny, 1930. Str. XIX + 172. Cena 2,40 zł.

Jest to właściwie skrót wydawanego przez Gł. Urząd Statystyczny wielkiego „Rocznika Statystyki R. P.”, wykazuje identyczną ale oczywiście mniej szczegółową treść i ten sam podział materiału, tylko format wydawnictwa jest znacznie mniejszy. Mały Rocznik zawiera najbardziej ogólne ale zarazem najistotniejsze dane liczbowe o Polsce i jako podręcznik-informator służyć ma szerszym kołom społeczeństwa.

Niewątpliwie publikacja taka, popularyzująca dane statystyczne o Polsce, jest potrzebna, ale przeznaczona dla mniej krytycznych czytelników, powinna podawać daty zupełnie ściśle i to w formie nie budzącej żadnych wątpliwości. Niektóre jednak cyfry, znajdujące się w „Małym Roczniku” nie są i nie mogą być dokładne (nprz. str. 7 ludność Polski według grup wieku w r. 1929, str. 32, zapasy kopalin w Polsce i zapasy węgla w niektórych państwach), lepiej aby liczby takie otrzymane ze szacunku nie były umieszczane

w wydawnictwach oficjalnych. Zastrzeżenia mogą budzić także podane wyniki ankiet przeprowadzonych przez instytucję wzgl. autorów. Wreszcie forma ogłaszania dat powinna być tego rodzaju, by wykluczała niezrozumienie istoty zjawisk i wysnuwanie ewentualnie mylnych wniosków. Jeżeli zaś podaje się bez żadnych uwag nprz. ludność większych miast polskich w latach 1910, 1921 i 1929 w każdorazowych granicach (str. 6) albo inne cyfry bez wymienienia dokładnie roku, do którego się odnoszą, a tylko w przedmowie umieszczona jest uwaga ogólna, że liczby te są najnowsze, to tego rodzaju nieściśle określenia lub wogóle ich brak, mogą u mniej krytycznego czytelnika spowodować łatwo niezrozumienie rzeczy wzgl. wyciągnięcie fałszywych wniosków.

Mimo szczupłych rozmiarów treść „Małego Rocznika Statystycznego” jest bardzo obfita, umiejętnie wybrana i poza powyższymi małymi brakami należycie podana, dlatego też publikacja ta przy swej przystępnej cenie rozejdzie się niewątpliwie w szerokich kolkach, dając im cyfrowy obraz dzisiejszej Polski.

Prof. M. Nadobnik (Poznań).

Wiśniewski Jan: Metody Badania Tendencji Wieloletniej (Trendu) w Szeregach Gospodarczych. Warszawa. Wydawnictwo nakład. Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Nr. 5 Sprawozdań i przyczynków naukowych, 1929.

Praca p. Wiśniewskiego, współpracownika Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen w Warszawie, wyszła jako Nr. 5 serji wydawnictw Instytutu, poświęconych stosownie do zapowiedzi dyrektora Instytutu, prof. Lipińskiego, przedewszystkiem zagadnieniom konjunkturalnym, lecz również dociekaniom z zakresu struktury gospodarczej Polski. Poprzednio w zakresie teorii matematyczno-statystycznych badań szeregów konjunkturalnych wyszła praca L. Landau'a o wahanich sezonowych i metodach ich mierzenia w zeszycie I „Konjunktury Gospodarczej” z r. 1928. W ten sposób posiadamy w piśmiennictwie polskiem opisy dwu najważniejszych metod, stosowanych w badaniach konjunkturalnych celem eliminacji z szeregów gospodarczych wahań, nie mających charakteru konjunkturalnego.

Impuls do stosowania metody matematyczno-statystycznej celem określenia trendu dała konieczność odpowiedzi na pytanie, jaka jest ogólna tendencja rozwojowa badanych zjawisk gospodarczych. Na wstępie swej pracy p. Wiśniewski podkreśla, że „nad istotą zmian długookresowych najczęściej nie zastanawiano się zbytnio; stwierdzano tylko, że istnieją”.... W liczbie osób, zajmujących

się badaniem samej istoty trendu znajdujemy kilka tylko nazwisk. Poznanie zaś istoty tego zjawiska jest zasadniczą rzeczą dla każdego badania, skoro, jak to stwierdza Mitchell, każda krzywa matematyczna, zakładana w badaniu jako wyraz trendu, ma swoje specyficzne założenia, które winny odpowiadać określonym założeniom ekonomicznym np. w zakresie charakteru rozwoju badanego zjawiska gospodarczego.

P. Wiśniewski uwzględnia w swej pracy prawie wszystkie metody matematyczne i empiryczne, stosowane przy wyznaczaniu trendu. Wyznacza się go bez wzoru analitycznego, i stosując pewien wzór — metodą najmniejszych kwadratów lub metodą momentów. Za wyraz więc trendu przyjmuje się krzywą empiryczną, wypadkową dla danych cyfr szeregu, lub dostosowuje się pewną krzywą o wzorze danym analitycznie do badanego szeregu liczb. Trendy przy zastosowaniu krzywych wyższego rzędu dążą do upodobnienia się do szeregu empirycznego; krzywe te są zresztą dość rzadko stosowane przy eliminacji trendu, gdyż trudno znaleźć dla takich wyrazów trendu dostateczne ekonomiczne umotywowanie.

Z zakresu empirycznego wyznaczania trendu należałoby zwrócić naszym zdaniem baczniejszą uwagę w przyszłych badaniach koniunkturalnych na możliwości dobrego ekonomicznego uzasadnienia sposobu stosowanego ostatnio przez Harvardzkie Towarzystwo Ekonomiczne, które przyjmuje za trend jednego zjawiska szeregi statystyczne innych zjawisk, znajdujące się z tym badanym w pewnym związku i mających w swym rozwoju charakter więcej równomierny i stalszy. P. Wiśniewski omawia metody King'a i Huntington'a i propozycje Anderson'a, które są bardzo ciekawe, lecz trudne w zastosowaniu.

Obliczanie trend'u metodą najmniejszych kwadratów jest omówione szczegółowo i podane są przykłady (szkoda, że bez bliższego uzasadnienia ekonomicznego zastosowanych wzorów krzywych trendu) i wskazówki techniczne. Podobne do rezultatów stosowania tej metody daje metoda momentów, dająca więcej lub mniej bliskie przybliżenia do krzywej empirycznej. Przykładem zdrowej tendencji ekonomicznego uzasadnienia trendu jest omówiona przez autora krzywa Gomperta, która w swoim przebiegu odpowiada dobrze zmianom tendencji rozwojowych, naprzykład nowopowstających przemysłów. Charakteryzuje się ona nasamprzód bardzo łagodnym wzrostem, odpowiadającym okresowi prób, następnie gwałtownie wzrasta, potem rozwija się w malejącym tempie i wreszcie stabilizuje się na pewnym wyższym poziomie.

Dwa dalsze rozdziały poświęcone są wpływowi wahań cyklicznych i sezonowych na linje trendu oraz technice eliminowania

trendu. Zagadnienia te nasuwają się w praktyce z nieubłaganą koniecznością; wynika z nich i doprasza się rozwiązania szereg teoretycznych kwestyj.

W naszych polskich warunkach powstaje zasadnicza trudność — zbyt krótkiego okresu rozporządzalnych danych. Zależność linii trendu od cyklu prawie uniemożliwia właściwie jej wykreślenie. Wybór formuły, któremu jest poświęcony końcowy rozdział pracy p. Wiśniewskiego, jest rzeczą specjalnie delikatną. To też w dotychczasowych swych publikacjach Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen nie stosował zasadniczo eliminowania trendu. Obliczano go w niektórych wypadkach, celem naprzykład uwidocznienia przeciętnego dla pewnego okresu wzrostu konsumpcji niektórych artykułów (na podstawie linii prostej jako trend'u). Szeregi gospodarcze nie były jednak publikowane w postaci odchyleń od linii trendu, czego wymaga konieczna ostrożność w operowaniu metodami matematyczno-statystycznymi.

Praca p. W. jest napisana przejrzyście, porusza prawie całość zagadnień obliczania tendencji wieloletniej i jest koniecznym podręcznikiem dla ekonomistów, którzy nie mają sposobności czerpania wskazówek ze źródeł zagranicznych (np. pracy Mills'a). Autor krytycznie ustosunkowuje się do poszczególnych metod i źródeł, wskazując naprzykład na niesłuszne uzurpowanie przez niemiecki Instytut Badania Konjunktur metody Pearson'a obliczenia funkcji ortogonalnych jako własnej, podczas gdy zasługą Instytutu jest tylko zastosowanie tej metody do obliczenia trendu. Praca p. Wiśniewskiego jest cennym i trwałym wkładem w nasze piśmiennictwo konjunkturalne. *W. Skrzywan* (Warszawa)

Ormiński Wiktor: Życie gospodarcze Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej. Kraków, Księg. Geograf. „Orbis”, 1929. Str. 308, 75 map i 6 ilustracyj.

Dzieło wyszło w serji „Prace Instytutu Geograficznego Uniw. Jagiell.” jako zeszyt XI. Objętość dzieła, spis cytowanej literatury (373 pozycje) bogactwo szczegółów, świadczą o ogromnym nakładzie pracy autora. Nie potrafię oczywiście ocenić wartości książki z punktu widzenia geografji, fachowcy-geografowie wyrażają się o niej z uznaniem. Książka należy jednak do t. zw. geografji ekonomicznej. Tytuł wskazuje na próbę scharakteryzowania „życia gospodarczego” na kresach. To upoważnia ekonomistę do oceny książki z jego stanowiska. Ekonomista znajdzie niewątpliwie w dziele Dra Ormińskiego duże bogactwo materiałów. Dowiaduje się z niej wiele o hypsometrii, glebach, klimacie kresów. Znajduje szeregi dat statystycznych dotyczących gęstości zaludnienia, ruchu ludności,

jej podziału zawodowego. Obok tego autor uwzględnił stosunki agrarne, więc podział własności, użytkowanie rolnicze ziemi, szachownicę, kwestję budynków, inwentarza, nawożenia itp. Omówił stan przemysłowienia kresów, wdał się w dyskusję spraw komunikacyjnych, geografii cen, stosunków handlowych Kresów z pozostałymi obszarami Polski.

Przykładowo tylko wyliczam zagadnienia poruszone przez autora. Te wszystkie informacje są dla ekonomisty cennym materiałem, nie są jednak materiałem zupełnym. Tem bardziej zaś książka nie może uchodzić za syntezę gospodarczego życia kresów. Ekonomista na podstawie samej książki Dra Ormickiego nie zdołałby wytworzyć sobie poglądu na ekonomiczne zagadnienia kresów. Musiałby ją uzupełniać badaniami, idącymi w kierunku nieuwzględnionym, lub w bardzo małym stopniu uwzględnionym przez autora.

Co bowiem pozwala wyrobić sobie sąd o położeniu i tendencjach rozwojowych gospodarki jakiegoś kraju? Nic innego oczywiście, jak tylko zbadanie *rentowności* poszczególnych gałęzi produkcji, czy poszczególnych warsztatów. Dopiero przełożenie wszystkich hypsometrycznych, geologicznych, klimatycznych i t. p. właściwości na język kalkulacji gospodarczej pozwala zrozumieć stan i przewidzieć linje rozwoju gospodarczego. O ile te geograficzne odrębności wyrażają się w kalkulacji, to należy je uznać za ważne z punktu widzenia ekonomji. Jeżeli tej roli nie odgrywają, to w oczach ekonomisty nie istnieją one wogóle. Inaczej mówiąc, zrozumienie życia gospodarczego tej, czy innej połaci kuli ziemskiej możliwe jest tylko, jeżeli badacz przystępuje do zbadania terenu z metodą myślenia ekonomisty. Tej metody nie zastąpi morze faktów, cyfr i szczegółów. Dr. Ormicki metodą tą posługuje się w małym bardzo zakresie. Dlatego ekonomji jest w jego książce niewiele.

W paru punktach, w których o rozważania ekonomiczne zahaça, nie mógłbym się niestety zgodzić z jego poglądami. Autor twierdzi, że „Polska jako całość wyraźnie odbiega od poglądów klasyka ekonomji Thünen'a”¹⁾). Uderza go to tak silnie, że powtarza to spostrzeżenie z naciskiem, mówiąc „Polska zdradza zupełnie swoje, godne uwagi, oblicze”²⁾). Żaden kraj na świecie nie odpowiada czystej abstrakcji Thünen'a. Ekonomista wie z góry, że tak być musi, dlatego nic „godnego uwagi” pod tym względem w Polsce nie dostrzeże, a opinię Dra Ormickiego uznać musi za nieporozumienie. Nieporozumienie jest tem przykrzejsze, że teoria wycho-

¹⁾ Str. 205.

²⁾ Str. 205.

dżąca od Thünen'a a rozwinięta przez Alfreda Webera i jego szkołę, jest właśnie klasyczną interpretacją ekonomiczną czynnika geograficznego (przestrzeni).

Omawiając handel rolniczy kresów Dr. Ormicki pisze: „Bydło rosło i niskie, konie, drób, ryby itd. ładuje się na kolej i wywozi. Całe bogactwo tego kraju ucieka”. Słowo „bogactwo” nie jest tu użyte metaforycznie; autor pisze dalej, „Ten stan nie powinien dłużej trwać, a to tembardziej, że dzieją się tutaj rzeczy doprawdy dziwne. . . wywozi się z kresów do centralnej Polski. . . surowe skóry. . . po to, by tę samą skórę. . . wygarbowaną sprowadzać z powrotem”. „Stan ten (w innych dziedzinach) wyrasta do rozmiarów poważnej szkody ekonomicznej”³⁾. Ekonomista szkody tu nie dojrzy, a i Dr. Ormicki nie byłby napisał tych zdań, gdyby przemyślał sprawę pod kątem widzenia rentowności. Pod tym kątem widzenia budzi też poważne wątpliwości program gospodarczy, który autor formuje w tych słowach: „Przemysł, gdzie go niema, winien zostać powołany do życia, gdzie istnieje, winien doczekać uszlachetnienia”⁴⁾. W tych kilku drobnych ustępach Dr. Ormicki wypowiada się nie jako geograf, ale jako ekonomista i one zarazem odsłaniają słabą stronę jego naukowego nastawienia.

Wszystkie moje zastrzeżenia dotyczą właściwie nie tyle autora książki, ile dyscypliny nazywanej geografją ekonomiczną. Należy przedyskutować jej rację bytu w obecnym jej ujęciu. Uprawiana w tym zakresie, w jakim uprawia ją Dr. Ormicki jest ona opisem rozmieszczenia na pewnym terytorjum ludności i pewnych przedmiotów, o których utarło się wyobrażenie, że one są właśnie ekonomiczne: gleba, konie, pługi, lasy, fabryki. Najskrupulatniejszy jednak opis tych przedmiotów nie daje zrozumienia życia gospodarczego. Miałem możność dyskusowania założeń „Geografji ekonomicznej” zarówno z autorem omawianej książki, jak również z innymi wybitnymi geografami. Wiem, że podstawy metody tej nauki są i wśród „geografów ekonomicznych” żywo dyskutowane. Badacze na tem polu stoją, jak się dowiedziałem na stanowisku, że badanie „kosztów” nie wchodzi w ich kompetencję. Zgadzą się na uwzględnienie „kapitału”, rozpatrują, czy należy także brać pod uwagę wysokość stopy procentowej (!). W tym stanie rzeczy Dr. Ormicki formalnie ma rację. Geografowie wezmą go w obronę.

Stanowisko ekonomisty natomiast musi być w powyższych kwestjach nieubłagane: Jeżeli się chce opisywać „Życie gospodarcze”, to trzeba uwzględnić wszystkie jego elementy. Trzeba

³⁾ Str. 159.

⁴⁾ Str. 268.

je rozpatrywać — powtarzam — jako ekonomista. Inaczej najskrupulatniejsza precyzja i duża suma wiedzy z innej dziedziny nie pomogą. Życia gospodarczego nie wyjaśnią. Tem samym zaś wielki nawet wysiłek i praca nie przyniosą spodziewanych owoców.

Tak stało się częściowo z poważną, solidną, pouczającą i interesującą pracą Dra Ormickiego. Sprawa jest natury zasadniczej, Dr. Ormicki, który ma za sobą około 20 już prac, jest badaczem zasłużonym. Dlatego właśnie pozwoliłem sobie zabrać rozpatrywaniem tej kwestji więcej miejsca, aniżeli to jest przyjęte w dziale recenzyjnym „Ruchu”. *Prof. Adam Heydel (Kraków)*

Osiński Tadeusz Dr.: Geografja gospodarcza powiatu starogardzkiego, Poznań 1929.

Z prawdziwym zadowoleniem można stwierdzić, iż w ostatnich latach ustawicznie wzrasta zainteresowanie dla problemów regionalizmu polskiego. Szczególnie daje się to zauważyć w dziedzinie kultury i sztuki, posiadającej nawet specjalne wydawnictwa periodyczne, poświęcone badaniom ruchu regionalnego. Nie można tego, niestety, powiedzieć o regionalizmie gospodarczym, który jest u nas w Polsce nowem zagadnieniem, którego pojmowanie i główne wytyczne nie ustaliły się dotąd ostatecznie. Najważniejszym zadaniem takich prac powinno być możliwie dokładne zbadanie i ustalenie wzajemnych związków pomiędzy życiem gospodarczym, a naturalnymi warunkami geograficznymi badanego obszaru.

Wspomniana praca Dr. Osińskiego ma właśnie charakter monografji geograficzno-gospodarczej i jako taka jest bodaj pierwszą tego rodzaju pracą w odniesieniu do powiatu. Obejmuje ona bardzo dokładny i szczegółowy opis środowiska geograficznego wraz ze wszystkimi warunkami geograficznymi, które wywierają decydujący wpływ na obecne ukształtowanie się i kierunek rozwojowy gospodarczego życia w powiecie starogardzkim. Dalsze rozdziały poświęcone są wszechstronnemu rozpatrzeniu ludności, jej rozwoju, rozmieszczenia, składu narodowościowego i stosunkom zawodowym. Te pierwsze dwie części stanowią niejako tło, na którym autor daje wyczerpujący obraz najważniejszej dziedziny życia gospodarczego powiatu — rolnictwa. Szczególnie ciekawie przedstawiają się badania w odniesieniu do rentowności gospodarstw rolnych, co do których autorowi udało się zgromadzić sporo materiału na miejscu i z bezpośredniej obserwacji. Nie mniej wyczerpująco potraktowane jest leśnictwo, a szczególnie rybactwo, poszczególne gałęzie przemysłu, rzemiosła, bankowości, spółdzielczości i komunikacyj. Oryginalne mapki i wykresy, bogaty i starannie opracowany materiał cy-

frowy oraz stosowanie metody porównawczej pozwalają na dokładne zorientowanie się o roli, jaką powiat starogardzki odgrywa w całości kształcie gospodarczego życia Pomorza.

Należy usilnie dążyć do tego, aby takie monografie, jak omówiona praca Dr. Osińskiego, objęty cały teren Polski, gdyż w tym wypadku stanowiłyby bardzo pożyteczny materiał, umożliwiający syntetyczne opracowanie wielkich uniwersalnych regionów gospodarczych Polski. *Dr. Fl. Barciński* (Poznań).

Suski Julian: Podział administracyjny Rzeczypospolitej Polskiej. Z 21 mapami i 18 tablicami statystycznymi. Warszawa 1930, str. 76.

Zagadnienie podziału państwa na okręgi administracyjne stało się w ostatnich czasach bardzo aktualne. Ze wszystkich stron podnoszone są ataki na obecny administracyjny podział Polski, w szczególności zaś na istniejące obecnie granice poszczególnych województw. Granice te, wytyczone dorywczo i bez jakichkolwiek poważniejszych badań, mają prowizoryczny charakter, a łącząc niejednokrotnie obszary o skrajnie różnej strukturze gospodarczej i odmiennych zainteresowaniach, często pod względem komunikacyjnym zupełnie niepowiązane, nie dadzą się dłużej utrzymać i wymagają gruntownej zmiany. Chodzi tylko o to, jak daleko mogą i powinny sięgać te zmiany i na jakich je oprzeć podstawach? Wspomniana na wstępie praca J. Suskiego jest właśnie jedną z prób rozwiązania tego zagadnienia. Obejmuje ona zasadniczo dwie części, które można nazwać: 1. analizą obecnego podziału państwa dla celów administracyjnych oraz 2. projektem nowego podziału państwa na województwa. Nie mając żadnych zastrzeżeń do pierwszej części pracy, która jest pod każdym względem wzorowo opracowana, pragniemy tylko zwrócić uwagę na niektóre zagadnienia w części drugiej. W danym wypadku jest to istotna część książki, gdyż stanowi projekt zupełnie nowego podziału państwa na województwa. Na czym więc autor opiera swój projekt i jak go uzasadnia? Otóż według autora książki, przy zmianie obecnych granic województw należy możliwie dokładnie uwzględnić: względy regionalne, komunikacyjne, jednolitość gospodarczą obszarów, stosunki polityczne i prawne. Przeważają zatem motywy gospodarczej natury. Tymczasem na kształtowanie się stosunków gospodarczych na większych obszarach bardzo wybitny wpływ wywierają naturalne czynniki geograficzne, czyli to, co nazywamy zwykle środowiskiem geograficznym. Moment ten we wspomnianym projekcie J. Suskiego nie został należycie doceniony. Pomimo to jednak na powyższe punkty, jako wytyczne nowego podziału administracyjnego, zgodzić się można

bez żadnych zastrzeżeń. Należy je tylko konsekwentnie przeprowadzić. Czy jednak autor projektu dokładnie przeanalizował te, tak mocno przez niego podkreślane, motywy gospodarcze? Po dokładnym przeczytaniu jego pracy raczej przeciwne wyносimy wrażenie. Przedewszystkiem rzuca się w oczy brak głębszego uzasadnienia wysnuwanych przez autora wniosków. Widzimy tam różne stwierdzenia, że ten lub inny obszar w państwie gospodarczo i kulturalnie związany jest z jakimś innym obszarem, od którego oddzielony jest obecnie granicą wojewódzką. Granica ta stanowi rzekomo pewną przeszkodę do ściślejszego zespolenia się tych dwóch sąsiadujących obszarów, należy ją zatem tak zmodyfikować, aby oba te obszary znalazły się w granicach jednego województwa o jednym wspólnym centralnym punkcie ciężenia. Twierdzenia takie czytelnik zmuszony jest przyjmować niejako „na wiarę”, gdyż nie są one poparte absolutnie żadnymi danymi cyfrowymi, któreby w jakiś określony bliżej sposób ilustrowały wzajemny stosunek gospodarczy obu obszarów. Weźmy dla przykładu województwo kieleckie. Otóż projekt J. Suskiego przewiduje między innymi wyodrębnienie z niego całego Zagłębia Dąbrowskiego z powiatami: będzińskim, zawierciańskim, miechowskim i połową powiatu pińczowskiego i przyłączenie ich do województwa krakowskiego. Według autora obszar ten gospodarczo ciąży do województwa krakowskiego i ma z nim jednakową strukturę gospodarczą. Poza tem chodzi tu o stworzenie z dotychczasowych trzech zagłębi węglowych — dwóch, co ma się przyczynić do skonsolidowania przemysłu węglowego Polski. Twierdzenia tego autor bliżej nie uzasadnia. Nie wysuwamy żadnych obiekcyj co do powiatu miechowskiego. Nie przeczymy również istnieniu dosyć poważnych węzłów gospodarczych, łączących te powiaty z województwem krakowskim. Podkreślamy tylko z całą stanowczością, że bez porównania silniejsze węzły łączą ten obszar z sąsiednim województwem śląskim. Mają one prawie identyczną strukturę gospodarczą i socjalną. Przedewszystkiem i tu i tam rozwinięte jest na wielką skalę górnictwo węglowe (województwo krakowskie w wydobyciu węgla odgrywa dotąd minimalną rolę). I tu i tam istnieje potężny żelazny przemysł hutniczy (w województwie krakowskim istnieje jedna tylko mała huta żelaza). Omawiany przemysłowy obszar woj. kieleckiego zaopatruje hutnictwo górnośląskie w rudy żelazne, na tych obszarach wydobywane. Nawzajem znów Górny Śląsk zaopatruje tutejsze hutnictwo w koks, niezbędny dla produkcji żelaza i stali. Przykładów takich przytoczyć można więcej. W ostatnim dziesięcioleciu wspinała rozbudowa dróg bitych w pow. będzińskim i zawierciańskim pod względem komunikacyjnym ściśle powiązała ten obszar ze Śląskiem. Odnosi się to również i do komu-

nikacji tramwajowej. Jeżeli zaś idzie o zespolenie zagłębi węglowych, to i ten moment przemawia raczej za przyłączeniem do województwa śląskiego. Połączenie zagłębia Dąbrowskiego z Krakowskim łączy 25,5% całkowitego wydobycia węgla w Polsce, poza nawiasem pozostałoby w ten sposób jeszcze 74,5%. Natomiast połączenie Zagłębia Dąbrowskiego z Zagłębiem Górnos Śląskiem łączy 93,8% wydobycie węgla i pozostawia poza nawiasem zaledwie 6,2% jego wydobycia. Mając na uwadze dłuższe okresy czasu, pomiędzy wspomnianymi powiatami województwa kieleckiego i Śląskiem istnieje niezaprzeczalnie gospodarcza wspólność interesów, która z biegiem czasu będzie się raczej zacieśniać. Jeżeli zatem istnieje konieczność wyodrębnienia z województwa kieleckiego jego południowo-zachodniej, wybitnie przemysłowej części i przyłączenia jej do innego województwa, to należałoby ją raczej przyłączyć do Górnego Śląska, lecz nie do województwa krakowskiego. Oczywiście pomijamy tu całkowicie kwestje polityczne i prawne.

Jeszcze bardziej niezrozumiałe i nieuzasadnione w projekcie J. Suskiego jest przyłączenie do wojew. kieleckiego powiatu mieleckiego z obszaru obecnego województwa krakowskiego. Pomiedzy sąsiednimi powiatami woj. kieleckiego po lewej stronie Wisły, a powiatem mieleckim po stronie prawej niema prawie żadnych związków gospodarczych. W dodatku na całym tym obszarze niema ani jednego mostu na Wiśle!

Do województwa łódzkiego z podobnych względów ma odpaść powiat częstochowski.

Tak okrojone województwo kieleckie ma, zdaniem autora projektu, stanowić zupełnie jednolity gospodarczo obszar. Czyżby tak rzeczywiście było? Nie należy zapominać, że w środkowej części tego województwa wzdłuż rzeki Kamiennej ciągnie się od Ćmielowa przez Bodzechów, Ostrowiec, Starachowice, Wierzbnik, Skarżysko-Kamienną, Suchedniów, Bliżyn, Chlewiska, Stąporków i Nieklan aż poza Końskie obszar, posiadający wszelkie cechy obszaru wybitnie przemysłowego. Obszar ten dostarcza 15,5 % wydobytej w Polsce rudy żelaznej, stanowi trzecie co do wielkości w Polsce po Śląsku i Zagłębiu Dąbrowsko-Częstochowskim ognisko wielkiego przemysłu hutniczego, jest głównym w Polsce ogniskiem przemysłu terakotowego i szamotowego, ma bardzo silnie rozwinięty przemysł metalowy, dosyć poważnie rozwinięty przemysł drzewny, chemiczny i garbarski. Obszar ten jest zarazem siedliskiem potężnego przemysłu wojennego, który prawie całkowicie tutaj właśnie w trójkącie bezpieczeństwa się ulokował. Wystarczy wspomnieć, że przemysł ten w 1928 r. zatrudniał przeszło 11.000 robotników. Tymczasem wschodnie i południowo-wschodnie powiaty są wybitnie rolnicze

i nie mają prawie żadnego przemysłu. Jednolitość struktury gospodarczej tych obszarów, różniących się również krańcowo ukształtowaniem powierzchni, jest więc conajmniej problematyczna i nie pokrywa się z twierdzeniem autora projektu.

Powstaje zatem pytanie, czy podobna metoda pracy nad zmianą obecnego podziału administracyjnego państwa jest właściwa? Czy nie należałoby raczej rozpocząć jej od podstaw i najpierw zbadać dokładnie mniejsze obszary i dopiero na tej podstawie przystąpić do tworzenia większych jednostek o wspólnych interesach gospodarczych i kulturalnych. Wprawdzie wymaga to więcej pracy i czasu, lecz zagadnienie jest zbyt ważne, a wszak czynnikiem miarodajnym nie chodzi o to, aby wprowadzone zmiany po kilku latach zmieniać ponownie.

Pragniemy podkreślić, iż oparcie przyszłego podziału państwa na okręgi administracyjne na podstawach gospodarczych jest w projekcie J. Suskiego znacznym posunięciem sprawy naprzód i czyni go szczególnie wartościowym. Wprawdzie nie rozwiązuje on ostatecznie całego zagadnienia, lecz wprowadza znakomitą podstawę dla dyskusji, które może dać ciekawe i bardzo pozytywne wyniki.

Dr. Fl. Barciński (Poznań).

- Buła wski Rajmund: Projekt drugiego polskiego spisu powszechnego na tle doświadczeń spisu 1921 r. oraz praktyki zagranicznej. Warszawa 1930. Nakł. Główny Urzędu statystycznego, str. nlb. 3 + 135. (Odb. z kwartalnika Statystycznego).
- Jeż owa Kazimiera: Agitacja antypolska w geografii niemieckiej. Gdańsk 1929. Nakł. Tow. Przyjaciół Nauki i Sztuki, str. 38. (Odb. z Rocznika Gdańskiego, t. II—III).
- K i j e ń s k i Tadeusz: Ilu jest Polaków na terenie Wolnego miasta Gdańska. Szkic statystyczny z mapką. Gdańsk 1929. Nakł. Tow. Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku, str. 12 z mapką. (Odb. z „Rocznika Gdańskiego”, t. II—III).
- Kronika o polskim morzu. Dzieje walk, zwycięstw i pracy. Pod redakcją Czesława Pechego. Warszawa 1930. Nakładem tygodnika „Polska Gospodarcza”, str. 448 + 76 + 6 tabl.
- L y p Fr[anciszek] F[eliks]: Brazylja. Kraj, ludzie, stosunki. [Warszawa] (1930). Nakł. Nauk. Instytutu Emigracyjnego, str. 445 + 81.
- Or m i c k i Wiktor: Z geografii gospodarczej Wołynia. Równe 1930. Nakł. Wołyńskiego Zarządu Okręgowego Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, str. 21. (Odb. z „Rocznika Wołyńskiego”, t. I).
- Or m i c k i Wiktor: Szkic geografii gospodarczej Tarnowa i okolicy. Tarnów 1930. (Odb. z monografii „Tarnów i jego okolica”), str. 86 + 9 tabl.

- Otto-Pawelski Henryk: Województwo Śląskie po przyłączeniu do Polski w świetle cyfr. Katowice 1930, str. 15.
- Pamiętnik I-go Zjazdu Polaków z zagranicy. 14—21 lipca 1929. Warszawa—Poznań—Kraków [1930]. Rada organizacyjna Polaków z Zagranicy, str. 268 + nlb. 4.
- Pamiętnik II Zjazdu słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce w r. 1927. Z polecenia Komitetu Organizacyjnego zredagował Ludomir Sawicki.... (Po jego śmierci.... redakcję kontynuował Jerzy Smoleński) t. II. Kraków 1930, str. nlb. 3 + 327 + nlb. 1.
- Przeciw propagandzie korytarzowej. Praca zbiorowa pod redakcją Józefa Borowika... Toruń 1930. Nakł. Instytutu Bałtyckiego, str. 7 nlb. + 163. (Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego. Serja: Balticum, zes. 5).
- Rocznik (Mały) Statystyczny. Rok wydawnictwa I, 1930. Warszawa. Nakł. Gł. Urzędu Statystycznego, str. XIX + 172.
- Różycki Jerzy: Polacy na Łotwie. Opracowane na podstawie materiałów Tow. im. A. Mickiewicza, I. Zjazdu Polaków z zagranicy i pracy E. Maliszewskiego „Polacy na Łotwie”. Warszawa 1930. Wyd. Tow. Opieki kulturalnej nad Polakami zamieszk. zagr. im. A. Mickiewicza, str. 23.
- Stenz Edward: Z klimatologii Śląska. Rozmieszczenie opadów. Katowice 1930. Nakł. Muzeum Śląskiego, str. 22. (Wyd. Muzeum Śląskiego w Katowicach, Dział III, Nr. 3).
- Waściszakowski Leon: Statystyka. Teoria metody statystycznej. Lublin 1930, str. 216. (Biblioteka Uniwersytetu Lubelskiego).
- Załęcki Gustaw: Problem konieczności i możliwości polskiej polityki kolonialnej. Warszawa, Komitet Tygodnia Emigranta 1930, str. 32.
- Czasopisma:* A. A.: Z gospodarczego położenia Czechosłowacji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1930). — Alksnin M. Dr.: O znaczeniu i zastosowaniu metody graficznej w statystyce kas chorych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 9. 1930). — Atlas A. Dr.: Z międzynarodowego rynku cukrowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1930). — B. R.: Problem nadprodukcji ropy (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1930). — Bełcikowski J.: Z działalności kobiet w ruchu emigracyjnym w Polsce (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Bodeński L. Dr.: Węgry jako producent zboża (Rolnik Ekonomista, Nr. 14. 1930). — Buławski R. Dr.: Organizacja i technika opracowania pierwszego polskiego spisu powszechnego z 30. IX. 1921 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Buzek J. Dr.: Pierwsze dziesięciolecie Głównego Urzędu Statystycznego (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Bzowiecki A. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9. 1930). — C. P.: Problem morski (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1930). — Czadankiewicz J.: IV-ty zjazd statystyków miejskich w Łodzi (Kwartalnik Staty-

styczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Czernicki K.: Pożary w województwach zachodnich w latach 1925—1927 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — D.: Sytuacja gospodarcza Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 27. 1930). — Tenże: Sytuacja gospodarcza Anglii (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1930). — Dębczyński S.: Światowy kryzys chmielarstwa (Rolnik Ekonomista, Nr. 15. 1930). — Drybiński M. I.: Tendencje rozwojowe Handlu zagranicznego Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 21. 1930). — Fogelson S.: Medjana i jej wyznaczanie (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Fularski M.: Społeczna organizacja opieki nad wychodźstwem (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I i II. 1930). — Gliksman I. Dr.: Pożary budynków w województwach centralnych (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Goldsztejn M.: Wychodźstwo żydowskie z ziem polskich (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I i II. 1930). — Górski L. Dr. Prof.: Problem przeludnienia na tle struktury agrarnej (Ekonomista, Tom I. 1930). — H. C.: Kilka ciekawych wiadomości dotyczących herba mate (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I i II. 1930). — Hellwig B.: Francuski Instytut Rolnictwa Kolonjalnego (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I i II. 1930). — Tenże: Wrażenia rolnicze z Parany (Gazeta Rolnicza, Nr. 24. 1930). — Humnicki S.: Międzynarodowa konferencja europejska plantatorów buraka cukrowego (Gazeta Rolnicza, Nr. Nr. 31—32 i 33—34. 1930). — J. Z.: Czy możliwe jest międzynarodowe porozumienie węglowe (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 11. 1930). — Janicki S. Dr.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10. 1930). — Korolko C.: Perspektywy rozwojowe Z. S. S. R. z punktu widzenia interesów zachodu (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1930). — Krawulski L.: Międzynarodowa współpraca gospodarcza (Rolnictwo, Tom III. zeszyt 2. 1930). — Ludkiewicz Z. Dr. Prof. i Dr. A. Żabko-Potopowicz: Kolonje francuskie jako możliwy teren polskiej emigracji osadniczej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonjalnego, Tom I i II. 1930). — Ł. W.: Stan przemysłu naftowego w 1929 roku w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Łychowski T. Dr.: Program międzynarodowych rokowań gospodarczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Łychowski T. Dr.: Na marginesie projektu federacji europejskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 23. 1930). — Massalski W.: Podstawy sowieckiej ekspansji gospodarczej na wschodzie azjatyckim (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Tenże: sowiecka ekspansja gospodarcza na bliskim wschodzie (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1930). — Tenże: sowiecka ekspansja gospodarcza w Azji Środkowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 19. 1930). — Tenże: sowiecka ekspansja gospodarcza na dalekim

wschodzie (Polska Gospodarcza, zeszyt 20. 1930). — Miller J. Inż.: Historia, rozwój i stan obecny maszynowego opracowania dat statystycznych w Głównym Urzędzie Statystycznym (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — N. W. Besarabja a emigracja polska (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — N. W.: Emigracja z Ukrainy sowieckiej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Nikodem P.: Nazwy Guarami u osadników w Ameryce Południowej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Olszewicz B.: Perspektywy słowiańskiej współpracy naukowej na polu historii geografji (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 5. 1930). — Piltz F.: Organizacja statystyki miejskiej (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Poniatowski J.: Przesłanki geograficzno-gospodarcze dla polityki produkcji w rolnictwie (Ekonomista, Tom. I. 1930). — Potopowicz-Żabko A. Dr.: Rolnictwo na wyspie Gotland (Gazeta Rolnicza, Nr. 22. 1930). — Rosiński W. Dr.: Sprawy oświatowe emigracji naszej we Francji (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Ritter K.: Tendencje rozwojowe produkcji i handlu światowego przetworami mlecznymi (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 1. 1930). — S. K.: Federacja europejska (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 11. 1930). — Skrzetuski J.: Prace biura tłumaczeń, dokonane w okresie od chwili utworzenia Głównego Urzędu Statystycznego do końca roku 1928 (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Srokowski S.: Perspektywy słowiańskiej współpracy naukowej na polu geografji politycznej (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 5—7. 1930). — Staniszewski K.: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12. 1930). — Schmidt S.: Użyteczność nowej metody obliczania zbiorów dla wskaźnika tendencji (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 1. 1930). — Tenże: Stanowisko Polski w walce cukru buraczanego z cukrem trzcinowym (Rolnik Ekonomista, Nr. 11. 1930). — Szukiewicz T.: Rola emigracji polskiej w Chinach (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Szulc S.: Wydawnictwa w pierwszych latach istnienia Głównego Urzędu Statystycznego (Kwartalnik Statystyczny, Tom VII, zeszyt 2. 1930). — Schramm W. Dr. Prof.: Wpływ mrozów na szatę leśną podgórze środkowo-karpackiego (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXIII, zeszyt 2. 1930). — Terlikowski F., M. Kwinichidze, L. Królikowski i P. Zacharzewski: Materiały do mapy gleboznawczo-rolniczej Polski. Arkusze: Krotoszyn, Gostyń, Koźmin i Kościan (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXIII, zeszyt 2. 1930). — Ugniewski E.: Sytuacja gospodarza Francji na tle kryzysu międzynarodowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1930). — W. J.: Ograniczenie produkcji kauczuku (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1930). — W. R. Dr.: Udział Polski w międzynarodowej wystawie kolonialnej i morskiej

w Antwerpii (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — W a k a r W. Dr.: Przed spisem ludności (Polska Gospodarcza, zeszyt 28. 1930). — W i e l o c h S.: Emigracja sezonowa do Prus Wschodnich (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — W a s i l e w s k i W.: Stosunki osadnicze w Niemczech (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt I. 1930). — W e r t h e i m B.: Zagadnienie migracyjne w stosunkach międzynarodowych okresu przedwojennego (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — W o j e w ó d z k i S.: Projekt międzynarodowego kartelu producentów pszenicy (Rolnik Ekonomista, Nr. 9. 1930). — V a l e z L. Prof.: Międzynarodowe migracje i ich reglamentacje (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Z a ł ę s k i G. Dr.: Doktryny kolonialne wielkich i małych państw powojennych (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — T e n ż e: Korzyści posiadania własnych kolonii politycznych (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — T e n ż e: Problem konieczności i możliwości polskiej polityki kolonialnej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Ż i ł k a J. Dr.: Wychodźstwo czechosłowackie (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Z i e l e n i e w s k i K.: Kwestja reemigracji (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonialnego, Tom I i II. 1930). — Z u b r z y c k i T.: Perspektywy współpracy naukowej na polu hydrografji i hydrologji kontynentalnej (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 5—7. 1930). — Lipcowy spis użytków (Gazeta Rolnicza, Nr. 27—28. 1930). Majątek i dochód społeczny poszczególnych państw (Polska Gospodarcza, zeszyt 24. 1930). — Rozwój gospodarczy Syrii (Polska Gospodarcza, zeszyt 18. 1930). — Rozwój gospodarczy Urugwaju (Polska Gospodarcza, zeszyt 26. 1930). — Rozwój przemysłu naftowego w Persji (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1930). — Rejestracja produkcji rolnej a społeczeństwo (Gazeta Rolnicza, Nr. 26. 1930). — Sytuacja gospodarcza w krajach bliskiego wschodu (Polska Gospodarcza, zeszyt 30. 1930). — Światowe obroty towarowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 31. 1930). — Światowy przemysł filmowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 33. 1930). —

Denny Ludwell: America conquers Britain. A record of economic war. London. Knopf 1930, str. 446, 12 s. 6 d.

Knowles L. C. A. and C. M. Knowles: The economic development of the British Overseas Empire. Vol. II. Comparative view of Dominion problems. Canada. London, Routledge 1930, str. 616, 12 s 6 d.

Mazur Paul Meyer: America looks abroad. The new economic horizons. New York. Viking 1930, str. 314. \$ 3.

- Ogburn W. F. and W. Jaffe: The economic development of post-war France. A survey of production. London Oxford Univ. Press 1930, str. 625. 30 s.
- Year-Book (Concise Statistical) of Poland. First Year 1930. Warsaw 1930. Published by the Chief Bureau of Statistics, str. XX + 160.
- Flaskämper Paul: Statistik. Ein Nachschlagebuch. T. I. Allgemeine Statistik. Halberstadt, H. Meyer, 1930, str. XXIII + 114. (Meyers Wörterbücher 9). M. 3.
- Friedrich Ernst: Geographie des Welthandels und Weltverkehrs. Neubearbeitet in 2 Aufl. von Walther Schmidt. Jena, S. Fischer, 1930, str. XVI + 512. M. 28.
- Luft Hermann: Lateinamerika. Mit 17 Karten, 202 Abbildungen und Diagramme. Leipzig. Bibliographisches Institut 1930, str. XII + 484. (Provinzen der Weltwirtschaft und Weltpolitik). M. 28.

VIII.

Praca i opieka społeczna.

Ubezpieczalnia Krajowa a obowiązujące ustawodawstwo. I. Stan prawny w ubezpieczeniu wypadkowym b. dz. pruskiej. Toruń 1930, str. 18.

Broszura, której autor (kryjący się za niektórymi zrzeszeniami w Toruniu) chciał nadać charakter pracy naukowej, zawiera tak kardynalne błędy i nielogiczności, że musi jej się tego charakteru odmówić; rozdział II i III wykazują, że autorowi nie chodziło o rzeczową krytykę „stanu prawnego”, lecz o wykazanie rzekomej nieudolności organów, stojących na czele Ubezpieczalni Krajowej. Broszura wykazała jedynie zupełną ignorancję lub złą wolę autora.

Dr. Julian Baumgarten (Poznań)

- Daszyńska-Golińska Zofja: Zarys ustawodawstwa pracy dopełniony tematami do ćwiczeń przez Helenę Witkowską. Warszawa. Nakł. „Naszej Księgarni”, 1930, str. 61.
- Landau Władysław: Walka o bezpieczeństwo pracy. Warszawa 1930, str. nlb. 4 + 199 + nlb. 1. (Instytut Gospodarstwa Społecznego. Sprawy Robotnicze Nr. 6).
- Raczyński Aleksander: Polskie prawo pracy. Warszawa 1930. Nakł. księgarni F. Hoesicka, str. XX + 463.

Czasopisma: Barański K.: Organizacja i rozwój kas chorych w województwach Poznańskim i Pomorskiem (Ochrona Społeczna, Nr. 5. 1930). — Bolesta J.: Przed obradami genewskimi nad czasem pracy w górnictwie węglowym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1930). — Derengowski J.: Niemieckie ankiety o budżetach domowych rodzin pracowników umysłowych prywatnych oraz urzędników państwowych z roku 1927 (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — Tenże: Badania Międzynarodowego Biura Pracy nad płacami realnymi w różnych państwach (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — Ettlinger J.: Strajki i lokauty a rynek pracy w Polsce w latach 1923—1929 (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — G. Dr.: Organizacja i administracja kas chorych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 8. 1930). — Tenże: Kasy chorych w świetle preliminarzy budżetowych 1930 r. (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 9. 1930). — Gliksman J.: Zarobki robotnicze w hutnictwie niemieckim (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — Tenże: Ruch płac robotniczych we Francji (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — J. Z.: Zagadnienie płac robotniczych i ich porównalności na terenie międzynarodowym (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 11. 1930). — Kalecki M.: Dynamika spożycia pieczywa pszennego i mięsa w Polsce (Konjunktura Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Kempisty J. — Strausowa: Stopniowanie płac robotniczych według zawodów (Ekonomista, Tom II. 1930). — Kopankiewicz Z.: O nowelizacji dekretu prezydenta o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 7 i 8. 1930). — Landau L.: Uposażenie pracowników państwowych w Polsce, a w Niemczech, Austrii i Czechosłowacji (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — Laskowski K.: Międzynarodowy ruch zawodowy w liczbach w roku 1928 (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 6. 1930). — Leśniewski Dr.: Lecznictwo w kasach chorych na ziemiach zachodnich (Ochrona Społeczna, Nr. 6. 1930). — P.: Z zagadnień polityki mieszkaniowej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 9. 1930). — Pitkiewicz W.: Zarobki robotnicze w przemyśle metalowym w Niemczech (Statystyka Pracy, zeszyt 3. 1930). — Rulski S.: Akeja doksztalcania pracowników kas chorych (Ochrona Społeczna, Nr. 7. 1930). — Szydłowski M. Inż.: Problem czasu pracy w kopalniach węgla na XIV. Międzynarodowej Konferencji Pracy w Genewie w czerwcu 1930 r. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1930). — Szulc J.: Współdziałanie kas chorych w produkcji kraju (Ochrona Społeczna Nr. 5. 1930). — W. L.: Światowy wzrost bezrobocia (Polska Gospodarcza, Nr. 7. 1930). — Wiernicki J. Dr.: Współpraca kas chorych z inspektoratami pracy w zakresie higieny i organizacji warsztatów pracy (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 10. 1930). — Zdanowski A.: Rząd a sprawa bezrobocia w świetle liczb i faktów (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8, 1930). — Decyzja Ligi Narodów w sprawie podziału rezerw ubezpieczenia górniczego na obszarze

Górnego Śląska (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 10. 1930). — Projekt konwencji ograniczającej czas pracy robotników pod ziemią w kopalniach węgla (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 11. 1930). — Rynek pracy w 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 25. 1930).

IX.

Spółdzielczość. Organizacja pracy.

Bzowski Włodzimierz: Co to jest spółdzielczość rolnicza? Wyd. III przejrane i uzupełnione. Warszawa 1930. Nakł. Centr. Tow. Organ. i Kółek Roln., str. 17.

Ćwierć wieku pracy spółdzielczej. Rys historyczny Związku Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich w Warszawie. Warszawa 1930. Wyd. Związku Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich, str. 114 + nłb. 4.

Program Studium Naukowej Organizacji. Warszawa, Instytut N. O. 1930, str. 15.

Czasopisma: Adamski S. Ks.: Ruch spółdzielczy w Polsce, jego znaczenie i zadanie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 9 i 10. 1930). — Antczak J. N.: Roczne zamknięcie rachunków w „Rolnikach”, spółdzielniach rolniczo-handlowych (Poradnik Spółdzielni, Nr. 15. 1930). — Borodaewsky Prof.: Spółdzielnie kredytowe systemu Schultze-Delitsch w Czechosłowacji (Poradnik Spółdzielni, Nr. 16. 1930). — Ihnatowicz Z.: Organizacja zbytu inwentarza rzeźnego w Związku Spółdzielni Polskich w 1929 roku (Poradnik Spółdzielni, Nr. 13. 1930). — Tenże: Mleczarnie spółdzielcze Związku Spółdzielni Polskich w 1929 roku (Poradnik Spółdzielni, Nr. 12. 1930). — Jaskułowski S.: Po zjeździe Związków Spółdzielni Spożyców Rzeczypospolitej Polskiej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 6. 1930). — Jenner W.: Na marginesie zamierzonej reformy ustawy o państwowym podatku przemysłowym w odniesieniu do spółdzielni (Poradnik Spółdzielni, Nr. 10 i 11. 1930). — Kozłowski R. Prof.: Parę uwag w sprawie organizacji pracy w Naukowym Instytucie Emigracyjnym (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego i Kolonizacyjnego, Tom I i II. 1930). — Kłopkowski T.: Spółdzielczość rolnicza w Polsce (Rolnictwo, Tom IV, zeszyt 1. 1930). — Kwieciński J.: Stan spółdzielczości w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 29. 1930). — Kulczycki K.: Wzorowa organizacja mleczarstwa austriackiego (Tygodnik Handlowy, Nr. 30. 1930). — M. T.: Ruch spółdzielczy a kupiectwo polskie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 15. 1930). — Pilatowski R.: Pogląd na działalność Związku Rozliczeniowego (Poradnik Spółdzielni, Nr. 10. 1930). — Popławski M.: O obowiązkach spółdzielni, wynikających z przepisów ustawodawstwa

społecznego (Poradnik Spółdzielni, Nr. 16. 1930). — Rosner J.: Międzynarodowy Instytut Naukowej Organizacji Pracy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1930). — Zadanie wychowawcze spółdzielni. Referat prof. Wojciechowskiego, wygłoszony na 50 Walnem Zgromadzeniu Związków Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 16. 1930). — Z działalności Zjednoczenia Związków Spółdzielni rolniczych Rzeczypospolitej Polskiej (Rolnik Ekonomista, Nr. 14. 1930).

X.

Umiejętności handlowe. Szkolnictwo zawodowe.

Scheffs Marcei. Księgowość naukowo pojęta, z moich wykładów w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu 1929 r. Warszawa, odbitka z Czasopisma Księgowych w Polsce, Nr. 1. styczeń 1930 roku, 32 str.

Praca podzielona jest na jedenaście rozdziałów, poprzedzonych krótkim wstępem, w którym zaznacza autor, że materiałem objętym tą broszurą rozpoczął swoje wykłady na temat „Analiza bilansu bankowego” w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu w r. 1929. — Pierwsze trzy rozdziały (12 stron) pozostają w luźnym tylko związku z właściwym zagadnieniem, podane w tytule broszury, i należało ich treść podać raczej we wstępie lub końcowym dodatku, a nie w różnorzędnych z dalszemi rozdziałami. Po krótkim szkicu historycznym rozwoju szkolnictwa handlowego we wszystkich trzech zaborach scharakteryzował tutaj autor przedwojenną pracę gospodarczo-społeczną wśród społeczeństwa polskiego w b. dzielnicę pruskiej. Te kronikarskie notatki usprawiedliwia autor koniecznością upamiętnienia wysiłków tych ludzi, którzy pozbawieni egoizmu oddali się pracy społecznej — i słusznie! Ale dla całokształtu i sprawiedliwości wypadło uwzględnić także równoległe wysiłki w obu pozostałych dzielnicach, np. działalność kółek rolniczych i spółek Stefczyka w b. Galicji! — Podkreślić należy myśl przewodnią, zawartą w tych pierwszych rozdziałach, mianowicie dążność autora do wszczęcia społeczeństwu polskiemu umiłowania wiedzy i pracy: „bez umiłowania wiedzy nie znajdziemy umiłowania zawodu, bez umiłowania wiedzy niema postępu, niema doskonałości zawodowej” (str. 11). — Rozważania na temat programu wykładów na WSH w Poznaniu (rozdział III) dotyczą sprawy zanadto odrębnej i szczegółowej i powinny być ujęte raczej osobną pracą.

W dalszych rozdziałach (IV—XI) pisze autor o księgowości podwójnej, stwierdzając przedewszystkiem (na str. 16) różnicę pomię-

dzy księgowością a techniką księgowania: „Księgowość jest istotą, organizacją, wiedzą ekonomiczną, psyche i duszą całego spłotu rachunkowego; natomiast księgowanie jest mechanizmem, narzędziem, wykonaniem, techniką księgowości”. A że „przedmiotem księgowości jest życie gospodarcze, zatem jest ona conajmniej częścią nauk ekonomicznych” (str. 13). — Na wyróżnienie zasługują rozdziały: VII „Gospodarcze znaczenie księgowości”, X „Księgowość a zmysł ekonomiczny” i XI „Księgowość a myśl państwowa”. Mianowicie uzasadnia autor w tych rozdziałach przede wszystkim ten moment, że księgowość ma doniosłe znaczenie nie tylko prywatno-gospodarcze, lecz i społeczno-gospodarcze. „Prywatno-gospodarcze bowiem badania i doświadczenia, oparte na księgowości i zebrane w pewne komplety, w pewne ugrupowania, dostarczają bezwarunkowo ważnego materiału dla ogólnospołecznych posunięć, mogą powodować ważne wnioski w ogólnospołecznym życiu gospodarczym”. Znajomość gruntowna zasad systematycznych księgowości podwójnej i bilansu urabia doskonale umysł ekonomiczny, rozpatrujący logicznie i sprawiedliwie zagadnienia ekonomiczne. „Gdyby owego ducha księgowości, ową systematyczną strukturę księgowości przelać można we wszystkie urzędy, wówczas urzędnik, podatek, magistrat, kasa chorych, ubezpieczalnie nie byłyby czemś odstrasającym, nie byłyby wrogami społeczeństwa, nie niszczyłyby handlu i przemysłu. Przeciwnie — kupiec rozumiałby urzędnika, podatkowiec rozumiałby przemysłowca i t. d.; nie byłoby tych djamestralnie przeciwnych sposobów patrzenia na życie gospodarcze jednostek i ogółu”.

W rozdziałach: VIII „Księgowość a inne nauki” i IX „O naukowe traktowanie księgowości” uzasadnia autor na podstawie porównań z mechaniką, botaniką, matematyką, statystyką, ekonomją i t. d., że księgowość należy zaliczyć do nauk wyższych. „Księgowość łączy krańcowo różne inne nauki, które pośrednio wchodzą w jej orbitę”. „Księgowość jest pewnego rodzaju matematyką stosowaną, ponieważ zbudowana jest na systemie matematycznych równych, które uwydatniają się w równej początkowej, obrotowej i końcowej”. „Księgowość opiera się również o wiedzę prawniczą, ponieważ nadaje wszelkim transakcjom kupna, kredytu i innym kontraktom systematyczny cyfrowy rozdział, stwierdza stan posiadania i własności oraz przyczynia się do rozwiązania i prawdziwego wyświetlania licznych kwestyj prawnych tak cywilnych jakoteż karnych”. „Księgowość jest statystyką stosowaną, ponieważ ona z jednej strony tworzy niezawodzącą własną kon-

trołę, z drugiej strony przedstawia jasno obroty wartości i zmiany wartości oraz wyjaśnia powody i skutki tych zmian". „Księgowość jest w końcu praktyczną ekonomją społeczną, albowiem ona daje ścisły obraz czynności gospodarczych wszelkich form przedsiębiorczości oraz dostarcza w swych kalkulacyjnych wynikach niezawodny miernik dla krytycznej oceny przedsiębiorstwa, wyjawia jego błędy oraz wskazuje drogi dla poprawy i opłacalności" (str. 21 i 22). — Wreszcie konkluduje autor, że „znajomość nie tyle mechaniki i techniki księgowości ile analizy, syntezy i ducha jej jest nadzwyczaj ważnym czynnikiem naukowym, że wobec tego księgowość powinna znaleźć uznanie jako nauka o charakterze nauk wyższych na równi z botaniką, chemją, statystyką, a w każdym razie powinna stanowić przedmiot główny w naukach ekonomicznych" (str. 24).

Biorąc pod uwagę całokształt omawianej tu pracy p. Scheffsa, należy z jednej strony podkreślić jego wielkie przejęcie się duchem księgowości podwójnej i wczucie się w jej najistotniejsze cechy oraz troskę o przyznanie księgowości należnego jej słusznego stanowiska wśród innych nauk, ale z drugiej strony zauważyć trzeba, że materiał, objęty tą pracą, nie jest należycie rozplanowany mimo liczne działy i poddziały; niezbyt trafny porządek przedstawienia poszczególnych zagadnień, częste powtarzanie się w różnych działach i wplatanie nieistotnych momentów — osłabiają skuteczność dowodzeń. W każdym razie broszura p. Scheffsa przyczynia się do cennego wzbogacenia polskiej literatury zawodowej.

W. Skalski (Bydgoszcz)

Seifert Teofil: Polskie bilansoznawstwo. Lwów—Warszawa 1930. Książnica — Atlas, str. XI + nlb. 1 + 235.

Stantejski Jan Stanisław: Jak uczyć księgowości. Kraków 1930, str. 12. (Odb. ze „Sprawozdania Dyrekcji Szkoły Ekonomiczno-Handlowej za rok 1930).

Tomaszewicz Stanisław: Zarys zasad naukowej organizacji pracy oraz ich zastosowanie w biurowości. (System bezdziennikowy). Warszawa 1930, str. 192.

Weigt H[erkulan]: Czy koniecznie „Księgowość”? Przyczynek do słownictwa handlowego. Kraków 1930, str. 8. (Odb. ze Sprawozdania Szkoły Ekonomiczno-Handlowej w Krakowie za r. szkolny 1930).

Organisations-Lexikon: Kurzgefasstes Auskunftswerk für die gesamte Betriebsorganisation. Herausgegeben von Walter Le Coutre. Bearbeitet von Walter Thoms. Berlin, Hobbings, 1930, str. 587 + 48. M. 25.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORJALNY

1. Teorja, historja, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.

- Bek J.: Metody i wzory działalności samorządu powiatowego na polu humanitarno-kulturalnem. Warszawa, 1930.
- Fredyk St.: Instrukcja biurowa dla naczelników gmin. Wąbrzeźno, 1924, 8 str.
- Horoszkiewicz R.: Krótki rys historii powiatu brzesko-nadbużańskiego. Brześć/B., 1930, 15 str.
- Koło miast województwa białostockiego. Białystok, 1930, 120 str. 5 zł.
- Księga pamiątkowa dziesięciolecia samorządu m. Łodzi. Łódź, Magistrat, 1930, 331 str.
- Manteuffel T.: Życie miejskie w wiekach średnich. Warszawa, Biblioteka Groszowa, 1930, 46 str. 1,50 zł.
- Piszowa A.: 600-lecie Tarnowa. Tarnów, 1930, 220 str. 5 zł.
- Samorząd powiatowy piotrkowski 1929—1930. Piotrków, 1929, 39 str.
- Simche Z.: Tarnów dawniej a dziś, w 600 rocznicę założenia. Tarnów, 1930, 14 stron.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu m. st. Warszawy za 1. IV. 1928 do 31. III. 1929. Warszawa, Magistrat, 1929, 320 str.
- Tejszerski R.: Kilka słów o ustroju i działalności samorządu terytorjalnego w Polsce. Brześć/B., Polska Rada Wojewódzka, 1930, 19 str.
- Wodziński A.: Gdańsk za czasów Stanisława Leszczyńskiego. Kraków, Gebethner i Wolff, 1930, 158 str.
- Województwo Śląskie 1918—1928. Rozwój administracji samorządowej woj. śląskiego w zarysie. Śląsk, Śląska Rada Wojewódzka, 1929, 348 str. 4,— zł.
- Wydział powiatowy Sejmiku warszawskiego. Działalność w opinii i cyfrach. Warszawa, Sejmik pow. warsz., 1930, 270 str.
- Wysłouch S.: Rozwój granic i terytorjum powiatu Kobryńskiego do połowy XVI w. Wilno, 1930, 122 str.
- Czasopisma:* Rzęśnicki L.: Anomalje samorządowe (Nasza Przyszłość, T. II. 1930). — Dratwa D.: Stanowisko pracowników wobec ciężkiej sytuacji finansowej samorządu (Pracownik Samorządowy, Nr. 4, 1930). — Dratwa D.: Udział samorządów w walce z kryzysem gospodarczym (Pracownik Samorządowy, Nr. 4, 1930). — Pacholczyk A.: Sprawy samorządowe i pracownicze

na terenie Sejmu (Pracownik samorządowy, Nr. 4, 1930). — Dratwa D.: Jeszcze o różnicy pomiędzy pracownikami samorządowymi a państwowymi (Pracownik Samorządowy, Nr. 12, 1930). — Lipnowianin: O racjonalną kontrolę gospodarki gminnej (Pracownik Samorządowy, Nr. 13—14, 1930). — Flögel J.: O prawnej sytuacji pracowników samorządowych w republice czechosłowackiej (Pracownik Samorządowy, Nr. 13—14, 15 str., 1930). — Gumowski M.: Pieczęcie i herby m. wielkopolskich (Ruch Samorządowy, Nr. 5—7, 1930). — Sochacki W.: W sprawie samorządu szkolnego (Samorząd Nr. 19, 1930). — J. B.: Z przeszłości samorządu (Samorząd Nr. 19, 1930). — Jaroszyński: Związek powiatów Rzeczyposp. (Samorząd Nr. 21, 1930). — Jaroszyński M.: Pruska gmina okręgowa według nowych projektów o ustroju samorządu (Samorząd, Nr. 22, 1930). — Gliszczyński S.: Samorząd powiatowy a organizacje młodzieży (Samorząd, Nr. 22, 1930). — Jaroszyński M.: Dookoła organizacji samorządu powiatowego (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Karpiński W.: Przewodniczący sejmiku, czy przewodniczący wydziału powiatowego (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Korwin-Piotrowski: Organizacja biura wydziału powiatowego (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Chałowski: Od czego należy sprawne funkcjonowanie samorządu powiatowego (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Grochowski W.: Współpraca samorządu z organizacjami społecznymi (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Dołycki W.: O złączenie biur starostw i wydziałów powiatowych (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Drozdowski L.: W sprawie zaopatrzenia emerytalnego pracowników komunalnych (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Kohlmann K.: Działalność pow. zw. komunalnych (Samorząd Nr. ?, 1930). — Jaroszyński M.: Wyjaśnienie sytuacji (Samorząd, Nr. 26, 1930). — Walewski S.: Z zagadnień polityki gospodarczej pow. zw. komun. (Samorząd, Nr. 28, 1930). — Gajewski W.: Zamierzanie i wykonanie (Samorząd, Nr. 32, 1930). — Celnikier A.: Unormowanie stosunków pracy w samorządzie (Samorząd, Nr. 34, 1930). — Jaroszyński M.: Porządki domowe (Samorząd, Nr. 36, 1930). — Gajewski W.: O pracy w samorządzie (Samorząd, Nr. 36, 1930). — Z. M.: „Parlamentaryzacja” samorządu (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1930). — Czadankiewicz J.: Kwestja ujednostajnienia statystyki miejskiej (Samorząd Miejski, Nr. 10, 1930). — W. N.: Konieczność szybkiego uchwalenia ustawy o ustroju gminy miejskiej (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1930). — Windakiewicz K.: Zrzeszenie korporacji komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1930). — Grenowski J.: Podstawy prawne gospodarczego działania miast francuskich (Samorząd Miejski, Nr. 13, 1930). — Halicki A.: Ociążenie miast z zadań poruczonych (Samorząd Miejski, Nr. 14, 1930). — Zawadzki J.: Walne Zgromadzenie Międzynarodowego Związku Miast w Belgji (Samorząd Miejski, Nr. 15, 1930). — Z. M.: Wojewódzkie Zjazdy miast (Samorząd Miejski, Nr. 1930). — Krzeczowski K.: Czy istnieją nauki komunalne (Samorząd terytorjalny, Ne. 2, 1930). — Czadankiewicz: Statystyka miejska w Polsce (Samorząd Terytorjalny, Nr. 2, 1930). — Jaroszyński

M.: Nowe projekty o ustroju samorządu terytorjalnego w państwie pruskim (Samorząd Terytorjalny, Nr. 2, 1930). — Windakiewicz K.: System wyborów imiennych stosunkowych (Samorząd terytorjalny, Nr. 2, 1930). — Jaworski I.: Przywileje miejskie na prawo niemieckie w W. X. Litewskiem (Rocznik Prawniczy Wileński, III, 1929).

Bosquet R. et Fourier J.: Les Bouches-du-Rhône, La vie politique et administrative, encyclopédie départementale. Paris, Champion, 1929, 360 str.

Congrès international des villes et pouvoirs locaux. Bruxelles, Union int. des villes, 1929, 130 str.

Delbez L.: Lé régime municipal allemand. Paris, 1930, 5 fr.

Dendias M.: Le gouvernement local. La centralisation et la déconcentration administratives. Paris, Sirey, 1930, 220 str., 50 fr.

Lespes J.: Le gouvernement local aux Etats Unis. Bruxelles, Union int. des villes, 1930, 216 str., 50 fr.

Mouton L.: La vie municipale au XVI s. Paris, Perrin, 1930, 216 str.

Sauvard H. et Huet M.: Nouveau guide pratique des maires, des adjoint, des conseillers municipaux etc. Paris, Garnier Frères, 1930, 984 str.

Becker E.: Verfassung u. Verwaltung d. Gemeinden d. Rheingaus, v. 16—18 Jahrhundert. Bonn, Röhrscheid, 1930, 92 str., 3,50 M.

Beyerle Fr.: Zur Typenfrage in der Stadtverfassung. Weimar, Böhlau, 1930, 114 str., 5,60 M.

Brecht A.: Die Ausgaben v. Reich, Ländern u. Gemeinden. Berlin, Heymanns, 1930, 1,20 M.

Danneberg K.: Das neue Wien, 5 Aufl. Wien, Wiener Volksbuchh. 1930, 80 str., 2,20 M.

Frankfurt (die Stadt) a/d. Oder in den Jahren 1919—1926. Überblick hrsg. v. Magistrat Frankfurt a. O. 1930, 93 str.

Hirsch P.: Kommentar zu den kommunalpolitischen Richtlinien der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Berlin, Dietz, 1929, 320 str., 6,75 M.

Hoffmann P. T.: Neues Altona 1919—1929. Zehn Jahre Aufbau einer deutschen Grossstadt, Bd. 2. Jena, Diederichs 1929, 745 str.

Kohlrausch E.: Young-Plan u. Gemeindepolitik. Berlin, Junius-Verlag, 1930, 62 str., 1,20 M.

Morgenroth W.: Bewegung u. Gliederung d. Bevölkerung n. d. Kriege u. Folgerungen f. die Politik u. Verwaltung d. Gemeinden. München, Bayer. Städtbund, 1929, 24 str., 1,30 M.

- Muhl J.: Die Danziger Polizei im Laufe der Zeiten. Danzig, Kafemann, 1926, 16 str.
- Neubauer H. u. Kleinsorg Fr.: Das Stadtverfassungsrecht Deutschlands. Berlin, Vahlen, 1930, 420 str., 15 M.
- Nischk K.: Das Kommunalbeamtenrecht, 2 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1929, 349 str., 9 M.
- Nolte H.: Die Neuordnung der städtischen Gemeindeorganisation in Preussen. Berlin, Vahlen, 1930, 81 str., 3,20 M.
- Reichard H.: Die deutschen Stadtrechte des Mittelalters in ihrer geographischen, politischen u. wirtschaftlichen Begründung. Berlin, Heymann, 1930, 80 str., 5 M.
- Remme J.: Das Kommunalrecht in der Provinz Hannover. Hildesheim, Lax, 1930, 313 str., 4 M.
- Rote Zürich am Werk: (das) Ein Rückblick auf anderthalb Jahre Sozialdemokratischer Kommunalpolitik. Zürich, 1929.
- Stempel u. Stein: Monographien deutscher Landkreise, V B. Der Kreis Zeitz. Berlin, Deutscher Kommunal Verlag, 1930.
- Stier-Somlo F.: Die rechtliche Stellung d. Kommunalrentmeisters nach d. Gemeindeverfassungsgesetzen v. Rheinland u. Westphalen. Köln am Hof, 1929, 30 str., 3,50 M.
- Terfloth A.: Die Kommunalverwaltung. Köln, Du Mont Schauberg, 1930, 112 stron.
- Wanja H.: Fünfzehn Jahre Bremen, 1906—1920. Bremen, Winter, 1930, 270 str., 6 M.
- Wirtschaftsleben (das) der Städte, Landkreise u. Landgemeinden. Berlin, 1930, 279 str.
- Woerner: Kommentar z. Bayerischen Gemeindeordnung v. 17/X 1927. München, Beck, 1930, 3,90 M.
- Woytinsky E.: Sozialdemokratie u. Kommunalpolitik. Berlin, Laub, 1929, 80 str.
- Ashford B.: Local Government. London, King et Son, 1929, 2 s. 6 d.
- Atkinson C. J.: A concise handbook of provincial local government law, 2 ed. London, Effingham, Wilson, 1930, 266 str.
- Burr W.: Community leadership. New York, Prentice Hall, 1929, 304 str., 2,50 \$.
- Clarke I J.: The local government of the United Kingdom. London, Pitman, 1929.
- Duffield L.: Washington in the 90's. San Francisco, Robertson 1929, 118 str., 1,50 \$.

- Glötz G.: The greek city and its institutions. N. Y. Knopf, 1930, 436 str.
- Macdonald A.: American city government and administration. N. Y., Crovell, 1930, 778.
- Manny Th.: Rural municipalities. N. Y. Century Co, 1930.
- Levis E. C.: Better citizenship: a textbook in community civics. N. Y., Harcourt Brace, 1930, 561 str.
- Shenton C.: History and functions of the municipal court of Philadelphia. Philadelphia, 1930, 102 str.
- Sly I. F.: Town government in Massachusetts 1620—1930. Cambridge, Harvard, 1930, 254 s. \$ 2,50.
- Smith H. E.: Municipal and local Government Law (England). London, Pitman, 1929, 10 s. 6 d.
- Vaile R. S.: The small City and town, Minneapolis, Univ. of Minnesota pr. 1930, 167 str.
- Mazzucconi R.: La citta fascita. Grosseto, „Maremma”, 1929, 180 str.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

- Babicki Cz.: Wychowanie dziecka opuszczonego w zakładach opiekuńczo-wychowawczych, Cz. I. Warszawa, Polska Składnica Pomocy Szkolnych, 131 str., 6 zł.
- Barański K.: O samowystarczalności stacji opieki nad matką i dzieckiem. Warszawa, 1930, 10 str., 0,35 zł.
- Bogusławski A.: Sprawa szkolnictwa powszechnego (ustrój, budowa i finansowanie budowy szkół powszechnych). Warszawa, Biuro Zj. Sam. Ziem. 1930, 37 str., 0,75 zł.
- Borowski L. inż.: Prace II-go polskiego kongresu drogowego. Warszawa, 1929, 13 str.
- Dobrzyński Wł.: Z dziedziny zawsze żywej sprawy mieszkaniowej. Ewolucja pojęcia miasta-ogrodu. Warszawa, 1930, 7 str.
- Dobrzyński Wł.: Jak przeciwdziałać zbytniemu skupieniu ludności w miastach wielkich. Warszawa, „Praca i opieka społeczna”, 1930, 19 str., 2 zł.
- Filipkowska-Szemplińska: Biblioteki publiczne w Czechosłowacji. Warszawa, Min. W. R. i O. P. 1930, 159 str.
- Heyman M.: X-lecie szpitalnictwa R. P. (1918—1928). Warszawa, 1929, 35 str.
- Instrukcje i poradnik dla opiekunów społecznych. Warszawa, Biuro Zj. Sam. Ziem. 1930, 45 str., 0,50 zł.

- Klarner Cz.: Polityka mieszkaniowa w Polsce i zagranicą. Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1930, 245 str., 8 zł.
- Kuźmicki M.: Gospodarka elektryczna w Polsce. Warszawa, Zw. elektrowni Polskich, 1930, 1161 str., 25 zł.
- Oświata pozaszkolna samorządu m. stoł. Warszawy. Warszawa, Wydawnictwo Instytut Oświaty Dorosłych, 1930, 238 str.
- Projekt zrealizowania współpracy w zakresie walki z gruźlicą w Polsce. Warszawa, Tow. Przeciwgruźlicze, 1930, 44 str.
- Rapalski St.: Inkorporacja terenów i plany regulacyjne m. Łodzi. Łódź, 1930, 36 str.
- Rosset E.: Samorząd łódzki w walce z głodem mieszkaniowym. Łódź, 1930, 27 str.

Czasopisma: Hanula Z.: Uwagi na temat gospodarki żywnościowej w uzdrowiskach i letniskach polskich (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1930). — S. S.: Wydatki samorządu pow. na szkolnictwo rolnicze, popieranie rolnictwa i weterynarii (Samorząd, Nr. 20, 1930). — Michałowski S.: Ferma rolnicza sejmiku łódzkiego (Samorząd, Nr. 20, 1930). — Bogusławski A.: W sprawie oświaty pozaszkolnej (Samorząd, Nr. 29, 1930). — Konserwacja i ulepszanie dróg bitych (Samorząd, Nr. 31, 1930). — Gajkiewicz A.: Ulepszanie dróg gruntowych (Samorząd, Nr. 32, 1930). — Działykowski-Gintowt R.: Budownictwo ogniotrwałe w zw. komunalnych (Samorząd, Nr. 32, 1930). — Bogusławski A.: W sprawie bibliotek publicznych (Samorząd, Nr. 33, 1930). — Gajewski W.: Specjalne zadanie (Samorząd, Nr. 34, 1930). — Łazarowicz K.: Plany regulacyjne miast (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1930). — B. P.: Zjazd miast wobec problemu budownictwa mieszkaniowego (Samorząd Miejski, Nr. 10, 1930). — Kalusiński T.: W sprawie zorganizowania obrony przeciwgazowej i przeciwlotniczej miast (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1930). — Feliński R.: Jak uzyskać plany pomiarowe i plany zabudowania miast (Samorząd miejski, Nr. 12, 1930). — Siwik M.: Racjonalizacja przedsiębiorstw komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 13, 1930). — Leparski A.: Sprawa centralizowania w miastach uboju zwierząt rzeźnych (Samorząd Miejski, Nr. 13, 1930). — Kruczek St.: Stacje autobusowe jako urządzenie miejskie (Samorząd Miejski, Nr. 14, 1930). — J. G.: Elektryczność i gaz w miastach francuskich (Samorząd Miejski, Nr. 14, 1930). — Brzeziński W.: Nowe ustawodawstwo o przedsiębiorstwach gminnych we Francji (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1, 1930). — Schimmel J.: Programy budowlane na Zjeździe Miast (Wiadomości Samorządowe, Nr. 13—14, 1930).

Ledé F.: Les crèches de Paris, Utilisation, Budgets, Subventions. Paris, Imp. Nationale, 1930, 21 str.

- Mannheim L.: Etude sur la question comparée des entreprises publiques et des entreprises privées. Paris, Sirey, 1930.
- Drerup M.: Grundstückmarkt u. Wohnungswesen der Stadt Münster im Rahmen der Leistungen städtischer Bodenpolitik. Münster, Baader, 1930, 107 str., 60 M.
- Flatzek A.: Kritik der Sozialhygiene. Münster, 1930, 60 str., 2,50 M.
- Hartmann H.: Wohlfahrtspflege Wiens. Wien, Wiener Volksbuchh. 1929, 101 str., 18 sz. austr.
- Katzenstein S.: Die Aufgaben der Gemeinde im Kampfe gegen den Alkoholismus. Berlin, Dietz, 1930, 24 str., 0,40 M.
- Kretschmann H.: Entwicklung, Bewirtschaftung n. Bedeutung der Berliner Stadtgüter. Berlin, Parey, 1930, 116 str., 8 M.
- Legler A.: Die Wohlfahrtspflege der Stadt Zürich seit 1893, Zürich u. Leipzig, Orell Füssli, 1929, 328, str. 7,60 M.
- Loening H.: Die Landstrassen in d. U. S. A., ihre Verwaltung u. Finanzierung. Berlin, Hobbing, 1930, 39 str., 1,50 M.
- Martin C. u. Bernoulli: Städtebau in der Schweiz. Zürich, Fretz 1929, 15 fr. szw.
- Paechter H.: Der Grundbesitz d. Gemeinden, seine wirtschaftliche, soziale u. finanzpolitische Bedeutung. Langendreer, Pöppinghaus, 1930.
- Schweer u. Mamelsdorff: Die Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten in deutschen Städten. Berlin, 1929, 4 M.
- Thode K.: Die Bedeutung der freien Wohlfahrtspflege in der Gesundheitsfürsorge f. Mutter u. Kind. Kiel, Landeswohlfahrtsamt d. Prov. Schleswig-Holstein, 1929, 23 str., 0,50 M.
- Dorau H. H.: The changing character and extent of municipal ownership in the electric light and power industry. Chicago, 102 str.
- Drage G.: Public assistance. London, Murray, 1930, 396 str. 1 \$.
- Duffus R. L.: Mastering a metropolis. Planning the future of N. Y. region. N. Y., Harper's, 1930, 436 str.
- Goodwin A.: Markets: Public and private, their establishment and administration. Seattle, Montgomery Printing, 1930, 315 str.
- Hedden W. P.: How great cities are fed. N. Y., Heath, 1930, 302 str.
- Newsholme A.: Health problems in organized society: studies in the social aspects of public health. London, King, 1930.
- Suthers B.: Mind you own business: the case for municipal housekeeping. London, Tobian Society, 1930, 124 str.
- Wennemann J.: Municipal airports. Cleveland, 1930.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

Hubert J.: Udział Komunalnych Kas Oszczędności w akcji budowlanej. Poznań, 1930, 16 str.

Siwik M.: Nowoczesna rachunkowość przedsiębiorstw i zakładów komunalnych. Wąbrzeźno, „Głos Wąbrzeski”, 1930, 91 str.

Smerek M.: Banki Komunalne w Polsce w 1926—1928 r. Warszawa, Gł. Urząd Statyst. 1930, 100 str.

Spis Komunalnych Kas Oszczędności na terenie R. P. Poznań, 1930, 8 str.

Czasopisma: Niedźwiedz A.: Kontrola rachunkowa i gospodarcza w związkach komunalnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 15, 1930). — Zdanowski J.: Komunalna organizacja finansowa w Niemczech w 1929 r. (Samorząd, Nr. 19, 1930). — Rzeszowski L.: Kryzys finansowy samorządów (Samorząd, Nr. 21, 1930). — J. B.: Polski Bank Komunalny (Samorząd, Nr. 21, 1930). Bruszkiewicz A.: Planowość w gospodarce Zw. Komunalnych (Samorząd Nr. 22, 1930). — W. L.: Komunalne kasy oszczędności a gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe (Samorząd, Nr. 24, 1930). — Gajewski W.: Fundusz pożyczkowo-zapomogowy (Samorząd, Nr. 28/29, 1930). — W. G.: Organizacja kredytu komunalnego (Samorząd, Nr. 35, 1930). — Rozadowski J.: Zasady układania budżetów w przedsiębiorstwach komunalnych (Samorząd miejski, Nr. 8, 1930). — Piltz Fr.: Komunalna organizacja kredytowa (Samorząd Miejski, Nr. 8, 1930). — Windakiewicz K.: Sprawa dalszej rozbudowy organizacyj komunalnych kas oszczędności i kredytu komunalnego (Samorząd Miejski, Nr. 9, 1930). — Strzelecki J.: Na marginesie rezolucji Zarządu Związku Miast w sprawie kredytu komunalnego (Samorząd Miejski, Nr. 11, 1930). — Siwik M.: Nowoczesna rachunkowość przedsiębiorstw i zakładów komunalnych (Samorząd Miejski, Nr. 12, 1930). — Halicki A.: Budżet państwa — a gminy miejskie (Samorząd Miejski, Nr. 14, 1930). — Grenowski J.: Racjonalizacja gospodarki miejskiej (Samorząd miejski Nr. 16, 1930). S. Ski.: Wydatki i dochody gmin wiejskich 4-ch woj. wschodnich w 1927—28. Wydatki i dochody woj. zw. komunalnych (Samorząd Terytorjalny, Nr. 2, 1930). — Gaertner W.: Opłaty na rzecz miast od poświadczeń i czynności urzęd. w sprawach przemysłowych i handlowych (Wiadomości Samorządowe, Nr. 10, 1930). — W. D.: Zatwierdzanie budżetów komunalnych (Wiadomości Samorządowe, Nr. 15/16, 1930). — Fraszczyński A.: O niedoborach budżetowych gmin wiejskich i ich wyrównanie (Wiadomości Samorządowe, Nr. 17, 19, 1930).

D a n n e n h a u m Fr.: Öffentlichrechtliche Kreditanstalten. Wirtschaftl. Darst. d. öffentlichrechtlichen Kreditanstalten die Pfandbriefe u. Kommunal-Schuldverschreibungen ausgaben. Berlin, Vahlen, 1930, 299 str., 18 M.

K l i m p f e l: Gemeindefinanzen u. Realsteuern in Sachsen. Dresden, Kaden, 1930, 1,50 M.

B a u e r j e a P.: Provincial finance in India. London, Macmillan, 1930, 10 s. 6 d.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY.

Teorja, historja, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

N i k i s c h Arthur Dr.: Arbeitsrecht (Betriebswissenschaftliche Bücher. Herausgeber Dr. Ing. Werner Bondi, tom 11). Berlin, Stilke, 1930, str. 208.

1. Praca Nikisch a zasługuje na uwagę czytelnictwa polskiego z dwóch powodów: 1-mo — ze względu na osobę autora; 2-do — ze względu na walory treści wykładu.

A) Gdy chodzi o pierwszy moment, należy pamiętać, że Nikisch posiada ustaloną już pozycję w niemieckiej naukowej literaturze prawa pracy — dzięki licznym publikacjom, a głównie dzięki monografji p. t. Die Grundformen des Arbeitsvertrags und der Anstellungsvertrag, wydanej w r. 1926 jako zeszyt 11 wydawnictwa: Schriften des Instituts für Arbeitsrecht an der Universität Leipzig. W monografji tej — zwalczając p o d m i o t o w ą teorię prawa pracy (reprezentowaną głównie przez zmarłego w ub. r. Prof. K a s k i a: prawo pracy, szczególne prawo pracowników określonych stanów zawodowych) stanął na gruncie p r z e d m i o t o w y m (prawo pracy, szczególne prawo pracy zależnej, jako sytuacji życiowej, warunkującej zaistnienie pewnych skutków prawnych). Konstrukcję swą prawa pracy — oparł wówczas na stanowisku, zbliżonem do nauki o a d h e z y j n e j strukturze stosunków pracy. Pojęcie pracy zależnej — chociaż w innym, funkcjonalnym związku — nie było obce K a s k l o w i; według Kaskla — z punktu widzenia prawa pracy — istotnem znamieniem pracy zależnej jest jej zależność socjalno-gospodarcza. Stanowisku temu przeciwstawia Nikisch własne, iż istota zależności pracy jest kompleksem wysoce złożonym i jako taki nie daje się w zasadzie opisać. Według Nikisch a zależność pracy polega — nie na przynależności pra-

cownika do oznaczonej klasy społecznej, lecz na czasowem, długo-trwałem poddaniu całej swej siły do pracy (energji) — pracodawcy do jego rozporządzenia. Poddanie to następuje z reguły przez zawarcie osobnej umowy („Anstellungsvertrag”), której następstwem jest to, że pracobiorca poddaje pracodawcy do czasowej eksploatacji całą swą osobę, bo od niej nie można oddzielić sił i energji pracownika.

B) Gdy chodzi o drugi moment, pamiętać należy, że praca omawiana przedstawia w sposób jasny, prosty, nie przerywany cytatai i polemikami i dlatego dla każdego zrozumiałą, syntezę poglądów Nikischa — z punktu widzenia jego nauki o trwałej pracy zależnej — w zasadzie na całokształt zagadnień prawa pracy.

2. Nikisch zamknął swe wywody w 6 rozdziałach (I — pracodawcy, pracownicy i ich związki, II — umowa o pracę (jako t. zw. Anstellungsvertrag); III — umowa zbiorowa; IV — zakład pracy i jego organizacja; V — ochrona pracowników w zakładzie pracy; VI — postępowanie w sporach pracy), poprzedzonych krótkim wstępem o pojęciu, historycznym rozwoju, źródłach, literaturze i systemie prawa pracy.

A) Prawo pracy — definjuje Nikisch — jako ogół przepisów prawnych, które z sytuacją faktyczną pozostawania w stosunku trwałej pracy zależnej (Angestelltsein) lub — choćby doraźnego zatrudnienia w cudzym zakładzie pracy — łączą określone skutki prawne. W konstrukcji pojęciowej — stoi w zasadzie na gruncie poglądów, wyłożonych w swoim czasie w cytowanej na wstępie monografii; akcentując w zależności pracy — poddanie przez pracownika swych sił, swej energji — władztwu pracodawcy, Nikisch jest bliskim tego kierunku, który (zob. Prof. Silberschmidt, Das deutsche Arbeitsrecht tom I. München, Schweitzer 1926 — str. 8 i 50) opiera konstrukcję pojęciową prawa pracy na energetycznym pojęciu pracy. Według Nikischa — umowa o trwałą pracę zależną jest normalnym typem umowy o pracę; nie wyczerpuje jednak zakresu jej w zupełności; obok umów o trwałą pracę zależną mieszczą się jeszcze — w zakresie pojęcia: umowa o pracę — umowy o jedno lub kilka oddzielnych świadczeń pracy (str. 44); umowy ostatniego rodzaju zdaniem Nikischa nie podlegają jako takie prawu pracy, chyba, że wykonanie ich następuje w zakładzie pracy (str. 14); wówczas zamiast trwałej zależności — osobistej i gospodarczej natury — (str. 14), wchodzi zależność doraźna organizacyjnej natury. Sprowadzając zależność pracy do gruntu gospodarczego, Nikisch zeszedł nieco ze swego pierwotnego opozycyjnego stanowiska w stosunku do poglądów Kaskla.

B) W historii rozwoju prawa pracy uderza zupełnie niemal pominięciem wpływów prawa francuskiego (zwłaszcza z doby wielkiej rewolucji) na rozwój fundamentalnych pojęć współczesnego prawa pracy. Jest to brak istotny, niczem nieusprawiedliwiony, który niewątpliwie przynosi ujmę pracy, skąd inąd wyborowej. Słowa: „Unter dem Einfluss der französischen Revolution und der überstürzten kapitalistischen Entwicklung verlor man die persönliche Verbundenheit zwischen Arbeitgeber und Arbeitnehmer, sehr zum Schaden beider Teile, mehr und mehr aus dem Bewusstsein" — nie tylko nie wyjaśniają znaczenia wielkiej rewolucji dla konstrukcji stosunków pracy, lecz — swą ogólnikowością — zacierają je w zupełności. Wszak bez zrozumienia ideologii wielkiej rewolucji francuskiej i prawa porewolucyjnego nie podobna zrozumieć ani tendencji rozwojowych współczesnego prawa pracy, ani jego istotnej funkcji jako prawa szczególnego.

C) Kilku słów wymaga też rozdział o umowach zbiorowych. *Nikisch* — przeciwstawia się teorjom, które widzą w normach umów zbiorowych prawo przedmiotowe (str. 106). Dla niego — umowa zbiorowa jest wyłącznie tylko umową obligatoryjną; od innych umów obligatoryjnych różni się tem, że istota jej jest — nieprawno-indywidualna, lecz prawno-kollektywna. Przez zawarcie umowy zbiorowej związku zawierające umowę, pragną regulować treść umów o pracę swych członków. Regułom tym poddają się członkowie związków przez przystąpienie do związku (str. 106). Zapatrywanie *Nikisch*a, iż reguły, zawarte w części normatywnej umów zbiorowych, nie są normami prawnymi, nie jest dla współczesnego niemieckiego prawa pracy uzasadnione ani dogmatycznie, ani teoretycznie. Zapatrywanie to byłoby słuszne dla tych systemów prawnych, które nie posiadają przepisów, określających przedmiotowo doniosłość prawną norm, zawartych w części normatywnej umów zbiorowych. Gdzie przepisy takie istnieją, tam umowa zbiorowa jest formą prawodawstwa z delegacji. Normy jej obowiązują uczestników nie jako t. zw. *lex contractus*, lecz jako pochodna część ustawy o umowach zbiorowych.

D) Nie zupełnie trafnym wydaje się dalej—pośrednio tylko zresztą (str. 130-133) wypowiedziany—pogląd *Nikisch*a, iż gospodarstwo domowe jest jedną z przedmiotowych postaci zakładu pracy. Możliwość konstrukcji gospodarstwa domowego jako zakładu pracy nie jest oczywiście—z punktu widzenia teorii—bezwzględnie wykluczona; naogół jest jednak zwalczaną (p. *Sinzheimer Hugo*, *Grundzüge des Arbeitsrechts*. Wydanie II. Jena Fischer 1927, str. 216). O ile chodzi o *Nikisch*a konstrukcję zakładu pracy, wyklucza ona w zasadzie pojmowanie gospodarstwa domowego na spo-

sób zakładu pracy. Według Niki s c h a — istotnem dla pojęcia zakładu pracy jest między innymi — jego jedność techniczna (str. 128) i przedmiotowa (str. 129). Środki zakładowe muszą być według zasad techniki pracy związane w porządku, jaki odpowiada celowi zakładu; celem tym jest nie cel pośredni, ostateczny, lecz — tylko cel bezpośredni; nie zysk, lecz wytwarzanie określonych przedmiotów; nie np. zaopatrzenie ludności w tanią energję elektryczną, lecz wytwarzanie prądu. Z tego punktu widzenia badając gospodarstwo domowe, nie można dopatrzeć się w niem istotnych znamion zakładu pracy; nie ma ono ani jedności technicznej, ani jedności przedmiotowej; z jednej strony obejmuje takie osoby, które z punktu widzenia techniki pracy — nie biorą w procesie jej wcale żadnego udziału, i albo tylko konsumują (dzieci), albo konsumują i dostarczają środków umożliwiających innym konsumcję (głowa rodziny, zarobkująca poza domem); z drugiej — nie jest ograniczone przedmiotowo do określonych bezpośrednio wyników; gospodarstwo ma za cel nie ściśle określone zadanie, lecz ogół najrozmaitszych i najróżnorodniejszych zadań, których łączną zasadą jest — zaspakajanie bezpośrednio potrzeb rodziny i członków wspólności domowej.

E) Nie trafnem wreszcie wydaje się pominięcie przez Niki s c h a w całokształcie wykładu — międzynarodowego prawa pracy — w nauce o źródłach prawa, a samorządu pracy — w nauce o organizacjach pracowniczych. Dr. J. Hubert (Poznań)

- Bloch J.: Kodeks pracy, II wyd. Warszawa, Hoesick, 1930, 603 str.
- Daszyńska-Golińska Z.: Zarys ustawodawstwa pracy. Warszawa, Nasza Księgarnia, 1930, 61 str.
- Dzieduszycki T.: Legenda Nowej Polski inteligentkiej. Warszawa, Droga, 1930.
- Fenichel Z.: Zarys polskiego prawa robotniczego. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, 391 str.
- Goldstein: Polskie ustawodawstwo sądowe o pracy najemnej w sądach pracy. Kraków, Frommer, 1929, 288 str.
- Raczyński A.: Polskie prawo pracy. Warszawa, Hoesick, 1930.
- Sądownictwo pracy w Polsce. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1929, 157 str.
- Sisslé E.: Samorząd organizacyj ubezpieczeń społecznych w świetle teorii prawa administracyjnego. Warszawa, Praca i Opieka Społeczna, 1930, 1,50 zł.
- Zakrzewski K.: Kryzys demokracji. Warszawa, Droga, 1930.

Czasopisma: Panejko J.: Znaczenie samorządu zawodowego w organizacji państwa (Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne, XXV, r. 1929). — Zakrzewski K.: Przyszłość państwa (Droga, Nr. 9, 1930). — Bobrzyński J.: Zawodowa organizacja społeczeństwa (Nasza Przyszłość, T. I, 1930). — Wydatki i dochody Izb rolniczych (Samorząd, Nr. 25, 1930). — Stosunek G. F. P. do innych ugrupowań robotniczych (Syndykalista, Nr. 6—8, 1930). — Werner W.: Syndykalizm zaprzeczeniem partyjnictwa (Syndykalista, Nr. 4—5, 1930). — Pierwszy walny zjazd Federacji pracy przemysłu górniczego (Syndykalista, Nr. 6, 1930).

Divers: La charte du syndicalisme chrétien. Paris, 1930, 7,50 fr.

Buozzi et Nitti: Fascisme et syndicalisme. Paris, Nouvelle Revue française,

Furmann M.: Le syndicalisme chrétien en France. Paris, Valois, 1930.

Heinersdorff M.: Das Arbeitsverhältnis im fascistischen Recht. Berlin, Springer, 1930, 58 str., 3,50 M.

Lohmann Fr.: Die Geschäftsführung bei den Industrie- u. Handelskammern u. die Ausbildung ihrer wissenschaftlichen Beamten. Berlin, Hobbing, 1930, 39 str., 1,80 M.

Reupke H.: Das Wirtschaftssystem d. Faschismus. Berlin, Hobbing, 1930, 130 str., 6 M.

Gide Charles: Communist and cooperative colonies. London, Harrap, 1930, 216 str., 7 s. 6 d.

Carli F.: Promesse di economia corporativa. Pisa, Nistri-Lischi, 1929, 60 str., 10 L.

Carli M.: Bottai e le corporazioni. Roma, Casa ed. Pinciana, 1929, 238 str., 20 L.

D'Agostino G.: Il reato della senteza della magistratura del lavoro. Catanzaro, Bruera, 1929, 256 str., 25 L.

Falchi G. T.: Il reato di insecuzione della sentenza della magistratura del lavoro. Catania, Zalcarello & Izzi, 1929, 82 str., 15 L.

Ghini C.: Le fonti ideali del sindacalismo corporativo. Casena Scuola, tip. 62 str., 3 L.

Pergolesi F.: Il contratto di lavoro manuale. Roma, „Diritto del lavoro“, 1929, 202 str., 10 L.

Salemi G.: Concetto, partizione e natura del diritto corporativo. Roma, „Diritto del lavoro“, 1929, 33 str., 3 L.

D. Dział socjologiczny

I.

*Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.
Historja socjologii i krytyka.*

- Bienfait Werner: Max Webers Lehre vom geschichtlichen Erkennen. Ein Beitrag z. Frage d. Bedeutung des „Idealtypus“ f. d. Geschichtswissenschaft. Berlin, Ehering, 1930, str. 39, (3,80 mk).
- Bouglé C: Proudhon. Paris, Alcan, 1930. (Réformateurs soc. Coll. de textes) str. 156 (12 fr).
- Cornejo M.-H.: Sociologie générale. Trad. par. E. Chauffard, avec un avant-propos de René Worms. Tom I. Edit. 2. Paris, M. Giard, 1930, str. XXIII + 525 (60 fr).
- Freyer Hans Prof. Dr.: Soziologie als Wirklichkeitswissenschaft. Logische Grundlegung d. Systems der Soziologie. Leipzig—Berlin, B. G. Teubner, 1930, str. IV + 310 (26,40 złp).
- Piotrowski Stanisław: Szkice socjologiczne. Przygotował do druku Edw. Arnekker. Warszawa, Bibl. Wyższej Szkoły Handlowej, 1930, str. XVI + 284.
- Sander Fritz: Allgemeine Gesellschaftslehre. Jena, Fischer, 1930, str. XVI + 572 in 4° (26 mk).
- Spann Othmar: Gesellschaftslehre. 3. abermals Neubearb. Aufl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1930, str. XXVI + 592 (17 mk).

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Arnold Stanisław: Teoretyczne podstawy Nauki o Polsce Współczesnej. „Zrąb” Tom I. Zesz. 3. Warszawa, 1930, str. 334—347.
- Burns C. Delisle: An introduction to the social sciences. London, Allen & Unwin, 1930, str. 112.
- Gałęcki Jerzy: Pragmatyzm Simmla. Kwartalnik Filozoficzny. Tom VIII. Zesz. 2. Kraków, 1930, str. 127—175.
- Hill A. C.: Man a. the multitude. London, Stockwell, 1930, str. 190.
- Kriek Ernst: Erziehungsphilosophie. München, Oldenbourg, 1930, str. 123 (5,80 mk).
- Krokiewicz Adam: Nauka Epikura. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1929, str. IV + 408 (15 zł).
- Łempicki Zygmunt: Teorja ewolucji w historii literatury. Pamiętnik Warszawski. R. II. zesz. 4—5. Warszawa, 1930, str. 68—85.

- Neuburg Friedrich: Die Zahl als Instrument zur Bestimmung von Verhältnissen u. Beziehungen. Leipzig, Meiner, 1930, str. 39.
- Niemeier Gottfried: Die Methoden u. Grundauffassungen d. Religionsphilosophie d. Gegenwart. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, str. VIII + 205 (7,80 mk).
- Orsini-Rosenberg Stanislaw Dr.: Program badań socjologicznych w zakresie zagadnień narodowościowych w województwach wschodnich Rz-plitej Polskiej. Biblioteka „Spraw Narodowościowych” Nr. 9. Warszawa, 1930, str. 62.
- Pannwitz Rudolf: Logos, Eidos, Bios. Feldafing, Carl, 1930, str. 187 (6,50 mk).
- Reichert Walter: Die grundsätzliche Bedeutung des deutschen Idealismus für die Probleme der Bildung u. Erziehung. Langensalza, Beyer, 1929, str. 136 (3,50 mk).
- Steinrötter Alfons: Ein neues Zeitalter auf d. Wege d. Rationalisierung. Münster in W., Helios-Verlag, 1930, str. III + 112 (5,75 mk).
- Turgeon Charles: Critique de la conception socialiste de l'histoire. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 464.
- Weber Heinrich: Einführung in die Sozialwissenschaften. Berlin, Gersbach, 1930, str. VIII + 152 (6,75 mk).

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Albiński M. Dr.: O pedagogicznym zastosowaniu psychanalizy. Polskie Archiwum Psychologii. Tom III. Nr. 2. Warszawa, 1930 str. 133—141.
- Baumgarten Franciszka, Doc. Dr.: Badania uzdolnień zawodowych. Przeł. z niem. J. Saloni. Lwów—Warszawa, Książnica „Atlas”, 1930. (Biblioteka Psychotechniczna, Nr. 2), str. VIII + 288 (12 zł).
- Baumgarten Franciszka: Les bases de la science de la personnalité. „Kwartalnik Psychologiczny”. Tom I/3. Poznań, 1930, str. 261—272.
- Bednarz Józef Dr.: Obserwacje sądowo-psychiatryczne w oddziale kryminalnym w szpitalu „Tworki”. Rocznik Psychiatryczny. Zesz. XIII. Warszawa, 1930, str. 163—209.
- Blaustein Leopold: Przedstawienia imaginatywne. Studium z pogranicza psychologii i estetyki. Lwów, Pol. Tow. Filozof. 1930, str. 63 + 1 nlb. 2 zł).
- Bornstein B. Dr.: Przypadek „snu letargicznego”. Rocznik Psychiatryczny. Zesz. XII. Warszawa, 1930, str. 147—159.
- Brunowa Mieczysława Dr.: Z badań nad genealogią rodzin alkoholików. Rocznik Psychiatryczny. Zesz. XIII. Warszawa, 1930, str. 125—162.
- Bychowski Gustaw: O projekcji. Rocznik Psychiatryczny. Zesz. XII. Warszawa, 1930, str. 137—146.

- Carrard Alfred: Zur Psychologie der Führung. Ein Beitrag z. Frage d. Er-tüchtigung d. Vorgesetzten. Basel, Birkhäuser, 1930, str. 21 (0,80 mk).
- Cowdry E. V.: Human biology a. racial welfare. New-York, Hoeber, 1930, str. 636.
- Dryjski Adalbert: Psychoanaliza i wychowanie płciowe (dokończenie). Kwar-talnik Pedagogiczny, R. II, Nr. 3. Warszawa, 1930, str. 253—278.
- Forel August Prof. Dr.: Zagadnienia seksualne w świetle nauk przyrodni-czych, psychologii, higieny i socjologii. Przekład autoryz. Zb. Zaturkiego. T. I i II. Wyd. nowe pow. Warszawa, B. D. N. w W. 1930. T. I. str. 206 + 3 tabl., T. II str. 192 (4 zł).
- Geldern-Crispendorf Günther v.: Kulturgeographie des Frankenwal-des. Halle, Niemeyer, 1930, str. IX + 282 in 4° (20 mk).
- Girgensohn Karl: Der seelische Aufbau des religiösen Erlebens. Eine reli-gionspsycholog. Untersuchung auf experim. Grundlage. 2. rev. u. durch einen Nachtrg. „Forschungsmethoden u. Ergebnisse d. exakten-empir. Religionspsychologie seit 1921“, erw. Auflage v. W. Gruehn. Gittersloh, Bertelsmann, 1930, str. XVI + 916 (33 mk).
- Gruszecka Anna: Zafalszowanie rzeczywistości w wieku starczym. „Kwar-talnik Psychologiczny“. Tom I/3. Poznań, 1930, str. 213—287.
- Gruszecka Anna: Zafalszowania rzeczywistości w otępieniu starczym. Rocznik Psychjacyjny. Zesz. XIII. Warszawa, 1930, str. 67—89.
- Healy William M. D. and an: The structure a. meaning of psychoanalysis, as related to personality a. behavior. New-York, Knopf, 1930, str. 523.
- Heberle Rudolf: Über die Mobilität der Bevölkerung in d. Vereinigten Staaten. Jena, G. Fischer, 1929, str. VI + 224 (12 mk).
- Horn Werner: Eignungsprüfung, Berufsberatung, Berufsfreude. Eine krit. Würdigung. München, Oldenbourg, 1930, str. 159 (4 mk).
- Huntington C. C. a. Carlson Fred A.: Environmental basis of social geography. New-York, Prentice-Hall, 1930, str. 499.
- Igiel Salomon: O przedmiotach zastępczych. Rzecz z pogranicza psychologii i teorii poznania. Warszawa, Druk. „Polska“, 1930, str. 35 + 1 nlb.
- Ingram Kenneth: The modern attitude to the sex problem. London, Allen & Unwin, 1930, str. 158.
- Jordan Edouard, Violette et Tiberghien: Eugénisme et stérilisation. Leur valeur morale. La stérilisation au point de vue moral. Paris, éd. „Spes“, 1929, str. 61.
- Korczyńska Zofja: O wpływie sugestyjnym sytuacji poprzedniej na na-stępną. Polskie Archiwum Psychologii. Tom III. Nr. 2. Warszawa, 1930, str. 77—90.
- Marchlewski Teodor Dr.: Zarys nauki o dziedziczności. Warszawa, Ge-bethner & Wolff, 1930, str. 166 + 2 nlb. (7 zł).
- Mazurkiewicz Jan Prof.: Zarys fizjologicznej teorii uczuć. Rocznik Psy-chjacyjny. Zesz. XII. Warszawa, 1930, str. 31—75 i Zesz. XIII, str. 1—66.

- Mazurkiewicz Jan Prof.: Zarys fizjologicznej teorji uczuć. Cz. II. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 2 nlb. + 66, 4 zł. (Monografie psychiatryczne, Nr. 2).
- Moede Walter: Lehrbuch d. Psychotechnik. Bd. 1. Berlin, Springer, 1930, str. X + 448 in 4° (48 mk).
- Morawski Juljusz Docent Dr.: W sprawie dziedzicznego przekazywania różnic w kształtowaniu się powierzchni mózgu u ludzi. Rocznik Psychiatryczny. Zesz. XII. Warszawa, 1930, str. 104—136.
- Müller-Freienfels Richard: Allgemeine Sozial- u. Kulturpsychologie. Leipzig, Barth, 1930, str. XII + 292 (15 mk).
- Neuhaus Karl: Die Bergstrasse. Ein Beitrag zur Verkehrs- u. Siedlungsgeographie. Hrsgb. v. Walter Bergmann. Frankfurt a. M., Knauer, 1930, str. 130, (6 mk).
- Ormian Henryk: O zdolności wnioskowania dzieci. Polskie Archiwum Psychologii. Tom III. Nr. 2. Warszawa, 1930, str. 91—109.
- Peters Alfred: Psychologie des Sports. Seine Konfrontierung mit Spiel u. Kampf. Mit e. Geleitwort von Prof. Dr. Max Scheler. Leipzig. Der Neue Geist, Verlag, 1927, str. XIV. + 95 (3,80 mk).
- Aus der Praxis der Berufsberatung. Hrsg. von d. Berufsberatungsstelle. Leipzig, unter Mitarbeit von O. Klemm u. Kurt Fiedler, Leipzig, Wolf, 1930, str. 310 (12 mk).
- Rowid Henryk: Psychologia pedagogiczna, II. wyd. uzupełnione. Warszawa—Kraków, Gebethner i Wolff, 1930, str. 390 + 2 nlb. (10 zł).
- Ruliński J. K.: Nauka o dziecku. Do użytku semin. naucz. Lwów, 1930, (2,70 zł).
- Sander Frieda: Die Mobilität d. Kinder im Grundschulalter. Langensalza, Beyer, 1930, str. 102 + 5 + 7 tabl. (3,60 mk).
- Siemens Hermann Werner: Grundzüge d. Vererbungslehre, Rassenhygiene u. Bevölkerungspolitik für Gebildete aller Berufe. 4 umgearb. u. verm. Auflg. München, J. T. Lehmann, 1930, str. 147 (3 mk).
- Teleky Ludwig, Weickert Ilse, Geller Fritz Chr. u. a.: Die Wirkungen der Fabrikarbeit der Frau auf die Mutterschaft. Berlin, Hobbings, 1930, str. 179, (5 mk).
- Watson John B.: Der Behaviorismus. Aus d. amerik. v. Emmy Giese-Lang. Stuttgart, Dt. Verlags-Anst. 1930, str. 400 (11 mk).
- Wilhelm Richard: Chinesische Wirtschaftspsychologie. Leipzig, Dt. Wissenschaftl. Buchh. 1930, str. 120, (8 mk).
- Witte Irene, Weidenmüller Johannes u. Piorkowski Hans: Psychotechnik d. Organisation in Fertigung, Verwaltung, Werbung. Halle, Marhold, 1930, (H. B. d. Arbeitswiss. 5. 2), str. 233—540 (15,25 mk).
- Witwicki Władysław: Psychologia. Do użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych. T. I. Wydanie 2, przejrane i uzupełnione. Lwów, Zakł. Nauk. im. Ossolińskich, 1930, str. 478 + 2 nlb. (16 zł).

IV.

Życie społeczne.

- Adler Max: Der Marxismus als proletarische Lebenslehre. 3. Auflg. Berlin, Laub, 1930, str. 64 (1 mk).
- Akcja katolicka. Zasady pracy. Łódź, Liga Łódzka, 1930, str. 241 + 3 nrb. (8 zł).
- Anthony R. Prof.: Pour la défense de notre culture intellectuelle. Paris, M. Giard, 1930, str. 150 (10 fr).
- Ayling Jean: The retreat from parenthood. London, Paul, 1930, str. 293.
- Bardoux Jaques: Le socialisme au pouvoir. L'expérience de 1924. Le dialogue J. Ramsay-Macdonald. Ed. Herriot. Paris, Firmin Didot, 1930, str. X + 307 (15 fr).
- Barnes Harry Elmer: World politics in modern civilization; the contributions of nationalism, capitalism, imperialism a. militarism to human culture a. international anarchy. New-York, Knopf, 1930, str. 672.
- Bäumer Gertrud: Neuer Humanismus. Leipzig, Quelle & Meyer, 1930, str. VII + 80 (3 mk).
- Bernhard Ludwig: Akademische Selbstverwaltung in Frankreich u. Deutschland. Berlin, Springer, 1930, str. IV + 146 (7,50 mk).
- Blumberger J. Th. Petrus: Le communisme aux Indes néerlandaises Préf. de A. Le Neveu. Paris, éd. du „Monde nouv.“ 1929, str. XII + 190.
- Bopp Linus: Allgemeine Heilpädagogik in systematischer Grundlegung u. mit erziehungspraktischer Einstellung. Freiburg, Herder, 1930, str. IX + 242 (6,20 mk).
- Briand Aristide: Paroles de paix. Paris, Figuière, 1928, str. 234 (6,75 mk).
- La Brière Yves de: L'organisation international du monde contemporain et la papauté souveraine. Sér. 3. Paris, Edition „Spes“, 1930, str. 283.
- Bruers Antonio: La missione d'Italia nel mondo. Foligno, Campitelli, 1928, str. 207, (10 Ir).
- Caspari Otto: Die Bedeutung des Freimaurertums für das geistige Leben. Seine Ethik, Gottesidee u. Weltanschauung. 4. neubearb. Auflg. Bearb. v. H. Kleinebreil. Berlin, Unger, 1930, str. XII + 222 (8,50 mk).
- Chamberlain William Henry: Soviet Russia; a living record and a history. Boston, Little & Brown, 1930, str. 461.
- Charszewski Ignacy ks.: Niebezpieczeństwo żydowskie w niebezpieczeństwie kobiecem. Warszawa, Druk. „Społeczna“, 1930, str. 70.
- Childs H. L.: Labor a. capital in national politics. Columbus, O.: Ohio State Univ. Press, 1930, str. 286.
- Clark Dora Mae: British opinion and the American revolution. New Haven, Conn, Yale, 1930, str. 316.
- Clark Marjorie Ruth: A history of the french labor movement 1910—1928. Berkeley, Cal.: Univ. of Cal. Press, 1930, str. 174.

- Dąbkowski Przemysław: Wspomnienia z podróży naukowych 1899—1908. Pamiętnik Historyczno-Prawny. Tom IX. Zesz. 1. Lwów, 1930, str. 164.
- Davies Stanley Powell: Social control of the mentally defective. Forew. by Frankwood E. Williams. New-York, Crowell, 1930, str. 408.
- Delevsky J.: Les antinomies socialistes et l'évolution du socialisme française. Etudes économiques et sociales. Paris, M. Giard, 1930, str. 529 (70 fr).
- Dewey John: Demokratie u. Erziehung. Eine Einl. in d. philosoph. Pädagogik. Deutsch von Erich Hylla. Breslau, Hirt, 1930, str. 565 (14 mk).
- Dorner Johann: Bauernstand u. Nationalsozialismus. München, Eher, 1930, str. 62.
- Douillet Joseph: Moskwa bez maski. Przekład autoryz. S. Studnickiej. Warszawa, „Liga Pracy”, str. 189 + 3 nlb. (5,50 zł).
- Dunin-Borkowski Piotr: Konstytucja amerykańska a tendencje ustrojowe w Polsce. „Droga”. R. 1930. Zesz. 6, str. 478—496; zesz. 7—8, str. 544—562; zesz. 9, str. 669—686. Warszawa 1930.
- Durkheim Emile: Le suicide. Etude sociologique. Nouvelle édition. Paris, F. Alcan, 1929. (45 fr).
- Dybowski Roman: Jednostka a społeczeństwo w historii i w wychowaniu. Pamiętnik Warszawski. R. II. Zesz. 4—5. Warszawa, 1930, str. 86—94.
- Dzieduszycki Tadeusz: „Team-Work”. Z cyklu „Legenda nowej Polski”- „Droga”. R. 1930. Warszawa. Zeszyt VI, str. 498—507; zesz. VII—VIII, str. 593—599.
- Dzieduszycki Tadeusz: Legenda nowej Polski inteligentkiej. Warszawa, Nakł. „Drogi”, 1930, str. 32.
- Enzyklopädisches Handbuch des Kinderschutzes u. der Jugendfürsorge. Hrsgb. v. Ludwig Clostermann, Theodor Heller u. Paul Stephani. 2. vollst. neubearb. Auflg. Leipzig, Akad. Verlagsges. 1930, str. XII + 883 in 4°. (56 mk).
- Fite Emerson David: Social a. industrial conditions in the North during the Civil War. New-York, Pet. Smith, 1930, str. 318.
- Gamio Manuel: Mexican immigration to the United States. A study of human migration a. adjustment. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1930, str. 280.
- Die Gandhi-Revolution. Hrsg. v. Fritz Diettrich. Dresden, Jess, 1930, str. 215. [3,50 mk].
- Gardiner Stephen: Obedience in Church a. State. Three political tracts. Edit. with introd. transl. a. notes by P. Janelle. London, Cambridge Univ. Press, 1930, str. 222.
- Gates Susa Young a. Widtsoe Leah D.: The life story of Brigham Young, Mormon leader, founder of Salt Lake City. London, Jarrolds, 1930, str. 288.
- Giffen Morrison Beali: Fashoda. The incident a. its diplomatic setting. Chicago, Univ. of Chic. Press. 1930, str. 239.

- Glass Frieda u. Kische Dorothea: Die wirtschaftlichen u. sozialen Verhältnisse d. berufstätigen Frauen. Erhebung 1928/29, durchgeführt von d. Arbeitsgemeinschaft deutscher Frauenberufsverbände. Berlin, Heymann, 1930, str. VII + 148. (6 mk).
- Gordon Ilse: Adoptionen als soziologisches u. fürsorgerisches Problem. Mit bes. Berücksichtigung d. Hamburger Verhältnisse. Rostock, Hirnstorff, 1930, str. III + 92. (4,50 mk).
- Günther Ernst: Sozialpolitik. Berlin u. Wien, Spaeth & Linde, 1930, str. 186 in 4°. (6 mk).
- Halbwachs M.: Les causes du suicide. Paris, 1930. (70 fr).
- Hertz Aleksander Dr.: Problem społeczny wychowania. „Zrąb”. Tom I. Zesz. I. Warszawa, 1930, str. 32—48.
- Hilscher Karl: Geschichte d. Schwachsinnigenfürsorge, des Schwachsinnigenbildungswesens u. der Hilfsschule. Wien, Österr. Bundes-Verlag f. Unterricht, 1930, str. 226. (6,70 mk).
- Hitler Adolf: Mein Kampf. Volksausg. München, Eher, 1930, str. XXIII + 782. (8 mk).
- Ichheiser Gustav: Kritik d. Erfolges. Eine soziolog. Untersuchung. Leipzig, Hirschfeld, 1930, str. VI + 65. (3,60 mk).
- Jahrbuch für Sozialpolitik. Hrsgb. von Hermann Geib. Schriftl., Bruno Rauecker. Jg. 1. 1930. Leipzig, 1930, str. 251. (7 mk).
- Janik Michał: Towiańczycy na Syberji. Przegląd Współczesny. R. IX. Nr. 99 (lipiec). Kraków, 1930. [Krak. Spółka Wydawnicza]. Str. 93—108.
- Jaquin Pierre: La question des minorités entre l'Italie et la Yougoslavie. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 223.
- Jędrzejewicz Janusz: Współczesne zagadnienie wychowawcze. „Zrąb”. Tom I. Zesz. I. Warszawa, 1930, str. 6—20.
- Jędrzejewicz Janusz: Wychowanie państwowe. „Zrąb”. Tom I. Zesz. 3. Warszawa, 1930, str. 311—320.
- Jones P. Mansell: Tradition a. barbarism. Antiromanticism in France. London & F., 1930, str. 168.
- Kaempffert Waldemar Bernhard: Invention a. society. Chicago, Amer. Libr. Assoc, 1930, str. 38.
- Klepeter Harry: Der Sprachenkampf in d. Sudetenländern. Warnsdorff, Strache, 1930, str. 152. (3 mk).
- Klug Oskar: Das Wesen der Kartell-, Konzern- u. Trustbewegung. Jena, Fischer, 1930, str. XIV + 370. (18 mk).
- Kobayashi Uhisaburo: The basic industries a. social history of Japan 1914—1918. New-Haven, Conn., Yale, 1930, str. 290.
- Laski Harold Joseph: Liberty in modern state. London, Faber & F., 1930, str. 256.
- Leinert Martin: Volkstaat oder Diktatur. Eine Untersuchung auf d. Grunde d. deutschen Tradition. Gotha, Klotz, 1930, str. XII + 123. (2,80 mk).

- Lepecki Bohdan: Urbanizacja życia współczesnego. „Zrąb”. Tom I. Zesz. 1. Warszawa, 1930, str. 73—81.
- Lepszy Kazimierz Dr.: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kraków: Gebethner i Wolf, 1929, str. 4 + 228 + 4 nlb.
- Lochner Rudolf: Entfaltung der Gemeinschaft. Eine Lehre von d. Grundlagen u. Zielen d. Volksbildung. Frankfurt a. M., Neuer Frankfurter Verlag, 1930, str. XV + 254. (8 mk).
- Lufft Hermann: Kulturformung durch Technik u. Wirtschaft. Stuttgart, Cotta, 1930, str. 170. (2,80 mk).
- Mallon J. J. a. Lascelles Edward C. T.: Poverty, yesterday a. to-day. London, S. C. M., 1930, str. 100.
- Man Hendrik de: Der Kampf um die Arbeitsfreude. Eine Untersuchung auf Grund d. Aussagen von 78. Industriearbeitern u. Angestellten. Jena, 1927, str. 290 (7,50 mk).
- Massaryk Tomasz Garrigue: Rewolucja światowa. (Cz. II.). Wojna o wolność narodów. Przeł. i uzupełnił według drukującego się drugiego wyd. czeskiego Prof. W. M. Kozłowski. Warszawa — Stanisławów, Renaissance, 1930, str. 4 nlb. + od 193—444. (9,50 mk).
- Mehmke Rudolf Ludwig: Arbeitsgesinnung im Wandel der Zeiten. Halle, Marhold, 1930, str. 116, in 4°. (4,80 mk).
- Mierzwa Stefan A.: Fundacja Kościuszkowska jako symbol łączności Ameryki i Polski. Przegląd Współczesny. R. IX. Nr. 99 (lipiec). Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza, 1930, str. 132—146.
- Missiroli Mario: Date a Cesare. La politica religiosa di Mussolini; con documenti inediti. Roma, Libr. del Littorio, 1930, str. 462. (20 Ir).
- Moor Julius: Zum ewigen Frieden. Grundriss e. Philosophie d. Pazifismus u. d. Anarchismus. Leipzig, Meiner, 1930, str. 102. (2,80 mk).
- Mossé Robert: L'assurance obligatoire contre le chômage au point de vue social. Paris, Dallon, 1929, str. 247. (30 fr).
- Mousset Leon: Les voix de la France, voix politiques. Paris, Ed. Spes, 1929, str. 303. (18 fr).
- Mrozowska H.: Wychowanie obywatelskie, a nauczaniu historii. „Zrąb”. Tom I. Zesz. 3. Warszawa, 1930, str. 321—333.
- Nicolson Harold: Die Verschwörung d. Diplomaten. Aus Sir Arthur Nicolson's Leben 1849—1928. Frankfurt a. Main, Frankf. Sozietäts-Dr., 1930, str. 465. (12,50 mk).
- Niećko Józef: O wewnętrzne życie wsi. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 64. (2 zł).
- Nourrisson Paul: Un siècle de politique maçonnique. Paris, Ed. „Spes”, 1929, str. 80 (6 fr).
- Nuesch Arnold: Souveräner europäischer Bund. Das Bekenntnis d. Europäer. Basel, Europäer-Verlag, 1930, str. VII + 208. (5 mk).

- Orebaugh David A.: Crime, degeneracy a. immigration; their interrelations a. interreactions. Boston, Badger, 1930, str. 288.
- Orkan Władysław: Wskazania. Warszawa, Związek P. N. S. O. i Związek Podhalan. (Bibl. Regionalna T. III.), 1930, str. 87. (3 zł).
- Ormesson Władimir d': Pour la paix. La paix par la presse. Position de la France en Europe. De temps en temps. Paris, Edition „Spes”, 1929, str. 239, (12 fr).
- Packard Leonard Oscar a. Sinnott Charles Peter: Nations as neighbors. Rev. ed. New-York, Macmillan, 1930, str. 684.
- Pannenkowa Irena: Charakter narodowy w ujęciu Mc Dougalla i Barkera. Kwartalnik Pedagogiczny. R. II. Nr. 3. Warszawa, 1930, str. 237—252.
- Patkowski Aleksander: Poznanie własnej ziemi jako podstawa wychowania obywatelskiego. „Zrąb”. Tom I. Zesz. 3. Warszawa, 1930, str. 370—377.
- Peters Charles Clinton: Foundations of educational sociology. Rev. ed. New-York, Macmillan, 1930, str. 491.
- Pohoska Hanna: Humanitaryzm i nacjonalizm w nauczaniu w Europie powojennej. „Zrąb”. Tom I. Zesz. 1. Warszawa, 1930, str. 55—72.
- Die Grosse Politik der Mächte im Weltkrieg. Aus d. Geheim-Archiven d. Entente. Hrsgb. v. E. Adamow. Deutsche Ausg. v. Kurt Kersten u. Boris Mironow. T. 1. Die europäischen Mächte u. die Türkei während d. Weltkrieges. Konstantinopel u. d. Meerengen. Dresden, Reissner, 1930. Bd. 1. u 2. Str. XIV + 228, i str. 469. (40 mk).
- Ponsonby Arthur: Lügen in Kriegszeiten. Übers. v. E. Bauer. Berlin, Stilke, 1930, str. 216. (4 mk).
- Prescott Donald Alfred: Education a. international relations. Cambridge, Mass, Harvard, 1930, str. 177.
- Pritchett Henry S.: The social philosophy of pensions; with a review of existing pension system for professional groups. New York, Carnegie Found. for Advancement of Teaching, 1930, str. 89.
- Protokoll der sechsten Session des Zentralrates der Roten Gewerkschafts-Internationale. Abgeh. in Moskau vom 15 bis 24. Dez. 1929. Moskau, Verlag d. Roten Gewerkschafts-Internationale, 1930, str. VIII + 583. (12 mk).
- Rabinowicz Leon: La lutte moderne contre le crime. Préf. du comte Carton de Wiart. Bruxelles, Larquier, 1930, str. 288 in 4°. (50 fr).
- Romanowski Henryk: Próba organizacji gospodarstwa włościańskiego w powiecie żółkiewskim. Warszawa-Puławy, Księg. Rolnicza, 1930, str. 82 + 2 nlb. (2,50 zł).
- Rubinstein Sigmund: Herrschaft u. Wirtschaft. Grundlagen u. Aussichten d. Industriegesellschaft. München, Drei Masken-Verlag, 1930, str. VII + 420 (12 mk).

- Saint-Aulaire Comte de: La mythologie de la paix. Paris, Editions Prométhée, 1930. (15 fr).
- Saund Dalip Singh: My mother India. Los Angeles, Wetzel Publ. 1930, str. 218.
- Shotwell James T.: Der Krieg als Mittel nationaler Politik. Aus d. amerik. von Rud. Nutt. Stuttgart, Dt. Verlags-Anst., 1930, str. VIII + 271. (10 mk).
- Shurter Edwin Du Bois: American government a. citizenship. Philadelphia, Lippincott, 1930, str. 384.
- Stadtler Eduard: Seldte-Hitler-Hugenberg. Die Front d. Freiheitsbewegung. Berlin: „D. Grossdt. Reich“, 1930, str. 208 (4,80 mk).
- Trinh Dinh Thao: De l'influence du mariage sur la nationalité de la femme. Paris, Libr. du „Recueil Sirey“, 1929, str. XVI + 244.
- Viborel Lucien: La technique modern de la propagande d'hygiene sociale. Préf. de A. Calmette. Paris, Ed. de la „Vie saine“, 1930, str. 736.
- Villari Luigi: The expansion of Italy. London, Faber & F., 1930, str. 290.
- Weber Adolf: Der Kampf zwischen Kapital u. Arbeit. Gewerkschaften u. Arbeitgeberverbände in Deutschland. 5 verb. u. erw. Auflg. Tübingen, Mohr, 1930, str. XIX + 547. (24,45 mk).
- Wehberg Hans: Die Ächtung d. Krieges. Berlin, Vahlen, 1930, str. XII + 195. (6 mk).
- Weil Bruno: Der Process des Hauptmanns Dreyfus. Berlin—Grunewald: Rothschild, 1930, str. V + 258. (4,80 mk).
- Westphal Otto: Feinde Bismarcks. Geistige Grundlagen d. deutschen Opposition, 1848—1918. München, Oldenburg, 1930, str. IV + 300. (11.50 mk).
- White John: Reunion a. international friendship. London, Oxford Univ. Press, 1930.
- Willoughby Westel Woodbury: The ethical basis of political authority. New-York, Macmillan, 1930, str. 468.
- Winkler Erich: Die Politik u. ihre Gesetze. Jena, Zwing, 1930, str. 164.
- Winston Henry Merrit: Executive agents in American foreign relations. Baltimore, John Hopkins, Press, 1929, str. 886.
- Wścieklica Bolesław: Państwo a gospodarstwo narodowe. „Droga“, R. 1930, Nr. 6, Warszawa, str. 433—445.
- Yole Jean: Le malaise paysan. Paris, Edition „Spes“, 1930, str. 296 (12 fr).
- Zakrzewski Stanisław Zenon: Drogi i manowce reklamy. Warszawa, Druk. „Kadra“, 1929, str. 149 + 3 nlb.
- Zakrzewski Kazimierz: Przyszłość państwa. „Droga“, R. 1930, Nr. 9. Warszawa, str. 643—658.
- Ziekursch Johannes: Politische Geschichte d. neuen deutschen Kaiserreiches. Bd. 3. Das Zeitalter Wilhelms II (1890—1918). Frankfurt a. M. Societäts-Druk. Abt. Buchverlag, 1930, str. III + 489 (11 mk).
- Żmigrodzki Zygmunt: Partje polityczne po wygaśnięciu Piastów. „Droga“. R. 1930. Warszawa, Zesz. 7—8, str. 600—608.

V.

Grupy i typy.

Thrasher Frederic M.: *The Gang, A Study of 1313 Gangs in Chicago*. Illinois. 1927. — The University of Chicago Press. Str. XXII + 571 in 8°.

Rozrost ulicznych band młodzieży jest objawem patologii życia społecznego wielkich miast współczesnych. Do olbrzymich rozmiarów wyrasta to zjawisko w miastach amerykańskich, gdzie wiąże się z imigracją. Przedmiotem książki Thrashera jest właśnie studjum 1313 band w Chicago. Na podstawie obfitego materiału, składającego się z zeznań dawnych członków band, dokumentów instytucyj oraz wiadomości z gazet, autor dokonywa opisu struktury band, ich życia i organizacji oraz wykazuje związek z przestępczością oraz korupcją życia politycznego.

Banda jest, zdaniem autora, wytworem zaułków miejskich. Jest ona zjawiskiem geograficznego, gospodarczego, kulturalnego i społecznego pogranicza, taki bowiem charakter pogranicza posiadają części miasta stanowiące strefę ubóstwa wciśniętą pomiędzy dzielnicę przemysłową i mieszkaniową, pomiędzy centrum i przedmieścia. Ku strefie tej ciężą dzieci imigrantów (kulturalne pogranicze) będące jeszcze obcym ciałem w organizmie miasta i stanowiące bardzo podatny materiał dla band. Dezorganizacja społeczna, której objawem są bandy, postępuje wzdłuż zaułków, rzek, kanałów, dróg żelaznych i ulic przemysłowych nienadających się na mieszkania. W tych miejscach bandy rozwijają się spontanicznie, biorąc najczęściej początek z gromadki związanej węzłem zażyłości, opartej na gruncie jakiegoś wspólnego zainteresowania. Ośrodek bandy stanowi przeważnie dwóch lub trzech chłopców, przy których skupia się koło członków zwykłych oraz szersze koło jakgdyby kandydatów. Powstanie bandy jest nierefleksyjne. Silne poczucie solidarności powstaje w niej na skutek konfliktu z grupami narodowościowymi, rasowymi, z policją, z władzami szkolnymi, z sąsiadami, rodzicami, kupcami lub z innymi bandami. Konflikt jest istotną cechą struktury bandy, która jest typową „the conflict group”.

Każda prawie banda posiada własne schronisko, punkty zborne, terytorjum, na którym grasuje, sprawuje kontrolę i którego broni od „outsiders”. Terytorjalną podstawę mają również liczne konflikty pomiędzy bandami. Cechy terytorjum (rzeki, kanały, kolej, charakter ulic i t. p.) daleko silniej wyznaczają charakter bandy, niż rasa, narodowość lub religia. Jeżeli istnieją bandy o czystym składzie narodowym, to jest to wynikiem terytorjalnego rozgraniczenia skupień narodowościowych, a nie tworzenia się band na za-

sadzie wspólnej narodowości. Istnieje wiele band mieszanych, w których panują stosunki braterstwa i w których różnice narodowości nie odgrywają żadnej roli. Bardzo ciekawe, że na 396 band (z 1313) o czystym składzie narodowym większość stanowią bandy polskie (37,37%), podczas gdy procent imigrantów polskich w Chicago wynosi tylko 16,4% ogółu imigrantów w Chicago.

Przyczyną psychologiczną powstawania band nie jest, zdaniem autora, jakiś specjalny „gang instinkt”, jak przyjmują niektórzy, lecz potrzeby młodzieży, nie znajdujące zaspokojenia w życiu wyznaczonym jej przez rodziców i szkołę. Głównie do organizowania się band prowadzi niezaspokojone pragnienie nowych doświadczeń i instykt walki. Dezintegracja rodziny, zanik grupy sąsiedzkiej, słaby wpływ szkoły, formalizm i zewnętrżność religii, korupcja w polityce, niskie płace zarobkowe, jednostajność zajęć zawodowych, bezrobocie, wielkie koszarowe domy i brak przestrzeni oraz sposobności zdrowego wypoczynku stwarzają warunki bardzo sprzyjające rozwojowi band. Młodzież ucieka przed monotonią życia, wyładowując w bandzie zapasy energii zaniedbane przez społeczeństwo. Bandy nietylko zaspokojają naturalne impulsy, lecz je intensyfikują. W dużym stopniu banda jest zjawiskiem z okresu dojrzewania, z okresu pomiędzy dzieciństwem i dojrzałością (pogranicze psychologiczne). Największy procent band (37,51% na 1313 objętych statystyką) przypada na chłopców od 11 do 17 lat. Bandy złożone z dziewcząt są bardzo rzadkie. Małżeństwo jest jedną z przyczyn najważniejszych dezintegracji band.

Do głównych zajęć band należą: piłka nożna, boks, gry w karty, bilard, kradzieże z włamaniem, grabieże i t. p. Uznanie największym cieszą się wspólne wyprawy związane z ryzykiem, niebezpieczeństwem, walką. Zainteresowania seksualne odgrywają drugorzędną rolę. Palenie tytoniu i picie alkoholu jest powszechne. Pod względem głównych zajęć istnieje wśród band specjalizacja uwarunkowana przez charakter terytorjum. Od rodzaju zajęć zależy również organizacja bandy. Boddców do różnych wypraw dostarczają: kino, literatura kryminalistyczna, kronika kryminalna w gazetach; one to umożliwiają członkom bandy pogłębienie wiedzy fachowej.

Kierownik bandy wyróżnia się odwagą, szybkością decyzji, wesołem usposobieniem, sprytem i przeważnie, choć nie zawsze, siłą. Wpływ jego jest ogromny, nie włada jednakże absolutnie, gdyż zarówno niepowodzenia jak niechęć gromady mogą pozbawić go władzy. Sposobność do wyróżnienia dostarcza walka, zwycięski zatarg z policją lub więzienie. Tą drogą powstają bohaterowie band, których dostarcza obficie życie zaułków, jak i literatura. Bandy starszych wywierają duży wpływ i dostarczają wzorów.

Nierzadko banda przybiera zewnętrzne formy klubu sportowego, nie tracąc przez to swego właściwego charakteru. Tą drogą bandy liczące przeważnie od 10 do 25 członków, rozrastają się do 100 członków a czasem więcej. Jest cechą charakterystyczną życia politycznego Ameryki, że politycy zostają chętnie patronami takich klubów, popierając je finansowo. Zyskują w ten sposób popularność mas oraz „siłę zbrojną” w razie potrzeby steryzowania wyborców przeciwnika politycznego. Okoliczność ta bardzo utrudnia walkę z plagą band.

Świat społeczny band jest izolowany. Pomiędzy nim a szerokim społeczeństwem niema kontaktu, któryby umożliwiał przygotowanie młodzieży do życia w ramach konwencjonalnego porządku społecznego. Banda jako świat przez samą młodzież dla niej samej stworzony, odpowiadający jej naturalnym popędom wywiera głęboki wpływ na rozwój osobowości jednostki. Życie bandy jest dla chłopca teraźniejszością, za której nawiasem leży szkoła. Bandy zawiązują często szersze związki o dużych rozmiarach. Odmienność moralności band, ich struktura typowo pierwotna, a jednocześnie brak związku między ich światem a światem prawa i moralności społecznej utrudniają poczynania wychowawcze.

Bandy nie są z istoty przestępcze. Stają się jednak łatwo takimi na skutek wpływów jakim podlegają, pozostając w łączności z przestępczymi bandami dorosłych. Jak wykazują dane sądowe, znaczenie band w przestępczości jest wielkie, nie są one jednak jedynym czynnikiem wzrostu przestępczości. Z punktu widzenia interesów społeczeństwa, koniecznością jest stworzenie takich środowisk życia społecznego młodzieży, które zaspakajając teraźniejsze, naturalne potrzeby młodzieży, skierowałyby jednak jej energję w kierunku pożądanym dla społeczeństwa. Zadanie polega na substytucji czynności demoralizujących na wychowujące, a jednak pociągające i zaspakajające potrzebę nowych doświadczeń. Autor przeciwstawia się optymistycznemu pogładowi Cooley'a i innych autorów, którzy bandom chłopców przypisują znaczenie wysoce uspołeczniające. Ideały braterstwa, wzajemnej pomocy i t. p. łączą się w nich z antagonizmem względem obcych. O stronie praktycznej problemu mówi autor w rozdziale ostatnim p. t. „Attacking the Problem”. Książkę dopełnia obfita literatura.

Książka nosi charakter opisowy. Czytelnikowi nasuwają się często wątpliwości, czy na wykrycie opisanej struktury, życia i znaczenia band trzeba było zbadać aż tylu wypadków i zebrania tak wielu materiałów. Wiele cech band jest dla socjologii oczywistych bez materiału dowodowego. Wyzyskanie materiału wymaga zawsze oparcia się na jakiejś własnej lub zapożyczonyj koncepcji. Dla au-

tora głównymi pojęciami jest zapożyczone od Cooley'a pojęcie grupy pierwotnej oraz od Znanieckiego i Thomasa pojęcie dążenia do nowych doświadczeń. Zdaje się, oryginalna jest natomiast koncepcja bandy jako objawu pogranicza i jako „conflict group”. Nowością jest również uwzględnienie czynnika ekologicznego, któremu autor przypisuje zasadnicze znaczenie dla struktury bandy, idąc w tem za socjologiem amerykańskim Parkiem.

Definicja bandy autora zaciera jednakże różnice pomiędzy bandą przestępczą a nieprzestępczą. Również niewyraźna jest granica między bandami a licznymi grupami rówieśników, opartymi na wspólności zabawy i przyjaźni. Czyni to teren badań autora trochę nieokreślonym. Jako monografia książka przedstawia dużą wartość. Szwankuje pod względem budowy, gdyż cytowany obficie materiał powoduje liczne powtarzania i psuje kompozycję całości.

Józef Chalasiński (Poznań).

- Adam George Jeffries: *The Tiger*, George Clemenceau 1841—1929. New-York, Harcourt, 1930, str. 282.
- Armstrong Margaret Neilson: *Five generations; life a. letters of an American family 1750—1900*. New-York, Harper, 1930, str. 434.
- Askenazy Szymon: *Lukasiński T. II*. Warszawa, 1930, (wyd. II), str. 496 + 4 nlb. (T. I i 22, 60 zł).
- Athavale Mrs. Parvati: *My story. The autobiography of a Hindu widow*. Transl. by Justin E. Abbott. New-York, Putnam, 1930, str. 163.
- Auburtin Jean: *L'etat héritier*. Préface de M. Français-Marsal. Paris, Libr. génér. de Dr. et Jur. 1929, str. XI + 110 (20 fr).
- Bianquis Jean: *Les origines de la Société des missions évangéliques de Paris 1822—1829*. T. 1. Paris, Soc. de missions évangéliques, 1930, str. VIII + 296 4 nlb. (25 fr).
- Biegańska Mieczysława: *Władysław Biegański. Życie i praca*. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1930, str. 8 nlb. + 297 + 3 nlb (10 zł).
- Blanc-Péridier A.: *Maurice Barres*. Paris. Ed. „Spes” 1929, str. 71 (3,50 fr).
- Bouglé G. et Gastinel P.: *Qu'est-ce que l'esprit français*. Paris, 1930, (7 fr).
- Burke Dorothy Williams: *Youth a. crime. Study of the prevalence a. treatment of delinquency among boys over juvenilecourt age in Chicago*. Washington, Gov. Pr. off., 1930, str. 210.
- Burlingame, Anne Elizabeth: *Condorcet, the torch bearer of the french revolution*. Boston, Stratford, 1930, str. 249.
- Burr Walter: *Community leadership*. New-York, Prentice-Hall, 1929, str. 304.
- Busch Johannes: *Das Sektenwesen unter bes. Berücksichtigung d. Ersten Bibelforscher*. Hildesheim, Borgmeyer, 1930, str. 359 (6 mk).

- Bzowski Janota — Józef: Szkoła i rodzina. Ich wzajemny stosunek i formy współżycia. Lwów—Warszawa, Książnica „Atlas”, 1930, str. 36 (1,50 zł).
- Capocelli Ginevra: L'Italia nel passato e nel presente. Letture storiche e notizie sull'Italia contemporanea. An Italian reader. New-York, Holt, 1930, str. 409.
- Carr-Saunders A. M. a. Caradog-Jones D.: A survey of the social structure of England a. Wales. Oxford Univ. Press. 1927, str. XI + 246. (10 szlg.).
- Clark Henry W.: History of Alaska. New-York, Macmillan, 1930, str. 218.
- Dell Floyd: Love in the machine age. A psychological study of the transition from patriarchal society. New-York, Farrar & Rinehart, 1930, str. 435.
- Dennerry Etienne: Foules d'Asie. Surpopulation japonaise. Expansion chinoise. Emigration indienne. Paris, Colin, 1930, str. 247.
- Mac Donald James Ramsay: Ein Politiker unterwegs. Ausflüge u. Wanderungen. Aus d. engl. v. Heribert Hassler. 2. Aufl. Horw-Luzern u. Stuttgart, Montana-Verlag, 1930, str. 271 (4,50 mk).
- Duchosal Henri: Der Völkerbund, sein Wesen u. seine Tätigkeit. Übers. v. Ern. Werder. Weinfeld, Neuenschwander in Komm., 1930, str. 16fr (1,50 fr szw).
- Dyboski Roman: Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Wrażenia i refleksje. Lwów—Warszawa, Książnica „Atlas”, 1930, str. 330 + 3 nlb (13 zł).
- Eckardt Hans v.: Russland. Leipzig, Bibliogr. Institut. 1930, str. XII + 568 + 16 lb. in 4° (30 mk).
- Felix Maurice: Congrégations religieuses. T. 4. Congrégations non autorisées. Paris, Rousseau, 1929, str. 509 (50 fr).
- Fischer Zyrill: Die proletarischen Freidenker. Innsbruck, Verlagsanstalt Tyrolia, 1930, str. 142 (2 mk).
- Foerster Georg: Geist der Ehe. Potsdam, Protte, 1930, str. 100 (3 mk).
- Fülöp-Miller René: Lenin and Gandhi. Transl. from the german by F. S., Flint a. D. F. Tait. London, Putnam, 1930, str. 344.
- Furfey Paul Hanly: The growing boy; case studies of developmental age. New-York, Macmillan, 1930, str. 200.
- The new generation. The intimate problems of modern parents a. children. Ed. by V. F. Calverton a. Samuel Daniel Schmalhausen. Introd. by Bertr. Russel. New-York, Macaulay, 1930, str. 717.
- Gentile Giovanni: Origini et dottrina del fascismo. Roma, Libr. del Littorio, 1929, str. 64.
- Gentizon Paul: Mustapha Kemal au l'Orient en marche. Paris, Bossard, 1929, str. IV + VIII + 351 (30 fr szw).
- Glum Friedrich: Das geheime Deutschland. Die Aristokratie d. demokrat. Gesinnung. Berlin, Stilke, 1930, str. 147 (3 mk).

- Goldsmith Margaret a. Voigt Frederick: Hindenburg. The man a. the legend. London, Faber & F. 1930, str. 230.
- Goyau Georges: Le catholicisme doctrine d'action. 2 éd. Paris, Ed. „Spes”, 1929, str. 346 (15 fr).
- Groethuysen Bernard: Die Entstehung d. bürgerlichen Welt u. Lebensanschauung in Frankreich. Bd. 2. Halle, Niemeyer, 1930, str. VI + 315 (14 mk).
- Haiman Mieczysław: Polacy wśród pionierów Ameryki. Szkice historyczne. Chicago, Druk. Dziennika Zjednoczenia, 1930, str. 320.
- Hattersley Alan F.: A short history of democracy. London, Cambridge Univ. Press. 1930, str. 258.
- Hellingrath Karl Max v.: Sowjetstaat. Entwicklung u. rechtl. Struktur Sowjet-Russlands. München, Ebering, 1930, str. 120 (3,80 mk).
- Hochdorf Max: Rosa Luxemburg. Berlin, Verlag d. Neuen Gesellschaft, 1930, str. 276 (2,50 mk).
- Hoffmann Paul Theodor: Neues Altona. 1919—1929. Zehn Jahre Aufbau e. deutschen Grossstadt. Bd. 2. Jena, Diederichs, 1929, str. VIII + 745 in 4°.
- Huard D.: L'art royal. Essai sur l'histoire de la Franc-Maçonnerié. Paris, M. Giard, 1930 (50 fr).
- Hubben Wilhelm: Die Quäker in d. Deutschen Vergangenheit. Leipzig, Quäker-Verlag, 1929, str. 202 (5,50 mk).
- Hübener Gustav: England u. die Gesittungsgrundlage d. europäischen Frühgeschichte. Frankfurt, Diesterweg, 1930, str. V + 325 (14 mk).
- Huber Ernst Rudolf: Verträge zwischen Staat u. Kirche im Deutschen Reich. Breslau, Marcus, 1930, str. VII + 229 (12 mk).
- Hutchison Emilie J.: Women a. the Ph. D.; facts from experiences of 1025 nomen who have taken the degree of Doctor of Philosophie since 1877. Greensboro. N. C: North Carolina College for Women, 1930, str. 212.
- Iswolsky Hélène: La vie de Michel Bakounine 1814—1876. 3 éd. Paris, Gallimard, 1930, str. IV + 293 (13,50 fr szw).
- Kelsen Hans: Der Staat als Integration. Wien Springer, 1930, str. III + 91 6,60 mk).
- Kemechy L.: The life and work of Benito Mussolini. Transl. from the Hungarian by U. Vamos. London, Williams & N., 1930, str. 280.
- Kindermann Karl: Der Jungführer im deutschen Volksstaat. Leipzig, Hillmarin, 1930, str. VIII + 247 (5 mk).
- Koelreutter Otto: Der englische Staat d. Gegenwart u. das britische Weltreich. Breslau, Hirt, 1930, str. 136 (3,50 mk).
- Krabbe Hugo: Kritische Darstellung der Staatslehre. Haag, Nijhoff, 1930, str. XI + 337 in 4° (10 mk).
- Kraus Johann Baptist: Scholastik, Puritanismus u. Kapitalismus. München, Duncker & Humblot, 1930, str. VIII + 329.

- Kuchta Jan Dr.: Dążenia do kompensacji u dziecka-włóczęgi a podstawa wychowawcza. Kraków, IPK, 1930, str. 38 + 2 nlb.
- Lessing Theodor: Europa u. Asien. 5 völlig neu gearb. Auflg. Leipzig, Meiner, 1930, str. VIII + 360 (7,80 mk).
- Lombroso Gina: La femme dans la société actuelle. Trad. de l'Italien par François Le Hénaff. Paris, Payot, 1929, str. 247 (12 fr).
- Lufft Hermann: Das britische Weltreich. Leipzig, Bibliograph. Institut, 1930, str. VIII + 626 in 4° (32 mk).
- Lufft Hermann: Lateinamerika. Leipzig, Bibliograph. Inst. 1930, str. XII + 484 in 4° (28 mk).
- Lütkens Charlotte: Staat u. Gesellschaft in Amerika. Zur Soziologie d. amerik. Kapitalismus. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1929, str. VI + 204 (opr. 10 mk.).
- Magnan de Bornier J.: L'empire britannique. Son évolution politique et constitutionnelle. Préf. de M. de Fleuriau. Paris, Mechelinck, 1930, str. 340.
- Marcu Valeriu: Männer u. Mächte d. Gegenwart. Berlin, Kiepenheuer, 1930, str. 259 (5 mk).
- Marshall Leon Caroli: Industrial society. Vol. 1—3. Rev. and enl. ed. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1930, str. 1711.
- Masaryk, Staatsmann u. Denker. Prag, „Orbis“, 1930, str. 251 (3 mk).
- Maunier René: Mélanges de sociologie Nord-Africaine. Paris, 1930, (15 fr).
- Mauerhofer Hugo: Der schizoid-dämonische Charakter. Eine Persönlichkeitspsychologische Untersuchung zur Charakterologie u. Problematik d. modernen Menschen. Leipzig, Barth, 1930, str. V + 97 (4,80 mk).
- Michael Horst: Bismarck, England u. Europa. München, Verlag d. Münchner Drucke, 1930, str. XVI + 447 (15 mk).
- Muschler Reinhold Conrad: Philipp zu Eulenburg. Leipzig, Grunow, 1930, str. 696 (11 mk).
- Narcyssa i Wanda. Listy Narcyzy Żmichowskiej do Wandy Grabowskiej. Wydal i wstępem poprzedził Tadeusz Żeleński (Boy). Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. XXXV + 1 nlb + 381 + 3 nlb. (12 zł).
- Nicolson Harold: Sir Arthur Nicolson, Bart., First Lord Carnock. A study in the old diplomacy. London, Constable, 1930, str. 456.
- Olbrich Karl: Die Freimaurer im deutschen Volksglauben. Die im Volke umlaufenden Vorstellungen u. Erzählungen von d. Freimaurern, ges. u. erkl. Breslau, Marcus, 1930, str. VIII + 143 (6 mk).
- Orloff Wladimir Grigorjewitsch: Mörder, Fälscher, Provokateure. Lebenskämpfe im unterirdischen Russland. Aus d. russ. übers. u. frei bearb. Berlin, Brücken-Verlag, 1922, str. 286 (4,80 mk).
- Ortega y Gasset José: Vom Einfluss d. Frau auf die Geschichte. Aus d. span. übers. u. eingel. von Fritz Ernst. Zürich, Verlag d. Neuen Schweiz. Rdsch. 1929, str. 47 (3,50 fr szw).
- Pachnicke Hermann: Führende Männer im alten u. im neuen Reiche. Berlin, Hobbing, 1930, str. 243 (6 mk).

- Paik L. George: The history of Protestant missions in Korea 1832—1910. New-York, Stechert, 1930, str. 438.
- Palmer C. H.: The Catholic Church in France. Some aspects. London, Faith, 1930, str. 136.
- Parandowski Jan: Król życia (Oskar Wilde). Lwów, H. Altenberg, 1930, str. 4 nlb. + 311 + 1 nlb. —
- Piprek Jan Dr.: Formy małżeństwa u pierwotnych Słowian i plemion bałtyckich. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, str. 58 + 2 nlb (2,50 zł).
- Piquet Victor: L'Algérie française au siècle de colonisation 1830—1930. Paris, Colin, 1930, str. IX + 430 (30 fr).
- Porczak Marjan: Dyktator Józef Piłsudski i „Piłsudzczy”. Kraków, Druk. Ludowa, 1930, str. 96.
- Puckett H. W.: Germany's women go forward. London, Oxford Univ. Press. 1930.
- Ronge Max: Kriegs-, u. Industrie-Spionage. 12 Jahre Kundschaftsdienst. Wien, Almathea-Verlag, 1930, str. 424 (13 mk).
- Schlager Benjamin Dr.: Żydowskie prawo małżeńskie. Poprzedził słowem wstępem Dr. Ozj. Thon. Kraków, 1930, str. 271 + 1 nlb (5 zł).
- Sforza Carlo Conte: Makers of modern Europa. Portraits a. personal impressions a. recollections. Indianapolis. Bobb-Merrill, 1930, str. 420.
- Vie d'Ernest Solvay. Bruxelles, Lamertin, 1929, str. 165 in 4°.
- Starzewski Jan: Józef Piłsudski. Zarys psychologiczny. Warszawa, F. Hoesick, 1930, str. XI + 1 nlb. + 395 + 1 nlb. (20 zł).
- Steinthal Walter: Dreyfus. Berlin, Oesterheld, 1930, str. 221 (3 mk).
- Steller Paul: Führende Männer der rheinisch-westfälischen Wirtschaftslebens. Persönl. Erinnerungen. Berlin, Hobbing, 1930, str. 243 in 4° (10 mk).
- Stern William: Studien zur Personwissenschaft. T. I. Personalitik als Wissenschaft. Leipzig, Barth, 1930, str. XII + 148 (8 mk).
- Stieda Wilhelm: Deutsche Gelehrte als Professoren an d. Unversität Moskau. Leipzig, Hirzel, 1930, str. 127 + IV in 4° (8,25 mk).
- Tabor Margaret E.: Pioneer women. Series 3. Mrs. Sherwood, Isab. Bird, Mary Kingsley, Gertr. Bell. London, Sheldon, 1930, str. 122.
- Tagebuch u. dichterische Versuche e. Jugendlichen (16—18 Lebensjahr) verf. 1916—18. Leipzig, Leiner, 1930 [Beiträge z. Psychologie d. reifenden Menschen. 1.] (2,90 mk).
- Tretiak Andrzej: Lord Byron. Poznań, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 10 nlb. + 391 + 9 nlb. (25 zł).
- Vandervelde E.: Jaurès. Paris, Alcan, 1929. [Réformateur soc. Coll. de textes], str. 151 (12 fr).
- Wade E. K.: Le sonneur de la paix. La vie de Lord Robert Baden-Powell et Gillwell. Trad. de l'anglais par Rob. de Lignerolles. Nancy-Paris, Berger-Levrault, 1930, str. 268 (12 fr).
- Walewska Cecylja: W walce o równe prawa. Nasze bojownice. Warszawa, 1930, str. 227 + 5 nlb.

- Walewska z Przeździeckich Marja: Polacy w Paryżu, Florencji i Dreźnie. Sylwetki i wspomnienia. Warszawa, F. Hoesick, 1930, str. 294 + 4 nlb. (12 zł).
- Wasiutyński Bohdan: Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 224 + II karty (18 zł).
- Watson A. M. K.: The biography of president von Hindenburg. London, Marriott, 1930, str. 316.
- Ziemke Kurt: Die neue Türkei. Politische Entwicklung 1914—1929. Stuttgart, Dt. Verlags-Anstalt, 1930, str. 550, 5 kt., (18 mk).
- Znamierowski Czesław: Prolegomena do nauki o państwie. Warszawa, F. Hoesick, 1930, str. IX + 345.

VI.

Wytwory społeczne.

Jarkowski Stanisław: Najnowsza literatura o prasie i jej nauce w Polsce. Biblioteka Prasowa Polska nr. 7. Wydawnictwo Tow. Wyższej Szkoły Dziennikarskiej. Warszawa, 1930. Str. 32.

Treścią broszury są notatki bibliograficzno-krytyczne o prasie i zagadnieniach pokrewnych, jakie na łamach czasopism i w formie książkowej ukazały się w okresie 1927—30. Autor uzupełnia dwie swoje prace, poświęcone bibliografji prasy, które ukazały się w roku 1911 i 1923 (wspólnie z K. Daszkiewiczem). Na trzydziestu stronach autor daje nie tylko przegląd bibliograficzny piśmiennictwa o prasie i jej nauce w Polsce, lecz każdą omawianą publikację zaopatruje równocześnie w krótką ocenę krytyczną. Na zakończenie autor proponuje, aby przystąpić do wydania ilustrowanego albumu życiorysowego wszystkich wydawnictw i instytucji prasowych, istniejących od roku 1661 do 1936-go. Taka księga pamiątkowa byłaby uczczeniem 275-lecia istnienia prasy polskiej w roku 1936.

Praca St. Jarkowskiego wskazuje, że nauka o prasie w Polsce nie leży odłogiem, choć dotychczas nie przybrała formy zorganizowanej. Większa część publikacyj ma charakter przygodnych artykułów dziennikarskich, nie pomnaża więc właściwego dorobku nauki o prasie. Istnieje przeto — jak słusznie podkreśla autor — paląca potrzeba powołania do życia Instytutu Prasoznawczego, którego zadaniem byłoby skoncentrowanie i zorganizowanie studjów w zakresie prasy polskiej.

Broszura jest krytycznym przyczynkiem do bibliografji prasy polskiej w okresie 1927—30, przyczynkiem bardzo ważnym niewątpliwie ale wymagającym uzupełnienia. Autor zrezygnował bowiem ze żmudnej pracy ogarnięcia całokształtu dorobku piśmiennego, nie przestrzegając też zasady chronologiczności.

W ubogiej jednak u nas literaturze o prasie i jej nauce praca p. Jarkowskiego, znanego teoretyka i profesora Wyższej Szkoły Dziennikarskiej w Warszawie, przyczynić się powinna niewątpliwie do lepszego zrozumienia roli prasy, jej zadań i potrzeb organizacyjnych. W tym charakterze spełnia ona swe zadanie całkowicie.

Jerzy Gutsche (Poznań).

- Biegańska Mieczysława: Kilka uwag o kłamstwie. Przegląd Współczesny. R. IX. Nr. 99 (lipiec). Kraków, 1930, str. 67—92.
- Brückner Aleksander: Dzieje kultury polskiej. T. I. Od czasów przedhistorycznych do r. 1508. Kraków, Krakowska Spółka Wydawn. 1930, str. VII + 1 nlb. + 653 + 3 nlb. T. 1—2 (60 zł).
- Brunowski Władimir: In Sowjetkern. Erlebnisse eines ehemaligen Sowjetfunktionärs. Aus d. russ. von Rud. v. Campenhausen. Stuttgart, Union, 1930, str. 207 (4 mk).
- Bunikiewicz Witold: Żywyoty polskich djabłów. Warszawa, Pion. Druk. Literacka, 1930, str. 254 + 2 nlb.
- Burckhardt Jakób: Kultura Odrodzenia we Włoszech. Przeł. M. Kreczowska. Wstępem Zaop. Z. Lempicki. Kraków, Krakowska Spółka Wydawnicza, 1930, str. XXXI + 1 nlb. + 604 (18 zł).
- Czuma Ignacy Prof. Dr.: Filozoficzne punkty styczności zachodu i bolszewizmu. Lublin, Uniw. Lubelski, 1930, str. 29 + 3 nlb. (1 zł).
- Dumbell Percy: Loyal India. A survey of seventy years, 1858—1928. London, Constable, 1930, str. 244.
- Elzenberg Henryk: Nauka i barbarzyństwo. Pamiętnik Warszawski. R. II. Zesz. 4—5. Warszawa, 1930, str. 104—115.
- Falcimaigne Charles: La discipline de la Légion d'Honneur. Paris, Libr. génér. de Dr. et Jur. 1929, str. 181 (30 fr).
- Franken Paul: Vom Werden einer neuen Kultur. Aufgaben d. Arbeiter-Kultur u. Sportorganisationen. Berlin, Laub, 1930, str. 88, (1,50 mk).
- Goetel Ferdynand: Egipt. Wyd. II z 15 ilustr. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, str. 189 + 3 nlb. + 15 łb. (15 zł).
- Grossek-Korycka Marja: O supremacji zła. Synteza współczesności. Warszawa. Kom. Dom Książki Polskiej, 1930, str. 4 nlb. + XIII + 3 nlb. + 402 + 2 nlb. (5 zł).
- Halphen Louis et Sagnac Philippe: Peuples et civilisation. Histoire générale. Les premières civilisations, par G. Fougères, G. Contentau, R. Grousset. 2 éd. Paris, Alcan, 1929, str. VII + 479 (50 fr).
- Headlam-Morley, James Sir: Studies in diplomatic history. Ed. by K. A. Headlam-Morley. London, Methuen, 1930, str. 312.
- Heimann Betty: Studien z. Eigenart indischen Denkens. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1930, str. VI + 328 (26 mk).
- Heitzmann Marjan: Istota Renesansu. Kwartalnik Filozoficzny. Tom VIII. Zesz. 1. Kraków, 1930, str. 58—79.

- Jarkowski Stanisław: Najnowsza literatura o prasie i jej nauce w Polsce. Notatki bibliograf.-krytyczne. Warszawa, T. W. S. D. 1930, str. 32 (1,50 zł).
- Jaspert Fritz u. Jaspert Willem: Die Völkerstämme Mittel-Angolas. (Veröff. aus d. städt. Völkermuseum Frankfurt am Main). Frankfurt a. M. Baer, 1930, str. XVII + 155, 12 tabl. in 4° (15 mk).
- Jones Arthur J.: Principles of guidance. New-York, Mac Graw-Hill, 1930, str. 385.
- Karon Jerzy: Z zagadnień kultury robotniczej. Warszawa, Księgarnia Robotnicza, 1930, str. 43 + 1 nlb (1,50 zł).
- Kozłowski Leon: Półksiężyc i gwiazda czerwona. Z przedni. Prof. M. Zdzichowskiego. Wilno, Pog. Druk. „Pax”, 1930, str. V + 1 nlb. + 226 + 2 nlb.
- Laporte Maurice: Espions rouges. Les dessous de l'espionage soviétique en France. Paris, Redier, 1929, str. 253 (12 fr).
- Lyp Franciszek Feliks: Brazylja. Kraj, ludzie, stosunki. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 445 + 81 (18 zł).
- Majewski Alojzy Ks. P. S. M.: Świat murzyński. Warszawa, Wydawn. X. X. P., 1930, str. 162 + 6 nlb.
- Mayo Katherine: Mutter Indien. Übers. aus dem amerik. v. Dr. D. Mitzky. Frankfurt a. M., Societätsdruckerei, 1928, str. 409 (mk).
- Moss James Alfred: The flag of the United States; its history a. symbolism. Washington, U. S. Flag. Assoc. 1930, str. 191.
- Nordenskiöld Erland: Modifications in Indian culture trough inventions a. loans. Oxford, Univ. Press, 1930, str. 256.
- Ouy Achille: Les contraintes sociales et l'imagination. Paris, F. Alcan, 1930, (4 fr).
- Peiper Tadeusz: Tędy. Artykuły. Warszawa, Ferd. Hoesick, 1930, str. 419 + 5 nlb. (11 zł).
- Pellizi Camille: Romanticism a. regionalism. New-York, Oxford, 1929, str. 46.
- Pohoska Anna: Z „obywatelskich” myśli Komisji Edukacyjnej. „Zrąb”. Tom I. Zesz. 1. Warszawa, 1930, str. 21—31.
- Preuss Konrad Theodor: Tod u. Unsterblichkeit im Glauben der Naturvölker. (Sammlung gemeinverst. Vorträge 146). Tüingen, J. C. B. Mohr, 1930 (1,80 mk).
- Le Queux William: Secrets of the Foreign-Office. Cheap. ed. London, Hurst & B. 1930, str. 254.
- Rigaud Louis: L'évolution du droit de la femme de Rome à nos jours. Paris, éd. „Spes”, 1930, str. 54 (3,50 fr).
- Robertson John Mackinnon: A history of freethought in the nineteenth century. Vol. 1 à 2. New-York, Putnam, 1930, str. 670.
- Robertson Stewart: Introduction to modern journalism. New-York, Appleton, 1930, str. 400.
- Sinko Tadeusz: Czy tragedia grecka miała charakter religijny. Pamiętnik Warszawski. R. II. Zesz. 4—5. Warszawa, 1930, str. 95—103.

- Soulie de Morant George: Histoire de la Chine, de l'antiquité jusqu'en 1929. Paris, Payot, 1929, str. 539.
- Steinmetz Sebald Rudolf: Gesammelte kleinere Schriften zur Ethnologie u. Soziologie. 2. Groningen. Noordhoff, 1930, str. V + 481 in 4°.
- Tessmann Günter: Die Indianer Nordost-Perus. Grundlegende. Forschungen f. eine systemat. Kulturkunde. Hamburg, Friederichsen & de Gruyter, 1930, XI + 856, 95 tabl. in 4° (88 mk).
- Völker Karl: Mysterium u. Agape. Die gemeinsamen Mahlzeiten in d. alten Kirche. Gotha, L. Klotz, 1927 str. 223 (8 mk).
- Walsh Cecil Sir: Crime in India. Introd. on forensic difficulties a. peculiarities. London, Benn, 1930, str. 288.
- Wanninger Joseph: Das Heilige in d. Religion d. Australier. Eine Untersuchung über d. Begriff „Tjurunga“ bei den Aranda. Abhandlg. z. Philosophie u. Psychologie d. Religion h. v. G. Wunderley H. 14/15. Würzburg. C. J. Becker, 1927, str. XVIII + 138 (2,70 mk).
- Wirszubski A. Dr.: Historja psychjatrji u starożytnych Żydów. Rocznik Psychjatryczny. Zesz. XIII. Warszawa, 1930, str. 210—213.
- Wright R. F.: Medieval internationalism. The contribution of the medieval church to international law a. peace. London, Williams & N. 1930, str. 240.

VII.

Varia.

- Banszel Karol: Samorząd jako podstawa wychowania w szkole średniej. Lwów—Warszawa, Książnica „Atlas”, 1930, str. 4 nlb. + 64.
- Bäumer Gertrud: Heimatchronik während d. Weltkrieges. Berlin, Herbig, 1930, str. 224 (6,50 mk).
- Beck Joseph: Darstellung u. Kritik d. liberalen sozialistischen Erziehungslehre u. Schulpraxis. Olten, Walter, 1930, str. 31 (0,70 mk).
- Danysz Antoni: O wychowaniu. II. wyd. Lwów—Warszawa, Książnica „Atlas”, 1930, str. 4 nlb. + 336 + 2 nlb (10 zł).
- Dean Irene F. M.: Scottish spinning schools. London, Univ. of London Press., 1930, str. 150.
- Dobrzyńska-Rybicka Ludwika i Witkowska Helena: Obywatelstwo jako podstawa życia zbiorowego w odrodzonej Polsce. Poznań, Wojew. Instytut Wydawniczy. 1931, str. 8 nlb. + 86 + 4 nlb. (0,98 zł).
- Engels Friedrich: Zur Wohnungsfrage. Die grundlegende Schrift z. Wohnungsfrage im kapitalist. Staat u. in d. Übergangszeit. Hrsg. u. eingel. von Paul Friedländer. Berlin, Intern. Arbeiter-Verlag, 1930, str. 112 (12 mk).
- Górski Artur: Glossy o ludziach i ideach. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 339 + 5 nlb. (10 zł).

- Griesebach Eberhard: Gegenwart. Eine kritische Ethik. Halle, Niemeyer, 1930, str. 608 (22 mk).
- Hanner Karl: Zur pädagogischen Theorie u. Praxis der öffentlichen u. privaten Erziehungsfürsorge. Pädagog. Nachschlagewerk f. Jugendpflege u. Jugendfürsorge. Diessen vor München, Huber, 1930, str. 308 (9 mk).
- Jugendpflege in Preussen. Hrsgb. von Heinrich Hirtsiefer. Eberswalde, R. Müller, 1930, str. VIII + 266 (6 mk).
- Kozubski Zygmunt Ks. Dr. Prof.: Problem potomstwa. Studium etyczne. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 103 + 1 nlb.
- Lempicki Zygmunt: Polska i polskość w nauczaniu polskiego. Przegląd Współczesny. R. IX. Nr. 99 (lipiec). Kraków, 1930, Krak. Spółka Wydawn. str. 42—66.
- Nawroczyński Bohdan: Zasady nauczania. Lwów—Warszawa, Książnica „Atlas”, 1930, str. 435 + 1 nlb. Biblioteka Pedagog.-Dydaktyczna, Nr. 4, 16,40 zł.
- Nearing Scott: The twilight of empire. An economic interpretation of imperialist cycles. New-York, Vanguard, 1930, str. 350.
- Prosser Charles Allen a. Bass M. R.: Adult education. The evening industrial school. New-York, Century, 1930, str. 408.
- Schulz Otto: Der Aufstieg des Volksschules über Volksschule u. Berufsschule. Langensalza, Beltz, 1930, str. 67 (1,60 mk).
- Schulze-Soelde Walther: Pädagogische Untersuchungen. Breslau, Hirt, 1930, str. 344 (9 mk).
- Schwarze Elisabeth: Die moderne Unterstützungsfürsorge u. ihre Organisation. Münster in W., Aschendorff, 1930, str. VIII + 87 (3 mk).
- Stpiczyński Wojciech: Głos prawdy. Warszawa, F. Hoesick, 1930, str. VIII + 281 (10 zł).
- Strong Margaret Kirkpatrick: Public welfare administration in Canada. London, Cambridge Univ. Press, 1930, str. 246.
- Sturm Karl Fritz: Die pädagogische Reformbewegung d. jüngsten deutschen Vergangenheit, ihr Ursprung u. Verlauf, Sinn u. Ertrag. Osterwick, Zickfeldt, 1930, str. VII + 11ś (3,80 mk).
- Suchodolski Bogdan: Uwagi krytyczne o systemie daltońskim. Kwartalnik Pedagogiczny. R. II. Nr. 3. Warszawa, 1930, str. 217—236.
- Talko-Hryncewicz Juljan: Z przeżytych dni (1850—1908). Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 330 + 6 nlb. + 9 tabl. (12,50 zł).
- Taubenschlag Rudolf Dr.: O jednostronności niektórych poczynań pedagogicznych współczesnej epoki. Krytyka zasad nowoczesnego wychowania. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 46 (2,80 zł).
- Ziemnowicz Mieczysław: Problemy wychowania współczesnego. Wyd. III. Warszawa, J. Mortkowicz, 1930, str. VI + 268.